

Edukimi shpirtëror

Ibrahim Emini

Parathënie

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

Falënderimet i takojnë Allahut, Zotit të gjithësisë.

O Zot! Na udhëzo në rrugën e drejtë të njerëzimit dhe na ndihmo që t'i kalojmë mangësitë e përsosmërisë. Na ndriço zemrat tona të zeza me dritë të vërtetë. Zhduki nga zemrat tona dukuritë e këqia si egoizmin, pasionet dhe lakmitë e epshit egoist. Na ndihmo që ta edukojmë vetveten, që t'i zbardhim e t'i përmirësojmë epshet tona. Zhduke dashurinë me interes që kemi për çdo kend, pos Teje, vetëm atëherë do hiqen shtresat që na kanë mbuluar zemrat tona. Na ngop nga kroi e kulluar i dashurisë dhe muhabetit Tënd.

O Zot! Na ndriço zemrat tona me besim e dritë, na zgjo nga gjumi i pakujdesisë që të vetëdijsohemi, e ditët që na kanë mbetur në këtë botë mos t'i kalojmë në kotësi e humnerë.

O Zoti im! Ky rob i ngratë, i hamendur, i dashuruar në gjithçka përveç Teje, rob i dëshirave e i epshit, i pa informuar për nivelin e përsosmërisë e për shkallët shpirtërore, i pa informuar për shkallët e udhëtimit shpirtëror të njerëzëve të Zotit, duke u bazuar në ajetet e ndritura të Kur'anit të madhërueshëm dhe në bazë të haditheve e synetit të Muhammedit (s.a.v.s) gjithashtu me udhërrëfimet e imamëve të pastërt, kam hulumtuar principet e përgjithshme të pastrimit e përmirësimit të epshit dhe gjithashtu, rrugën e udhëtimit shpirtëror (sejr-i sulukut) rrugë e cila të shpie në drejtim të Zotit. Ky hulumtim do të jetë udhëtregues për të gjithë ata që kanë dëshirë të dijnë për gjërat e lartëpërmendura. Shpresoj që ky libër do t'i shpjerë në rrugë të drejtë të gjithë ata të cilët dëshirojnë të udhëtojnë në të. Gjithashtu, besoj se All-llahu këtë rob të vobektë do ta nxjerrë nga injoranca, egoizmi dhe zullumi i pakujdesisë (gafletit) e do ta shpjerë në adhurim , miqësi, muhabet dhe në sofrën e mirësisë. Me shpresë se do t'i evitojë disa gabime në pjesën e mbetur (nëse më ka mbetur) të jetës sime.

I dua të vlefshmit (të mirët) por, për fat të keq nuk jam prej tyre.

Vërejtje e rëndësishme

Para se t'ia fillojmë temës, kam për detyrë ta theksoj një gjë dhe ta paralajmëroj lexuesin për diç që është shumë me rëndësi: Për ta edukuar shpirtin dhe për ta pastruar epshin, nuk duhet që njeriu të tërhiqet në vetmi, të heqë dorë nga kjo botë, apo t'u ikën përgjegjësive shoqërore. Kur e lexojmë këtë libër, haptazi do të shohim se në të janë të mishëruara njëra me tjetrën; tërheqja në vetmi, ikja nga përgjegjësitë individuale e shoqërore me edukimin shpirtëror, përsosmërinë dhe zbardhjen e epshit. Islami urdhëron që muslimani duhet të jetojë në mesin e shoqërisë, t'i kryejë detyrat individuale e shoqërore dhe, të mos jetë i pakujdesshëm e ta edukoj vetveten dhe t'i japë rëndësi edukimit dhe trajnimit të epshit të vet.

*Ibrahim Emini
Kum/ 30 Janar, 1984*

Pastrimi i epshit ishte qëllimi kryesor i peygamberëve

Njëri nga qëllimet e të dërguarve të Zotit, ndoshta edhe më kryesori, është që njerëzve t'ua pastrojë epshet e tyre, kështu që në këtë mënyrë t'i edukojë e t'i pastrojë ata.

All-llahu xh.sh në Kur'anin Kerim thotë kështu: *“Me të vërtetë All-llahu u ka afruar mirësi besimtarëve pasi që nga mesi i tyre ua dërgoi një profet, për t'ua lexuar ajetet e Tij, që t'i plotësojë dhe t'ua mësojë Librin dhe urtësinë, anipse më parë kanë qenë krejtësisht të humbur.”*ⁱ

Zoti i Madhërueshëm aq shumë i ka dhënë rëndësi edukatës dhe arsimit sa që për robërit e Tij ka dërguar profet enkas për t'i pastruar ata. Personaliteti individual dhe shoqëror, lumturia e kësaj bote dhe botës tjetër apo paaftësia janë të lidhura ngusht me arsimin dhe mënyrën e jetesës, për këtë edhe edukimi shpirtëror është shumë i rëndësishëm. Profetët janë të dërguar që njerëzve t'ua mësojnë rrugët e edukimit dhe përsosmërisë së epshit. Ata ishin udhërrëfyes dhe ndihmues në pastrimin e epsheve nga të këqiat, nga maskarallëqet e nga cilësitë shtazore që ekzistojnë tek njeriu. Ata predikonin edhe për përforcimin e etikës, virtytit dhe vlerave. Ata paralajmëronin për sjelljet e këqia, njerëzve u ndihmonin në kontrollimin e dëshirave të shfrenuara. Ata këtë e bënin me anë të këshillave apo veprimeve, vetëm e vetëm që njerëzit t'i pastrojnë zemrat e tyre nga të këqiat. Profetët erdhën që t'i edukojnë epshet me fidanin e virtytit të etikës dhe vlerës, me metodën e nxitjes dhe udhëheqjes.

H.z. Muhammedi s.a.v.s. thotë: *“Ju këshilloj për virtytet e edukatës, për këtë edhe jam i dërguar”*ⁱⁱ

Në një vend tjetër thotë: *“Unë jam i dërguar vetëm që ta vendos edukatën në epshet e njerëzve”*ⁱⁱⁱ

Nga Imam Sadiku a.s. transmetohet të ketë thënë: *“All-llahu të dërguarit e vet i zgjodhi për vlerat e moralit. Atëherë kush sheh në vete vlera të moralit le t'i falënderohet All-llahut për këtë mirësi të madhe. E nëse ndokush nga ju nuk sheh në vete vlera të moralit, t'i luetet All-llahut në qetësi që t'i dhurojë nga kjo dhunti”*^{iv} H.z.

Aliu a.s. thotë: *“Po sikur fare të mos kishim shpresë për Xhennet, apo të mos kishim aspak frikë nga Xhehennemi, apo sikur mos t'i besonim ndëshkimit dhe shpërblimit në botën tjetër, prap është dashur të kërkonim vlera të moralit; sepse vlerat e moralit na udhëzojnë drejt lumturisë dhe shpëtimit”*^v

Citohet që Imam Bakiri a.s. ka thënë: *“Më i miri nga besimtarët është ai i cili është i shkëlqyeshëm në edukatë”*^{vi}

H.z. Muhammedi s.a.v.s. në një hadith thekson: *“Në ditën e kijametit në peshoren e veprave, asgjë nuk peshon më tepër se edukata e mirë”*^{vii}

Profeti i Islamit Muhammedi s.a.v.s. kështu u drejtohet të pranishmëve: *“Dy gjëra janë shumë të rëndësishme që do ta fusin ummetin tim në Xhennet, devotshmëria dhe edukata/morali i mirë”*^{viii}

Njëherë një njeri shkoi tek Resulullahi dhe e pyeti: *“O Resulullah! Ç'është feja?”, “Edukata e mirë”, ia ktheu peygamberi. Njeriu i doli nga ana e djathta dhe e pyeti: Ç'është feja?, peygamberi sërish ia ktheu: “Edukata e mirë”. Njeriu u kthye e i doli nga ana e majtë dhe ia bëri të njejtën pyetje, edhe peygamberi i ktheu të njejtën përgjigje. Herën e fundit njeriu i doli nga prapa dhe e pyeti; Ç'është feja? Këtë rast peygamberi ia ktheu; Nuk kupton ti? Feja rrjedh prej moszemrimit”*^{ix}

Islami edukatës i kushton rëndësi të madhe. Edhe në Kur'an shihet qartë se më shumë ka ajete për moralin e edukatën se për ligjshmërinë, këtë e tregojnë edhe qëllimet e historisë dhe tregimeve, të cilat gjithmonë kanë për qëllim edukatën e mirë. Edhe në shkencën e hadithit në lidhje me këtë temë mund të hasim në mijëra hadithe. Ashtu

sikur që nuk janë sevapet e veprave tjera më të mëdha se sevapet e edukatës së mirë, edhe mëkatet për edukatën e keqe nuk janë më të vogla se mëkatet e veprave tjera. Edukata/morali zë vendin e dytë në përbërje të themeleve të Islamit. Nuk mund të themi se edukata apo morali është vetëm bonton apo imixh i njerëzve besimtarë. Ashtu sikur në drejtësi që ekzistojnë urdhëresat e ndalesat, edhe në edukatë ekzistojnë urdhëresat e ndalesat. Nëse në drejtësi ka nxitje, prirje, shpërblim, vërejtje, frikë ose ndëshkim, këto të gjitha janë të pranishme edhe në edukatë. Atëherë në qoftë se dëshirojmë të arrijmë në lumturi e përsosmëri, nuk mund të qëndrojmë indiferent ndaj rregullave të edukatës/moralit. Nuk mund vetëm të konstatojmë duke thënë se obligimet e edukatës janë vetëm obligime të edukatës e t'i kalojmë pa i përfillur fare. Apo t'i nënçmojmë ndalesat e edukatës vetëm pse ato janë ndalesa të edukatës. Namazi është farzë (obligim) me lënien e tij pason ndëshkimi. Qëndrimi (mbajtja) në fjalë gjithashtu është farzë, mosqëndrimi në të është haram (e ndaluar) dhe pason ndëshkimi. Ku qëndron dallimi? Besimtar i vërtetë i cili ka arritur në lumturi, është ai që rrespekton ligjet e jurisprudencës Islame (fikhut) dhe ligjet e etikës e moralit. Bile më pastaj do shohim se shpenzimi i mundit për të arritur lumturinë me anë të moralit dhe etikës, do të jetë shumë me rëndsi dhe do të ketë kënaqësi të paimagjinueshme.

Njohja dhe edukimi i vetvetes

Edhe pse njeriu është një krijesë e veçantë, ai është shumëdimensional. Krijimi i tij i përceptueshëm e i pavetëdijshëm, fillon nga toka e vazhdon me aftësinë abstrakte hyjnore.

"I cili krijon çdo send në mënyrë të përsosur dhe zuri fillin e krijimit të njeriut nga balta, kurse pasardhësit e tij i bëri prej një pike uji, pastaj e formëson dhe i jep nga forca e vet jetë. Ai ju pajis me të dëgjuarit, të pamurit dhe me zemër, porse ju fare pak e falënderoni".^x

Siç ceket edhe në Kur'an njeriu përmban shkallë dhe horizonte të ndryshme të krijimit. Në një anë duke qenë zot karakteristikash natyrore, në anën tjetër është krijesë bimore (që edukohet dhe zhvillohet). Me shprehje më të kuptueshme, ai (njeriu) është shtazë dhe përmban në vete veçori të cilat shihen tek shtazët. Më në fund, me që në të (në njeriun) ekzistojnë një mori veçorish tjera për atë edhe ai bëhet njeri. Njeriu duke thënë "ushqimi im, pjekuria ime, dhe zhvillimi im", thekson shkallën e materies bimore. Duke thënë "lëvizja ime, epshi im, dhe zemërimi im" tregon përmasat e veta shtazore. Kur thotë "mendimi im, ideja ime dhe mendja ime" ai me këtë vë në cak përmasat e njeriut madhështor.

D.m.th. njeriu posedon "unin" dhe "ego" të ndryshme. Uni material, uni bimor (edukimi dhe zhvillimi), uni shtazor dhe uni njerëzor.

Është shpirti hyjnor, abstrakt ai që njeriun e bën njeri dhe atë e lartëson nga të tjerët. *"Ne e kemi krijuar njeriun nga palca e tokës, pastaj e bëjmë pikë fare në një vend të sigurt, pastaj atë pikë fare e bëjmë copë gjaku, e mandej nga copa e gjakut e bëjmë mish, nga copa e mishit krijojmë eshtra; e mandej eshtrat i veshim me mish, e pastaj i ngjallim si një qenie tjetër-pra, qoftë lavdëruar All-llahu, krijuesi më i mirë".^{xi}*

All-llahu Teala fjalinë "qoftë lavdëruar, All-llahu krijuesi më mirë" e ka përdorur për krijimin e njeriut, Ja pra, me shpirtin qiellor njeriu lartësohet në pozitë të lartë, për këtë edhe All-llahu xh.sh. urdhëron engjujt: *"Dhe pasi që i kam dhënë fizionomin dhe i kam dhënë edhe shpirt, ju përuluni".^{xii}*

Në qoftë se njeriut i është dhënë madhështia dhe All-llahu i Madhërueshëm në lidhje me këtë thotë: *"Ne me të vërtetë i kemi nderuar bijt e Ademit: I kemi shetituar nëpër tokë e det dhe i kemi furnizuar me ushqime të mira e me shije, dhe u kemi dhënë*

përparësi të mëdha ndaj shumicës që i kemi krijuar.”^{xiii}, ka për qëllim horizontin e tij qiellor.

Nëse njeriu vendos ta edukojë vetveten, ai duhet ta edukoj e ta përmirësojë horizontin e tij njerëzor e jo horizontin e tij shtazor. Edhe profetët e Zotit kishin për qëllim që njerëzve t’ua tregojnë rrugët për edukimin dhe pastrimin e vetive njerëzore.

Ata na kanë porositur: “mos harroni veten tuaj, d.m.th. vetitë njerëzore tuajat, nëse i sakrifikoni vetitë tuaja njerëzore në vend të atyre vetive, dëshirave e përkushtimeve shtazore, padyshim se do te jeni në humbje.”

Edhe ne Kur’an thuhet: “*Kurse ju, në vend të tij ,adhuroni kë të doni! Thuaj: Të humbur janë ata që në ditën e gjykimit e humbin veten dhe familjen e vet. Ja ,ajo është humbje e qartë.*”^{xiv}

Vërtetë disa njerëz jetën e mendojnë vetëm në përmasa shtazore, këta njerëz edhe pse e kanë humbur personalitetin njerëzor, ende as që mundohen ta kërkojnë atë.

Udheheqësi i besimtarëve hz. Aliu a.s. thotë kështu: “*Befasohem në ata njerëz të cilët kur humbin diçka mundohen që ta gjejnë atë ,e kur i humbin vetitë njerëzore të tyre, as që mundohen t’i gjejnë ato*”^{xv}

Nuk ka gjë më të keqe e shkatërrim më të dhembshëm në botë për njeriun se të humbë personalitetin e vërtetë dhe njerëzor të vetin. Tek këta njerëz (të cilët kanë humbur personalitetin njerëzor) s’shihet tjetër pos një jete shtazore.)

Shpirti njerëzor dhe epshi shtazarak

Në lidhje me epshin e njeriut ajetet dhe hadithet (transmetimet) ndahen në dy lloje: Lloji i parë, epshi (Rububi) i ardhur nga Zoti që na bën t’i ruajmë të gjitha vlerat njerëzore. Për këtë edhe jemi të porositur që të kemi kujdes ta ruajmë, forcojmë, ripërtrijmë të ashtuquajturin burim të virtyeteve, xhevahir fisnik e hyjnor ose në të kundërtën do të jemi nga të humburit.

“*Të pyesin për shpirtin, thuaju: Çështja e shpirtit është punë vetëm e Zotit tim, kurse juve u është dhënë fare pak dije.*”^{xvi}

Në këtë ajet shpirti përcaktohet si krijimi jashtë botës së materies ,diçka abstrakte. Tashti të shohim disa transmetime të dhëna nga hz. Aliu a.s. në lidhje me shpirtin; *Shpirti është një flori i shtrenjtë, ai i cili nuk e ruan atë do të poshtërsohet.*^{xvii}

“*Kush e di rëndësinë e shpirtit nuk e poshtëron atë duke bërë punë që janë të kalueshme dhe punë të kësaj bote*”^{xviii}

“*Çdo kush që e kupton vlerën e shpirtit të tij ,ai do të ruhet nga lakmitë e epshit dhe dëshirat e këqia*”^{xix}

“*Kush posedon shpirt të mirë e të ndershëm, ai është dashamirës.*”^{xx}

“*Kush është me shpirt fisnik e të ndershëm, ai do të shpëtojë nga poshtërsia e marrjes në pyetje për shpirtin*”^{xxi}

Nga gjithë këta ajete e transmetime mbi mbrojtjen e shpirtit, pastrimin dhe edukimin e tij, kupohet qartë se sa flori i shtrenjtë e i rëndësishëm është shpirti. Lloji i dytë, në këtë kaptinë bëjnë pjesë ajetet dhe transmetimet të cilat njeriun e porosisin të luftojë me shpirtin /epshin e ta shtypë atë, ose në të kundërtën njeriu do të ballafaqohet me probleme të cilat rrjedhin nga dëshirat e shfrenuara dhe ai (njeriu) do të jet i

fatkeq. Këtë shpirt (epsh) ajetet dhe transmetimet e përcaktojnë si armik më të madh të njeriut dhe burim i pashterrshëm i të këqiave.

“Ndërsa ai që është frikësuar të dal para Zotit të vet dhe e ka përmbajtur veten nga lakmia, me siguri xhennetin do ta ketë strehimore”. ^{xxii}

Në Kur’an për Jusufin (a.s) kështu tregohet: *“Unë nuk e arsyetoj veten sepse epshi anon në të keqe, përveç asaj çka mëshiron Zoti im njëmend fal dhe është mëshirëplotë”.* ^{xxiii}

Edhe Muhammedi s.a.v.s thotë: *“Armiku yt më i madh është epshi i cili të kaplon nga të dy anët (ta kaplon gjithë trupin)”.* ^{xxiv}

Aliu a.s thotë: *“epshi gjithmonë urdhëron të keqen. Ai i cili mbështetet në të e çon në shkatërrim dhe ai i cili është i kënaqur me të, e vë në gjendje shumë të keqe.”* ^{xxv}

Prap Aliu a.s thotë: *“Besimi (mbështetja) në epsh është rasti më i mirë i shejtanit.”* ^{xxvi}

Njëherë Imam Sexhxhadi a.s kështu ankohet: *“O Zoti im! Të ankohe për epshin i cili vazhdimisht urdhëron të keqen, nxiton drejt gjynahit dhe vrapon drejt gabimit, gjithashtu më bie në pozitë që Ti të jesh i zemruar në mua dhe më çon drejt rrugëve të shkatërrimit”* ^{xxvii}

Nga gjithë këto ajete dhe transmetime mbi luftën dhe mundin që duhet bërë vetëm për ta larguar nga vetja epshin, kuptohet se ky lloj epshi është burim i të gjitha të këqiave dhe një krijimi mjaft problematik. Disa mund të mendojnë se këta dy lloje të ajeteve dhe transmetimeve mohojnë njëra tjetrën, apo mendojnë se ekzistojnë dy epshe, njëri, epsh njerëzor ose burimi i së mirës dhe tjetri epsh shtazor ose burimi i së keqes.

Mirëpo që të dy mendimet janë të gabuara. Sepse ajetet dhe transmetimet nuk mohojnë njëri tjetrin, e veçanërisht është argumentuar edhe nga shkenca të ndryshme se njeriu është vetëm një unikat dhe original. Nuk mund ta ndajmë epshin në njerëzor dhe shtazor sepse nuk janë dy epshe të ndryshme. Vetëm se epshi i njeriut ka dy pozita dhe dy horizonte. Pozita e ulët e cila përbëhet vetëm nga tiparet dhe veçoritë shtazore. Dhe pozita e lartë është njeriu madhështor me tipare hyjnore. Epshi është krijimi fisnik dhe i shtrenjtë, nga ai rrjedhin të gjitha të mirat dhe virtytet. Edukoni dhe mundohuni që ta përmirësoni atë, kjo porosi tregon nivelin e tij të lartë.

Epshi është armiku yt, mos e respekto atë. Në të kundërtën të çon në shkatërrim, mundohu që ta përmbash atë, kjo këshillë tregon shkallën e tij të ulët, d.m.th shkallën shtazore. Kur thuhet; “forcoje epshin tënd, edukoje atë”, ka për qëllim pozitën e njeriut. Apo kur thuhet; “shtypja kokën epshit dhe përulë atë” ka për qëllim pozitën e tij të ulët shtazore. Në mes këtyre dy pozitave apo “uneve”, vazhdimisht ka luftë dhe kundërshti. Uni shtazor pandërpre është i zënë me dëshira dhe kënaqësi, kështu që pengon shpirtin njerëzor të ngritet në pozitë më të larta tek All-llahu, dhe gjithashtu vazhdimisht mundohet që ta ketë nën kontroll shpirtin njerëzor.

Në anën tjetër, uni njerëzor apo pozita e lartë e krijimit njerëzor, vazhdimisht mundohet t’i shtoj vlera virtyeteve njerëzore e të ngritet në nivele më të larta dhe gjithashtu përpiket që të afrohet tek All-llahu (xh.sh).

Për të arritur në këtë gradë duhet që të kontrollohen përkushtimet dhe dëshirat shtazore dhe duhet bërë përpjekje që ato t’i fusë nën sundimin e vet. Kjo luftë vazhdon derisa të ngadhnejë njëri nga këto dy “une” (njerëzorja dhe shtazorja). Nëse ngadhnen uni njerëzor, hyjnor, atëherë përtrihen vlerat njerëzore dhe njeriu afrohet më afër All-llahut, në pozitën më të lartë. E nëse ngadhnen uni shtazor, atëherë mendja e njeriut do të shpërndahet dhe njeriu bie në rrugën e gabueshme. Për këtë edhe profetët janë dërguar që njeriut t’i ndihmojnë në këtë luftë të shenjtë, njerëzore.

Vlerat njerëzore

Njeriu kishte dy une, unin njerëzor dhe atë shtazor. Vlerat njerëzore gjenden tek uni njerëzor, e absolutisht nuk gjenden tek ai shtazor. Uni shtazor është një parazit, në të vërtetë nuk mund t'i themi as un. Edhe pse njeriu nga aspekti biologjik është një lloj shtaze ai patjetër duhet t'i kushtojë rëndësi jetës shtazore. Por ai nuk ka ardhur në këtë botë të jetojë si shtazë. Përkundrazi, ai ka ardhur në këtë botë me qëllim që ta përmirësojë mënyrën e jetës shtazore. Njeriu në të dy botërat e tij, shtazore dhe njerëzore, ka nevojë për gjëra burimore të krijimtarisë së tij. Me që është një krijesë shtazore e bimore ai ndien nevojë për: unin, ushqimin, shtëpinë, veshjen dhe natyrën. Për këtë qëllim edhe thelbin e tij, janë krijuar: uria, etja, shija, ndjenjat e dëshirave, martesat dhe marrëdhëniet intime me qëllim të shtimit të pasardhësve, që vetëm ai të përpiqet e të punojë për t'i përmbushur nevojat e lartpërmendura. Njeriu interesohet për vazhdimin e jetës së vet dhe për ta vazhduar jetën e tij në mënyrë normale, ai detyrohet të bjerë nën ndikimin e jetës (nevojave) shtazore. Në rast se është i përkushtuar për të ngrënë ushqim, ai nga brendia ndjen uri dhe fillon ta përgatisë atë, e nëse dikush ia rrezikon atë, padyshim se do ta luftojë në këtë rast edhe nuk vepron kundër asnjë rregulle. Sepse për ta vazhduar jetën e tij ai ka nevojë për të pirë dhe për të ngrënë. Këto sjellje nuk janë dëshira shtazore, por është një parapërgatitje për t'ia arritur qëllimit, bile edhe janë të porsitura nga feja Islame. Në qoftë se individ i është përkushtuar vetëm në jetën shtazore, punon ditë e natë vetëm për dëshirat dhe përkushtimet shtazore, apo ka për qëllim të hajë, të pijë, të pushojë, të vishet, vetëm që t'i ngopë nevojat e epshit dhe instiktet shtazore, ai individ vërtetë është fatkeq dhe ka rënë në humbje. Sepse ky person ka shkelur e ka harruar shpirtin e tij hyjnor dhe mendjen njerëzore. Një individ i këtillë nuk mund të jetë njeri asnjëherë. Ky individ është vetëm një kafshë me pamje të njeriut. Posedon mendje, por aq shumë është i tërhequr në vetmi sa që nuk mund të jetojë me vlerat e virtytet njerëzore. Posedon sy e veshë, por nuk mund t'i dëgjojë e t'i shohë të vërtetat. Për këta lloj individësh në Kur'an thuhet se janë shtazë, bile edhe më keq se shtazët. Sepse shtaza nuk posedon mendje, as që kupton e as që logjikon. Njeriun në këtë pozitë e sjell fakti që ai posedon mendje por nuk mund të kuptojë e të logjikojë. Për këtë në Kur'anin e Madhërueshëm thuhet: *"Po nëse nuk të përgjigjen, dije se ata udhëheqen vetëm nga epshet e tyre. Vallë, a ka humbur kush më keq se ai i cili pason epshin e vet e jo udhëzimin e All-llahut? All-llahu, njëmend, nuk do ta udhëzojë drejt popullin tiran"*.^{xxviii}

"Të cilët i patë mashtruar jeta në tokë dhe fenë e tyre e kanë pasur si lojë dhe zbavitje. Sot ne, përshkak se i kanë mohuar argumentet tona, do t'i harrojmë ata siç e kanë pasë harruar ata ballafaqimin me këtë ditë të tyre".^{xxix}

"A e ke parë atë i cili e ka marrë epshin e vet si zot të vetin, atë All-llahu, me dije, e ka lënë të humbur dhe e ka vulosur zemtën e tij, edhe veshët e tij, kurse para syve të tij ka vënë një grillë. Kush do ta drejtojë atë në rrugë të drejtë në mos All-llahu? A nuk mendoni pak?"^{xxx}

Sa humbës e të pafat janë ata të cilët sakrifikojnë shpirtërat e tyre hyjnor, lumturinë e përsosmërinë për dëshirat e epshit dhe për jetën shtazore, sakrifikojnë shpirtin njerëzor për dëshirat shtazore.

Për këtë Aliu a.s thotë: *"Tradhëtar është ai i cili është i zënë me këtë botë dhe qëndron larg botës tjetër (ahiretit)"*.^{xxxi}

Dhe “nëse të tërheq epshi drejt dëshirave, mbaje atë mbi të gjitha të këqijat, me që nuk ka më madhështi se sa ta injorosh epshin tënd, në të kundërtën do të jesh një servil, e asnjë ndershmëri nuk ia vlen për atë servilizëm. Zoti të ka krijuar të lirë, mos u bën rob i tjetërkujt. E mira e fituar me ligësi nuk është e mirë, arritja me mund në lehtësi nuk i thuhet lehtësi.”^{xxxii}

Prap Aliu vazhdon: “Sa bindje e keqe është që jetën tënde ta konsiderosh vetëm për para e përfitim material dhe pozitën tënde që ke tek Zoti, ta humbësh duke dhënë mirësinë për këtë botë”^{xxxiii}

Duhet pasur parasysh se njeriu nuk mund të vlerësohet vetëm me unin shtazor, ai përmban edhe unin njerëzor i cili është i dërguar nga një botë e shenjtë, ai (d.m.th. uni njerëzor) është një xhevahir hyjnor dhe abstrakt i cili në vete përmban një sërë vlerash, e gjithashtu përjashton çdo dëshirë shtazore nga vetja. Në qoftë se njeriu shikon në esencën e vet ezoterike e në shpirtin e tij hyjnor dhe nëse e njej mirë vetveten, do ta shohë se ai ka ardhur nga bota e fuqisë, mrekullisë, diturisë, mëshirës, faljes, dritës, mirësisë, drejtësisë, dobisë, apo me një fjalë nga bota e përsosmërisë. E kupton se ai është i përshtatshëm për këtë botë dhe se ka lidhje varshmërie me këtë botë. Këtu njeriu arrin nga një botë krejt tjetër dhe sheh një botë krejt ndryshe. Sigurisht që do të shikojë në përsosmëri dhe do t’i intersojnë vlerat e përsosmërisë. Dëshiron që të furnizohet me këto tipare të bukura e të niset drejt shkallës së rrugës së Zotit. Gjithashtu t’i braktisë pozitën e ulëta shtazore dhe ta aktivizojë epshin drejt madhësisë. Ja, këtu shihet vendi i vlerave të edukatës. Nëse një person dëshiron t’i ketë vlerat si: diturinë, mirësinë, bëmirësinë, sakrificën, drejtësinë, faljen, mbrojtjen e të paaftëve dhe të pafajshmëve, besnikërinë dhe amanetin, ai këtë e bën vetëm se e sheh veten si një pjesëtar të botës së përsosmërisë dhe se këto vlera i gjen të përshtatshme për unin e tij të shenjtë njerëzor. Për këtë ai këto i dëshiron, bile edhe për të arritur në këto vlera është gati ta sakrifikojë unin shtazor dhe përkushtimet e tij. Vlera e edukatës dhe virtytet rrjedhin nga disa aftësi shpirtërore dhe ndjenjësore, përshkak që njeriu ka nevojë veten ta çojë deri tek shpirti hyjnor dhe vetes duhet t’i thotë që “po, më duhet t’i bëj ato”.

Nevojat morale burojnë nga mrekullitë dhe fisnikëritë e shpirtit, ato shërbejnë për të arritur në esencën dhe kulmin e pjekurisë shpirtërore. Kur njeriu pohon se “më duhet të sakrifikoj në rrugën e drejtësisë”, ai dëshiron të thotë se “sakrifica me shërben për përsosjen e lartësismin e esencës sime dhe mua më duhet të arrij deri te kjo pozitë e shenjtë”. Rruga dhe shkaku i arritjes së njerëzve në pjekurinë shpirtërore, është një. Të jenë të krijuar të barabartë në njohjen e vlerave dhe antivlerave. Nëse njeriu kërkon ta pastrojë vetveten dhe dëshiron të jetë i pjekur pa u kushtuar rëndësi fare dëshirave e lakmive të epshit mund të përballet me veti jo të vlershme, apo me vlera që nuk u përkasin fare vlerave të moralit. Është normale se të gjithë njerëzit posedojnë këso lloj veçantish.

Nëse disa individ janë mangut nga ky përceptim i shenjtë, këto dëshira e përkushtime të epshit do t’i verbojnë sytë e tyre dhe ata njerëz do të jenë ushtarë të pathyer në frontin e epshit. Kur’ani Famëlart virtytet dhe jo virtytet i përcakton si karakteristika të esencës së njeriut: Aty ceket:

”Pasha shpirtin dhe atë çka e lartëson! Ia bëri të ditur mospëruljen dhe devotshmërinë, ka shpëtuar vetëm ai që atë e pastron, ka mbaruar ai, i cili e deformon”^{xxxiv}

Profetët janë të dërguar që individëve t’ua lartësojnë esencën njerëzore dhe cilësitë e pavetëdijshme t’i shndërrojnë në cilësi të vetëdijshme.

Ata (profetët) erdhën që njerëzve t’ua tërheqin vëmendjen për aftësinë, virtytin e vlerat shpirtërore që njerëzit t’i shfrytëzojnë këto me qëllim për t’iu afruar Zotit.

Profetët u dërguan që njerëzve t'ua përkujtojnë këtë moto të rëndësishme. "Ju nuk jeni shtazë por jeni njerëz në shkallë më të lartë se engjëjt. Nuk ju kanë hije juve pamjet shtazore dhe përpjekjet për këtë botë, mos e shitni veten tuaj për këto gjëra!

Njëherë e pyesin Imam Zejn-ul Abidinin a.s se "kush është më i miri dhe më i nderuari në mesin e njerëzve?" Ai u përgjigjet. "Është ai njeri i cili këtë botë nuk e konsideron nder dhe vlerë të epshit të tij".^{xxxv}

Në qoftë se njeriu forcon unin e tij njerëzor me anë të njohjes së personalitetit të vet njerëzor, atëherë tek ai do të gjallërohen vlerat morale dhe me këtë rezultat ai arrin t'i mposhtë poshtërsitë, marrëzitë të cilat gjenden tek ai. Ja pra, kjo gjendje nuk lejon më që njeriu t'u ikën vlerave morale e të shkojë në drejtim të amoralitetit. P.sh. nuk lejon që njeriu të lë të vërtetën e të gënjejë, të lë besimin e të tradhëtoj, të lë shpirtin e tij madhështor e të bjerë në servilizëm, të lerë bëmirsinë e ta ngacmojë njerëzimin.

Aliu a.s thotë: "Kush e vlerëson shpirtin e vet, tek ai do të zvogëlohen përkushtimet (dëshirat) e epshit".^{xxxvi}

Të dërguarit e All-llahut xh.sh janë munduar që njerëzimin ta udhëzojnë që ata ta kuptojnë ekzistencën e tyre të artë, të vërejnë marrëdhëniet e tyre me Zotin, të përpiqen e ta fitojnë mirësinë e Zotit të gjithësisë dhe të jenë më afër Tij, të hanë, të pijnë, të flejnë, të flasin, të punojnë, të jetojnë e vdesin vetëm për të pasur moral dhe lumturi. Prej atij momenti kur njeriu bëhet rob i All-llahut, nuk ka qëllim tjetër pos ta fitojë shpërblimin e Tij, në këtë rast çdo vepër që bën ai konsiderohet adhurim. Në Kur'an thuhet: "Thuaj: "se namazi im dhe tradita ime, jeta ime, dhe vdekja ime janë njëmend për All-llahun, Zoti i tërë botërave.""^{xxxvii}

Pra në Islam njohja e vetes përmban një vlerë të veçantë. Aliu a.s thotë: "Njohja e vetvetes është fitimi më i madh në jetë".^{xxxviii}

Prap vazhdon duke thënë: "Çdo njeri që ka njohur vetveten, punët e tij janë të vlerëshme".^{xxxix}

Ta njohësh veten nuk do të thotë t'i dish të dhënat e identifikimit tënd. Por të vësh shkallën e vërtetë të krijimit tënd në gjithësi, të kuptosh se nuk je një shtazë e krijuar nga dheu, por je një pjesë e përbërë nga shpirti qiellor.

Të dish se ke nderin të jesh udhëheqës i emëruar nga All-llahu në tokë dhe je emaneti i tij. Je njeri i dijshëm që duhet të lartësohesh në urtësinë e pafund dhe të arrish në gradën më të lartë shpirtërore dhe gjithashtu je krijesë e veçantë dhe e lirë që ke përgjegjësi të edukohesh, mësohesh përshkak se i përket krijimit qiellor. Rezultati i njohjes së kësaj të vërtete absolute është se ndien një nder dhe lartësim dhe kupton rëndësinë e krijimit tënd dhe gjithashtu vlerat morale marrin një kuptim të veçantë. Shpëton nga skepticizmi, monotonia, kotësia dhe mbyllja në vetmi. Kështu që një jetë që ka një qëllim të caktuar, ajo jetë fiton një kuptim të rëndësishëm.

Bota ezoterike (e brendshme)

Njeriu ka një jetë e cila është e lidhur me trupin e tij fizik të quajtur jetë ekzoterike. Në këtë jetë marrin pjesë si: haja, pija, gjumi, përpjekja dhe puna. Në të njejtën kohë në botën e tij të brendshme lëviz drejt lumturisë, urtësisë, dritës dhe njerëzisë, ose duke gabuar rrugën e tij stagnon në errësirë dhe në fushat e poshtërsisë, skeptik i depresionuar ose merr rrugë drejt aftësisë dhe bukurisë, ose lëviz drejt errësirës, ndëshkimit dhe poshtërimit. Edhe pse shumica e njerëzve nuk e dinë këtë, kjo është një e vërtetë. All-llahu në Kur'an thotë kështu: "Ata dinë vetëm anën e jashtme të jetës në këtë botë, ndërsa për botën tjetër janë indiferent".^{xl}

Por dija apo mosdija nuk kanë ndonjë ndikim mbi të vërtetën. Në ditën e kijametit kur të tërhiqen mbulesat materiale, atëherë njeriu do ta kuptoj të vërtetën e vet. All-llahu në Kur'anin e madhërishtëm thotë: *“Ti nuk i vure vesh kësaj, prandaj ta hoqëm mbulesën, e sot e ke shikimin të shtangur.”*^{xli}

Në ajetin e lartpërmendur kuptohet se gjërat lidhur me ahiretin janë edhe në këtë botë dhe janë në esencën e njeriut, por njeriu nuk i përfill fare këto, por, këto do t'i shohë në dritën e kijametit kur t'i hiqen mbulesat e mospërfilljes. Nëpër ajete dhe hadithe, kuptohet shumë qartë se shpirti i njeriut në këtë botë fiton disa gjëra, dhe këto gjëra të fituara vazhdimisht do jenë bashkë me atë deri në botën tjetër për atë edhe kanë rëndësi jetësore. Në Kur'anin famëlart thuhet:

“Secili është përgjegjës për atë çka ka fituar (ç'ka bërë)”^{xlii}

“Nuk është e vërtet se tradhton Profeti! E kush tradhton, në ditën e kijametit do ta sjellë dhe atëherë do t'i jepët secilit ajo që e ka merituar, askush nuk do të jetë i dëmtuar”^{xliii}

“All-llahu nuk do t'iu dënojë nëse pa qëllim betoheni, por do t'iu dënojë për atë çka e meritojnë zemrat tuaja. All-llahu është i butë dhe fal”^{xliv}

“All-llahu askë nuk e ngarkon përtej mundësive të veta. Është në dobi të tij e mira që bën, kurse e keqja në dëm të tij. O Zoti ynë! Mos na dëno nëse harrojmë ose gabojmë, pa qëllim! Mos na ngarko barrën që ua ke ngarkuar atyre përpara nesh! O Zoti ynë mos na ngarko për detyrë atë për çka nuk kemi mundësi! Shlyej mëkatet tona dhe na fal, dhe kij mëshirë ndaj nesh! Ti je Zoti ynë, andaj na ndihmo kundër popullit mosbesimtar!”^{xlv}

“Atë ditë kur secili njeri e gjen para vetes se ç'ka ka punuar mirë edhe ç'ka bërë keq, do të dëshirojë që ndërmyjet asaj dhe atij të ketë një largësi të madhe. Ndërsa All-llahu ju ofron kujdesin e vet. All-llahu është i mëshirshëm ndaj robërve të vet”^{xlvi}

“Kush ka bërë mirë, ka bërë për vete, dhe kush ka bërë keq, ka bërë kundër vetes, por te Zoti juaj do të ktheheni”^{xlvii}

“Ai i cili punon mirë sa grima, e sheh atë. Po edhe kush bën keq, qoftë sa grima, do ta shohë”^{xlviii}

“Shijone dënimin dhe qortimin tim. Ne Kur'anin e kemi bërë të lehtë për këshillë, por a ka kush e merr këtë këshillë”^{xlix}

“Dhe kryeni faljen dhe jepni zeqatin! E çka do që të bëni mirë për vete, do ta gjeni te All-llahu. Me siguri All-llahu sheh mirë se çka punoni”^l

“Atë ditë kur s' të bën dobi as pasuria e as fëmiu. Vetëm ai që vjen te All-llahu me zemër të shëndoshë.”^{li}

Transmetohet se i dërguari i All-llahut Muhammedi s.a.v.s njërit prej ashabëve të vet i ka thënë kështu: *“O Kajs! Duhet zësh një shok i cili do të jetë bashkë me ty në varr. Ai është i gjallë dhe ti do të varrosesh me të, nëse ai shok është i mirë do të lartësoj ty, do të rrespektojë ty, por nëse është i keq ai do të poshtërojë.”*

Më pastaj ju të dy do të ringjallen në ditën e kijametit dhe t'i do të mirresh në pyetje për shokun tënd. Prandaj mundohu që shokun ta zgjedhësh të mirë e fisnikë. Në qoftë se shoku yt është i vlefshëm atëherë shoqërohu me të, e nëse ai është i keq, atëherë në saje të tij do të përballesh me ndëshkim të ashpër. Ai shok është vepra jote.”^{lii}

Njeriu në këtë botë punon për të edukuar shpirtin e tij dhe për të fituar botën tjetër. Vetitë, si besimet e idetë, zakonet e veset e mira, dashuritë e marrëdhënjet, ndjenjat e përshtatjet të cilat bëjnë ndikim në personalitetin e njeriut, duhet që gradualisht të edukohen dhe trajnohen.

Njeriun, njohja e Zotit dhe besimi, virtytet dhe vlerat morale, dashuria ndaj All-llahut, drejtimi kah Ai dhe njohja e Tij, respekti për Të dhe përfillja e urdhërave të Tij, vetëm

që të fitohet shpërblimi nga Ai, e shpien në afërsi të Zotit dhe e lartëson në gradën më të lartë të Tij.

Njeriu në këtë botë përshkak të besimit dhe veprave të mira fiton një jetë të pastër dhe të re, me këtë jetë arrinë edhe në ahiret.

Zoti në Kur'an thotë kështu: *“Atij që bën mirë, qoftë mashkull apo femër, e që është besimtar, Ne do t'i mundësojmë të çojë jetë të mirë, dhe vërtet, do t'i shpërblejmë me dhuratë më të mirë se sa kanë punuar”*.^{lviii}

Njeriu në këtë botë me anë të dhuntive të ardhura nga dëshirat e trupit dhe nga dhuntitë e brendshme, mund ta edukojë shpirtin e tij, më në fund e zbukuron këtë jetë dhe jetën e ahiretit.

Imam Sadiku thotë: *“All-llahu i madhërueshëm robërve të Tij u thotë: O ju robërit e mi besnikë, për ta fituar botën tjetër shfrytëzoje dhuntinë e adhurimit për Mua në këtë botë”*.^{liv}

Aliu a.s thotë: *“Adhurimi ndaj All-llahut është forcë dhe ushqim për shpirtërat”*.^{lv}
Prap vazhdon: *“Kujtoje All-llahun sepse kujtimi për Të, është dritë për zemrat”*.^{lvi}

Njeriu shpërblimin për xhennet dhe ndëshkimin për xhehnnem e fiton në saje të besimit, moralit dhe veprave të veta. Por edhe nëse nuk i përfill këto ditën që do të nxirren sekretet (d.m.th. në ditën e kijametit), e vërteta do të sjellë në pah çdo gjë.

Imam Sexhkhadi a.s në një rast thotë: *“Ta dini që çdo njeri nga ju i cili është armik i njerëzve të Zotit, ai ka zgjedhur një fe tjetër pos fesë së All-llahut, e nëse nuk dëgjon fjalën e njerëzve të All-llahut dhe vepron sipas mendjes së vet, ai do të jetë humbës i shpirtit, i pafat dhe në botën tjetër do të gjendet në zjarrin i cili do t'i djegë trupat e njerëzve zullumqarë. Ata të cilët nuk e kuptojnë nxehtësinë e zjarrit, janë të vdekur. Po të kishin qenë të gjallë do ta kuptonin dhembjen dhe mundësinë e zjarrtë, atëherë o ju të zotët e urtësisë! Pra, merrni mësim dhe falënderoni All-llahun me që ju ka udhëzuar”*.^{lvii}

Zoti në Kur'an thotë: *“Ata të cilët hanë pasurinë e bonjakëve pa kurrëfarë të drejte. Padyshim, hanë dhe mbushin barqet me zjarr, andaj do të digjen në flakë të këndellur”*.^{lviii}

Njeriu në këtë botë për botën tjetër përgatit ose dritë dhe mirësi ose errësi dhe shkatërrim. Në qoftë se në këtë botë është i verbër dhe pa dritë edhe në botën tjetër do të ringjallet i verbër dhe i shkatërruar.

Në Kur'anin famëlart thuhet: *“E kush ka qenë i verbër në këtë botë do të jetë i verbër edhe në atë botë dhe ai e ka humbur rrugën keq”*.^{lix}

Një ditë profesori i madh Al-lame Tabatabai (rahmeti i Zotit qoftë mbi të) tregonte: Në qytetin Nexhef-i Eshref, jetonte një rob i Zotit, një asket (zahid) i quajtur Shejh Abud, ishte një rob Zoti që ju kishte përkushtuar vetëm Atij. Gjithnjë ishte i zënë me adhurim. Ndonjëherë i vizitonte varrezat Vadiusselam dhe shetiste nëpër to. Varret e vjetër dhe të prishur i vështronte me kujdes. Një ditë derisa kthehej nga varrezat u takua me disa persona. Pasi që u përshëndetën, personat e pyetën shejhun se ç'kishte të re? Asgjë, iu përgjigj Shejhu. Por personat ishin aq shumë kureshtar sa që shejhu ua kthehu: *“U ballafaqova me një ngjarje shumë të çuditshme. Derisa sa i vështroj varret e vjetër e të rinj nuk shoh gjarpërinj, akrepa, dhe gjëra që i torturojnë të vdekurit. Një varri i thashë: Kam lexuar nëpër shumë libra se në varrin e të vdekurit gjenden gjarpërinj, akrepa dhe gjallesa tjera që i torturojnë ata, por tek ju nuk i shoh këto gjallesa.”* Po, m'u përgjigj varri. Tek ne nuk gjinden ato gjallesa sepse ato i sillni ju nëpër varre dhe ato ju torturojnë juve”.

Bota e brendshme e njeriut vërtetë është prezente tek ai. Njeriu në esencën e tij ezoterike vetes ia cakton një rrugë të vërtetë. Ajo rrugë ose e shpie në lumturi dhe pjekuri, ose në shkatërrim dhe amoralitet. Përpjekja dhe lëvizja në rrugën e All-llahut

është një e vërtetë e cila ndihmohet dhe forcohet nga besimi, morali dhe veprat e mira të njeriut. Edhe All-llahu lidhur me këtë thotë: *“Kush dëshiron madhësi, e gjithë madhështia i takon All-llahut. Te Ai shkojnë fjalët e mira dhe veprat e mira i pranon. Ndërsa ata që kanë qëllime të këqia i pret dënim shumë i rëndë, sepse dredhitë e tyre janë të dështuara”*.^{1x}

Shpirti i përbërë nga besimi, morali, autoriteti, vesi i mirë dhe veprat e mira, do të jetë prodhim i veprave dhe përpjekjeve tona, që rezultatin e mirë apo të keq do ta shohim në botën tjetër (ahiret).

Si çka e edukojmë veten tonë

Në shkencat e larta është vërtetuar se ekziston trupi i njeriut i cili nuk do të funksionojë pas vdekjes (xhismanij-ul hudus) dhe shpirti i tij do të jetë i pavdekshëm (ruhanij-ul beka).

D.m.th. shpirti qiellor i cili është pasuri e vjetër trupore që gradualisht ka lëvizur dhe është perfeksionuar, mandej ka arritur në shkallën më të ulët të shpirtit të njeriut, apo ka arritur tek njeriu (bilkuvve). Lëvizja dhe perfeksionimi i tij duke mos stagnuar fare, vazhdon deri në përfundimin e jetës së tij. Ai së pari është një krijesë mbi botën abstrakte materiale dhe qiellore. Por, nuk është në tërësi abstrakt, madje nga ana e shkallës së krijimit të ulët është një abstrakt i lidhur për trupin dhe materjen.

Njeriu është i krijuar prej dy dimensioneve: Dimensioi material, në të cilin bëjnë pjesë veprat materiale që i takojnë trupit, për këtë edhe planifikohet lëvizja, aftësia dhe përkryerja. Dimensioi tjetër është ai abstrakt i cili është mbi atë material dhe në të bëjnë pjesë të gjitha veprimet që nuk i përkasin botës fizike.

Njëri dimension shtazor dhe material, kurse dimension tjetër njerëzor dhe qiellor. Duke qenë një e vërtetë përmban edhe cilësi të instiktit shtazor dhe bën vepra shtazore edhe cilësi të çmuara njerëzore dhe bën vepra njerëzore. Krijesa shumë interesante që për krijuesin e saj është thënë *“qoftë lavdëruar, Zoti më i mirë”*, në fillim nuk është arsimuar e edukuar. Ai veten gradualisht e edukon dhe arsimon. Besimi, idetë e mira, zakonet, aftësitë dhe shkathtësitë, burojnë nga veprat dhe normat e mira njeriut ia sajojnë identitetin dhe atë ngadalë e bëjnë të pjekur. Normat nuk pengojnë ekzistencën e njeriut, përkundrazi ato e përbëjnë identifikimin dhe ekzistencën e tij.

Është për t'u çuditur se mendimet, besimet dhe normat jo vetëm që kanë ndikim në ekzistencën e njeriut, por formojnë edhe pjekurinë individuale të tij. D.m.th. besimi i vërtetë, mendimet, vlerat morale, vetitë e mira dhe aftësitë, të gjitha këto të formuara nga veprat e mira, gradualisht njeriun e shpiejnë në përmasa të pjekurisë dhe duke e përsosur atë e ngrisin në shkallë të lartë, më afër Zotit. Në të njëjtën mënyrë normat dhe zemrat e ngurta të cilat formohen nga injoranca, besimi i kotë, sjelljet e këqija dhe veprat e ndyta, shpirtin e njeriut e lënë në vetmi dhe atë gradualisht e ulin në shkallën shtazore dhe më në fund atë e vendosin në luginën e errësirës. Fuqizimi i cilësive shtazore tek njeriu, shkakton rritjen e injorancës dhe më në fund në të involvohet personaliteti shtazor. Po, me të vërtetë personaliteti i tij bëhet shtazor dhe fiton një përmasë në suaza të botës shtazore.

Ai më nuk është njeri, ai është shtazë, bile është një krijesë më poshtë se shtaza. Sepse ai më ka dalur nga rruga e njerëzimi dhe është një krijesë shtazore.

Edhe nëse duket si njeri, ai është shtazë, këtë as që e vëren fare. Shtazëria e shtazëve nuk rrjedh nga pamjet shtazore por nga instikti dhe dorëzimi i tyre nga përkushtimet shtazore dhe nënshtrimi ndaj epshit shtazor që kanë. Ujku nuk është ujku nga forma dhe qimja e tij, por nga vesi grabitqar dhe nga natyra e pakufizuar dhe e kushtëzuar.

Në qoftë se tek ndonjëri paraqitet vesi grabitqar që e pengon atë të ndajë kohë për të menduar dhe logjikuar, ky njeri do të shndërrohet në një ujk më grabitqar se ujqit e bjeshkës. Sepse ky njeri mendjen dhe logjikën ia ka nënshtuar vesit grabitqar. Disa njerëz bëjnë masakra aq të mëdha sa që ujqit e bjeshkës nuk mund t'i bëjnë këto. Tani këta, a thua nuk janë njerëz të shndërruar në ujq? Padyshim që po! Edhe nëse ata nuk e kuptojnë vetë dhe ata të cilët i shohin pamjet e tyre mendojnë që janë njerëz, por në të vërtetë ata janë ujq.

Në ditën e kijametit “kur zbulohen sekretet”, njerëzve kur u hiqen mbulesat nga sytë, do të shihen fytyrat e brendshme dhe nuk do të hyjnë në xhennet njerëzit me cilësi të ujqve. Nuk mund të jenë së bashku në xhennet me jerezit e Zotit dhe me besimtarët e devotshëm. Ata të cilët kanë lënë rrugën e njerëzimit dhe janë shndërruar në ujq, do të torturohen në errësirën dhe dhembjen e xhennemit dhe aty do ta vazhdojnë jetën. Njeriu është një krijesë më identitet të padefinuar në këtë botë, por ardhmërinë e tij e përcakton me duart e veta. O do të arrijë në një shkallë më të lartë se engjëjt e Zotit, o do të shndërrohet në ndonjë lloj të shtazës. Kjo është një e vërtetë e vërtetuar edhe nga i dërguari i All-llahut Muhammedi s.v.s., nga imamët e pastër, edhe nga evlijatë e Zotit, por edhe nga drejtime të shumta shkencore.

Muhammedi s.a.v.s në një hadith thotë: *“Në ditën e kijametit ka njerëz që do të dalin në mahsher me fytyra të dërrit e të majmunit, bile edhe me fytyra më të këqia se këto”*.^{lxi}

Aliu a.s për dijetarin gojëndyr (fasik) kështu thotë: *“Fytyra e tij (pamja e jashtme) është si fytyra e njeriut, por zemra është zemër shtazore. Përshkak se nuk e njeh rrugën e drejtë (të islamit) nuk është i bindur në të, por edhe përshkak se nuk e kupton rrugën e anormalitetit nuk mund të ikën nga ajo. Ky njeri është një i vdekur në mesin e të gjallëve.”*^{lxii}

Imam Sadiku a.s thotë: *“Njerëzit mendjemëdhenj në ditën e kijametit do të shndërrohen në thnegla dhe shtypen (shkilen) nga njerëzit.”*^{lxiii}

All-llahu në Kur'an thotë: *“Dhe kur mbliidhen egërsirat.”*^{lxiv}

Disa komentatorë të Kur'anit këtë ajet e kanë komentuar kështu: Kur përmenden egërsirat fjala është për llojet e formave të kafshëve që do të duken njerëzit të cilët do të dalin në mahsher në ditën e kijametit. Në të kundërtën nuk është fjala për detyrë fetare apo ndonjë ringjallje të shtazëve me që një gjë e tillë nuk është e mundur dhe është shumë e pakuptimtë.

All-llahu në Kur'anin famëlart thotë: *“Dita kur do të fryhet në sur, dhe ju do të vini grupe-grupe”*.^{lxv}

Kurse disa komentatorë tjerë këtë ajet e komentojnë kështu: “në ditën e kijametit njerëzit largohen nga njëri tjetri dhe çdo njëri do të dalë në mahsher me fytyrë (dukje) të njejtë si ai. Në lidhje me këtë ajet nga Hz. Muhammedi (a.s.v.s) kemi një hadith të transmetuar nga Muadh b, Xhebel i cili e pyet profetin se ç'kuptim ka ajeti “Dita kur do të fryhet në sur, dhe ju do të vini grupe grupe”? Profeti me lot në sy i përgjigjet: O Muadh! Keni pyetur për një send shumë të vështirë, pastaj vazhdoi: *Në ditën e mahsherit ummeti im do të dalë me dhjetë fytyra (forma) të ndryshme nga njëra tjetra. Disa do të dalin me fytyrë të majmunit, kurse disa me fytyra të dërrit. Disa duke ecur me kokë në tokë e këmbët lart, disa të verbër e kokë zbrazët, disa nuk kuptojnë se do të jenë shurdhmemecë, kurse disa nga ata do t'i përtypin gjuhët e tyre dhe nga goja e tyre do të dalë gjak e qelb.*

Njerëzit e mahsherit do t'i urrejnë ata. Disave u janë prerë këmbët dhe duart. Kurse disa nga ata të varur në degë nga zjarri dërgohen në mahsher, disave u vjen era më e keqe se coftina, kurse disave u vishen rroba nga bakri të ngjitura për trupi. Profeti i Islamit me lotë në faqe vazhdon: Njerëzitë të cilët dalin me fytyrë të majmunit në ditën

e mahsherit, janë ata të cilët kanë bërë mëkate dhe kanë marrë ryshfet. Ata të cilët ecin me kokë dhe këmbë përpjetë, janë ata që kanë marrë kamatën . Njerëzit e verbër do të jenë ata të cilët kur kanë gjykuar në mes të dy personave, kanë shkelur të drejtën e njerit nga ata, shurdhmemecë do të jenë ata të cilëve u ka pëlqyer vetja, njerëzit të cilët do t'i përtypin gjuhët e tyre, janë filozofët dhe dijetarët të cilëve nuk iu përshtaten veprat me fjalët e tyre, ata me duar dhe këmbë të prera janë personat që i kanë maltretuar fqinjët e tyre, të varurit nëpër degë të zjarrita, janë njerëzit e sunduesve që kanë shkelur popullin, ata të cilëve do t'u vijë era më e keqe se coftina, janë ata që u janë nënshtruar dëshirave dhe shfrenimeve të epshit dhe ata që nuk e kanë dhënë lëmshën e pasurisë së All-llahut. Kurse atyre që do t'ju vishen rroba nga bakri, janë ata të cilët kanë qenë mendjemadhënj dhe kanë shitur krenari. ”^{lxvi}
Për këtë pra nuk janë të vogla dhe të parëndësishme sjelljet morale dhe njerëzore, përkundrazi sjelljet morale janë shumë të rëndësishme dhe janë ato që njeriut ia formojnë jetën e tij trupore dhe shpirtërore, bile edhe ndikojnë në formimin e personalitetit të tij individual. Shkenca mbi moralin nuk është vetëm një shkencë që mëson se si duhet të jetojë njeriu, por nga ajo varet edhe ardhmëria e tij në këtë dhe botën tjetër.

Zemra sipas ajeteve të Kur'anit

Fjala “zemër” zë vend të posaçëm nëpër ajetet e Kur'anit (a.sh) dhe nëpër hadithe, e veçanërisht është shtjelluar maksimalisht në literaturën islame. Por fjala “zemër” nuk nënkupton vetëm pjesën nga mishi e cila gjendet në anën e majtë të gjoksit dhe e cila vazhdimisht me rrahjet e saj pompon gjakun nëpër venë që të bëjë të mundur vazhdimin e jetës fizike të njeriut. Kur'ani këtë e shpjegon shumë qartë.

Ja disa shembuj në Kur'an :

1- Zemra e të menduarit dhe kuptuarit: *“A nuk kanë udhëtuar nëpër botë me qëllim që zemrat e tyre të kuptojnë atë çka duhet të dëgjojnë. Pra nuk janë sytë të verbër, por zemrat që i kanë në krahëror. ”^{lxvii}*

2- Zemra e të mosmenduarit dhe moskuptuarit: *“Ne kemi krijuar shumë njerëz dhe exhin për ferr. Ata kanë zemër-por me to nuk kuptojnë, ata kanë sy-por me ta nuk shohin, ata kanë vesh – por me ta nuk dëgjojnë. Ata janë sikur kafshët, madje edhe më të humbur – ata janë indiferentë. ”^{lxviii} Kënaqen të jenë me ata që nuk shkojnë në luftë. Zemrat e atyre janë të vukosura, prandaj ata nuk kuptojnë! ”^{lxix}*

3- Zemra e besimit: *“Nuk do të gjesh asnjë popull që i beson All-llahut dhe Ditës së gjykimit, e që ka miqësi me ata që i kundërvihen All-llahut dhe Profetit të Tij, edhe sikur të jenë baballarët e tyre, ose djemtë e tyre, ose vëllezërit e tyre, ose të afërimit e tyre. Ata janë në zemrat e të cilëve e ka shkruar besimin dhe i ka përkrahur me forcën e tij. Dhe ai do t'i shpjer në xhennetë ku rrjedhin lumenj dhe aty do të mbesin përgjithmonë. All-llahu është i kënaqur me ata, por edhe ata janë të kënaqur me Të. Ata janë aleatë të All-llahut. Kujdes! Aleancë e Allahut, ata janë njëmend të shpëtuar. ”^{lxx}*

4- Zemra e mosbesimit dhe ateizmit: *“Zoti i juaj është një Zot! Zemrat e atyre që mohojnë nuk besojnë në botën tjetër, ata sillen me aroganc, mendjemadhësi ”^{lxxi} “Ata janë të atillë zemrat e të cilëve edhe veshët edhe sytë All-llahu i kavulos, dhe ata janë të pakujdesshëm. ”^{lxxii}*

5. Zemra e hipokrizisë: *“Dyfytyrshat frikësohen mos po u shpallet besimtarëve një kaptinë e cila do t'i informonte se ç'ka në zemrat e hipokriteve. Thuaj: talluni, All-llahu do ta qesë në shesh atë së cilës ju frikësoheni ”^{lxxiii}*

6. Zemra e udhëzimit në rrugë të drejtë: *“Asnjë fatkeqësi nuk ndodh pa lejen e All-llahut dhe kush i beson All-llahut , Ai do ta udhëzojë zemrën e atij, Allahu e di mirë çdo send.”*^{lxxiv}

“Këtu ka, njëmend, argumente për ata që kanë zemër dhe ia kap veshi (kupton) edhe është dëshmitar”^{lxxv}

7. Zemra e mospërfilljes (neglizhencës): *“Jij vendosmërisht në anën e tyre të cilët i luten Zotit të vet, në mëngjes dhe në mbrëmje, me dëshirë që të meritojnë simpatinë e Tij, dhe mos hiq sytë tuaj prej atyre , duke dëshiruar bukurinë e jetës së kësaj bote, dhe mos iu nënshtro atij zemrën e të cilit e kemi lënë të papërgatitur ndaj nesh, dhe pason epshin e vet, sepse puna e tij ka mbaruar”*^{lxxvi}

8. Zemra e sigurisë dhe qetësisë: *“Ata të cilët besojnë dhe zemrat e të cilëve, me përmendjen e All-llahut, qetësohen- kur përmendet All-llahu u qetëson zemrat, apo jo?!”*^{lxxvii}

“Ai i cili u lëshon qetësi zemrave të besimtarëve për t’ua forcuar besimin me vetbesim, sepse ushtritë e qiejve dhe të tokës janë të All-llahut: All-llahu është i gjithdijshëm e i urtë.”^{lxxviii}

9. Zemra e vuajtjes dhe dyshimit: *“Prej teje do të kërkojnë leje vetëm ata që nuk i besojnë All-llahut dhe botës tjetër dhe zemrat e të cilëve dyshojnë, andaj edhe në dyshimin e tyre janë të pavendosur.”*^{lxxix}

10. Zemra e dashamirësisë dhe mëshirës: *“Pastaj, vazhduam gjurmët e tyre me profetët tanë, pasuam me Isanë, të birin e Merjemes, dhe atij i kemi dhënë Inxhilin, kurse në zemrat e pasardhësve të tij kemi derdhur butësi dhe mëshirë, kurse murgësinë e kanë shpifur vetë, nuk ua kemi caktuar Ne , vetëm për të arritur kënaqësinë e All-llahut. Mirëpo ata nuk kujdesen për këtë si duhet, prandaj atyre, nga mesi i atyre që kanë besuar, u keni dhënë shpërblimin e tyre, kurse shumica prej tyre janë mosbesimtarë.”*^{lxxx}

“Po nëse duan të të mashtrojnë, ani, ty njëmend të mjafton All-llahu. Ai të përkrah me ndihmën e vet dhe me besimtarët. Dhe ua ka bashkuar zemrat e tyre. Sikur ta shpenzosh tërë atë çka ekziston në tokë, nuk do t’i kishe bashkuar zemrat e tyre , kurse All-llahu i ka bashkuar. Ai është njëmend i fortë dhe i urtë.”^{lxxxii}

11. Zemra e mendjemadhësisë dhe e ngurtësisë. *“Ti je i butë ndaj atyre vetëm nga mëshira e All-llahut, por sikur të ishe i ashpër dhe hijerëndë do të iknin prej rrethit tënd....”*^{lxxxii}

Me fjalë të tjera mund të themi: Zemra ka një vend të zgjedhur në Kur’an dhe shumica e veprave të njeriut, janë të lidhura për të. P.sh. si: besimi, mosbesimi (ateizmi), hipokrizia, të menduarit, të përceptuarit, të mos perceptuarit, devotshmëria, pranimi i të vërtetës, udhëzimi në rrugë të drejtë, gabimi, të qenurit i vetëdijshëm, pastërtia dhe tahareti, jopastërtia dhe ndytja, butësia, mendjemadhësia , përshtatja, adhurimi, dyshimi, mëshira, ngurtësia, malli, qetësia, krenaria, xhelozia, revolta dhe lëkundja. Sigurisht që zemra të cilën ne e mësojmë në biologji nuk mund të jetë burim i të gjitha këtyre tipareve të lartpërmendura. Këto tipare gjenden tek shpirti dhe nefsi. Duke u mbështetur në këtë mund të themi që: Zemra është një diamant qiellor, d.m.th. metafizik prej të cilës rrjedh njerëzimi i njeriut. Pozita e zemrës është aq shumë e ngritur në Kur’an sa që kur zbret shpallja (nga Zoti) d.m.th kur është në pyetje lidhja mes njeriut dhe Zotit, bëhen të gjitha nëpërmes saj në atë rast Zoti kështu i drejtohet të dërguarit të Tij

“E solli i besuari Xhebrail. Në zemrën tënde, të bëhesh thirrës, lajmëtarë”^{lxxxiii}

“Thuaj: Kush është armik i Xhebrailit? E ai, me lejen e All-llahut, ty të vë atë (Kur’anin) në zemër, i cili i vërteton ata çka ishin më përpara tij, si udhërrëfim përgëzim për besimtarë.”^{lxxxiv}

Aq shumë është e shenjtë zemra e njeriut sa që njeriu në atë pozitë mund ta shohë engjëllin e shpalljes dhe mund t'i dëgjojë fjalët e Tij. Zoti në Kur'an thotë: *"Zemra nuk e mohoi atë çka i shpalli robit të vet."*^{lxxxv}

Shëndeti dhe sëmundja e zemrës

Jeta jonë është e lidhur me zemrën dhe shpirtin, zemra është e cila udhëheq trupin tonë, muskujt dhe organet, nga komanda e së cilës burojnë të gjitha lëvizjet dhe veprimet tona. Prandaj, lumturia dhe fatkeqësia e njeriut janë të lidhura për zemrën e tij. Pra, siç përmendet në Kur'an se trupi i njeriut nganjëherë është i sëmurë e nganjëherë i shëndoshë, ashtu edhe zemra e njeriut nganjëherë është e sëmurë e nganjëherë e shëndoshë. Në Kur'an thuhet: *"Atë ditë kur s'të bën dobi as pasuria e as fëmiu. Vetëm ai që vjen te All-llahu me zemër të shëndoshë."*^{lxxxvi}

"Ne kemi krijuar qiejt dhe tokën edhe gjithçka ka ndërmjet tyre, për gjashtë ditë, dhe as që na preku lodhja."^{lxxxvii}

"Kurse xhennetliu u afrohet të devotshmëve, shumë afër. Kjo është ajo që i është premtuar secilit që është penduar dhe është ruajtur (prej mëkatesh). I cili i është frikësuar të mëshirshmit në mosprezencë (pa e parë) dhe ka ardhur zemërbardhë."^{lxxxviii}

Siç pamë më lart në këto ajete është potencuar zemra e shëndoshë, që ta fitojë njeriu lumturinë e botës tjetër, duhet që me zemër të shëndoshë dhe me zemër të frikësuar nga All-llahu, t'i kthehet Atij, Zotit të gjithësisë. Në anën tjetër, Kur'ani lajmëron për zemrat të sëmura, p.sh. *"Zemrat e tyre janë të sëmura dhe All-llahu edhe më tepër ua rrit sëmundjen. Ata i pret dënim i dhembshëm për shkak se gënjejnë."*^{lxxxix}

"E sa u përket atyre, zemrat e të cilëve janë të sëmura, ajo ua ka shtuar ndytësinë mbi ndytësinë e tyre që e kanë, dhe ata vdiqën e shkuan si mosbesimtarë."^{xc}

Në ajetin tjetër thuhet: *"Kur dyfyrshat dhe zemërsëmuret thanë: All-llahu dhe Profeti i tij kur na premtuan vetëm na kanë mashtruar."*^{xci}

Kurse në ajetin tjetër thuhet: "Do t'i shohësh ata, zemrat e të cilëve janë të sëmura, si shpejtojnë në të (të lidhin miqësi me ata), duke thënë: Kemi frikë mos po na goditë ndonjë e papritur. Ndoshta All-llahu do t'ju japë nga ana e tij fitore ose diçka tjetër, andaj ata do të pendohen për atë çka kanë fshehur në vetvete."^{xcii}

Në këto ajete lajmërohet se kufri, hipokrizia dhe shoqërimi me jobesimtarët është sëmundje e zemrave.

Si këto ajete ashtu edhe hadithet nga Hz. Muhammedi (s.a.v.s) dhe fjalët e imamëve të pastër, kemi mijëra sosh nëpër të cilët thuhet se: ashtu sikur që trupi i njeriut sëmuret, ashtu sëmuren edhe shpirti e zemra e tij.

Krijuesi i zemrave dhe i nefseve All-llahu Teala, njohësit e njeriut dhe të zemrës Hz. Muhammedi (s.a.v.s) dhe imamët, lajmërojnë se disa zemra janë të sëmura.

Atëherë pse të mos jetë e vërtetë se zemra mund të jetë e shëndoshë dhe e sëmurë?

Njohësit e vërtetë të njeriut kanë vërtetuar se: hipokrizia, mospranimi i së vërtetës, mbivlerësimi i vetes, urrejtja, zemërimi, të kërkuarit e turpit tek të tjerët, të përulësh të tjerët, tradhëtia, egoizmi, frika, të dëshiruarit keq për të tjerët, shpifja, goja (fjalët) e keqe, përgjimi, krenaria, zbulimi, prishja e marrëdhënieve, kryerja e kundërvajtjes dhe e një vepre penale, koprracia, zilia, të kërkuarit e të metave, gënjeshtria, adhurimi i postit, reklamimi, dyfytërsia, mashtrimi, mendimi i keq, ngurtësia e zemrës, dëshirat e epshit dhe cilësitë tjera të këqia, janë sëmundjet e shpirtit dhe të zemrës. Ata persona të cilët vdesin me këso zemrash, nuk kanë vend tek All-llahu dhe në ditën e kijametit nuk do të ketë ndihmë për këta. Në Kur'an thuhet: *"Atë ditë kur s'të bën dobi as pasuria e as fëmiu. Vetëm ai që vjen te All-llahu me zemër të shëndoshë."*^{xciii}

Sëmundjet e zemrës dhe të shpirtit nuk mund të konsiderohen të vogla dhe të parëndësishme, sepse këto sëmundje janë më të rrezikshme se sëmundjet trupore dhe fizike, gjithashtu shërimi i këtyre sëmundjeve është shumë më i vështirë. Nga sëmundjet fizike prishet ekuilibri i trupit dhe mund të lindin dhembje, shqetësime dhe eventualisht humbje të organeve.

Mandej këto sëmundje në çdo rast janë të kufizuara ose mund të vazhdojnë deri në vdekje. Por në anën tjetër, sëmundjet e shpirtit dhe zemrës shkaktajnë fatkeqësi në botën tjetër, torturim dhe ndëshkime. Këto ndëshkime e dhembje depërtojnë në thellësi të zemrës dhe e djegin tërësisht atë, e bëjnë hi. Vërtet një zemër e cila në këtë botë nuk është e informuar për Zotin, e cila nuk i ka parë shenjat dhe argumentet e Zotit, e cila një jetë të tërë e ka kaluar me mëkate, mosbesim dhe padrejtësi, është zemër e verbër dhe e terrueshme. Edhe në ditën e kijametit në mahsher do të dalë po me këtë verbëri dhe terr, dhe më në fund nuk do të shoh tjetër pos një jete me plot dhembje dhe të vështirë. Zoti në Kur'an thotë: *“Do të thotë: O Zoti im, pse më ke ngjallur të verbër kur unë i kam patur sytë? Ai do të thotë, ashtu si i ke harruar argumentet tona që të kanë ardhur ty, sot do të jesh i harruar.”*^{xciiv}

Dhe prap vazhdon *“A nuk kanë udhëtuar nëpër botë me qëllim që zemrat e tyre të kuptojnë atë çka duhet ta kuptojnë kurse veshët e tyre të dëgjojnë atë çka duhet të dëgjojnë. Pra nuk janë sytë të verbër, por zemrat që i kanë në krahëror”*^{xcv}

Në një ajet tjetër thotë: *“Dhe natën edhe ditën i kemi bërë dy argumente, shenjën për natën e kemi fshehur, kurse shenjën për ditën e kemi bërë të dukshme në mënyrë që të mund t'i kërkon mirësitë nga Zoti juaj dhe që ta mësoni numrin e viteve dhe të llogariturit. Ne çdo send e kemi sqaruar në hollësi”*^{xcvi}

Dhe : *“Atë që Alla-llahu e drejton në rrugë të drejtë, ai është në rrugë të drejtë, kurse atë të cilin Ai e lë të humbur, atyre nuk u gjen dot mbrojtës përveç Atij. Ne do t'i tubojmë ata në ditën e gjykimit, me fytyrë për toke, të verbër, memecë e të shurdhër, vendbanim i tyre është xhehennemi, sa herë që të dobësohet flaka, do t'ua shtojmë zjarrin.”*^{xcvii}

Disa të hamendur për këtë ajet kështu mund të pohojnë : Si është e mundur? Si mund të verbohët syri ezoterik (i brendshëm) i njeriut në ditën e kijametit? A thua ne kemi sy dhe vesh tjerë pos këtyre syve dhe veshëve të jashtëm? Përgjigjja e kësaj pyetjeje është “po”. Krijuesi i njerëzimit dhe ata të cilët e njohën njeriun, pejgamberët dhe imamët, kanë lajmëruar se edhe zemra dhe shpirti i njeriut ka sy, vesh dhe gjuhë. Vetëm se sytë, veshët dhe gjuha e tyre janë të llojit të vet. Shpirti i njeriut është përplot sekrete dhe në esencën e tij ezoterike ka një jetë të veçantë.

Në jetën e tij zënë vend edhe drita, dhuna, lumturia e rahatia, thyerja, neveria, dëgjimi, pamja, verbëria dhe mosdëgjimi. Vetëm se lloji i dritës dhe dhunës së jetës së tij nuk janë si drita e dhuna e kësaj bote. Drita e jetës së shpirtit është dritë që beson Zotin, pejgamberët, ditën e gjykimit dhe Kur'anin. All-llahu (xh.sh) në Kur'an thotë: *“Ata që pasojnë Profetin, ferrëfytes analfabet, të cilin e gjejnë të paralajmëruar në librat e veta, në Tevrat dhe Inxhil, që prej atyre kërkon të bëjnë vepra të mira dhe i pengon nga të pamirat, i cili u lejon ushqime të mira dhe u ndalon të këqijat, dhe i çliron nga barrat e vështirësive që kanë pasur. Prandaj ata që i besojnë atij, të cilët do ta përkrasin dhe ndihmojnë dhe pasojnë dritën e dërguar me anë të tij, ata, s'ka dyshim, janë të shpëtuar.”*^{xcviii}

Në ajetin tjetër: *“O itharë të Librit, ju ka ardhur Profeti ynë që t'ju shkoqisë shumë gjëra nga ato çështje të cilat ju i fshihni nga libri dhe shumë gjëra do t'i falë. E nga All-llahu u pat ardhur një dritë dhe një Libër i qartë.”*^{xcix}

Dhe : *“Pra atij që ia ka hapur All-llahu krahërorin për islam, ai është në dritën e Zotit të vet. Të mjerët ata zemërgurët kur përmendte All-llahu, ata janë në humbje të sigurt.”^c*

All-llahu i lartëmadhëruar na lajmëron se Islami, Kur’ani, besimi, rregulloret dhe ligjet (fikhu) e Islamit, janë dritë (nur) për ne dhe se zbatimi i tyre i ndriçon zemrat tona. Prandaj, edhe në qoftë se zemra e njeriut ndriçohet në këtë botë, rezultati i kësaj do të shpërblehet në botën tjetër (ahiret).

Gjithashtu, All-llahu fuqiplot na lajmëron se kufri, përçarja, mëkati, kundërshtimi i së drejtës, janë mizori dhe errësirë, këto elemente e turbullojnë dhe e nxijnë zemrën e personit, për këto edhe ai do të denohet në ditën e kijametit. Edhe profetët janë dërguar me qëllim që njerëzit t’i nxjerrin nga errësira e kufrit e t’i fusin në besim e dritë. Në Kur’an thuhet: *“Alif Lam Ra. Librin ta kemi shpallur që me lejen e Zotit rrugën e të fortit dhe të lavdëruarit.”^{ci}*

Besimtarët në këtë botë, shpirtërat dhe zemrat e tyre i ndriçojnë me dritën e besimit, pastrimit të epshit, vlerave morale, adhurimin ndaj All-llahut dhe me dritën e veprave të mira. Syri dhe veshi ezoterik (i brendshëm) i sheh dhe i dëgjon të vërtetat, dhe lëviz drejt pozitave të përsosmërisë dhe afrimit në Zotin. Shpirtërat e këtyllë kur kalojnë në botën tjetër, nga kjo botë marrin dritën, lumturinë, gëzimin dhe bukurinë, mandej në botën e ahiretit shfrytëzohen nga drita që kanë përgatitur në këtë botë. All-llahu (xh.sh) në Kur’an thotë: *“Atë ditë kur t’i shohësh besimtarët dhe besimtarët se si shpejton drita e tyre para tyre dhe nga ana e djathtë e tyre. Përgëzimi juaj sot janë xhennetet nëpër të cilët rrjedhin lumenj, ku do të qëndroni përgjithmonë. Ai është sukses i madh!”^{cii}*

Por, dritën (nurin) e botës tjetër (ahiretit) duhet përgatitur në këtë botë, për këtë edhe hipokritët e jobesimtarët në botën tjetër janë të padritë, në errësirë. Për këta Zoti në Kur’an kështu thotë: *“Atë ditë kur hipokritët dhe hipokritet do t’u thonë besimtarëve: Na pritni edhe ne të marrim nga drita e juaj! Do t’u thuhet: Kthehuni prapë dhe kërkonin tjetër dritë! Dhe do të vihet ndërmjet tyre një mur që do të ketë derë. Përbrenda tij është mëshira, kurse nga jashtë do të jetë dënimi.”^{ciii}*

Zemra sipas haditheve

Nga udhëheqësit e fesë dhe njohësit specialistë të njeriut (pejgamberët dhe imamët) për zemrën e njeriut na kanë përcjellë shumë hadithe të qarta. E shoh të dobishme që t’i cekim disa prej tyre. Në disa hadithe zemra është ndarë në tri grupe. P.sh. Imam Muhammed Bakir a.s ka thënë:

“Zemra ndahet në tri grupe. Në grupin e parë bënë pjesë zemra e mbrapsht e cila nuk kupton (vepron) asnjë send të dobishëm, këso lloj zemre kanë jobesimtarët (qafirët). Në grupin e dytë bënë pjesë zemra e cila ka një pikë të zezë, një zemër e këtyllë vazhdimisht përjeton luftën në mes të mirës dhe së keqes. Nga këto të dyja (e mira dhe e keqja) cila është më e fuqishme, ajo e pushton tërë zemrën. Në grupin e tretë bënë pjesë zemra e ndritur, në këtë zemër është një dritë (nur) që nuk do të fiket kurrë. Këso lloj zemre kanë besimtarët.”^{civ}

Nga etërit e tij Imam Sadiku a.s transmeton këtë hadith: *“Për zemrën nuk ka gjë më të keqe se mëkati. Zemra përballet me mëkatin dhe e lufton atë, më në fund mëkati ngadhënjën ndaj saj dhe atë e kthen në mbrapshtësi.”^{cv}*

Në një hadith Imam Sexhxhadi a.s kështu thotë: *“Njeriu ka katër sy. Me dy sytë e tij të jashtëm sheh gjërat e jetës dhe të kësaj bote, kurse me dy sytë e tij të brendshëm, sheh gjërat e ahiretit. Kur All-llahu një robi të tij ia dëshiron të mirën, atij ia hap dy sytë e brendshëm që ta shohë botën*

ezoterike dhe gjërat e ahiretit, por nëse All-llahu nuk e dëshiron të mirën për robin e vet, ai zemrën e tij e lë në gjendje të veten.”^{cvi}

Kurse Imam Sadiku a.s thotë “Zemra ka dy veshë: besimi ngadalë e thërret shpirtin në vepra të mira , kurse djalli ngadalë e thërret në vepra të këqia. Nga këta dy, cili arrin ta nënshtrojë zemrën, ai atë e merr nën komandën e tij.”^{cvii}

Imam Sadiku a.s. transmeton nga Muhammedi s.a.v.s se ai një rast kishte thënë: “Më e keqja nga verbëritë është verbëria e zemrës”^{cviii}

Imam Bakiri ka thënë: “Në zemrën e njeriut është një pikë e bardhë dhe një e zezë. Nëse ai bën mëkat pika e zezë shtohet edhe më shumë, më vonë nëse pendohet, shlyhen të gjitha pikat e zeza, por nëse vazhdon të bëjë mëkate gradualisht shtohen pikat e zeza dhe më në fund i mbulojnë edhe pikat e bardha.” Në këtë rast një person i cili ka këso zemre, ai asnjëherë nuk mund të kthehet në të mirë edhe ai rradhitet në ajetin e Kur’anit ku thuhet: **Jo, ata të cilët janë duke fituar zemrat u janë të ndryshkëta.**”^{cix}

Aliu a.s kishte thënë: “Ai i cili është pak i devotshëm dhe nuk mund të ikën nga haramet, atij i vdes zemra. Atyre të cilëve u vdes zemra do të hyjnë në xhehennem”^{cx}

Aliu a.s birit të vet ia ka lënë amanet këto fjalë: “Biri im! Varfëria është fatkeqësi. Sëmundja e trupit është edhe më e keqe se ajo, kurse sëmundja e zemrës është edhe më e keqe se sëmundja e trupit. Risku dhe pasuria janë dhunti të All-llahut. Shëndeti i trupit është mbi të (pasurinë dhe rrishtin) , kurse mbi të gjitha këto është devotshmëria e zemrës.”^{cxii}

Muhammedi s.a v.s në një hadith kështu tregon: “Dauti a.s iu kishte drejtuar All-llahut Teala kështu: “ O All-llahu im, të gjithë mbretërit kanë pasuri, atëherë ku gjendet pasuria Jote”? All-llahu i Madhërueshëm ia ktheu ”Unë kamë një pasuri e cila është më e madhe se qielli, më e gjërë se toka, më e këndshme se xhenneti dhe më e bukur se engjëjt e Mi. Vendi i asaj pasurie është marifet, qielli është besim, dielli është dritë, hëna dashuri,

yjet janë inspirim dhe ndjenjë afërsie të All-llahut, retë janë mençuri, shiu , pemët dhe farat dituri e fshehtë (hikmet).”^{cxiii}

O Zoti im sa bukur paskan shpjeguar zemrën e njeriut “njohësit e njerëzve” pejgamberët e imamët. Ne më poshtë do të paraqesim vetëm disa nga të dhënat e këtyre. Duke u bazuar në hadithe zemrën e ndajmë në tri dimensione:

1. Zemra e qafirit (jobesimtarit)

Për zemrën e kjaqfirit kanë thënë: Ajo është e mbrapshtë dhe në të në asnjë mënyrë nuk shihet hajr. Një zemër e këtille ka dëgjuar nga esenca e saj dhe nuk interesohet fare për botën shpirtërore, përshkak se është e zënë vetëm me punët e kësaj bote.

Prandaj nuk e kupton as All-llahun e as botën tjetër (ahiertin). Për këtë as që mendohet ndonjë hajr, mirësi dhe përmirësim. Punët e mira vetëm nëse bëhen për të fituar hirsinë e Zotit, atëherë mund të arrihet në pozita të përsosmërisë dhe më afër Zotit. Por jobesimtari ka mbrapshtëzuar zemrën e tij vetëm që të mos e besojë All-llahun dhe nuk ka tjetër qëllim në këtë botë. Ai dëshiron t’i bashkohet kësaj bote e jo All-llahut. Një zemër e tillë edhe pse ka patur sy largëpamës iu kanë verbuar sytë dhe ka ardhur në një gjendje që të mos e shohë as sendin më të hapur dhe është e paafte ta besojë edhe krijuesin e gjithësisë. Prandaj, ashtu siç është në këtë botë i verbër dhe pabesimtarë edhe në ahiret do të ringjallet po në këtë gjendje. Me që në këtë botë është dashuruar për gjërat e kësaj bote edhe në botën tjetër nuk i mbetet tjetër pos kësaj dëshire të kotë. Por vetëm se këtë dëshirë nuk do të mund ta gjejë në ahiret dhe

për këtë do të digjet në zjarr të xhehennemit. Në një zemër të këtillë nuk shkëlqen drita e besimit përndryshe kjo zemër varroset në errësirë.

2. Zemra e besimtarit

Përballë zemrës së jobesimtarit qëndron zemra e besimtarit e përsosur dhe e vlefshme. Për zemrën e besimtarit është dera e hapur për në botën e shenjtë dhe botën ezoterike. Tek kjo zemër është i dhezur pishtari dhe nuk fiket kurrë. Të dy llojet e syve të kësaj zemre shohin. Ja, me këto sy mund ta shohë edhe botën ezoterike edhe gjërat e ahiretit. Një zemër kësi lloji vazhdimisht dëshiron të bashkohet me pjekurinë, bukurinë, mirësinë dmth. e kupton ekzistencën e All-llahut dhe dëshiron të shkrihet në të. Ajo e dëshiron vetëm All-llahun. Vlerat e moralit dhe veprat e mira vazhdimisht shkojnë drejt saj dhe vetëm atë e kërkojnë. Një zemër e këtillë është më e gjerë se qielli e toka, është më e mirë se xhenneti, mund të jetë pasuri e All-llahut dhe vend i shkëlqimit të dritës qiellore. Vendi i kësaj zemre e njeh Zotin, qielli është besim, dielli është dritë, hëna është dashuri e All-llahut, kurse frytet janë adhurim dhe përkulje. Në qoftë se mendja zotëron në trupin e besimtarit, në zemrën e tij bie shiu i bereqetit të Zotit.

Në këtë lloj zemre nuk zë vend tjetër pos All-llahut dhe engjëjve të afërt të Tij. Personi i cili e ka zemrën plot me dritë, gëzim, dashuri, besim gjithmonë është i lumtur e i qetë edhe në ahiret do të dalë me këtë gjendje të mrekullueshme.

3. Zemra e besimtarit që bën mëkate por jo vazhdimisht

Një zemër e këtillë nuk është as e errët dhe as e ndritur. Megjithëse është ndiçuar me dritë të besimit dhe ka aftësi të marrë pjekurinë dhe dritën qiellore, por nga mëkatet e bëra, në të është vendosur një pikë e zezë. Prandaj, për këtë edhe djalli ka zënë vend aty. Nuk iu është verbuar syri ezoterik (i brendshëm) por nga mëkatet e bëra është sëmure dhe ekziston mundësia ta kaplojë problemi i verbërisë. Një zemër të këtillë i është hapur dera edhe për engjëjt dhe për djajtë. Engjëlli në të futet nëpërmes besimit dhe e fton atë për vepra të mira. Kurse djalli depërton nëpërmes pikës së zezë dhe e fton atë për punë të liga. Engjëlli dhe djalli në këtë zemër vazhdimisht janë në gjendje lufte. Engjëlli dëshiron që me vepra të mira ta pushtojë zemrën e njeriut dhe ta përzëjë djallin nga aty. Në anën tjetër djalli me vepra të këqia e nxin edhe më shumë zemrën e njeriut dhe dëshiron ta nxjerrë engjëllin nga aty e ta mbyllë krejtësisht depërtimin e besimit. Këta dy lufojnë vazhdimisht derisa të ngjadhënejë njëri prej tyre. Pra, bota e brendshme dhe bota tjetër e njeriut janë të varura nga kjo dhe ja, në këtë rast lufta me epshin fiton domosdoshmëri. Inshallah! pastaj do të shohim lidhur më këtë çështje.

Ngurtësia e zemrës

Zemra e njeriut në fillim është plot me dritë dhe me një mëshirë të posaçme. Në këtë rast, atë e pengon vuajtja e çdo njeriu, bile edhe vuajtja e njeriut të largët madje edhe vuajtja e kafshëve. Dëshiron që njerëzit të jetojnë një jetë të lumtur dhe gëzohet kur i fal të tjerët. Nga natyra e saj e pastër i drejtohet All-llahut. Bën dua (lutje) dhe vetëm

All-llahun adhuron dhe vetëm Atij i qan hallin. Gëzohu kur bën vepra të mira, e kur vepron keq pendohu menjëherë. Në qoftë se pranon thirrjen dhe vepron në bazë të ligjeve të saja, gradualisht fillon të bëhet më e gëzueshme, më e ndritur, dhe më e dhembhur. Me dua dhe adhurim ndaj Zotit, çdo ditë e më tepër shtohet interesimi për adhurim, dhe për afrim tek Zoti. Por, në qoftëse bëhet sikur nuk i ndjen ndjenjat e brendshme dhe vepron kundër tyre, këto ndjenja gradualisht fillojnë të zbehen dhe dalëngadalë shkatërrohen. E në qoftë se i sheh dhembjet, maltretimet e të tjerëve dhe nuk reagon, me këtë gjendje dalëngadalë adaptohet dhe më tek ai nuk ndikon gjë. Njeriu me këso cilësish mund të poshtërohet aq shumë sa të gëzohet kur sheh varfërinë, urinë, shkatërrimin dhe maltretimin e të tjerëve. Personi në fillim nëse bën ndonjë mëkat, shqetësohet dhe menjëherë pendohet. Por, nëse ka bërë një mëkat, ai është përgatitur për mëkatin e dytë e pastaj për të tretin, të katërtin e kështu me radhë...

Kështu që në këtë mënyrë nëse vazhdon të bëjë mëkat ai jo vetëm që nuk pendohet, por arrin në një gjendje sa që nuk pendohet, në një gjendje sa që mëkatet e bëra i quanë fitore apo suksese të tij. Zemra e këtyre personave është nxirë dhe sipas ajeteve të Kur'anit dhe haditheve, është ngurtësuar. Këtë zemër e ka pushtuar djalli dhe ka nxjerrë jashtë engjëjt e afërt të Zotit. Për këto zemra janë mbyllur dyert e shpëtimit. Mandej as nuk ka mbetur shpresë për pendim të këtyre personave me këso zemra. Për këta persona në Kur'anin e Madhërisëm thuhet:

“Po pse kur u vinte dënimi ynë nuk bëheshin të dëgjueshëm? Zemrat e tyre, pra, kanë mbetur të forta dhe djalli ua ka zbukuruar atë çka punonin.”^{cxiii}

Kurse në një ajet tjetër thuhet: *“Pra atij që ia ka hapur All-llahu krahërorin për islam, ai është në dritën e Zotit të vet. Të mjerët ata zemërgurët kur përmendet All-llahu, ata janë në humbje të sigurt.”*^{cxiv}

Imam Bakiri a.s thotë: *“Në çdo zemër të besimtarit ekziston nga një pikë e bardhë. Në qoftë se bën mëkat dhe parp e përsërit atë, aty (në zemër) formohet një pikë e zezë. Dhe prap vazhdon të bëjë mëkate po në këtë mënyrë, ajo pikë e zezë do të smadhohet dhe do ta kaplojë tërë sipërfaqen e bardhë të zemrës së personit. Në këtë rast personi me zemër të këtille nuk mund t'i afrohet Zotit. Dhe kur Zoti në Kur'an thotë: **“Jo, ata të cilët janë duke fituar zemrat u janë të ndryshkëta”** ka pasur për qëllim këto zemra të lartpërmendura.”*^{cxv}

Aliu a.s thotë: *“Shkaku i tharjes së lotit të njeriut është ngurtësimi i zemrës. Kurse, shkaku i ngurtësimit të zemrës është të bërit shumë mëkate.”*^{cxvi}

Resulu-llahi s.a.v.s ka thënë: *“Shenjat e fatkeqësisë së njeriut janë katër: tharja e lotit të syrit, ngurtësia e zemrës, dëshira e madhe për ta fituar rriskun (pasurinë) dhe vazhdimi i të bërit mëkat.”*^{cxvii}

Prandaj edhe imamët e përsosur vazhdimisht në lutjet e tyre janë mbështetur tek All-llahu për ngurtësinë e zemrës.

Imam Sexhxhadi (Zejn-ul Abidini) kështu i lutet Zotit: *“O Zoti im! Të ankohe për zemrën e ngurtësuar, të ankohe edhe për zemrën që vazhdimisht ndërron përshkak të manive (vesveseve) dhe të ankohe edhe për syrin i cili është i tharë nga frika dhe të cilin e gëzon vetëm grykësia.”*^{cxviii}

Prandaj edhe ai njeri i cili interesohet për shëndetin e zemrës dhe lumturinë e tij, duhet t'i ikën edhe mëkatit më të vogël, dhe gradualisht duhet të bëjë vepra të mira. Pra, në këtë mënyrë duhet të vazhdojë që t'i vendosë engjëjt e Zotit në zemrën e tij, për t'u përsosur duhet që zemrën e tij ta shtyjë në adhurim të përhershëm, në dua, në lavdërimin e Zotit, të bëhet i mëshirshëm dhe falës, t'i ndihmojë e t'u bëj mirë të tjerëve, t'i mbrojë të shtypurit dhe të drejtët, të ndihmojë në mirësi, dashuri dhe punë të mira dhe të punojë për përhapjen e drejtësisë, mirësisë dhe dashurisë.

Mjekët (shëruesit) e zemrës

Më lart pamë se, sikur trupi që përmban sëmundje të ndryshme ashtu edhe zemra përmban sëmundje, dhe se lumturia e njeriut në botën tjetër (ahiret) varet krejtësisht nga zemra e tij. Tani duhet të mësojmë këto gjëra, të njoftohemi për shëndetin dhe sëmundjen e zemrës. Që ta kuptojmë, se e kemi zemrën e sëmurë apo jo, duhet që t'i njohim dimensionet e sëmundjes. Duhet ta parandalojmë atë. Dhe veçanërisht për të pasur një shpirt sa më të shëndoshë duhet që t'i njohim shkaqet e sëmundjeve dhe duhet përgjigjur pyetjes: “A thua në këtë fushë mund të jemi të pavarur apo duhet kërkuar ndihmë nga të dërguarit e All-llahut?”

Nuk ka dyshim në atë se nuk kemi njohuri të mjaftueshme për të fshehtat dhe sekretet e krijimit të shpirtit, këtij krijimi qiellor. Nuk kemi njohuri as për botën tonë shpirtërore dhe ezoterike. Nuk mund t'i njohim as shkaqet e faktorët e sëmundjeve shpirtërore dhe nuk po mund t'ua përcaktojmë diagnozën këtyre sëmundjeve. Nuk kemi njohuri të mjaftueshme as për llojet dhe metodat e shërimit të këtyre sëmundjeve. Prandaj edhe na duhen të dërguarit e Allahut që të na udhëzojnë dhe rrëfejnë këtë rrugë. Pejgamberët janë specialistë dhe mjekë të vërtetë të shpirtërave, ata dinë për pjellurin, përforcimin dhe ilaçin e të gjitha këtyre sëmundjeve. Në shkallën e shpalljes (vahjit) dinë çdo gjë lidhur me sekretet dhe të fshehtat e këtij krijimi qiellor, aty mësohet për “njohjen e njeriut dhe shpirtin”. Ata dinë shumë mirë për përsosjen dhe për rrugën që të shpie në drejtim të Zotit, por dinë edhe për shkaqet e devijimit. Prandaj ata mund t'ua ndihmojnë njerëzve që ta kalojnë këtë rrugë të vështirë dhe mund t'ua ndalojnë të mos devijojnë. Vërtet peygamberët gjatë historisë, njerëzve u kanë shërbyer shumë më tepër se mjekët e fushës së mjekësisë, padyshim që ata janë mjekë të dërguar nga Zoti. Ata janë peygamberët të cilët zbuluan xhevahirin hyjnor të shpirtit dhe duke i lajmëruar njerëzit për të, ata formuan personalitetin e tyre. Ishin ata që i njoftuan njerëzit me diturinë, shpirtin dhe vlerat morale dhe atyre ua treguan rrugën e udhëtimit shpirtëror dhe afrimit tek Zoti. Ata u munduan që njerëzit ta njohin Zotin dhe botën e brendshme dhe dhanë mundin e tyre vetëm që njerëzve t'ua mësojnë rrugën e edukimit, pastrimit dhe përmirësimit të shpirtit. Në qoftë se në mesin e njerëzve ka dashuri, dhembshuri, shpirtgjërësi dhe veti të bukura, këto janë rezultate të durimit të vazhdueshëm të këtyre mjekëve hyjnorë e veçanërisht rezultat i peygamberit të fundit Muhammedit (s.a.v.s). Po të mos ishin peygamberët, padyshim se gjendja e njerëzve s'kishte me qenë kësisoji.

Hz Aliu thotë: *“Muhammedi (s.a.v.s) ishte një mjek hyjnor i cili punonte pandërprerë për t'i kontrolluar shpirtërat. (Për kontrollimin dhe shërimin e plagëve dhe të thatëve) përgatiste ilaçet dhe mjetet e operacionit mandej ato i përdorte në vende shumë të përshatshme. I shëronte (jepte shifa) zemrat e verbëta, veshët e shurdhër dhe gjuhët memece. Ai ilaçet i përdorte për personat e humbur që kishin mbetur në agoni, për ata të cilët nuk shfrytëzuan dritën e urtësisë, për ata të cilët nuk morën dituri prandaj edhe jetuan si shtazë që hanë bar, si gurë të shkëmbinjve të fortë.”*^{cxix}

“Imami është mjek i cili shëtit me ilaçin e tij nëpër të sëmurë; plagët e tyre i shëron me melhem, disa plagë i djeg për t'i shpërndarë ato, vendet e dëmtuara i rinovon, i shëron veshët e shurdhër dhe gjuhët memece. Vazhdimisht kërkon që ta shërojë çdo rob i cili s'është ndriçuar me dritën hyjnore, s'është kthjelluar me dritën e diturisë e cila zhduk errësirën, i përgjigjet kafshës me katër këmbë, ka zemër guri, i ngjan një

shkëmbi, i cili ka rënë në humnerë (gaflet), është i humbur dhe ka mbetur larg diturisë.”^{cxx}

Në Kur'an shëruesi është përcaktuar si ilaç. Aty thuhet: *“O njerëz, juve më tani u ka ardhur këshilla nga Zoti juaj edhe një bar për zemrat tuaja udhëzim e mëshirë për besimtarët.”*^{cxxi}

Në një ajet tjetër thuhet: *“Ne shpallim nga Kur'ani atë çka është bar dhe mëshirë për besimtarët, kurse mosbesimtarëve vetëm ua rritë shkatërrimin.”*^{cxxii}

Aliu a.s për Kur'ani Kerimin kështu thotë: *“Mësoni Kura'nin! Ai është më i bukuri nga fjalitë, kujtoni rregullat e Tij sepse ky kujtim është pranverë për zemrat. Gjeneri shërim me dritën e Tij me që Ai (Kur'ani) është shërim (shifa) për zemrat.”*^{cxxiii}

Në një hytbe tjetër thotë: *“Ta dini që ky Kur'an është një këshillues i cili kur ju këshillon nuk ju tradhëton, kur ju tregon rrugën e drejtë nuk ju humb, kur flet nuk gënjen. Ta dini që pas Kur'anit (d.m.th. ata të cilët veprojnë sipas Kur'anit) askujt nuk i troket varfëria, dhe pasi t'i përmbaheni atij askush nuk do të bëhet i pasur. Kërkoni shërim nga ai, kërkoni fuqi për forcat tuaja nga ai, sepse ai është shëruesi i dhembjes më të madhe, kurse dhembja më e madhe është mosbesimi, përçarja, epshi i tepërt dhe anormaliteti. Kur të kërkoni nga Zoti diç, kërkoni me Kur'an, me atë kthehuni kah Zoti. Çdo gjë që veproni vetëm duke u bazuar në të vërtetë Ai ka vlera të jashtëzakonshme.”*^{cxxiv}

Vërtetë hz. Muhammedi s.a.v.s. është mjeku më i madh i shpirtërave. Ai ka njohur mirë dhembjen tonë, na ka dorëzuar Kur'anin i cili më së shumti na shëron dhembjet tona. Çdo lloj sëmundje shpirtërore dhe rrugët e ndalimit dhe shërimit të këtyre sëmundjeve mund t'i gjejmë nëpër hadithet e hz. Muhammedit s.a.v.a. dhe nga këshillat dhe hytbet e imamëve të pagabuar. Prandaj, në qoftë se ne kujdesemi për lumturinë dhe shëndetin e shpirtit tonë duhet të shërbehemi nga Kur'ani dhe hadithet dhe duhet të mundohemi për shëndetin e shpirtit dhe epshit tonë. Duke përfitur nga Kur'ani, hadithet e peygamberit dhe udhëzimet e imamëve duhet t'i njohim sëmundjet tona shpirtërore dhe duhet të përpiqemi maksimalisht që t'i heqim ato sëmundje nga vetja. Përkundrazi nëse nuk ndërmmarrim gjë lidhur me këtë problem do të jemi në humbje të madhe dhe padyshim që në ahiret do të përballemi me rezultate të dhembshme.

Edukimi dhe përmirësimi i epshit

Më lart pamë se është detyrë e jona primare edukimi i vetvetes dhe edukimi shpirtëror. Mandej edhe lumturia e kësaj bote dhe botës tjetër janë të lidhura ngusht me këtë, edhe peygamberët e Zotit janë të dërguar për të udhëzuar në këtë qëllim. Edukimi shpirtëror duhet të jetë në dy nivele: Në nivelin e parë duhet pastruar shpirtin nga të këqiat d.m.th. duhet ruajtur zemrën nga mëkati dhe amoraliteti. Ky veprim quhet edhe pastrim dhe zbrazje. Kurse në nivelin e dytë bëjnë pjesë studimi dhe hulumtimi i shkencave të mirëfillta edukativo-arsimore dhe vlerave virtytomorale, e pastaj duke u bazuar në këto duhet përmirësuar dhe përsosur shpirtin tonë. Ky veprim quhet edhe evakuim. Evakuim d.m.th. përsosje, edukim dhe dekorim me cilësi të zgjedhura. Për ta edukuar shpirtin të dy nivelet janë të domosdoshme. Prandaj edhe në qoftë se nuk e pastrojnë dhe përmirësojnë shpirtin nga veset e këqia ai nuk do të jetë më kompetent për arsimin dhe diturinë e mirëfilltë, për virtytet morale dhe për veprat e mira. Si mund të shkëlqejë drita hyjnore në një zemër të cilën e kanë kapluar mëkati e të këqiat dhe në të cilën ka zënë vend djalli i mallkuar? Si mund të krijojnë marrëdhënie engjëjt e All-llahut me një zemër të këtillë? Mandej, si mund të edukohet

apo përsoset një shpirt i individit nëse tek ai nuk janë prezent besimi, arsimi, virtytet morale dhe veprat e mira?

Shkurt, për ta edukuar shpirtin duhet që t'i përdorim të dy nivelet së bashku. Në një anë duhet pastruar zemrën, dhe në anën tjetër në atë (zemër) duhet vendosur veprën e vlefshme. Duhet që ta nxjerrim jashtë djallin e ta fusim engjëllin. Duhet përzënë çdo send pos Zotit dhe duhet ftuar dritën dhe hirsinë hyjnore të hyjnë brenda në të. Këto dy shkallë plotësojnë njëra tjetrën. Ashtu sikur duke mos përfillur të ligat e brendshme që nuk arrihet në vepër të virtytshme edhe në fillim nëse mirremi vetëm me pastrimin e shpirtit e veprat e mira i lëmë për më vonë kemi bërë punë të kotë. Prandaj edhe duhet që këto të dyjat të bëhen në një kohë dhe të përshtatura në mes veti. Ikja nga mëkati dhe punët e liga është thirrje në të mirat, kurse bërja punë të mira e të lavdëruara është ikje nga mëkati dhe punët e liga. Por pasi që kur t'i shpjegojmë këto dy nivele nuk është e mundur që të flasim për të dyjat në të njejtën kohë atëherë detyrohemi që t'i ndaj nga njëra tjetra e të flas për secilën veç e veç. Pra, po fillojmë me temën e pastrimit të shpirtit.

KAPITULLI I PARË

Pastrimi i epshit

Në këtë nivel duhet t'i bëjmë tri gjëra: a). ta pastrojmë epshin nga besimet e kota, mendimet e gabuara dhe nga logjika e mbrapshtë. b). ta pastrojmë epshin nga amoralitetet e maskarallëqet, dhe c). të ikim nga mëkatet.

Besimet e kota dhe logjika e mbrapshtë janë injorancë, padrejtësi dhe anormalitet. Këto tipare negative e pengojnë epshin nga rruga e perfeksionimit dhe afrimit afër All-llahut. Individët të cilët kanë besime të kota nuk njohin rrugën e shpëtimit (islamit) dhe zvarriten nëpër fushat e padrejtësisë e anormalitetit. Këta individë asnjëherë nuk mund t'ia arrijnë qëllimit të tyre. Në një zemër të mbushur me katran, a thua mund të shkëlqejë drita e shenjtë hyjnore. Prandaj, edhe morali i keq forcon veset dhe aftësitë shtazore, dhe dalëngadalë epshin e njeriut e shpie në vetmi dhe shkatërrim të plotë. Një person me zemër të këthillë nuk mund t'ia arrijë qëllimit të vet të afrohet tek All-llahu dhe perfeksionimit. Të bërit mëkat e nxin dhe e trondit shpirtin dhe gjithashtu e largon atë nga rruga drejt Zotit dhe përsosmërisë. Në këtë mënyrë askush nuk mund t'ia arrijë idealeve të tij. Prandaj, edhe pastrimi i epshit është një çështje jetësore e jona dhe është shumë e rëndësishme. Në fillim duhet t'i njohim sjelljet e këqia dhe mëkatet dhe më pastaj duhet të ndërmarim diç që ta pastrojmë epshin tonë nga këto. Sa të lumtur jemi që nuk kemi probleme në njohjen e sjelljeve të këqia dhe mëkateve. Këto probleme na kanë mësuar mjekët e epsheve dhe njohësit e njerëzve pejgamberët dhe imamët dhe na kanë informuar për sjelljet e këqia, na kanë rekomanduar në rrugët e shërimit nga të ligat dhe na kanë këshilluar që të ikim nga mëkatet. Të gjithë e njohim sjelljen e keqe dhe e dimë të shëmtuarën. Të gjithë, shumë mirë e dimë që dyfytëria, murrja, xhelozia, pëlqimi i vetvetes, shpifja, gojëfliqësia, zemrimi, dhuna, mosbesimi, frika, koprracia, inati, të shikuarit e të metave të tjerët, gënjeshtria, adhurimi i kësaj bote, posti, adhurimi ndaj postit, lavdërimi dhe reklamimi para tjerëve, mashtrimi, hilja, mundimi i keq, ngurtësia e zemrës, kokëfortësia, përkushtimi ndaj epshit dhe shumë cilësi tjera të njejta janë veti të këqia dhe të shëmtuara. Pos kuptimit të këtyre vetive nga vetë esenca jonë, kemi edhe shumë ajete dhe hadithe të cilët na lajmërojnë për këto veti të këqia. Në Kur'anin Kerim dhe nëpër hadithe, na janë qartësuar mëkatet dhe haramet (të ndaluarat) bile edhe ndëshkimet që pasojnë për këto vepra. Ne në përgjithësi kemi njohuri mbi këto. Prandaj, edhe nuk kemi ndonjë vështirësi mbi dallimin e amoralitetit, mëkateve të vogla dhe mëkateve të mëdha. Por, në anën tjetër jemi rob të djallit e të epshit i cili të urdhëron për keq (emnare) dhe nuk kemi sukses që ta pastrojmë epshin tonë nga amoraliteti. Problemi primar është gjendja e një zgjidhjeje për këtë. Dy gjëra janë shkaqe të kësaj: e para është mosnjohja e sëmundjeve të moralit tonë dhe mospranimi i realitetit se jemi të sëmurë, kurse e dyta është zvogëlimi i sëmundjeve të moralit, mosdija për fundin e keq e të dhembshëm të cilin e shkaktojnë këto sëmundje dhe mospërpjekja për t'i shëruar dhe zhdukur këto sëmundje të rrezikshme. Këta dy faktorë kanë ndikuar që të mos e përmirësojmë epshin tonë të mbrapshtë. Duhet që të qëndrojmë mbi këtë çështje të rëndësishme dhe ta gjejmë një zgjidhje për këtë.

Mosnjohja e sëmundjeve

Në përgjithësi duhet t'i njohim sëmundjet morale (epshore) dhe ta dimë shëmtimin e tyre. Meqë një njohje të këtillë e kemi për të tjerët, por për veten tonë nuk kemi njohuri mbi këtë çështje. Mund ta vërejmë tek të tjerët një sjellje të keqe apo ndonjë ves anormal, por ndoshta tek ne mund të ekzistojë ndonjë sjellje edhe më e keqe të cilën nuk e vërejmë fare. P.sh. e dimë se është keq të shkelësh të drejtat e dikujt tjetër, dhe të urrejmë individin i cili shkel të drejtat e të tjerëve, por në anën tjetër nuk mund ta vërejmë fare se edhe vet ne i shkelim të drejtat e të tjerëve. Veprat tona absolutisht nuk i gjejmë të gabuara dhe në shumicën e rasteve ato i tregojmë si vepra me vlera morale dhe kështu vazhdojmë ta bindim vetveten. Edhe cilësitë e shëmtuara tjera janë kështu. Asnjëherë nuk na bie ndërmend që ta përmirësojmë epshin tonë, mandej, personi i cili derisa nuk e vëren që është i sëmurë asnjëherë nuk i shkon mendja ta kontrollojë vetveten. Edhe ne të cilët nuk e dimë se jemi të sëmurë për atë edhe as që na shkon mendja të kontrollohemi, dhe problemi themelor është ky. Prandaj edhe nëse mendojmë për lumturinë tonë, duhet të përpiqemi ta zhdukim këtë problem. Dhe me çdo kusht të mundohemi t'i njohim llojet e sëmundjeve dhe të kemi durim maksimal për t'i diagnostifikuar ato.

Rrugët e diagnostifikimit të sëmundjeve epshore

Këtu na nevojitet t'i prekim shkaqet dhe rrugët e njohjes së llojeve të sëmundjeve të epshit.

1. Përdorimi i mendjes

Njeriu nga krijesat tjera e dallon pozita e tij e shenjtë dhe hyjnore, ai është krijesa më e përsosur nga të gjitha krijesat tjera. Për këtë edhe në Kur'an dhe nëpër hadithe, është emëruar me emra të ndryshëm si shpirt, zemër, mendje etj. Të gjithë këta emra janë thënë vetëm për një të vërtetë dhe del në pah se të gjithë këto emërtime janë bërë për shkaqe të ndryshme dhe të caktuara. Përshkak se ai është burimi i të menduarit, i të medituarit dhe i mendjes. Njeriu është quajtur "mendje".

Mendja (akl) ka zënë një vend të veçantë nëpër libra e në synnet (e pejgamberit dhe imamëve) dhe ka bërë një temë diskutimi të veçantë për vete. Nëpër hadithe mendja është shpjeguar si qenia më e ndershme dhe si burim i sevapit dhe gjynaheve. P.sh. Imam Muhammed Bakir a.s. thotë: *"Kur Zoti e krijoi mendjen, i tha asaj "eja" dhe mendja bëri ashtu si u urdhërua. Pastaj i tha "kthehu" edhe ajo bëri ashtu. Më pastaj Zoti i tha: qoftë lartësuar Madhështia dhe Hirësia ime!". Pastaj vazhdoi: nuk kam krijuar ndonjë send tjetër më të dashur se ti dhe ty do të përsosi vetëm tek ata të cilët do t'i dua unë. Dije që, urdhërat dhe ndalesat i kam të drejtuara në ty dhe për këtë ty do të shpërblej ose dënoj."*^{cxxv}

Njeriu me anë të mendjes mendon dhe kupton të vërtetat, dhe i dallon të mirat nga të këqijat dhe vlerën nga jovlera. Me anë të mendjes e njeh veten dhe Zotin e tij dhe gjithashtu vetes ia përcakton përgjegjësitë. Po sikur të mos kishte njeriu mendje, padyshim se s'do të kishte dallim nga shtazët. Prandaj, Zoti në Kur'an ka dëshiruar nga njeriu që të mendojë, meditojë dhe duke kërkuar që të hulumtojë dhe t'i vlerësojë gjërat. All-llahu në Kur'an thotë: *"All-llahu ashtu ua sqaron normat e veta, ndoshta po mblidhni mendjen!"*^{cxxvi}

Kurse në një ajet tjetër thotë: *“A nuk kanë udhëtuar nëpër botë me qëllim që zemrat e tyre të kuptojnë atë çka duhet ta kuptojnë kurse veshët e tyre të dëgjojnë atë çka duhet të dëgjojnë. Pra nuk janë sytë të verbër, por zemrat që i kanë në krahëror.”*^{cxxvii}

Dhe: *“Krijesa më të këqija të All-llahut janë ata që shtihen shurdhëmecë, e as që donë të kuptojnë.”*^{cxxviii}

All-llahu Teala mendjen, veshët dhe gjuhën i krijoi për t'i njohur të vërtetat, ata të cilët nuk i shfrytëzojnë këto i ka klasifikuar në një rresht me kafshët bile edhe nën ato. Për këta individë në Kur'anin e madhëruar thuhet :

“Asnjë njeri nuk është besimtarë pa vullnetin e All-llahut; dhe ai dënon ata që nuk mendojnë.”^{cxxix}

Bukuritë e njeriut rrjedhin nga mendja. Nëpërmjet mendjes e njeh Zotin dhe vetëm Atij i lutet, beson në ditën e gjykimit dhe për atë ditë përgatitet, i pranon pejgamberët dhe i përfill urdhërat e tyre dhe i njeh vlerat morale dhe me ato edukohet.

I njeh maskarallëqet dhe ikën nga to. Prandaj për këtë shkak mendja është lavdëruar aq shumë në Kur'an dhe në hadithe.

Imam Xhaferi a.s njeriut i cili pyeti rreth mendjes, ju kishte përgjigjur: *“Mendja është një gjë (send) me të cilën adhurohet Zoti dhe fitohet xhenneti.”*^{cxxx}

Në një vend tjetër Xhafer Sadiku a.s kishte thënë: *“Çdo njeri që ka mendje ka edhe fe (din) dhe çdo njeri që ka fe padyshim do të hyjë në Xhennet.”*^{cxxx}

Imam Musa Kadhim i a.s Hisham b. Hakemit i kishte thënë : *“All-llahu xh.sh për njerëzitë ka dy argumente: njëri është i brendshëm dhe tjetri i jashtëm. Argumenti i jashtëm është pejgamberi dhe imamët e pagabueshëm kurse argumenti i brendshëm është mendja.”*^{cxxxii}

Imam Sadiku a.s thotë: *“Më i përsosuri nga mendja në mesin e njerëzve është ai i cili ka edukatë më të mirë.”*^{cxxxiii}

Prap Imam Sadiku thotë: *“Mendja është udhërrëfyese e besimtarit.”*^{cxxxiv}

Dhe *“Mendja është miku i njeriut, kurse injoranca është armiku i tij.”*^{cxxxv}

Aliu a.s. thotë: *“Mendjemadhësia e njeriut tregon dobësinë e mendjes së vet.”*^{cxxxvi}

Imam Musa Kadhim i a.s. Hisham b. Hakemit i thotë kështu: *“Ai i cili është skamnor e kërkon pasuri, ai i cili kërkon që zemrën ta shpëtojë nga xhelozia dhe ai i cili kërkon që besimin ta ketë të plotë, le ta lusë All-llahun që t'i dhurojë mendje të shëndosh. Ai që ka mend pajtohet me sasinë e caktuar, dhe ai që pajtohet me këtë sasi të caktuar, gjithmonë do të jetë i nevojshëm për më shumë mend (do ketë nevojë për më tepër)”*^{cxxxvii}

“O Hisham! Njerëzitë e mençur ikin nga punët e tepërta dhe të panevojshme të kësaj bote. E mëkateve as që i afrohen bile, prandaj edhe lënia e kësaj bote është virtyt, kurse lënia e mëkatit obligim (farzë).”^{cxxxviii}

“O Hisham! Njeri i mençur është ai i cili edhe nëse epshi i tij dëshiron të gënjejë ai nuk gënjen.”^{cxxxix}

“O Hisham! Ai i cili nuk është bujar nuk ka edhe fe, kurse ai i cili nuk ka mend nuk ka bujari dhe më i lartësuar në mesin e njerëzve, është ai i cili nuk e konsideron dhe vlerëson këtë botë. Dijeni që shpërblimi i trupave tuaj është vetëm xhenneti, për atë edhe mos e ndërroni pos me xhennetin atë (trupin tuaj).”^{cxl}

Nga këto hadithe qartë kuptohet roli i vlerës së mendjes dhe ndikimi i saj në nxënien e diturive dhe perceptimeve, në adhurimin ndaj Zotit, në aftësinë, në shfrytëzimin e vlerave morale dhe në të larguarit nga mëkatet dhe maskarallëqet. Ta potencoj edhe këtë që për të arrirë këtë qëllim s' mjafton vetëm posedimi i mendjes, por është kusht edhe përdorimi e shfrytëzimi i saj në mënyrë absolute. Mendja në trup është sikur gjyqtari i drejt dhe punëtor. Për këtë edhe ai (gjyqtari) duhet përgatitur terrenin dhe prej momentit që e pranon gjyqësinë, është i detyruar ta bëjë në mënyrë sa më precize.

Ajo është sikur gjyqtari i ditur, i fortë, i matur dhe zemërgjerë por si kusht të përvetësohet dhe të kalitet profesioni i tij. Ajo (mendja) është sikur individi i cili këshillohet me veten, i dituri, i besueshmi dhe zemërgjëri, prandaj edhe duhet që njeriu të këshillohet me atë dhe të dëgjojë fjalët e saj. Në qoftë se mendja bëhet gjyqtar në trup, ajo do t'i kontrollojë përkushtimet dhe arsyet e epshit dhe në këtë mënyrë do ta udhëheqë shtetin (trupin) më së miri. Duke ekuilibruar përkushtimet me fuqitë tjera, ajo e shpie njeriun në drejtim të Zotit. Por në anën tjetër a thua ç'mendoni, dëshirat dhe përkushtimet e tepërta të epshit i dorëzohen kaq lehtë gjyqësisë, (administrimit) të mendjes? Shfrenimet e epshit deri në atë masë sa munden, mundohen që mendjen e pastër ta lënë jashtë rrjedhave normale dhe pandërprerë në atë shpifin diçka të shëmtuar.

Rruga e vetme e shpëtimit nga kjo është forcimi i mendjes. Mandej, dhe aq sa mendja është e fortë dhe pozitive aq më tepër i njeh armiqtë e brendshëm dhe i zotëron ata. Atëherë neve na bie një përgjegjësi e madhe që ta forcojmë dhe përmbajmë atë.

2. Para se t'ia fillojmë një pune duhet menduar hollësisht

Për ta forcuar mendjen, duhet që para se të veprojmë diçka të mendojmë hollësisht rreth saj dhe atëherë të vendosim pasi t'i kemi hulumtuar detalisht rezultatet dhe efikasitetin e kësaj dhe asaj bote.

Dalngadalë, duhet të adoptohemi, të mendojmë dhe në këtë mënyrë ta parashikojmë të ardhmen tonë, sigurisht që asnjëherë nuk duhet të vendoset pa shikuar fundin e asaj që dëshirojmë ta bëjmë. Islami na fton që të logjikojmë dhe ta parashikojmë të ardhmen.

Për këtë hz Aliu a.s thotë: *"Vetëdijsoni zemrat tuaja me anë të mendimit."*^{cxli}

Në një vend tjetër thotë: *"Mendimi i thërret njerëzit në punë dhe vepra të mira."*^{cxlii}

Sërisht vazhdon: *"Të menduarit mirë, para se t'ia fillosh një pune, të mbron nga pendimi."*^{cxliii}

Një njeri shkoi para të dërguarit të All-llahut dhe i tha: *"O Resulull-llah Më këshillo"* peygamberi ia ktheu: *"Do t'i përmbahesh këshillës sime? Njeriu: Do t'i përmbahem o i dashuri i All-llahut. Më pastaj peygamberi iu drejtua: "Të këshilloj që kur dëshiron të bësh (veprosh) diçka para se t'ia fillosh asaj, ta mendosh mirë përfundimin e saj. Nëse përfundimi të del mirë bëje, nëse jo, heq dorë nga ajo punë."*^{cxliv}

Prap Peygamberi i Isalmit vazhdon duke thënë: *"Nxitimi në punë e shkatërron njerëzimin. Në qoftë se njerëzit punët e tyre i kryejnë me kujdes askush nuk do të shkatërrohej."*^{cxlv}

Në një hadith tjetër thotë: *"Durimi dhe të menduarit për të ardhmen vjen nga Zoti, kurse nxitimi vjen nga djalli."*^{cxlvi}

Transmetohet se njëri nga Imamët ka thënë: *"Të menduarit është sikur një pasqyrë e cila t'i tregon anët tua pozitive dhe negative."*^{cxlvii}

Meqë kafshët në veprimet e veta janë të varura nga instiktet dhe dëshirat epshore, nuk mund të veprojnë duke menduar, prandaj dhe njeriu meqë mund të mendojë duhet ta parashikojë dhe të mendojë të ardhmen. Edhe njeriu përmban instikte dhe dëshira sikur kafshët, edhe ai posa të përballet me ndonjë dëshirë shtazore menjëherë bie nën ndikimin e saj dhe kjo e pengon që ai ta fusë mendjen në përdorim. Nga ky këndvështrim ne duhet bindur veten se para se t'ia hapim rrugën dhe t'i japim hapësirë asaj që të veprojë e lirë. Ajo në këtë mënyrë më lehtë mund t'i përceptojë vlerat dhe dobsitë e vërteta që i kemi dhe krejtësisht distancohet nga dëshirat e shfrenuara shtazore, kështu që neve na udhëzon drejt rrugës së shpëtimit e perfeksionimit. Nëse mendja forcohet dhe në trup krijon sundim absolut, si dhe duke i

njohur armiqtë e brendshëm të njerëzimit dhe sëmundjet e brendshme epshore i mjekon dhe më lehtë i shkatërron ato. Prandaj edhe në Kur'an dhe hadithe të menduarit, logjika, hulumtimi dhe studimi janë çështje shumë të rëndësishme dhe kjo temë është rrahur me një kujdes të veçantë. Në këtë rrugë edhe forcohet mendja nga e cila varet humanizmi i njeriut dhe edukohen përkushtimet dhe dëshirat shtazore të cilat mund të shihen edhe në esencën e njeriut.

3. Pesimizmi lidhur me epshin

Nëse njeriu ndalet dhe shikon botën e tij të brendshme dhe hulumton denjësisht karakteristikat e epshit, kështu arrin t'i njohë të metat dhe sëmundjet e epshit, prandaj edhe njeriu epshin e tij e njeh më mirë se çdo kush tjetër. All-llahu i lartësuar në librin e Tij thotë: *“Por njeriu është dëshmitarë kundër vetes. Edhe pse përpiqet të sjellë arsyetimet e tij.”*^{cxlviii}

Problemi ynë primar është që në rastin e vendimit të gjyqtarit nuk jemi të paanshëm por zakonisht jemi optimist ndaj epshit tonë (d.m.th. jemi në anën e epshit).

Gjithmonë, fjalët, karakteristikat, veprat dhe veten tonë i konsiderojmë pa të meta. Epshi emmare (epshi që të shpie të bësh keq) aq shumë i ka zbukuruar punët e djallit sa që nuk mund t'i shohim as punët e liga. Në Kur'an thuhet:

“Edhe atë, të cilit, veprat e veta të këqia i janë dukur të mira, ai ashtu i konsideron. All-llahu e lë të humbur kë të dojë dhe e drejton në rrugë të drejtë kë të dojë, prandaj mos shkatërro veten për ata! All-llahu, njëmend, e di krejt çka punojnë.”^{cxlix}

Prandaj ne nuk po mundemi fare t'i përmirësojmë mangësitë tona. Shpëtimi i vetëm nga kjo është që gjithmonë të jemi pesimist ndaj epshit dhe sa më tepër të mendojmë se kemi mangësi, të këqia dhe sëmundje në epshin tonë, bile këtyre duhet t'u besojmë dhe me këtë ide t'i rrekemi atij e ta studjojmë mirë. Udhëheqësi i besimtarëve hz. Aliu thotë: *“Besimtari i mirë gjithnjë ka mendim të keq për epshin e vet. Gjithmonë në të gjen mangësi, nga ai kërkon vepra të mira.”*^{cl}

Në një hutbe tjetër personat e devotshëm kështu i shpjegon: *“Ata të devotshmit gjithmonë e mbajnë veten në akuzë, ndaj epsheve të veta kanë mendime të këqia, dhe frikësohen nga veprat e bëra. Nëse ndonjëri, njërin nga ata e sheh më lart dhe e konsideron të pastër, ai menjëherë frikësohet nga ato fjalë dhe thotë: Unë veten e di më mirë se të tjerët. Kurse Zoti im më di mua më mirë se unë.”*^{cli}

Pengesa më e madhe e njeriut për t'i njohur mangësitë dhe sëmundjet e epshit dhe për t'i përmirësuar ato, është optimizmi ndaj epshit të tij. Nëse e evitojmë këtë rrezik dhe duke menduar se vazhdimisht kemi mangësi dhe e studjojmë atë, në këtë mënyrë i gjejmë sëmundjet e tija dhe i zhdukim ato.

4. Vizita mjekut shpirtëror

Njeriu për t'i njohur mangësitë e veta duhet të vizitojë një dijetar i cili e ka pastruar epshin e vet, dhe është i sinqert që atij t'ia tregojë të gjitha veçoritë e epshit dhe nga ai të kërkojë që t'ia përkujtojë të gjitha mangësitë dhe sëmundjet të cilat gjinden tek ai. Qoftë psikolog Islam apo hoxh pedagog vetëm të jetë punëtor, të jetë një mjek shpirtëror, pasqyrë e vlerave morale, mund të ndihmojë dhe të ketë ndikim në drejtim të përmirësimit të epshit si udhëzim për në rrugën e Zotit. Prandaj edhe individi që ka hasur në këso njeriu për të është një dhunti e madhe dhe për këtë duhet falënderuar Zotin. Për fat të keq, njerëz të këtillë shumë pak gjenden. Duhet ta kemi të qartë këtë se diagnostifikimi i epshit është shumë i vështirë. Për këtë edhe për të bërë diagnostifikimin e epshit duhet që karakteristikat e epshit pa i fshehur fare t'i tregohen

mjekut, bile kjo për të sëmurin është obligim. Nëse individ i ndihmon mjekut duke u mjekuar dhe nga ai e fsheh të vërtetën që përballet, ai nuk mund të ketë ndonjë rezultat të mirëfilltë.

5. Vizita një shoku dijetar dhe dashamirës

Është mirësi e madhe e Zotit që personi ta ketë një shok të mirë, dijetar dhe mirëbërës, i cili mund t'i ndihmojë në drejtim të përmirësimit të epshit dhe njohjes së vetive të këqia. Por është edhe kusht që ai (shoku) t'i njohë vetitë e mira dhe të këqia. E nëse nuk i njeh vetitë e mira dhe të këqia ai nuk mund të ndihmojë gjë në këtë drejtim, bile mund që të mirën ta tregojë të keqe kurse të keqen të mirë. Por, nëse nuk është shoku i besueshëm dhe mirëbërës, mund t'i fshehë vetitë e këqia vetëm mos ta prishë shoqërinë apo vetëm mos ta mërzisë shokun e vet, bile shkon aq larg sa që anët negative të tija ia tregon si pozitive vetëm që ta gëzojë atë. Individ i cili mund ta gjejë një këso lloj shoku, dëshiron që çdo të metë që ekziston tek ai, t'ia thotë atij dhe për çdo vërejtje dhe këshillë e falënderon atë dhe e shfrytëzon për pastrimin e epshit. Ai jo vetëm që e falënderon shokun e vet përshkak se ia ka përkujtuar të metat atij por ai e shfrytëzon atë dhe pa asnjë fyerje pohon se është i gëzuar nga gjesti i shokut. Kështu që një shok nga i cili kërkohet që të japë mendimin e vet, duhet të tregohet shumë i sqart dhe ta argumentojë pozitën e besnikërisë së tij. Në një mënyrë të sqart larg dashurisë dhe armiqtisë shoku duhet t'i vërejë kujdesshëm karakteristikat e tij dhe ato veti të cilat i sheh me gjuhën e shoqërisë t'ia thotë atij pa e lënduar e pa e lavdëruar fare. Bile aq sa është e mundur t'i thuhet fshehurazi dhe të ikën në një vend që mos t'i dëgjojë kush të metat e tij. Vetëm se shoku duhet pasur për qëllim që t'ia thotë të vërtetën pa e ekzagjeruar, prandaj edhe besimtari ndaj vëllait besimtar është si një pasqyrë dhe ia thotë në sy pa i smadhuar e pa i zvogëluar gjërat. Sigurisht që janë të paktë ata shokë të cilët sqarisht njoftojnë shokun për vetitë e këqia vetëm që ai ta përmirësojë veten dhe epshin e tij. Prandaj, në qoftë se ndonjëri ka hasur në këso shoku d.m.th. ai ka përqafuar një lumturi të madhe. Ky individ duhet ditur rëndësinë e tij, duhet të gëzohet nga këshillat e tija dhe duhet ta falënderojë atë. Shokun i cili të këshillon me qëllim që të përmirësohesh, duhet konsideruar si mik më të mirë e më të sqart dhe asnjëherë nuk duhet të shqetësohesh nga sygjerimet dhe bëmirsitë e tij dhe nuk duhet mbrojtur para tij, apo të hakmirresh sepse të gjitha këshillat dhe të metat të cilat t'i thotë ky shok, janë për të mirën tënde. Nëse ndonjëri ju thotë se në rrobat tuaja janë disa akrepa të helmuar, ju shqetësoheni nga kjo dhe hakmirreni apo e falënderoni atë njeri? Edhe vetitë e këqia janë sikur akrepat, bile janë më të rrezikshëm se ata. Ato vetitë e këqia helmojnë shpirtin dhe vazhdimisht zënë vend në brendinë e saj. Kush na ndihmon t'i ç'rrenjosim këto veti nga vetja, na ka bërë mirësinë dhe shërbimin më të mirë.

Imam Sadiku a.s thotë: *“Më i miri nga vëllezërit e mi është ai i cili më lajmëron për mangësitë e mia.”*^{clii}

6. Mësimi nga mangësitë e të tjerëve

Zakonisht njeriu nuk i ndjen mangësitë e veta, por mangësitë e të tjerëve i vëren shumë mirë dhe shëmtimet e të tjerëve i kupton shumë lehtë. Sikur që thotë fjala e urtë : “Kashtën në sytë e të tjerëve e sheh dhe atë e tregon (hiperbolizon) si kodër, kurse kodrën në sytë e tij nuk e sheh asnjëherë.”

Njëra nga rrugët për njohjen e mangësive të epshit është ballafaqimi me mangësitë e të tjerëve. Në rast se njeriu tek dikush sheh ndonjë të metë pa e kritikuar fare atë, ta kërkojë këtë të metë në veten e tij dhe me këtë qëllim ta rishikojë edhe njëherë epshin e tij dhe nëse gjen të njejtën të metë, duhet përpjekur ta përmirësojë atë. Kështu që duhet mësuar nga të metat e të tjerëve dhe nga ato ta përmirësojmë epshin tonë. Në një hadith Muhammedi (s.a.v.s) thotë: *“I lumtur është ai që merr edukatë nga të tjerët.”*^{cliii}

7. Mësimi nga kritika

Zakonisht shokët në mes veti hezitojnë t’ia thonë mangësitë njëri tjetrit, e nëse janë kundërshtarë në mes veti, kritikohen shumë ashpër. Pa dyshim që kritikave e armiqëve nuk rrjedhin nga devotshmëria dhe mirësia. Ata i shtyjnë të kritikojnë vetitë nga urrejtja, hakmarrja, zilia dhe mosdurimet ndaj njëri tjetrit. Prandaj edhe njeriu këto kritika mund t’i përdorë për vete dhe të mësojë nga to. Individit ndaj kritikave të armiqve mund t’i marrë dy pozicione:

Pozicioni i parë, të mbrohet nga kritikave. Kjo frikë, vjen nga kundërshtari dhe nuk ka qëllim të mirë, duke përdorur çdo metodë sa të jetë e mundur t’i heshtë ato. Një individ i këtillë lere më që nuk mund t’i përmirësojë të metat e veta, por më tepër i përsërit gabimet e tjerëve.

Pozicioni i dytë, është të dëgjosh mirë kritikave e kundërshtarit dhe për ta mësuar të vërtetën t’ia hudhësh një sy epshit tënd dhe ta studiosh mirë atë.

Në qoftë se kritikave e kundërshtarit dalin të vërteta dhe të metat e epshit janë prezente atëherë menjëherë fillohet në përmirësimin e tyre. Bile edhe nëse shihet e arsyeshme, duke treguar për të metat, mund ta falënderosh kundërshtarin, për arsye se ai u bë shkaktar që ti ta përmirësosh epshin. Në këtë rast kundërshtari është më i mirë dhe më i vyeshëm se një shok injorant e konservator i cili mundohet t’i mbulojë mangësitë e individit dhe gjithmonë mundohet ta lavdërojë duke i bërë dyfytërsi. Por, në anën tjetër, pasi të studjohet epshi dhe në të nuk gjenden mangësi, falënderohet Zoti dhe kihet parasysh të mos biesh në grackë. Në këtë mënyrë mund të përfitosh nga kundërshtarët. Padyshim se me një sjellje të tillë njeriu nuk mund t’i ndalojë intrigat e mashtrimet e kundërshtarëve të cilët përdorin çdo mjet të logjikshëm dhe ligjor.

8. Shenjat treguese të zemrës së sëmurë

Njëra ndër rrugët më të mira për njohjen e epshit është rruga e disa shenjave treguese të sëmundjes. Sëmundjet e organeve trupore mund t’i njohin ose me anë të dhembjes ose me anë të mosfunksionimit mirë të organit që ka për detyrë të kryejë detyrën e tij. Çdo organ në sistemin e trupit ka nga një detyrë të veçantë, kur trupi është i shëndetshëm d.m.th detyrat kryhen mirë, por nëse ndonjëri prej tyre nuk e kryen detyrën si duhet, është normale që trupi të jetë i sëmurë. P.sh. kur syri është i shëndetshëm sheh edhe disa gjëra në kushte të veçanta. Por, nganjëherë edhe pse kushtet janë krejt normale, ai nuk mund të shohë, ose sheh shumë pak, kuptohet se ai është i sëmurë. Veshi, gjuha, dora, këmba, zemra, veshka, mushkëritë dhe pjesët tjera trupore kanë nga një përgjegjësi të veçantë në shëndetin e njeriut, prandaj, nëse njëra nga këto nuk e kryen detyrën si duhet, kuptohet se është sëmurë. Shpirti përshkak se vjen nga bota qiellore, ka lidhshmëri me diturinë, mëshirën, forcën, tolerancën, drejtësinë, dashurinë, njohjen, dritën dhe vlerat e virtytet tjera morale.

Dëshira e esencës është All-llahu. Shenjat siç janë: besimi, në All-llahun , përkujtimi, dashuria dhe interesimi për Të, adhurimi ndaj Tij, lutjet me dashuri dhe afsh janë

shenja që tregojnë shëndetin e zemrës dhe shpirtit. Gjithashtu, dituria dhe shkenca, shërbimi dhe dashamirësia për hir të All-llahut ndaj krijesave të Tij, flijimi, dorëlibërësia, drejtësia dhe interesimi për vlerat tjera morale, tregojnë shëndetin e shpirtit dhe zemrës. Nëse personi në vete gjen këso veçorish apo diç të ngjashme, me këto e vëren se ka një shpirt të shëndetshëm. Por në të kundërtën, nëse personi nuk e njeh Zotin e vet, nuk kënaqet me duatë dhe lutjet, ka inetersim të madh ndaj postit, karrigës, pasurisë, gruasë dhe fëmijëve, në vend të kërkuarit Zotin, ai është dhënë pas dëshirave të shfrenuara dhe epshit shtazor, në jetën e tij nuk ka qëllime tjera pos përfitimeve individuale, nuk e kënaqin dorëlibërësia, dashamirësia, mirësia dhe shërbimi ndaj krijesave të Zotit dhe nëse nuk shqetësohet nga dhembjet dhe shqetësimet e njerëzve tjerë, ky person vërtet duhet ditur se e ka shpirtin të sëmurë dhe në qoftë se dëshiron lumturi, menjëherë duhet të fillojë ta mjekojë atë.

Vendimi për shërim

Pasi t'i njohim sëmundjet e epshit dhe të kupojmë se jemi të sëmurë, menjëherë duhet të fillojmë shërimin dhe në këtë rast, primare është që të vendosim dhe të kemi vullnet për ta bër atë. Në qoftë se dëshirojmë vërtet ta pastrojmë veten nga të këqiat dhe nga amoraliteti dhe marrim një vendim serioz, atëherë mund të jemi të suksesshëm. Por nëse këtë shërim nuk e marrim me seriozitet është e pamundur të arrijmë shëndetin. Ja, në këtë moment djalli dhe epshi emmare (i cili urdhëron për të keq) aktivizohen, dhe për të na larguar nga ky vendim ndërrmarin çdo dinakëri që është e mundur. Prandaj edhe duhet të jemi të shkathtë që mos të biem preh e tyre. Vetive të këqia duhet t'u drejtohem me këto fjalë. "Ti dëshiron të jetosh bashkë me këtë popull edhe tek të tjerët janë këto veti, shikoje filanin, ai përmban edhe veti më të këqia se ti. A mund të bëhesh vetë i mirë? Në qoftë se nuk dëshiron të poshtërohesh, atëherë përmbaju popullit..."

Prandaj përball grackave të epshit duhet të qëndrojmë stabil dhe të themi:

"Të supozojmë se të tjerët janë të involvuar në këtë sëmundje por, ç'lidhje ka me mua kjo gjë? Involvimi i të tjerëve në këto sëmundje nuk reflekton ndonjë ndjesë në epshin tim, mandej edhe tek unë janë të involvuara të gjitha këto të meta dhe sëmundje, në çdo rast, prandaj edhe nëse vdes me këto të meta dhe sëmundje do të gjendem në një fatëkeqësi të përhershme. Për këtë edhe e kam të domosdoshme të përpiqem ta përmirësoj e shëroj epshin tim!"

Nganjëherë djalli për të marrë kohë dhe për ta shtyrë vendimin me hilet e tij mund të na largoj nga vendimi ynë duke na mashtruar kështu: "Vërtet tek ti është prezente një mangësi dhe duhesh ta heqësh qafe, por pse ngutesh? Prit njëherë kryeje atë punën tjetër dhe pastaj ngadalë fillo dhe pastroje epshin tënd. Tani je i ri dhe je mu në kohën e argëtimit dhe dëshirave, leje më vonë kur të plakesh pendohesh dhe i heq qafe të metat dhe të këqiat dhe në këtë mënyrë e pastron edhe epshin tënd."

Edhe këtë duhet pasur para sysh se është një nga hilet e djallit. A thua jemi të sigurt se nuk do të vdesim deri në atë ditë? Ndoshta ende pa ardh ajo ditë mund të na trokasë vdekja dhe ne bashkë me këto sëmundje kalojmë në botën tjetër. Atëherë në çfarë gjendje do të jemi? Apo ndoshta edhe nëse jetoj deri në atë ditë djalli dhe epshi emmare prapë me hilet e tyre djallëzore do të na lëjnë të qetë që ta pastrojmë epshin tonë? Edhe në atë ditë me hile tjera do të na mashtrojnë dhe do të na largojnë nga vendimi që kemi marrë. Atëherë që tani t'i rrekemi punës dhe ta nënshtrojmë epshin i

cili na shtyen në punë të këqia. Nganjëherë epshi emmare mund të na thotë kështu: “Ti je mësuar të bësh mëkat dhe je adaptuar në atë veti të keqe. Është e pamundur të heqësh dorë nga këto veti të këqilla. Ti je rob i dëshirave dhe meraqeve, si është e mundur të shpëtosh nga kjo robëri? Epshi yt është nxirë me mëkate dhe gabime dhe nuk ke më kthim nga kjo rrugë.”

Edhe këtë duhet kuptuar një nga hilet e djallit. Atëherë epshit emmare i përgjigjemi kështu: “Nuk është e pamundur t’u ikësh veseve të këqia, mandej është shumë lehtë t’i braktisë ato. Ndoshta pak ka vështirësi por si do qoftë duhet të përpiqem që ta pastroj epshin nga vetitë e këqia. Po të mos ishte e mundur t’u ikësh veseve, atëherë pejgamberët dhe imamët nuk do t’i kishin predikuar vlerat morale. Kurrë nuk është e mbyllur rruga për pendim dhe kthim kah Zoti, kjo rrugë gjithmonë është e hapur. Prandaj edhe më duhet durim dhe të vendosë të punojë që ta pastrojë epshin nga cilësitë e liga.”

Pastaj epshi emmare duke i zvogëluar në sytë tonë vetitë e këqia dhe sëmundjet epshore na thotë: “Ti je i obliguar për farzet, por nëse në vend të tyre i kryen synetet, Zoti të falë ty, prap do ta fitosh xhennetin. Mandej kur bëhet fjalë për vetitë e këqia, ato nuk kanë rëndësi fare sepse je duke i kryer synetet të cilat i përmirësojnë ato veti dhe ti je i falur tek Zoti.” Kur i ndiejmë këto shtytje të brendshme, duhet të kemi kujdes se këto janë shtytje të nefsit emmare dhe djallit të mallkuar. Dhe atë (nefsin emmare) duhet ta parandalojmë kështu: “Vepra e mirë pranohet nga njerëzit e devotshëm. Kurse devotshmëria nuk mund të arrihet pa pastruar nefsin. Në qoftë se nga epshi jonë nuk largohen vetitë e shëmtuara, në të nuk mund të strehohen gjërat e mira dhe të bukura. Nëse djalli nuk del nga epshi, aty nuk mund të hyjë engjulli. Epshi i cili është zhytur dhe errësuar në mëkate dhe poshtërsi morale, në ditën e ahiretit në të nuk mund të duken ndriçimi dhe nuri” .

Sëmundjet të cilat i pëmbledhëm më lart gjithmonë duhet pasur kujdes në përfundimet e tyre. Veçanërisht duhet konsultuar librat e haditheve dhe të moralit që të kujdesemi më mirë për sëmundjet e epshit, ndikimet e tyre dhe rezultatet e tyre në botën tjetër. Për këtë shkak edhe duhet marrë një vendim të prerë për t’u mbrojtur kundër dredhive të epshit emmare dhe djallit të mallkuar dhe të pastrojmë epshin tonë nga këto shëmtime. Në qoftë se e kalojmë nivelin e vullnetit, më vonë kalojmë në nivelin e veprimit.

Kontrollimi dhe përmbysja e epshit

Epshi është burim i të gjitha veprimeve, fjalëve, të mirave dhe të këqiave. Nëse epshi është në rregull, me këtë sigurohet kjo botë dhe bota tjetër e njeriut, por nëse nefsi drejtohet kah ngatresat bëhet burim i të këqiave dhe pastaj atë e ndjekin helaqet e kësaj dhe asaj bote. Por në qoftë se lëviz drejt rrugës së njerëzimit, do të lartësohet në pozitë më të lartë se engjëjt e Zotit. Në anën tjetër, nëse nuk përfill vlerat e xhevahirit të njerëzimit dhe lëviz drejt përmasave shtazore, rradhitet në gradë më të ulët se kafshët dhe bie në pozitën e djallit. Tek individit janë të fshehura shkaqet e veprimit të këtyre dy rrugëve. Individit duke qenë zot i mendjes në esencën e tij dëshiron virtytet

dhe vlerat e njerëzimit, kurse në anën tjetër me dimensionet shtazore është zot i instikteve dhe përkushtimeve shtazore.

Të kemi parasysh se përkushtimet dhe instiktet shtazore nuk janë të dëmshme në vete dhe asnjëherë individin nuk e shpien në shkatërrim, përkundrazi ato janë nevoja parësore për jetën e njeriut, kur përdoren në rrugë të drejtë detyrohen që njeriu ta ngrisin në drejtim të All-llahut, ta shpiejnë në rrugën e sejr-i sulukut (udhëtimit shpirtëror) dhe ta perfeksionojnë atë. Por problemi kryesor është që dëshirat dhe përkushtimet shtazore nuk ndalohen në një kufi të caktuar dhe të tjerat nuk vrojtohen fare. Kur kjo arsye del nga kontrolli as nuk kushton rëndësi përkushtimeve njerëzore dhe as që i vëren arsyet tjera. Dhe nuk ka qëllim tjetër pos knaqësive. Instiktet seksuale vetëm dëshirojnë të kënaqen dhe mundohen t'ia arrijnë qëllimit që përveç këtij synimi nuk kanë tjetër. Nuk kanë qëllim pos hajes, pijes, knaqësisë, postit, kariges, publicitetit, pasurisë, shtëpisë dhe bukurive jetësore dhe instikteve tjera si zemërimi, mëria, ndjenja për hakmarrje, dhe të gjitha cilësitë të cilat rrjedhin nga këto nuk kanë të ndalur në ndonjë kufi të caktuar. Nga gjitha këto, secila në vete, dëshiron të kënaqet në mënyrë maksimale. Prandaj, edhe njëra nga këto deri sa ta mbisundojë tjetrën dhe deri sa ta bëjë epshin për vete epshi gjithmonë është shesh i luftërave dhe zënkave, kështu që asnjëherë nuk është i qetë. Në këtë shkallë mendja ka një rol dhe sitaut të rëndësishme. Ajo duke përfitur nga udhëzimet e sheriatit kontrollon përkushtimet e epshit, instiktet dhe përkuljet, dhe në mes këtyre krijon një ekuilibër, stopon rrugën e teprimit dhe shpërdorimit. Prap pasi ta përfitojë pozitën e sovranitetit formon ekuilibër në mes dëshirave instiktive dhe kështu në këtë mënyrë shpëton botën e epshit nga turbullirat dhe tronditjet dhe e shpien atë drejtë rrugës së Zotit. Mirëpo nuk është lehtë që mendja të fitoj mbizotërim, me që përballë ka një armik shumë të fuqishëm dhe dinak. Armiku i pashpirtë i quajtur nefsi emmare (epshi që urdhëron për të keq), ka shumë përkrahës të cilët i ndihmojnë atij. All-llahu në Kur'anin Kerim thotë:

“Unë nuk e arsyetoj veten sepse epshi anon në të keqe, përveç asaj çka mëshiron Zoti im. Zoti im njëmend fal dhe është mëshirëplot”^{cliv}

Kurse Muhammedi s.a.v.s. citon: *“Armiku yt më i madh është epshi i cili gjendet në të dy anët.”*^{clv}

Hzi Aliu thotë: *“Mendja dhe epshi janë dy gjëra të kundërta. Dituria përkrah mendjen, kurse dëshirat dhe merakun përkrahin epshin. Epshi është shesh i luftërave dhe zënkave të këtyre dy fuqive. Nëse njëra nga këto të dyja ngadhënjën tjetrën, ai pushton epshin dhe bëhet sovran i tij.”*^{clvi}

Prap hzi. Aliu vazhdon duke thënë: *“Sherri dhe të këqiat janë të fshehura në çdo epsh. Në qoftë se pronari i atij epshi arrin ta mund atë, ato qendrojnë në atë vend pa levizur fare, por nëse mbisundohet nga nefsi atëherë të këqiat dhe sherri dalin në shesh.”*^{clvii}

Mendja është një arbitër i mirë, vetëm se i nevojitet ndihma dhe solidariteti. Në këtë konflikt, nëse marrim anën e mendjes dhe vihem kundër dëshirave të epshit, epshit dhe përkushtimeve me këtë veprim, udhëheqjen e trupit do t'ia dorëzojmë mendjes dhe në këtë rast kemi arrirë në një fitore të jashtëzakonshme. Mbi këtë kanë qëndruar edhe personat e fesë, anuesit e sheriatit, të vërtetës dhe rrugës së drejtë, mandej ata këtë e kanë dëshiruar nga ne.

Aliu a.s. thotë: *“Keni kujdes që zemrat tuaja mos t'ia kaplojnë epshi. Meqë në fillim ju robëron e pastaj ju çon në shkatërrim.”*^{clviii}

Në një transmetim tjetër hzi. Aliu thotë: *“Çdo njëri prej jush që nuk mund t'ia mbizotërojë dëshirat dhe shfrenimet e epshit, nuk mund të ketë edhe mendje të përsosur.”*^{clix}

Prap hz Aliu thotë: *“Nuk ka shkatërrim më të madh për njeriun se kur e përmbysin shfrenimet, dhe nuk ka përfitim më të madh për njeriun se përmbysja dhe kontrllimi i tyre nga ana e tij.”*^{clx}

Imam Sadiku thotë: *“Çdo njëri që kontrollon epshin e tij kur zemra i dëshiron gjë dhe frikohet nga ajo, apo i pëlqen diçka e shëmtuar dhe zemërohet me atë, atë njeri All-llahu (xh.sh.) do ta shpëtojë nga zjarri i xhehennemit.”*^{clxi}

Kurse hz.Aliu thotë: *“Duke ikur nga gjynahet bëhuni të tepërt për epshet tuaja dhe mbisundoni ata me qëllim që t’ju lehtësohet mbizotërimi mbi ta.”*^{clxii}

Prandaj dhe të qenit të tepërt ndaj epshit, spastrimi dhe dëlirja e tij është një punë urgjente dhe çështje jetësore. Pastrimi i epshit jashtë kësaj metode është pamundur. Epshi i njeriut është si një kalë i egër kokëfort dhe ziliqar. Nëse duke e edukuar e zbutni dhe duke ia tërhequr frenin e shaloni atë, në këtë mënyrë mund të përfitoni nga ai. Por në qoftë se ai (kali) nuk zbutet dhe shkon drejt rrugës së dëshiruar nga ai vetë, do t’ju hudhë në ndonjë greminë. Prandaj, nuk është vështirë, të zbutet epshi kokëfort. Në fillim ai do t’u kundërvihet por pastaj nëse para tij qëndroni të denjë, do të mund të keni sukses.

Aliu a.s. thotë: *“Në qoftë se epshi të maltreton dhe nuk dorëzohet, edhe ti maltretoje atë që të bëhet i dëgjueshëm dhe i nënshtruar. Dhe provo çdo hile që të mundësh ta detyrosh që të nënshtrohet ty.”*^{clxiii}

Prap vazhdon të thotë: *“Dëshirat dhe shfrenimet e epshit janë sëmundje vdekjepruese. Kurse ilaçi më i mirë është që para tij të jesh i durueshëm dhe i rrezistueshëm.”*^{clxiv}

Lufta (xhihad) kundër epshit

Epshi është armiku më i madh i yni. Vazhdimisht është në luftë me mendjen. Duke u inspiruar nga manitë e djallit, me ushtarët e tij sulmon mendjen me qëllim që ta tërheqë në vetmi e ta shuajë atë dhe në anën tjetër, të bëhet hero i vetëm në sipërfaqen e trupit. Ai ka për qëllim që t’i përjashtojë engjëjt nga zemra e njeriut dhe atë ta fusë nën ushtrinë pushtuese. Është e vërtetë se nuk është punë e lehtë të shtypet ky armik i pashpirt. Për këtë ka nevojë për siguri, rezistencë, qëndrueshmëri mandej edhe luftë. Jo vetëm një herë, dy tri ditë apo dy tri vite, por duhet një luftë permanente, të vështirë, serioze dhe njëra pas tjetrës deri në fund të jetës. Duhet të bëjmë një luftë të vështirë për të frenuar neftin dhe për t’i kontrolluar instiktet tona. Duke u inspiruar nga thënjet e Muhammedit s.a.v.s. dhe imamëve, duhet t’i ndihmojmë mendjes dhe ushtarëve të saj, duhet t’i parandalojmë krimet e epshit, t’ia zbrapsim ushtarët e vet dhe ta ruajmë esencën e tij deri në atë masë që mendja të bëhet mbizotruese e trupit dhe duke u inspiruar nga thëniet e sheriatit të na shpjerë drejt rrugës së Zotit, rrugë e cila është e përsosur për njeriun. Me epshin nuk duhet pajtuar bile duhet luftuar deri sa të tërhiqet në vendin e vet dhe të heq dorë nga atentatet e tij. Nuk ka rrugë tjetër për të arritur në lumturi. Prandaj edhe lufta kundër epshit është quajtur xhihad. Sa për të ilustruar më shumë japim disa shembuj nga hz.Aliu:

“Kontrolloni neftin tuaj duke e luftuar atë vazhdimisht.”

“Përmbajuni dëshirave dhe shfrenimeve të epshit tuaj dhe luftoni me to, në të kundërtën nëse ju ngadhënjën nefti, atëherë do të jeni në pozitën më të ulët të shkatërrimit.”^{clxv}

“Dijeni që, me luftën kundër epshit blehet xhenneti. Çdo kush që lufton me epshin do ta mbisundojë atë kurse xhenneti është shpërblimi më i bukur për atë që ka konsideratë vlerën e tij.”^{clxvi}

“Lufto me epshin ashtu si luftojnë dy armiq, duke e luftuar atë detyroje që t’i bindet Zotit dhe munde atë sikur dy gjëra të kundërta prej të cilave njëra del fituese, prandaj

më i fuqishmi në mesin e njerëzve është ai i cili e mund (ngadhënjën) epshin e tij.”
clxvii

“Njeri i mençur është ai i cili lufton me epshin e vet, e përmirëson atë, e qorton atë që të mos shkojë pas dëshirave dhe në këtë mënyrë e fut nën kontrollin e vet. Vërtet njeriu i mençur aq shumë është i zënë me përmirësimin e epshit të tij, sa që nuk i kushton rëndësi kësaj bote, gjërave dhe njerëzve të kësaj bote.” clxviii

Lufta (xhihad) me epshin është shumë me rëndësi dhe jetësore. Është aso lufte sa që me të është e varur jeta jonë në këtë botë dhe botën tjetër, bile nga ajo varet edhe çka e si do të bëhemi pas kësaj. Në qoftë se nuk e mundim neftin duke e luftuar dhe frenuar atë, pa dyshim se ai do t'na mundë ne dhe do t'na tërheqë në çdo kah që dëshiron ai. Nëse ne nuk e robërojmë atë, do t'na robërojë ai ne. Në qoftë se ne nuk e detyrojmë për vepra të mira dhe moral të mirë, ai do t'na detyrojë ne për moral të shëmtuar dhe vepra të këqia. Prandaj, lufta me epshin është një përgjegjësi e rëndësishme dhe e vështirë mbi supet e atyre të cilëve janë nisur rrugës së All-llahut, me të vërtetë ia vlen çdo gjë dhe çdo sakrificë në këtë rrugë.

Lufta më e madhe (xhihad-i ekber)

Aq e madhe është lufta me epshin sa që profeti i Islamit Muhammedi s.a.v.s atë e ka quajtur xhihad-i ekber (lufta më e madhe). Aq është e rëndësishme sa konsiderohet si luftë më e madhe se lufta e armatosur.

Është transmetuar nga Hz.Aliu se:

“Një ditë pejgamberi kishte dërguar ushtrinë në një luftë kundër armikut. Kur u kthye ushtria nga lufta, pejgamberi ushtarëve iu drejtua kështu: U lumtë atyre që fituan xhihadin Asgar (luftën më të vogël), por xhihad-i ekber (lufta më e madhe) iu është obliguar (farzë) atyre.

Disa nga sahabet pyetën: “O i dërguar i All-llahut! Ç’është xhihad-i ekber?” Zotriu ynë u përgjigj: “Lufta kundër epshit.” clxix

Hz.Aliu thotë: *“Lufta më e madhe është lufta me epshin i cili gjendet në mesin e të dy anëve.”* clxx

Hz.Muhammedi s.a.v.s. në vasijetin e tij lënë Aliut (a.s) thotë: *“O i mençur! Xhihadi më i madh është i atij që zgjohet në mëngjes pa ia dëshiruar të keqen kujt.”* clxxi

Nëpër këto hadithe lufta me epshin është dëshmuar si lufta më e madhe dhe më e virtytshme. Luftë e cila është lartësuar mbi luftën (xhihadin) në rrugën e Zotit. Nëse ndalemi e shikojmë vlerën e luftës në rrugë të Zotit dhe që kjo luftë konsiderohet nga sevapet e mëdha, atëherë do ta kuptojmë rëndësinë dhe vlerën e luftës me epshin. Kur e sqarojmë vlerën e luftës kundër epshit, mund të deklarojmë tri çështje me rëndësi:

1. Çdo ibadet, mandej edhe lufta e armatosur për dy arsye, janë të lidhura me xhihadin kundër epshit:

a. Për të kryer të gjitha rregullat e ibadeteve është e varur nga xhihadi me neftin.

Athua është e mundur që besimtari të falë namazin në qetësi, me një zemër të qetë, të ikën nga të këqiat, të rrespektojë çdo rregull që i është urdhëruar atij pa harxhuar energji dhe pa luftuar me epshin? Athua është e mundur që besimtari të agjërojë ramazanin që është mburojë e tij për të ikur nga xhehennemi pa luftuar me epshin? Athua edhe luftëtari (muxhahidi) mund të vendosë për të qenë gati për luftë dhe të luftojë kundër armiqve të Islamit, para se të luftojë me epshin e vet?

b. Çdo ibadet që kryhet vetëm për të fituar bekimin e Zotit dhe pastrimi nga çdo lloj egoizmi, hipokrizie, blasfemie dhe dëshire të epshit, do të jetë i pranuar te Zoti dhe bëhet shkak që t'i afrohem Atij dhe të gjitha këto nuk arrihen pos me xhihad kundër neftit. Bile edhe lufta e armatosur dhe shehidllëku, kur bëhen për hir të All-llahut dhe

për hir të ngritjes së fjalës së tevhidit (njëshmërisë së Zotit), fiton vlerë të madhe dhe bëhet shkaktare e ngritjes tek All-llahu (xh.sh). Prandaj edhe kjo luftë e shenjtë, nëse bëhet për famë, post, pasuri, hyrje në histori, hipokrizi, hakmarrje ndaj armikut, ikje nga përgjegjësitë e jetës e kështu me radhë, e humb vlerën shpirtërore dhe njeriun nuk e ngrit në frontin hyjnor. Për këtë edhe lufta me epshin është mbi të gjitha lutjet dhe veprat e mira, bile edhe mbi luftën në rrugë të Zotit, mandej të gjitha këto të mira dhe përsosmëri janë të lidhura me luftën kundër epshit. Ja pra për këtë arsye kjo luftë është emëruar xhahadi ekber (lufta më e madhe).

2. Lufta e armatosur është obligim në kushte dhe kohë të caktuara. Mandej nuk është obligim individual (farz-i ajn) por është obligim shoqëror (farz-i kifaje). Disa persona anashkalohen nga ky obligim. Në disa raste lufta absolutisht nuk është e obliguar, në vendet që është obliguar lufta nëse mbushet numri i luftëtarëve, atëherë obligimi hiqet nga personat e mbetur. Për gratë, pleqtë, të miturit, të dobët dhe të sëmurët nuk është e obligueshme. Por në të kundërtën lufta kundër epshit për çdo kohë, për çdo kend dhe nën çdo kusht është farz-i ajn (obligim individual) dhe është luftë që njeriu duhet ta bëjë tërë jetën e tij. Çdo kush pos imamëve (nipave të pejgamberit) është i obliguar dhe ka nevojë për atë luftë.

3. Lufta kundër epshit është më e vështirë se çdo lloj lutje dhe më e rëndë se lufta e armatosur e muxhahidit i cili në çdo moment pret shehidllëkun. Nënshtrimi i plot ndaj All-llahut, një jetë të tërë kushtuar luftës kundër përkushtimeve dhe dëshirave të nefsit dhe përparimi drejt përvetësimit, është shumë më e vështirë se lufta disa ditëshe e muxhahidit në front kundër armiqve të Islamit dhe më në fund, martirizimi i tij. Lufta kundër nefsit aq shumë është e vështirë sa që duhet luftuar në mënyrë permanente dhe kjo është e pamundur të arrihet pa durim të madh dhe pa ndihmën e Zotit xh.sh.

Prandaj edhe vazhdimisht në namaze themi: *“Drejtona në rrugë të drejtë.”*

Përparimi drejt rrugës së përsosshmërisë aq shumë është i vështirë sa që Muhammedi s.a.v.s. vazhdimisht i lutej Zotit: *“O All-llahu im! Mos më lerë vetëm në duartë e mia as për sa hap e mbyll sytë.”*

Lufta (xhahadi) dhe ndihmat hyjnore

Vërtet lufta kundër epshit është shumë e vështirë dhe duhet pasur rezistencë, qëndrueshmëri dhe kujdes të madh në inspektimin e tij, madje të gjitha këto nuk janë të përcaktueshme por janë të patjetërsueshme për individin. Në qoftë se vendosim të luftojmë kundër epshit dhe e fillojmë menjëherë këtë punë, padyshim që kjo vepër do të ndihmohet nga Zoti i madhërisë. Për këtë Ai na paralajmëron në librin e tij fisnik, ku thotë: *“Ata të cilët bëjnë luftë për ne, Ne do t'i drejtojmë me siguri rrugëve tona; ndërkaq All-llahu është me të vërtet në anën e bamirësve.”*^{elxxii}

U lumtë atyre të cilët luftojnë kundër epsheve të tyre vetëm për ta fituar bekimin e All-llahut. Çdo njëri që shtyp ushtrinë e dëshirave të nefsit, ai ka fituar bekimin e Zotit dhe çdo njëri që lufton për të gjetur qetësi dhe mënjanon epshin emmare, ai njeri vërtet ka arritur lumturinë. Mes Zotit dhe robit të tij nuk ka mbulesë më të zezë dhe më të frikshme se epshi emmare dhe epshi i dëshirave, kurse për të eliminuar thelbin e kësaj mbulesë nuk ka armë më të mirë se ndjenja për nevojën e Zotit, qetësia, urtësia, agjërimi i ramazanit dhe zgjimi netve për ibadetet (namazin)e natës. Një njeri i këtillë nëse vdes është shehid dhe nëse jeton ka arritur pozitë të lartë. Zoti në Kur'an kështu thotë: *“O All-llahu im! Mos më le”* *“O All-llahu im! Mos më le vetëm as sa çel e mbyll sytë.”*

Kur sheh ndonjë luftëtar që përpiket më shumë se ti për ta përmirësuar epshin, atëherë përule epshin tënd dhe kërko nga ai që të kujdeset më shumë për veti. Urdhërat dhe

ndalesat e Zotit bëri dizgina (frenime) për nefsin tënd. Udhëzoje në të mirë dhe edukoje atë sikur ai që e edukon një rob të papërvojë, të padobishëm dhe të paedukuar. Resulullahi aq shumë bënte ibadet sa që i ajeshin këmbët dhe kur e kundërshtonin, ai iu përgjigjej: *“A mos të bëhem një rob i cili falënderon Zotin e vet”* Muhammedi s.a.v.s duke i dhënë rëndësi dhe seriozitet ibadetit mësonte dhe edukonte ummetin e vet. Prandaj asnjëherë mos u ndani nga përpjekja, ibadeti dhe nga vetëkontrolli i instikteve. Dije që nëse shihni bereqetin e ibadetit dhe e shijoni atë, dhe nëse i ndriçoni zemrat tuaja me dritën e ibadetit edhe nëse ju bëjnë copë me copë, asnjëherë nuk do të heqni dorë nga ai. *Atëherë, heqja dorë nga ibadeti nuk ka rezultate tjera pos mbetjes mangut nga përfitimet e rezistencës dhe ikjes nga mëkatet.*
clxxiii

Lufta kundër epshit është e njëjtë sikur lufta e armatosur. Sa më tepër që të dëmtohet armiku dhe sa më shumë që ushtarët të pushtojnë vende, aq më tepër dobësohet armiku, edhe ushtarët forcohen më shumë, kështu që përgatiten për luftra të reja. Edhe synneti (parimi) hyjnor për të cilin na ka thënë Zoti është: ***“Në qoftë se ndihmoni fenë (dinin) e All-llahut, edhe Ai do t’ju ndihmojë juve dhe do t’i focojë hapat tuaj.”*** Edhe me luftën kundër epshit është kështu. Sa më tepër që të sulmohet epshi emmare dhe kundërshtohen dëshirat dhe meraku i tij i paligjshëm, ai (nefsi) aq më shumë do të dobësohet, kurse ju aq më shumë forcoheni dhe përgatiteni për pushtime të reja. Në të kundërtën, nëse ju ndaj nefsit silleni but dhe të ngathët dhe i nënshtroheni dëshirave të tij, ju do të dobësoheni kurse ai do të forcohet edhe më shumë dhe përgatitet për pushtime të reja. Prandaj, në qoftë se përpiqeni ta pastroni nefsin tuaj padyshim se do të keni ndihmën e Zotit, dhe çdo ditë që kalon ju do të jeni më shumë zotrues dhe kontrollues i tij. Por në anën tjetër, nëse e boshatisni mejdanin e luftës kundër dëshirave dhe ushtarëve të nefsit, ata do të forcohen dhe do të krijojnë sundim absolut mbi ju.

Njeriu është mjek i vetvetes

Pejgamberët dhe imamët ma’sum janë edukatorë dhe mjekë të njerëzimit. Por, mjekësia dhe përgjegjësia për pastrimin dhe përmirësimin e epsheve u është lënë vetë njerëzve. Pejgamberët dhe imamët njerëzve u jepnin leksione mbi mjekësin. Ata i njoftonin njerëzit mbi njohjen e dertëve dhe zgjidhjeve të tyre, për marrjen mbi vete të përgjegjësisë për përmirësimin e nefsit, mbi sëmundjet e nefsit, shenjat e sëmundjeve, përfundimet e tyre dhe mbi rrugët e mjekimit dhe shërimit të këtyre sëmundjeve. Mandej, sëmundjen e njeriut askush nuk e njeh dhe nuk e shëron më mirë se ai vetë. Njeriu, sëmundjet e nefsit dhe mënyrat e mjekimit të tyre i dëgjon nga ata të cilët mbjanë ligjërata (ders) fetare dhe i lexon nga librat, por, në fund prap është ai vetë që e kupton sëmundjen e vet dhe ndërmerr diç për shërimin e saj. Nëse ai vet nuk kujdeset për të, athua mund të jenë të dobishme këshillat dhe pridikimet e të tjerëve. Metoda e fesë Islame mbi përmirësimin e njerëzve bazohet në atë se njeriu njëherë duhet të fillojë nga brendësia e tij, e pastaj më tutje. Mandej, Islami beson në atë se për ta pastruar nefsin dhe për t’u kujdesur mbi shëndetin e shpirtit, duhet që epshet të jenë të gatshëm për këtë dhe është e patjetërsueshme që ata (nefsët) të detyrohen për ta mbrojtur vetvetën. Prandaj edhe kjo konsiderohet si një nga shtyllat themelore të edukatës Islame. All-llahu në Kur’anin Kerim thotë: *“Por njeriu është dëshmitarë kundër vetes. Edhe pse përpiqet të sjellë arsyetimet e tij.”* *clxxiv*
Iman Sadiku a.s. një njeriut i thotë: *“Ti je mjek i epshit tënd, je i informuar për dhembjet dhe i ke të qarta shenjat e shëndetit, mandej je i njoftuar edhe për ilaçet dhe shërimin. Atëherë përpiqu e mjekoje (shëroje) epshin tënd.”* *clxxv*

Prap Imam Sadiku thotë: *“Ai i cili në epshin e tij nuk ka këshillëdhënës (nuk e këshillon veten), nuk ka dobi nga këshillat e të tjerëve.”*^{clxxvi}

Kurse nga Imam Sexhadi transmetohet të ketë thënë: *“O njeri! Derisa ke një këshillues dhe predikues për epshin tënd, ti vazhdimisht vepron mirë.”*^{clxxvii}

Aliu a.s thotë: *“Më i paafiti në mesin e njerëzve është ai që nuk është i aft ta përmirësojë epshin e tij.”*^{clxxviii}

Kurse në një vend tjetër thotë: *“Njeriu duhet të marrë mbi vete përgjegjësinë e epshit, vazhdimisht duhet mbikëqyr zemrën e tij, ta ruajë dhe ta mbrojë gjuhën e tij.”*^{clxxix}

Rrugët e pastrimit të epshit

1. Parandalimi: Është pozita më e mirë dhe më e lehtë për t'u kujdesur mbi shëndetin shpirtëror, për të marrë masa kundër mëkateve dhe moralit të keq dhe për të përmirësuar e pastruar epshin. Epshi para se të përlyhet në mëkate, posedon më tepër rahatit dhe dritë (nur) esenciale dhe është më i gatshëm të bëjë vepra të mira dhe të ketë moral më të pastër. Në këtë rast zemra ende nuk është nxirë, djalli ende nuk ka dorë në të dhe nuk është adabtuar me sjellje të këqia. Prandaj, është më e gatshme të ikën nga mëkatet. Nëse të rinjtë vendosin të edukohen shpirtërisht dhe të ikin nga mëkatet dhe amoraliteti, kjo është shumë lehtë për ta deri në një masë të caktuar. Kështu që këta kanë marrë masa. Dhe marrja e masave është shumë më e lehtë se braktisja e veseve. Pastaj edhe mosha e pjekurisë, rinia dhe vitet e fëmijërisë, janë periudha më të përshtatshme për të pastruar dhe përmirësuar epshin dhe mandej derisa njeriu nuk bën mëkat është më i gatshëm t'u ikën mëkateve. Atëherë të rriturit, të rinjtë, dhe ata të cilët ende nuk kanë bërë disa mëkate duhet të përfitojnë nga ky rast dhe njëherë të kenë kujdes mos të bëjnë mëkat dhe t'i mbajnë të pastër epshet e tyre. Prandaj, parandalimi është më lehtë se braktisja e mëkateve. Ta përkujtojmë edhe këtë çështje se nëse bëjnë mëkate dhe formojnë bazat e amoralitetit, ata kanë lejuar që djalli të hyjë nëpër epshet e tyre, pastaj do ta kenë shumë vështirë braktisjen e mëkateve. Djalli (shejtani) dhe nefsi emmare vazhdimisht përpiqen të shtyjnë për të bërë dy tri herë mëkate dhe njëherë ato t'i proklamojnë si të vogla dhe të parëndësishme e pastaj nëpërmjet kësaj rruge, mundohen ta sundojnë epshin dhe atë ta ambientojnë në mëkate. Ai i cili mendon për lumturinë dhe qetësinë e vet karshi dëshirave të nefsit, duhet të ketë një rezistencë serioze qoftë edhe vetëm një herë mos të lejojë të bëjë mëkat.

H.z. Aliu thotë: *“Mos e lejo epshin të ndyhet me asnjë fjalë dhe vepër të shëmtuar.”*^{clxxx}

Në një vend tjetër thotë: *“Para se të forcohen dëshirat dhe shfrenimet e epshit, përbmysisi ato, në qoftë se forcohen ato, do të robërojnë dhe do të tërheqin kah të duan. Ja, në këtë rast nuk mund të rrezistosh kundër tij.”*^{clxxxii}

Prap vazhdon duke thënë: *“Zakoni/vesi është një armik i cili krijon autoritet.”*^{clxxxiii}
“Zakoni/vesi është një huq i dytë për njeriun.”^{clxxxiii}

“Sikur që armiku mposht armikun ashtu ti mposhti dëshirat tua, sikur që armiku lufton me armikun ashtu ti lufto me atë vetëm se në këtë mënyrë mund ta frenosh atë.”^{clxxxiv}

“Braktisja e mëkateve është më lehtë se pendimi (tevbja). Në shumë raste një orë knaqësi/dëfrim bëhet shkas për një kohë të gjatë pendim dhe dëshpërim. Vdekja bëhet shkaktare që të shihen poshtërsitë e kësaj bote dhe për të mençurit kjo nuk është e këndshme.”^{clxxxv}

Transmetohet që Imam Sadiku të ketë thënë: *“Para se të dalë shpirti nga trupi, ruaje epshin nga gjërat e dëmshme për të, sikur që punon të garantosh të ardhurat*

(materialit) e kësaj bote, puno që ta lirosh (pavarrososh) epshin tënd. Vërtet epshi është rob i veprave tua." ^{clxxxvi}

Kurse All-llahu në Kur'anin e madhërishtëm thotë: *"Ndërsa ai që është frikësuar të dalë para Zotit të vet dhe e ka përmbajtur veten nga lakmia."* ^{clxxxvii}

Shkurt, parandalimi është rruga më e mirë dhe më e lehtë. U lumtë atyre të rinjve të cilët kanë frenuar epshin emmare qysh në fillim të jetës së tyre, nuk kanë lejuar atë që të bëjë mëkate, ashtu të pastër e të kthjelltë janë drejtuar në drejtim të Zotit (sejr-i suluk) për të arritur në pozitë më afër Tij.

2. Braktisja e menjëhershme: Nëse kalon nga pozita e parandalimit dhe epshi inkorporohet në mëkate, në rradhë vjen pastrimi i tij. Pastrimi mund të fillojë nga disa metoda. Më i miri nga këta është revolucioni i brendshëm, braktisja momentale dhe totale. Një individ i involvuar në mëkate dhe amoralitet, brenda një momenti mund të pendohet dhe ta pastrojë zemrën nga mëkatet dhe pislleqet. Me një vendim të prerë i nxjerr jashtë djajtë e mallkuar nga zemra dhe ua mbyll derën atyre për tërë jetën, kurse atë ua hap engjëjve të afërtë të All-llahut dhe lëshon vend për shkëlqimin e dritës (nurit) së Tij. Me një sulm të menjëhershëm mposht djallin dhe epshin emmare e fut në duart e tij dhe i shtrengon fort frerët e tyre. Sa shumë njerëz në këtë mënyrë kanë mposhtur epshin e tyre dhe kanë patur sukses ta pastrojnë e ta përmirësojnë atë dhe deri në fund të jetës kanë mbetur besnik i betimeve të tyre. Ky revolucion mund të realizohet nganjëherë vetëm me një fjalë të shkurtër të ligjëruesit (vaizit) apo të hoxhës së moralit, më një shenj të shejhut, me një ngjarje të jashtëzakonshme, me marrjen pjesë në ndonjë ceremoni lutjeje, me një dëgjim të një ajeti apo hadithi, apo edhe vetëm të menduarit për disa minuta. Nganjëherë ndonjë ngjarje e vogël si shkëndijë e ndërron krejtësisht zemrën dhe e ndriçon atë. Me këtë rrugë sa shumë njerëz kanë patur sukses që ta pastrojnë nefsin dhe janë rradhitur në rradhët e gnostikëve (salikve). Për ta ilustruar këtë keni kujdes për ngjarjen e mëposhtme: Për njeriun e afërt të Zotit, gnostikun e sajuar të kohës Bishr Hafiu është shkruar kështu:

"Bishri, njëherë, ishte i biri një njeriu nga shtresa e lartë, tërë kohën e kalonte me punë të këqia dhe të kota. Shtëpia e tij ishte plot kob (fesat), argëtim, qejf, dëfrim, knaqësi dhe zërat e muzikës dhe argëtimi dëgjoheshin jashtë shtëpisë së tij. Por, më vonë është penduar dhe është rradhitur në mesin gnostikëve. Pendimi (tevbja) i tij ka ndodhur kështu:

Një ditë kur shërbtorja e tij del për ta hudhur bërllokun atypari, kalon Musa b.

Xhaferi, dhe kur dëgjon zërin e lartë të muzikës e pyet shërbtoren: "Pronari i kësaj shtëpie është i lirë apo rob?" Shërbëtorja i përgjigjet:

"Normal që është i lirë." Pastaj Musa b. Xhaferi vazhdoi: *"Normal po shihet... Ke të drejtë... Po të kishtë qenë rob do të frikësohej nga pronari dhe nuk kishte me qenë kaq i shfrenuar në mëkate."*

Kur hyri shërbtorja brenda, Bishri i ulur në tryezën plot raki e pyti: "Pse u vonove kaq shumë?", shërbtorja i tregoi se ç'kishte ndodhur.

Mandej Bishri i tha: "Më në fund ç'të tha ai njeri?" Shërbtorja ia ktheu, më tha:

"normal ashtu është... ke të drejtë, po të mos kishtë qenë pronari i lirë (veten ta kishtë konsideruar si rob Zoti) do të frikësohej nga pronari i tij dhe nuk kishte me qenë kaq i shfrenuar në mëkate."

Imam Musa Kazimi a.s. me këtë fjalë të shkurtër si shigjetë shpoi zemrën e Bishrit dhe zemrën e tij si shkëndijë zjarri e ndriçoi, kurse ai ndërroi për momentin. Bishri la tryezën me raki këmbëzbathur doli nga shtëpia dhe vrapoi drejt Musa b.Xhaferit e i tha: Zotriu im! Nga Zoti kërkoj shpëtim kurse nga ti ndjesë. Vërtet unë kam qenë rob i

Zotit edhe tani jam rob i Tij, por e paskam harruar këtë, prandaj edhe bëja mëkate i shfrenuar. Tani e vërejtja se jam rob i Tij dhe pendohem (bëj tevbe) për mëkatet që i kam bërë. Athua më pranohet pendimi (tevbja) im? Musa b.Xhaferi iu përgjigj: “Po, Zoti e pranon pendimin tënd. Heq dorë nga mëkatet dhe çdo herë qëndro larg mëkateve.” Bishri u pendua dhe u rradhiti në mesin e gnostikëve, mistikëve dhe evlijave, mandej për të falenderuar për këtë mirësi (nimet) të Zotit deri në fund të jetës së tij nuk mbathi këpucë. ^{clxxxviii}

Ebu Basiri tregon: Njëri nga ndihmësit e padishahit tiran ishte fqiu ynë. Kishte tubuar shumë pasuri nga rrugët e pista, kurse shtëpia e tij ishte përplot fesat, pije, muzikë dhe argëtim. Unë përshkak që isha fqiu i tij shqetsohesha tej mase. Por, nuk kisha ç’të bëja, më duhej të duroja. E këshillova shumë herë por kot. Një ditë kur për këtë çështje rezistova tepër ma ktheu kështu: “Unë jam bërë rob i djallit. Jam mësuar të bëj mëkate dhe të argëtohem dhe nuk mund ta braktis këtë ves. Jam i sëmurë por nuk po mundem ta shëroj vetveten. Ti për mua je një fqiu shumë i mirë, kurse unë për ty jam një fqiu shumë i keq. Ç’të bëj, jam rob i epshit dhe nuk po mundem ta gjej rrugën e shpëtimit. Ti shko e tregoja gjendjen time Imam Sadikut, e ai ndoshta të tregon ndonjë rrugë për t’më shpëtuar.”

Më erdhi shumë keq nga fjalët e tij. Pak durova dhe më pastaj për ta vizituar Imam Sadikun, u nisa nga Kuffa për në Medine. Pasi arrita në Medine shkova tek Imami dhe ia tregova gjendjen dhe fjalët e fqiu tim. Në lidhje me këtë Imam Sadiku më tha: “Kur të kthehesh në Kuffe ai njeri do të vijë për të parë ty. Atëherë thuaj atij: Xhafer b. Muahmmedi tha që dil nga ajo gjendje që ndodhesh (dmth. braktis mëkatet), unë këtë do ta paguaj me xhennet”

Pasi kreu punët e mia në Medine u ktheva në Kuffe. Dhe njerëzit filluan të më vizitojnë. Në mesin e tyre u duk edhe fqiu im. Pasi u përshëndetëm dhe pyetëm njëri tjetrin për gjendjen tonë, ai deshi të shkojë. Por unë i bëra me shenjë që të ndalet se kisha punë me të. Pasi u qetësua dhoma iu ktheva atij:

“Gjendjen tënde ia tregova Imam Sadikut (a.s.). Ai më tha që kur të kthehem në Kuffe të përcjell selamet e tija dhe të them: ”Dil nga kjo gjendje që ndodhesh tani, braktis mëkatet, unë ta paguaj me xhennet.”

Ky mesazh i shkurtër i Imamit aq shumë ndikoi tek njeriu sa që filloi të qajë me zë të lartë. Më pastaj e ngriti kokën dhe tha:

“Pash All-llahun kështu tha Xhafer b. Sadiku?” U betova se këto fjalë ishin fjalë të Imamit. Për këtë më tha: ”Kjo fjalë mjafton për mua. Dhe doli nga shtëpia ime. Disa ditë nuk mora lajm nga ai. Një ditë më ftoi të shkoj deri në shtëpinë e tij. Pranova ftesën dhe shkova deri te shtëpia e tij. Kur hyra brenda qëndronte pas dere dhe më tha: “O Ebu Basir! Gjithë pasurinë që kam fituar me haram ua ktheva pronarve të tyre. Mandej i kam dhënë edhe rrobat e mia dhe tani jam krejtësishtë lakuriq pas dere. O Ebu Basir! Unë veprova në bazë të fjalës së Imam Sadikut dhe kam hequr dorë nga të gjitha mëkatet.”

Pendimi i fqiu tim më gëzoi tej mase dhe u habita me ndikimin e fjalës së Imamit. U ktheva në shtëpi, bëra gati pak ushqim dhe rrobe, dhe ia dërgova atij. Pas disa ditësh prap më ftoi dhe kur shkova ta takoj e pashë të sëmurë në shtrat. Sëmundja i zgjati shumë. Vazhdimisht e vizitoja dhe e pytja për shëndetin, por nga mjekimet nuk pati dobi fare. Më në fund aq shumë ju keqësua gjendja sa që hyri në komë. Isha ulur pranë tij. Jepte shpirt. Për një moment mblodhi veten dhe tha: “O Ebu Basir! Imam Xhafer Sadiku (a.s.) mbajti fjalën” dhe mbylli sytë.

Pas një kohe në kohën e haxhit shkova në haxh dhe vizitova Xhafer Sadikun. Posa hyra në dhomën ku gjendej ai, mu drejtua kështu”

“ O Ebu Basir! E mbajta fjalën që ia kisha dhënë fqiut tëndë, ia dhamë atij xhennetin që ia kisha premtuar.”^{clxxxix}

Ka pasur shumë njerëz dhe ende vazhdon të ketë që me një vendim të prerë dhe sjellje burrërore, kanë mposhtur nefsin emmare dhe kanë marrë në duar frerët e tij, mandej me një revulucion shpirtëror kanë pastruar të këqiat në epshet e tyre. Dmth. Përpjekja në këtë rrugë nuk është e pamundur për ne.

Aliu a.s.: *“Mposhtni epshet tuaja që të mund t’i braktisni veset e këqia, dhe luftoni me pasionet e nefsit që të mund ta mbizotroni atë.”^{cxc}*

Prap hz.Aliu vazhdon: *“Ibadeti më i madh është mposhtja e pasioneve.”^{cxcii}*

Imam Muhammed Bakiri a.s. thotë: *“Në ditën e kijametit përpos tre lloj syve, të gjithë sytë tjerë do të qajnë: Në grupin e parë bën pjesë syri i cili në rrugë të All-llahut netve ka qëndruar zgjuar, në grupin e dytë bën pjesë syri i cili ka qarë nga frika prej All-llahut, kurse në grupin e tretë bën pjesë syri i cili nuk ka shikuar në gjërat që janë të ndaluara nga All-llahu.”^{cxciii}*

Nga Imam Sadiku transmetohet të ketë thënë: *“ All-llahu Teala kështu i ka thënë hz. Musasë (s.a.v.) “ O Musa! Ata të cilët dëshirojnë të më afrohen Mua, nuk mund të më afrohen me asgjë tjetër pos vetëm nëse ikin nga gjërat që i kam ndaluar. Vërtet ata do t’i dërgoj në xhennetin Adn, dhe askend tjetër (ata të cilët hyjnë në xhennet) nuk do ta lejoj që të jenë afër tyre.”^{cxciii}*

Pa dyshim që e pranojmë se nuk është punë e lehtë frenimi i epshit emmare dhe braktisja e mëkateve. Por, nuk është edhe aq vështirë nëse sillemi të vetëdijshëm, mendojmë, shohim të ardhmen dhe veprojmë me plot dëshirë dhe zell. Mandej në këtë rrugë do të ketë ndihmë dhe përkrahje hyjnore:

“Kur hipin në anije i luten All-llahut me sinjeritet, por kur i shpie (shpëton) në tokë, menjëherë, bëhen politeistë.”^{cxciv}

3. Braktisja graduale: Në qoftë se për një moment nuk gjejmë në vete forcë dhe zell për t’i braktisur krejtësisht mëkatet, atëherë duhet të fillojmë t’i braktisim vetëm disa sosh, dhe në braktisjen e tyre duhet që ta mposhtim nefsin tonë dhe të vazhdojmë deri sa ta thajmë esencën e tyre. Më pastaj t’i marrim disa mëkate tjera dhe ta përdorim të njëjtën metodë edhe mbi ta dhe kështu të vazhdojmë derisa të arrijmë në suksesin e fundit. Në njërën anë duhet të kemi kujdes që mos t’i përsërisim mëkatet e braktisura më herët. Është e vërtetë që shuma e mëkateve të braktisura e dobësojnë djallin dhe në anën tjetër neve na shtohet fuqia/vullneti t’i braktisim mëkatet dhe ta pastrojmë epshin emmare. Vendi i çdo mëkati që pastrohet nga nefsi zëvendësohet me një engjëll dhe në këtë mënyrë fundi i të bërit mëkat që prodhonte pika të zeza në zemër, dalngadalë pastrohet me anë të pendimit (tevbës) dhe sa më tepër që zhduken mëkatet, hiqen pikat e zeza dhe zemrën e mbushin drita (nuri) dhe bardhësia. Kështu duhet të vazhdojmë t’i braktisim mëkatet derisa epshin ta pastrojmë plotësisht dhe derisa t’i frenojmë dëshirat e epshit. Në këtë mënyrë arrijmë në një shkallë që menjëherë mund t’i braktisim mëkatet. Kështu pra duhet shfrytëzuar një moment të këtille për t’i braktisur të gjithë mëkatet, për të dëbuar djallin dhe frenuar epshin emmare dhe zemrën ta kemi në dizpozicion vetëm për All-llahun dhe engjëjt e Tij. Nëse përpiqemi në këtë rrugë patjetër do të jemi të suksesshëm. Lufta me epshin është mu sikur lufta me armikun.

Një luftëtar (muxhahid) gjithnjë duhet ndjek armikun, duhet ta krahasojë forcën e vet me forcën e armikut, duhet ta rrisë forcën e vet, duke shfrytëzuar çdo rastë duhet ta sulmojë armikun dhe t’ia shkatërrojë ushtrinë atij, ose duhet dëbuar nga bota e nefsit.

Metodat për pastrimin e epshit

1. Të menduarit (tefekkur)

Faktori më i rëndësishëm i cili pengon pastrimin e epshit është pakujdesia, neglizhenca (gafleti). Në qoftë se ditë e natë jemi të zënë me këtë jetë, ikim nga përkujtimi i vdekjes, bile nuk na pëlqen një orë të mendojmë për vdekjen, apo nëse na bie ndërmend përnjëhërë mundohemi ta heqim nga mendja, nëse jemi të pakujdesshëm për pasojat e amoralitetit, nëse nuk mendojmë mbi ndëshkimin për mëkatet e bëra dhe torturat në botën e ardhshme (ahiret), dhe nëse nuk punojmë me brendësinë e epshit dhe ai nëse nuk konsiderohet më shumë se një kuptim mendor, si mund të vendosim ta pastrojmë dhe përmirësojmë epshin me këtë pakujdesi dhe si mund ta kontrollojmë dhe fenojmë epshin përball dëshirave dhe shfrenimeve? A mund të luftojmë kaq lehtë me epshin emmare? Mandej pakujdesia ashtu siç është njëra nga sëmundjet e epshit, është edhe burim i shumë sëmundjeve tjera. Shërimi (ilaçi) i kësaj sëmundjeje është të menduarit, të parashikuarit e ardhmërisë dhe forcimi i besimit (imanit). Njeriu vazhdimisht duhet ta kontrollojë epshin e tij dhe mos ta harrojë vdekjen. Duhet të mendojë për përfundimin e keq të sëmundjeve të nefsit, ndëshkimin për mëkatet dhe torturimet e vështira të xhehennemit, dhe asnjëherë mos ta nxjerrë nga mendja llogarinë që do ta japë në ditën e kiametit. Në këtë rast njeriu është gati që ta pastrojë epshin e vet. Duke marrë një vendim të prerë epshin e tij mund ta pastrojë nga amoraliteti dhe mëkatet.

Hz Aliu thotë: *“Në qoftë se çdo njëri që vazhdimisht me anë të të menduarit e ndërton zemrën e tij, veprat e tija të jashtme dhe të brendshme, do të bëhen të mira.”*^{cxcv}

2. Dënimi (xheza)

Për të pasur sukses që ta pastrojë epshin dhe t'i braktisim mëkatet, mund ta shfrytëzojmë edhe metodën e dënimit. Në fillim t'i kërcnohemi atij duke i thënë kështu: “unë kam vendosur të heqë dorë nga mëkatet nëse në këtë çështje nuk bashkëpunon me mua dhe vazhdon të bësh mëkate, do të dënoj në këtë mënyrë. P.sh. në qoftë se përgojon (bënë gibet), do të agjëroj një ditë, ose një javë nuk do të flasësh pa qenë i detyruar, ose një sasi të hollash do ta japë lëmoshë (sadaka), ose një ditë tërë ditën nuk do të pi ujë apo do të lë mangut nga një vakt ngrënjeje, ose që mos ta harrosh zjarrin e xhehennemit verës do të qëndroj nën rrezet e forta të diellit e kështu me rradhë...”

Pastaj duhet ta ruajmë fort epshin që mos të përgojojë (bëj gibet). Nëse vetëm njëherë përgojon pa hezitar fare dhe pa treguar ndonjë butësi ndaj tij, duhet dënuar me denimin që ia kemi premtuar. Kur kupton nefsi emmare se ne jemi të vendosur që t'i braktisim mëkatet dhe se po e denojmë pa treguar ndonjë butësi ndaj tij, atëherë dorëzohet pranë dëshirave tona të ligjshme. Nëse vazhdojmë këtë program, pa treguar ndonjë përtaci, mund t'ia mbyllim të gjitha rrugët djallit dhe mund ta fenojmë epshin emmare. Prandaj dhe duhet marrë vendim të prerë dhe pa u sjellë butë fare me të, e kemi kusht ta denojmë epshin tonë kokëfort.

Një gjë njeriun e habit shumë: I dënojmë të gjithë ata të cilët bëjnë ndonjë gabim lidhur me këtë jetë, por nuk i drejtohem kësaj rruge (rrugës së denimit) që ta pastrojë dhe përmirësojmë nefsin tonë, mandej shpëtimi dhe lumturia e botës tjetër janë të lidhura për këtë krijesë. Disa nga njerëzit e mëdhenj të Zotit, nëpërmjet kësaj metode kanë pastruar dhe kontrolluar epshet e tyre.

Aliu a.s. thotë: *“Uria ndihmon shumë për robërimin e epsheve dhe për braktisjen e veseve të këqia.”*^{cxcvi}

Prap vazhdon duke thënë: “Çdo njeri që vazhdon ta edukojë dhe kontrollojë epshin e tij, do të ketë dobi të mëdha.”^{cxcvii}

Një ashab tregon kështu: Një ditë vere Muhammedi s.a.v.s. ishte ulur nën një hije të pemës. Në atë çast erdhi një njeri hoqi rrobet dhe filloi të rrokullisej mbi zall. Zalli ishte tepër i nxehtë sa që atij ia djegte sa shpinën sa barkun e sa fëtyrën. Njeriu bërtiste kështu: O epshi emmare shijojë këtë nxehtësi të zallit dhe dije që zjarri i xhehennemit do të jetë shumë më i nxehtë (përvëlues) se ky zall. Pejgamberi njeriun e përcjelli me shumë kujdes. Kur njeriu u bë gati të shkojë pejgamberi e thirri afër tij. Njeriu pranoi thirrjen e pejgamberit dhe shkoi pranë tij. Pejgamberi e pyeti: “Pashë se bërë një sërë veprimesh të cilat nuk i bën kush tjetër, ç’pate për qëllim më keto veprime?”

Njeriu pejgamberit ju përgjigj kështu: ”O i dërguar i All-llahut! Frika që kam nga Zoti më shtyri të bëj kështu. Duke bërë kështu i thashë epshit, shijojë këtë nxehtësi dhe dije se zjarri i xhehennemit është më i nxehtë se ky zall.” Pastaj Pejgamberi ia ktheu: “Vërtet qenke frikësuar nga Zoti, dhe Zoti në qiell u lavdërua para engjëjve më këtë veprën tënde.” Mandej pejgamberi u kthye kah ashabët e tij dhe u tha: “Afrohujuni këtij njeriu dhe kërkoni nga ky të lutet (bëj dua) për ju.”

As-habët iu afruan dhe nga njeriu kërkuan që të bëjë dua për ta. Njeriu ngrit duart lartë dhe bëri dua kështu: “O All-llahu im! Punët tona i udhëzo në të mirë, frutet tona mbushi me devotshmëri dhe ardhëmërinë tonë shpërbleje me xhennet.”^{cxcviii}

Hz.Aliu thotë: “Edukojeni epshin tuaj dhe largojeni atë nga acari i dëshirave.”^{cxcix}

Imam Sadiku thotë: “Mes Zotit dhe robit të Tij nuk ka mburojë (perde) më të zezë, më të egër, dhe më të trishtueshme se nefsi dhe dëshirat e nefsit. Për ta mbytur dhe shkatërruar atë nuk ka armë më të fortë se ndjenja për nevojën e Zotit, frika dhe përulja para Tij, ditën uria dhe etja, kurse natën qëndrimi zgjuar (për namazin e tehexhud/natës). Nëse njeriu vdes në këtë gjendje është shehid, por nëse vazhdon të jetojë ka fituar një knaqësi të madhe. All-llahu në Kur’anin e madhërishëm thotë: “Ata të cilët bëjnë luftë për ne, Ne do t’i drejtojmë me siguri rrugëve tona...”^{cc}

3. Kujdesi në mrrekullitë e personalitetit dhe përforcimi i vlerave njerëzore

Siç e kemi cekur edhe më herët epshi është xhevahir i çmueshëm i cili është i përbërë nga bota e jetës, dituria, bukuria, mëshira, bëmirsësia dhe nga mënyra e krijimit është i harmonizuar me të gjithë këto epitete. Prandaj, në qoftë se është i vetëdijshëm për pozitën e tij të shenjtë dhe vlerën e ekzistencës së tij, nuk do t’ia lejojë vetes amoralitetin dhe të bërit mëkat, mandej është krejt normale që t’i urrejë këto. Nëse individi e kupton se është njeri dhe është krijuar nga fryrja e zbritur nga një botë e lartë, atëherë tek ai humbin vlerën dëshirat dhe shfrenimet shtazore dhe përqëndrohet vetëm në vlerat morale.

Hz.Aliu thotë: “Secili që di vlerën e epshit të vet tek ai dëshirat/instiktet zvogëlohen dhe bëhen të pavlefshme.”^{ccii}

Kur Imam Sexhxhadin e pyesin se kush është më i vlefshmi dhe më i lartësuar në mesin e njerëzve, përgjigjet: “Ai i cili këtë botë nuk e konsideron të vlefshme për veten.”^{ccii}

Drejtimi i shpirtit të njeriut kah mrrekullitë dhe kuptimi i vlerave dhe pozitës së shenjtë të tij, do t’i ndihmojë në pastrimin nga maskarallëqet dhe mëkatet. T’i drejtohem epshit tonë me këto fjalë: ”Ti i takon botës së diturisë, përsosmërisë, aftësisë, bëmirsësisë dhe mëshirës; ti je zëvendës i Zotit në tokë (halifetullah), ti je njeri, je i krijuar për t’ju afruar All-llahut dhe jetës së paskajshme (ahiretit), je më i

lartë se shtaza, ekzistenca jote nuk vlerësohet duke ju nënshtruar dëshirave shtazore.” Në këtë rast spastrimi i epshit dhe braktisja e mëkateve është më e lehtë për ne. Prap, për t’u pastruar nga çdo lloj ndytësire duhet që gradualisht të largohen vetitë e këqia dhe vendin e tyre ta zënë vetitë e mira dhe dalëngadalë për të marrë një gjendje krejtisht tjetër të dytë duhet të forcojmë dhe edukojmë vetitë të cilat janë në kundërshti me atë (nefsin). P.sh. Në qoftë se xhelozojmë dikend, apo shqetësohemi nga jeta e tij e pasur, dhe nëse knaqemi me vuajtje, fyerje, mospërfillje ndaj tij atëherë neve na duhet patjetër të përpiqemi që t’i bëjmë komplimente, ta lavdërojmë, t’i ndihmojmë, dhe të jemi bëmires ndaj tij.

Kur sjelljet tona janë kundër ndjenjave të xhelozisë, dalëngadalë kjo veti (sëfat) e keqe zhduket dhe vendin e saj e zë vetia e bëmiresisë.

Në qoftë se na ka kapur sëmundja e koprracisë dhe për ta zhdukur këtë veti të shëmtuar duhet që të mësohemi të japim sadaka, të falim nga pasuria, t’u bëjmë mirë të tjerëve dhe ta ngarkojmë nefsin duke harxhuar nga malli dhe pasuria nëpër vendet ku është nevoja dhe vendet ligjore. Nëse jemi koprrac ndaj dhënjes së zeqatit dhe humsit* të cilat janë obligim (farz) për ne duhet të jemi shumë serioz ndaj epshit dhe të japim mënjëherë këtë pasuri hyjnore ende pa rënë pre e manive të tija (nefsit). Nëse ngurrojmë që pasurinë ta harxhojmë për veten dhe familjen tonë, menjëherë duhet ngarkuar nefsi që të harxhojë për të dalur nga kjo gjendje. Dhe nëse përshkak të koprracisë nuk ndihmojmë në punë të mira (hajrit), gradualisht për t’u mësuar me këto vepra duhet që nëse është e mundur në çdo rrugë të harxhohet nga një shumë për hir të All-llahut dhe të ndihmohen skamnorët. Normal, në fillim është pak vështirë të veprohet kështu por nëse rezistohet dhe qëndrohet karshi saj, do të lehtësohet gradualisht. Në përgjithësi për të pastruar nefsin dhe për të luftuar ndaj amoralitetit duhet t’i bëjmë dy gjëra: E para, me kohë duhet që të mos përgjigjemi ndaj këtyre dëshirave dhe shfrenimeve të shëmtuara për t’ia tharë esencën e tij. Kurse e dyta, në të kundërtën e saj duhet mësuar me vetitë e mira dhe këto duhen marrë një formë të aftë dhe të qëndrueshme me qëllim që ta çrrënjosin esencën e maskarallëqeve dhe në këtë mënyrë t’i forcojmë këto veti dhe nefsin tonë ta detyrojmë t’u nënshtrohet këtyre vetive.

Aliu a.s. thotë: *“Detyroje nefsin tënd në virtyte dhe punë të mira. Me që ligësitë janë të vendosura në personalitetin tënd ezoterik (të brendshëm).”* ^{cciii}

Prap hz.Aliu vazhdon duke thënë: *“Mësoje nefsin tënd të bëjë vepra të mira dhe ta mbajë përgjegjësinë për pagimin e dëmeve të bëra me qëllim që nefsi të fitojë nder. Kështu të përmirësohet bota tjetër dhe të lavdërojnë më shumë.”* ^{cciv}

Në një vend tjetër thotë: *“Shfrenimet e nefsit janë sëmundje mbytëse, ilaçi (shërimi) më i mirë i tyre është durimi (sabri) dhe druajtja nga to.”* ^{ccv}

4. Braktisja e përvojës së fituar nga shoqëria e keqe

Njeriu është imitues dhe një krijesë tek i cili ngjarjet e ndodhura ndikojnë në personalitetin e tij. Një mori vetish, rregullash dhe sjelljesh i merr nga tjerët me të cilët ka kontakte dhe vërtetë me ata bëhet në të njëjtën ngjyrë. Veçanërisht tek ai kanë ndikim më tepër shokët e afërt dhe ata të cilët rrinë vazhdimisht me të. Shoqërimi me të pamoralshmit njeriun e shpien në amoralitet dhe devijim. Kurse shoqërimi me të moralishmit dhe me të mirët njeriun e shpie kah e mira dhe morali. Dëshira për t’i imituar të tjerët është një nga cilësitë e njeriut. Njerëzit të cilët e shoqërojnë vazhdimisht atë në qoftë se janë mëkatarë dhe të paedukuar, pa dyshim se edhe ai do të adaptohet me mëkate dhe paedukat. Nuk mjafton vetëm mos vërejtja e të këqiave të tyre por në të shumtën e rasteve veset e këqia tek ai figurojnë si të mira. Në të kundërtën njeriu me përvojë me ata të cilët miqësohet janë të moralshëm dhe kanë

sjellje të mira, shoqërohet me moralin dhe sjelljet e tyre të mira dhe dëshiron t'u përngjajë atyre. Nga ky vështrim shoku i mirë është dhunti (nimet) nga All-llahu dhe konsiderohet një faktor i rëndësishëm për lumturinë dhe zhvillimin e njeriut. Kurse shoku i keq nga ana tjetër njeriun e tërheq në dëshira të këqia dhe e lë në pozita të pavolitshme, mandej bëhet shkaktar për devijimin dhe fatkeqësinë e tij. Të zgjedhurit shok nuk është një gjë e lehtë dhe e parëndësishme, mandej është shumë me rëndësi dhe është çështje jetësore.

Muhammedi s.a.v.s. në një hadith thotë: *“Njeriu është në fenë e shokut dhe të atij që vazhdimisht qëndron me të.”*^{ccvi}

Aliu a.s. kështu thotë: *“Muslimani nuk shoqërohet me atë që është i prishhtë (fasik) dhe mëkatar. Prandaj dhe shoku mëkatar veprat e këqia njeriut ia prezanton si të mira dhe dëshiron që edhe shokët e tij të bëhen sikur ai(mëkatar). Shoku i keq nuk i ndihmon njeriut as në këtë botë e as në botën tjetër. Shoqërimi me të (shokun e keq) sjell humbjen e dinjitetit të njeriut.”*^{ccvii}

Imam Sadiku thotë: *“Nuk i ka hije muslimanit të shoqërohet me atë të cilin është gojëndyrë (fasik), budalla dhe gënjeshtar.”*^{ccviii}

Në një vend tjetër hz. Aliu thotë: *“Në mënyrë të vendosur ikni nga shoqërimi me gojëndyrë/të prishurit sepse sherri sjell sherrin.”*^{ccix}

Prap vazhdon: *“Në mënyrë shumë serioze ikni nga miqësia me ata të cilët janë gojëndyrë/të prishur, me që miku i keq është si zjarri, kush i afrohet atij, digjet.”*^{ccx}

“Kujdes, mos qëndroni me shokun e keq, sepse ai e çon me vete në shkatërrim edhe shoqëruesin e tij dhe ia përdhos edhe dinjitetin.”^{ccxi}

Prandaj, edhe ai i cili do ta pastrojë epshin e tij, nëse ka shokë të këqij dhe të pamoralshëm, menjëherë duhet të largohet nga ata. Sepse derisa shoqërohet me shokë të pamoralshëm, është shumë vështirë të braktisen mëkatet. Në pastrimin e epshit shokët e këqij zbehin dëshirën e njeriut për të pastruar atë dhe atë e tërheqin në mëkate dhe kobe. Të bërit mëkat është një ves. Kurse braktisja e këtij vesi bëhet vetëm me ndërprerjen e marrëdhënjeve dhe mosshoqërimin me ata të cilët të bërit mëkat e kanë bërë të zakonshme.

5. Largimi nga gabimet dhe gjërat të cilat kanë gjasa devijimi

Pastrimi i epshit dhe braktisja e mëkateve nuk është çdo herë e lehtë, por është shumë e vështirë. Njeriu vazhdimisht është përballë lëkundjeve dhe mëkateve, normalisht nefs i emmare atë e thërret për punë të këqia. Qendra komanduese e trupit, zemra, gjithnjë është në ndryshim dhe evoluim, ngjarjet e jashtme ndikojnë në të, jep komandë sipas pozitës në të cilën ndodhet dhe sipas gjërave të cilat i sheh dhe dëgjon. Në vendet ku ka fuqi shpirtërore (manevijat), ibadet, tolerancë natyrisht që përkulet në punë të mira, kurse në vendet e mëkatit, dëfrimit dhe shfrenimit, natyrisht që përdhosen në mëkate. Kur sheh skena shpirtërore lakmon për gjëra shpirtërore, por edhe kur sheh skena ngacmuese gjithashtu lakmon në gjëra ngacmuese. Kur qëndron në shoqëri degjeneruese padyshim që kërkon degjenerimin e gjithashtu nëse qëndron në shoqëri ku bëhet lutje (dua) do ta kërkojë All-llahun. Dhe nëse shoqërohet me njerëzit e kësaj bote, me ata të cilët janë të lidhur në pasuri dhe përfitime, atë (zemrën) do ta tërheqin kah dëshirat shtazore. Po nëse shoqërohet me robët e devotshëm të Zotit padyshim se ajo (zemra) do të drejtohet kah e mira dhe e bukura. Prandaj edhe ata të cilët dëshirojnë ta pastrojnë epshin dhe t'i shmangin mëkatet e tyre duhet që t'i ruajnë sytë dhe veshët e tyre nga kobet (fesatet) shkatërrimtare dhe skenat mëkatore dhe anormale. Nuk duhet të marrin pjesë në këso shoqëri (mexhlise) dhe nuk duhet shoqëruar sinqerisht me individ të tillë. Në të kundërtën mund të vazhdojnë me mëkate dhe gabime të vazhdueshme. Gjithashtu, Islami, njeriut ia ndalon rreptsisht

hyrjen nëpër ato vende ku pihet alkooli dhe ku luhet bixhozi (kumari). Gjithashtu, Islami na ndalon edhe shikimin ndaj femrave që janë jashtë mahremit* tonë, të qenit bashkë me to, kapja për dore me to, të qeshurit dhe të mahniturit me to etj. Islami, dëshiron t'a përgatisë një rreth të përshtatshëm për ta pastruar nefsin dhe për t'i braktisur mëkatet. Përkundrazi do të jetë e pamundur që të kontrollohet epshi emmare. Sepse shoqëria e prishur deshe apo s' deshe ajo e prish njeriun. Bile edhe vetëm të menduarit për mëkat njeriun e involvon në mëkate. Për atë edhe Islami urdhëron që **“as mos mendoni bile të bëni mëkat ”**

Aliu a.s. thotë: *“Kur syri sheh lakminë (shehvetin) mendja nuk sheh më tej.”*^{ccxii}
Kurse në një vend tjetër thotë: *“Të menduarit për mëkat do t'ju josh që të bëni mëkate.”*^{ccxiii}

Egoizmi është burim i çdo të keqeje

Shkencëtarët e moralit kanë pranuar se burim i çdo të keqeje dhe mëkateve, është egoizmi. Para së gjithash në fillim duhet ta njohim egoizmin, pastaj t'i mësojmë efektet negative që rrjedhin nga kjo dukuri dhe ta luftojmë atë. Vetëm një gjë duhet ta dimë se çdo krijesë e gjallë interesohet për personalitetin, veprat, sjelljet dhe përsosshmërinë e tij, dmth. çdo krijesë e gjallë në esencën e saj është egoiste. Prandaj edhe egoizmin nuk mund ta qortojmë në mënyrë të plotë. Siç kemi theksuar edhe më lart se njeriu është një krijesë dy dimensionale, nga “uni njerëzor” dhe “uni shtazor” dmth. posedon dy ego apo dy une.

Uni njerëzor i tij është një fryrje (nefha) hyjnore me qëllim që në sipërfaqen e tokës ai (njeriu) të jetë mëkëmbës i Zotit – halifetullah. Prandaj edhe ai lakmon kah dituria, bëmirsësia, përsosmëria, fuqia, falja, jeta, mirësia dhe gjithashtu drejtohet në drejtim të këtyre epiteteve. Krahas kësaj në qoftë se njeriu e njeh vetveten dhe e di vlerën e krijimit të vet afrohet edhe më tepër në zanafillat e të gjitha pjekurive dhe mirësive dhe në trupin e tij ringjallen vlerat, virtytet dhe bukuritë. Prandaj edhe nuk mund ta qortojmë një egoizëm të tillë. Në të kundërtën kësaj lloji egoizmi është i mirë dhe meriton të lavdërohet. Mandej edhe një cilësi e tillë nuk është egoizëm, por siç kemi cekur më lart është një përkushtim ndaj All-llahut. Dimension i tjetër i krijimit të njeriut është uni shtazor. Në këtë fazë individi është mu sikur shtazë, posedon dëshira dhe përkushtime shtazore. Pasi që njeriu jeton në këtë botë, për ta vazhduar jetën e tij e ka patjetër që në mënyrë të rregullt t'i përmbushë nevojat e tija shtazore. Por është një çështje që duhet pasur kujdes, të parandalohet epshi emmare dhe uni shtazor që mos t'ia zërë vendin mendjes dhe shpirtit në udhëheqjen e trupit të njeriut.

Në qoftë se në trupin e njeriut zotërojnë mendja dhe uni njerëzor, atëherë nefsin shtazor dhe dëshirat e tij i përmirësojnë dhe i shndërrojnë në vlera dhe virtyte njerëzore dhe gjithashtu ringjallet dëshira për t'u drejtuar kah Zoti. Në këtë rast qëllimi është që të ringjallen vlerat dhe virtytet morale dhe afrimi tek All-llahu. Kurse tejkalimi i dëshirave shtazore shtrohet kujdes në fazën e dytë.

Por në qoftë se trupin e njeriut e zotërojnë nefsi emmare dhe uni shtazor, atëherë përjashtohet nga aty (nga trupi) mendja dhe uni njerëzor. Njeriu në këtë gjendje dalëgdadalë duke u larguar nga të gjitha pjekuritë njerëzore bie në greminën e errësirës. Harron unin e vërtetë njerëzor dhe në vend të tij vendos unin shtazor. Burim i çdo të keqeje është ky egoizëm i qortuar. Personi egoist dëshiron vetëm unin shtazor dhe i mjafton ai. Boshti i çdo lëvizjeje, sjelljeje, përparimi dhe i çdo fjale është vetëm që të arrijë në dëshirat shtazore. Nuk ka qëllim tjetër pos të shtijë në dorë dëshirat dhe përkushtimet shtazore. Dhe për të arrirë në të gjitha këto qëllime shtazore veten e sheh të lirë dhe për çdo vepër të tij mundohet ta arsyetojë vetëm e vetëm që ta bëjë legale

atë. Çdo gjë, bile edhe të vërtetën dhe të drejtën e dëshiron vetëm për vete. Mbron të drejtën kur është në favor të vet dhe e pranuar nga dëshirat e veta por, nëse e drejta është në dëm të tij as që e dëshiron një të drejtë të tillë, bile edhe përpigjet ta luftojë atë. Mandej edhe ligjet dhe rregullat e fesë i interpreton sipas dëshirës së tij. Dmth. i konsideron vetëm mendimet dhe idetë e veta dhe në këtë drejtim i komenton rregullat dhe ligjet e fesë. Njeriu egoist me që është i mangët nga virtytet dhe aftësitë e vërteta ai është i dhënë vetëm në haje, pije, fjetje, fitim të postit, i shturur në epshet seksuale, dhe nga e gjithë kjo duke u marrë me gjëra të kota mundohet ta ngushëllojë vetveten. Dhe gjithashtu heq dorë nga përkujtimi Zotin, nga edukimi dhe përsosmëria e nefsit. Ai i cili është egoist përshkak që i është nënshtruar epshit emmare, nuk ka qëllim tjetër pos t'i përmbushë të gjitha dëshirat e epshit, në këtë botë, bile për të arritur qëllimin e vet shtazor është në gjendje të përlyhet në çdo maskarallëqe. Çdo punë e cila është e ndyrë duke e arsyetuar atë mundohet ta pranohet si normale. Dëshiron të arrijë në qellime shtazarake dhe për të arritur deri te kjo nuk heziton as të dhunojë, të gënjejë, të shpif, të mos qëndroj në fjalë, të falsifikoj, të tradhtoj dhe mëkate të ngjajshme. Vërtet të gjitha mëkatet janë pasojë të egoizmit. P.sh. maltretimi dhe shkelja e të drejtave të tjerëve, gënjeshtria, përgojimi, përqeshja e të tjerëve, zbulimi i të metave tek të tjerët, mosdurimi dhe ambicia për hakmarrje të gjitha këto janë pamje të ndryshme të egoizmit. Me një fjalë egoizmi është nëna e çdo mëkati. Egoizmi ka faza dhe pozita të ndryshme. Në qoftë se nuk luftohet me këtë cilësi të shëmtuar, gradualisht forcohet dhe arrin në atë masë sa që nefsinn emmare e bën zot për vete dhe adhurimin ndaj tij e di obligim dhe gjithashtu u përulet dëshirave të tij. All-llahu për njerëzit e këtillë kështu thotë në Kur'anin Adhimushan:

"E sheh kush e merr epshin e vet për zot të vetin? A ti do të bëhesh përfaqësues i tij?" ^{ccxiv}

Të bërit zot për vete është që ndaj atij zoti (mabudi) të jesh modest, i nënshtruar dhe urdhërave të tij t'i nënshtrohesh pa asnjë kusht. Edhe personi egoist e konsideron obligim (farz) t'i nënshtrohet epshit të tij, dhe i nënshtrohet atij pa asnjë kusht. Prandaj edhe njeriu egoist nuk mund të jetë muvahhit (monoteist).

Lidhja për këtë botë është burim i të gjitha mëkateve

Kjo botë në ajete dhe hadithe është shpjeguar si mjaft e keqe dhe si një lojë e zbavitshme, e kalueshme dhe mashtruese. Prandaj dhe nuk i ka hije personalitetit të besimtarit që ta kalojë jetën me lojë dhe zbavitje.

Në Kur'anin Famëlart thuhet: *"Çdo qenie e gjallë do të shijojë vdekjen! Dhe vetëm në ditën e kijametit do të fitoni në tërësi pagat tuaja. Kush do të jetë i larguar nga zjarri dhe i futur në xhennet, ai ka arritur sukses, sepse jeta në këtë botë nuk është asgjë tjetër veçse kënaqësi mashtruese."* ^{ccxv}

Dhe në një ajet tjetër: "Jeta e kësaj bote është vetëm lojë, dhe dëfrim, kurse ajo botë është, njëmend, më e mirë për ata që janë të devotshëm. A nuk e mbliidhni mendjen?" ^{ccxvi}

Dhe: *"Ta dini se jeta në këtë botë është një lojë dhe zbavitje edhe stoli edhe gara ndërmjet jush në shtimin e pasurisë dhe të fëmijëve si shembull i shiut pas të cilit bima rritet që i mahnit bujqit; ajo mugullon, por pastaj e sheh të zbehtë e pastaj bëhet e tharë. Ndërsa në atë botë ka dënim të rëndë edhe falje e kënaqësi të All-llahut. Jeta në këtë botë është vetëm një kënaqësi e rrejshme."* ^{ccxvii}

Aliu a.s. thotë:

“Pastaj ju këshilloj të heqni dorë nga kjo botë. Sepse kjo botë në dukje është e ëmbël, është e mirë për qiellzën dhe gjuhen. Është shumë e gjelbërt, e re dhe shumë e bukur. Është e mbështjellur me përmallime, fitohet shpejt, menjëherë përshkak të dëshirave të kalueshme veten e bën të dashur për ju, me një bukuri të vogël shihet shumë e mirë, është e stolisur dhe stolis të tjerët me dëshira dhe shpresa, është e maskuarr me dredhira. Por gëzimin të cilin e jep nuk është i përhershëm dhe nuk gjendet shpëtim për dhembjet dhe therrjet të cilat i jep ajo. Është shumë mashtruese, dhe dëmtuese. Vjen e shkon dhe përfundon, dhe i shkatrron të gjitha brenda saj, i shtyp, i përpinë të gjitha.” ^{ccxviii}

Hz. Aliu prap vazhdon:

“Kjo jetë është e parapërcaktuar që ka për t’u zhdukur, për t’u prishur dhe që njerëzia do ta lërë dhe do ta humbë këtë botë. Është shumë e ëmbël, është shumë e gjelbërt por nga ata që e dëshirojnë ik shpejt, ata të cilët e shikojnë me sytë përpiktë i bën të dyshojnë nga pasuritë e saj.” ^{ccxix}

Ka shumë këso ajete dhe hadithe të cilët flasin keq për këtë botë dhe që tërheqin vërejtjen e njerëzimit për të. E veçanërisht në Nehxh-ul belaga është qortuar mjaft kjo botë dhe njerëzit të cilët janë të lidhur me këtë botë dhe atyre u sygjerohet që të heqin dorë nga kjo botë dhe të mendojnë për botën tjetër (ahiretin). Këto ajete dhe hadithe njerëzit i ndjanë në dy grupe, njerëzit e kësaj bote dhe ata të ahiretit. Dhe këta çdo njëri ka nga një program personal të vetin.

Zoti në Kur’an thotë: *“Asnjë nuk vdes pa vullnetin e All-llahut në momentin e caktuar. Kush dëshiron shpërblim në këtë botë do t’ia japim, por edhe kush dëshiron shpërblim në botën tjetër do t’ia japim dhe, nuk ka dyshim, mirënjohësit do t’i shpërblejmë.”* ^{ccxx}

Kurse me një ajet tjetër thotë: *“Pasuria dhe djemtë janë stoli e jetës së kësaj bote, por veprat e mira të vazhdueshme janë më të mira si shpërblim nga Zoti yt dhe janë shpresa më e mirë.”* ^{ccxxi}

Ç’është kjo botë?

Islami këtë botë nuk e pëlqen dhe urdhëron që të ruhemi nga kjo botë. Tani të shohim se ç’është kjo botë dhe si duhet të ruhemi nga kjo botë? Athua bota është e përbërë nga krijesat si toka, dielli, yjet, shtazët, bimët, drunjtë, metalet si dhe nga krijesat tjera në sipërfaqen e tokës? Në anën tjetër, athua bota tjetër dhe ahireti janë vende tjera? Athua bota është e përbërë vetëm nga haja, pija, puna, pushimi, martesa dhe gjanat tjera lidhur me këtë botë? Athua këto dukuri nuk i pëlqejnë Islamit? Apo ndoshta qielli, sipërfaqja tokësore, shtazët, bimët janë gjëra të këqia dhe njerëzit duhet të ikin nga këto. Athua Islami mohon punën për fitimin e parave, përpjekjen për të fituar kafshatën, prodhimin dhe të ardhurat? Absolutisht nuk është kështu. Të gjitha këto janë krijesa të All-llahut. Po të ishin të këqia nuk do të krijoheshin nga Ai? Në lidhje me këto All-llahu thotë se janë dhunti hyjnore (nimete) që njerëzit të përfitojnë nga këto. Mospëlqimi i pasurisë dhe pronës të qëndrojnë me një anë, pasuria dhe prona në Kur’anin e Madhërisëm është shpjeguar si punë e hajrit.

Aty thuhet: *“Juve ju është caktuar norma; kur dikush prej jush është duke vdekur, nëse le ndonjë pasuri për prindërit dhe të afërmit, është obligim i të devotshmëve që ta përcjellin atë porosi me drejtësi.”* ^{ccxxii}

Nëse e lëmë me një anë mospëlqimin e përpjekjes dhe fitimit të lejuar (hallall), edhe në hadithe është konsideruar si një ndër ibadetet më të mëdha. Të shohim disa nga këta:

Muhammedi s.a.v.s. thotë: *“Ibadeti (adhurimi) ndahet në shtatëdhjetë pjesë, pjesa më e virtutshme është fitimi i rriskut të lejuar (hallall).”* ^{ccxxiii}

Imam Muhammed Bakiri thotë: *“Ai i cili përpiket të fitojë pasuri për të mos qenë nevojtari i të tjerëve, për të shtuar pasurinë e familjes së tij dhe për të ndihmuar fqinjën e tij, në ditën e kijametit para All-llahut do të dalë me fytyrë të ndriçuar si hëna e plot.”* ^{ccxxiv}

Nga Imam Sadiku: *“Ai i cili punon të fitoj pasuri për familjen e tij është sikur ai që lufton në rrugë të All-llahut (myxhahidi).”* ^{ccxxv}

Nëpër hadithe është porositur që të punohet, mandej bujqësia, blegtoria dhe tregtia. Edhe synneti i Pejgamberit dhe imamve ishte puna. Lideri i mistikëve Hz.Aliu punonte pandërprerë.

Atëherë, cila botë është mohuar?

Disa thonë që nuk është mohuar kjo botë, por është mohuar lidhja për këtë botë. Edhe në disa ajete dhe hadithe lidhja për këtë botë është treguar si gjë shumë e keqe.

Në Kur'anin Famëlart All-llahu thotë: *“Njerëzve u është zbukuruar dëshira për epshe dhe dashuri për gratë, djemtë, grumbujt e arit dhe të argjendit, edhe kuajt e bukur dhe kafshët e arat. Ajo është kënaqësi e jetës në këtë botë, por vendkthimi më i mirë është te All-llahu.”* ^{ccxxvi}

Kurse Hz.Aliu thotë: *“Ruajuni nga dashuria për këtë botë, meqë dashuria për këtë botë është burim i çdo mëkati dhe belaje.”* ^{ccxxvii}

Imam Sadiku thotë: *“Dashuria për këtë botë është koka e çdo mëkati dhe gabimi.”* ^{ccxxviii}

Siç kuptohet nga ajetet dhe hadithet, gjëja e keqe është interesimi dhe dhënia zemër më tepër se ç' duhet mbi punët e kësaj bote, pra kjo nuk është botë...

Edhe këtu pra na del një pyetje tjetër. Athua vërtet janë injoruar interesimi, dashuria për këtë botë dhe vërtet njeriu nuk duhet intersuar për gruan, fëmijën, shtëpinë, pasurinë, hajen dhe pijen? Kurse në natyrën e njerëzve dashuria për këta është diç e lindur, esenciale. All-llahu njeriun e krijoi në këtë mënyrë. A nuk mund t'i dashurojë gruan dhe fëmijët e tij? A nuk mund t'i dojë hajen, veshjen dhe të mirat e kësaj bote? Sikur këto të ishin të kqija, All-llahu i Lartmadhërisëm nuk do ta krijonte njeriun në këtë mënyrë. Njeriu për të jetuar ka nevojë për të gjitha këto që i cekëm dhe natyrisht është lindur i varur nga to.

Hz.Aliu thotë: *“Njeriu është evlat i kësaj bote dhe asnjë evlat nuk mund ta qortojë nënën e tij për dashurinë që ka për të.”* ^{ccxxix}

Në hadithe është porositur që të duhen gratë dhe fëmijët. Edhe pejgamberi dhe imamët i donin gratë edhe fëmijët e tyre, nganjëherë i pëlqenin gjellat dhe interesoheshin për të. Prandaj nuk është injoruar as qielli, toka, bimët, drunjtë, metalet, shtazët dhe nimetet tjera të Zotit, dhe as grua, fëmijët, pasuria dhe dashuria për ta, dhe as jeta në këtë botë.

Bile në disa hadithe kjo botë është lavdëruar. P.sh.

Aliu a.s. njeri i cili injoroi këtë botë iu përgjigj në këtë mënyrë:

“Kjo botë (dynjaja) është atdhe i të vërtetës dhe drjetësisë për atë që e vërteton atë, kjo botë është atdhe i besnikërsisë për besnikun, kurse shtëpi shpëtimi për atë të cilin kupton nga fjalët. Për atë që mbledh ushqim është vend i pasurisë, për atë që u

përmbahet këshillave është vend këshillash. Kjo botë është vendi për sexhde për njerëzit e Zotit, vend namazi për melaqet (engjëjt) e Zotit dhe vendi në të cilin zbriti shpallja e (vahji) i Zotit, dhe është atdhe i shitblerjesë së njerëzve të Zotit. Ata të cilët aty(në botë) fitojnë rahmet dhe janë në suficit do ta fitojnë xhennetin.”^{ccxxx}

Imam Bakiri thotë: *“Kjo botë është ndihma më e mirë për ahiretin.”^{ccxxxii}*

Kurse Imam Sadiku thotë: *“Nuk ka hajr dhe shëndet tek ai i cili nuk dëshiron të fitojë pasuri hallall për të mbrojtur dinjitetin, për të larë borxhet dhe për të vizituar të afërmit dhe shokët e tij.”^{ccxxxii}*

Atëherë, cila është ajo botë që ne e dëshirojmë dhe na qenka burim i çdo mëkati dhe cila qenka bota që nuk duhet injoruar atë?

Unë nga të gjithë këto ajete dhe hadithe arrita ta kuptoj këtë se është mohuar lidhja për këtë botë, dhënia e zemrës kësaj bote dhe adhurimi nda saj, e përkundrazi nuk janë injoruar krijesat në këtë botë, jeta dhe interesimi për punët e kësaj bote. Islami nga njerëzit dëshiron që botën ta njohin ashtu siç është, dhe që mos ta vlerësojnë më tepër se ç’duhet. Dëshiron që ata të dinë për qëllimin e krijimit të vet dhe të botës në të cilën jetojnë, dhe dëshiron të veprojnë në atë drejtim. Nëse veprohet kështu ata do të jenë njerëz të ahiretit, e nëse veprat dhe gjestet e tyre janë në të kundërtën, padyshim se do të jenë njerëz të kësaj bote.

E vërteta e kësaj bote

Derisa e shpjegojmë këtë çështje njëherë të shohim mbi të vëretetën dhe përmbajtjen e kësaj bote. Islami beson në dy botëra. Njera është bota materiale në të cilën jemi duke jetuar tani dhe të cilën e quajmë dynja, dhe tjetra, bota në të cilën do të transferohemi pas vdekjes e quajtur bota e ahiretit (ukba). Gjithashtu, Islami beson se jeta e njeriut nuk mbaron me vdekjen e tij në këtë botë, meqë pas vdekjes ai (njeriu) do të transferohet në botën e ahiretit. Islami beson se kjo botë është e kalueshme, e përkohshme (fani) dhe një vend bujtine mbi rrugë. Kurse për botën e ahireti beson që është e përjetshme (ebedi).

Njeriu nuk erdhi në këtë botë të jetojë një kohë të caktuar dhe mëpastaj të shkatërrohet e të humb fare, por erdhi që nefsin e tij ta përsosë me dituri dhe vepra të mira me qëllim që në botën e ahiretit të jetojë një jetë sa më të bukur dhe të përjetshme.

Prandaj dhe kjo botë është toka (ara) dhe vendi për t’i bërë përgatitjet për në ahiret. Normal që njeriu duhet t’i shfrytëzojë dhuntitë (nimetet) e krijuara nga Zoti për të vazhduar jetën në këtë botë por, shfrytëzimi i nimeteve është shkak-pretekst e absolutisht nuk është qëllim. Qëllimi i krijimit të njeriut dhe kësaj bote nuk është që në këtë jetë ai të jetojë mirë, rehat, dhe të shfrytëzojë të gjitha nimetet që e pasionojnë atë, por, është një qëllim mbi këtë, të edukojë xhevahirin e lartësuar njerëzor dhe të përparojë drejtë All-llahut.

Hz.Aliu thotë: *“Nuk ju është krijuar kjo botë e përhershme, por duke shfrytëzuar këtë botë me veprat e mira përgatituni për botën e përhershme, pra kjo botë është vetëm një urë. Prandaj nxitoni të emigroni nga kjo botë dhe bëni përgatitjet tuaja për t’u larguar.”^{ccxxxiii}*

Prap hz Aliu vazhdon: *“O ju njerëz! Kjo botë është vetëm një shtëpi e kalueshme, kurse ahireti është vend i vendimmarrjes. Atëherë në shtëpinë e përkohshme përgatituni për vendin e vendimmarrjes, ahiret ... Njeriu kur të vdes njerëzit thonë: Çka la prapa vetes?, kurse engjëjt thojnë: Ç’paska dërguar në ahiret për vete?”*

Mëtej vazhdon: *“Dijeni që kjo botë të cilën dëshironi ta përfitoni për vete nganjëherë ju zemëron, nganjëherë ju gëzon, prandaj as nuk është shtëpia juaj e as bujtina juaj, ju sikur që nuk jeni krijuar të qëndroni në të e as nuk jeni të ftuar në të. Dijeni që ajo nuk është e përhershme për ju, edhe ju nuk jeni të përhershëm në të. Ajo ju mashtron, por edhe ju tërheq. Shikoni tërheqjen e saj por mos u mashtroni nga ajo, shikoni frikën e saj, por mos jeni grykësa të saj. Në të (këtë botë) përgatituni për vendin ku jeni të ftuar (ahiret), përyshtojuni nga zemrat dashurinë që keni për këtë botë.”*^{ccxxxiv}

Siç po e shihni, nëpër hadithe kjo botë është e përkohshme dhe e kalueshme, është konsideruar si një bujtinë mbi rrugë. Është një vend i mashtrimit dhe tradhëtisë. Njerëzit nuk janë krijuar në këtë botë, por janë krijuar për në ahiret. Njeriu në këtë botë ka ardhur që ta edukojë njerëzinë e tij me dituri dhe vepra, dhe të përgatitet për në botën tjetër - ahiretin.

Njerëzit e botës tjetër (ahiretit)

Islami nga njerëzit dëshiron që ata botën ta njohin ashtu siç është, të sillen dhe të veprojnë duke u bazuar në këtë perceptim. Ata të cilët e njohin botën në këtë mënyrë nuk lidhen për të dhe nuk ia japin zemrat asaj. Nuk mashtrohen me bukuritë dhe stolitë e saj. Ata jetojnë në këtë botë dhe shfrytëzojnë dhuntitë dhe dëshirat ligjore të saj, por nuk bëhen rob të saj. Asnjëherë nuk harrojnë Zotin dhe botën tjetër dhe vazhdimisht me vepra të mira mundohen të përgatiten për në ahiret. Ata jetojnë në këtë botë por, me sytë e zemrës së tyre shikojnë në një horizont më të madh dhe më të lartësuar. Në çdo çast, në çdo kohë, dhe në çdo vepër kanë për qëllim Zotin e tyre dhe botën tjetër. Këtë botë e dinë si një arë dhe mundohen që të përgatisin gjë për botën e ardhshme. Çdo gjë në këtë botë e shfrytëzojnë për në ahiret, bile edhe punën, hajen, pijen, martesën dhe gjërat tjera të kësaj bote. Personat e këtillë nuk janë njerëz të kësaj bote por janë njerëz të ahiretit.

Ibn-i Ebi Jafuri thotë: Kur një ditë Imam Sadikut i thashë që e dua këtë botë. Ai më pyeti: *Ç'bën me pasurinë e kësaj bote?* Ia ktheva: Me pasurinë e kësaj bote marrohem, shkoj në haxh, mbaj familjen time, u ndihmoj vllazërve të mi dhe jap sadaka në rrugë të Zotit. Imami më tha:

“Kjo nuk është e kësaj bote (dynja), në të vërtetë është ahiret”^{ccxxxv}

Aliu a.s. thotë: *O Robër të Zotit, dijeni që ata të cilët u ruajtën edhe përfituan botën e kalueshme, edhe një ditë do t'i përfitojnë të mirat e ahiretit që do të vijë. Ata (të ruajturit) iu bashkuan njerëzve të kësaj bote, por njerëzit e kësaj bote nuk iu bashkuan njerëzve të ruajturve (njerëzve të ahiretit). Ata me një bujtin më të bukur bujtën në këtë botë, edhe me një ngrënie më të bukur hëngrën nimetet (të mirat) e kësaj bote. Ata morën hisen e tyre nga të mirat e kësaj bote sikur njerëz të shenjtë, pastaj me përgatitjet e tyre në këtë botë shkuan në vendin që kishin për qëllim të shkonin (ahiret), ata fituan pasurinë më të madhe. Ata shijuan largimin e dyshimit nga gjërat e kësaj bote, me të vërtetë e ditën që në ahiret do të bëhen fqinj të All-llahut. Nuk u mohohen lutjet dhe nuk u pakësohet hisja (nasibi) atyre.”*^{ccxxxvi}

Prandaj, edhe nuk po bien në kundërshtim marrja me punë, me art, me tregti, me bujqësi, pranimi i një pozite sociale, posti dhe përgjegjësia me asketizmin (zahid) dhe të qenit njeri i ahiretit. Në të kundërtën këto mund të përdoren në rrugë të përfitimit të mirësisë së All-llahut dhe ahiretit. Hz. Aliu me gjithë atë përpjekje serioze për të fituar ushqimin (riskun) në mesin e njerëzve ishte më i devotshmi më asketi (zahidi).

Në periudhën e qeverisjes së tij netëve qante dhe thoshte kështu:

“Oj botë, oj botë! Largohu nga unë, vjen për t'më mashtruar mua, apo më dëshiron mua, je mërzhitur për mua? Nuk ka mundësi që unë të dua dhe t'më hysh në zemrën

time. Sa keq, i mashtron të tjerët. Nuk kam nevojë për ty. Të kam shkurorзуar tri herë, nuk ka shans që unë të kthehem dhe të marrë ty. Ke jetë të shkurtër, vlера jote është shumë poshtë, sipas meje dëshirat e tua janë të poshtra. Ah përshkak të përgatitjes së pakët, distanca e kësaj rruge është e gjatë, pikësynimi është i largët, vendi ku do të arrijsh është shumë i shënjtë.”^{ccxxxvii}

Në një vend tjetër thotë:

“Oj botë! Samarin e kam në shpinë, kapistërën (shalë) në qafë, largohu më nga unë. Kam shpëtuar nga kthetrat e tua, dola nga kurthat tua dhe u largova nga rrugët tua?”^{ccxxxviii}

Aliu a.s. derisa me ushtrinë e tij përgatitej për luftë, hoqi këpucën e tij të vjetër dhe të pa vlerë dhe duke ia treguar Ibni Abbasit i tha:

“Kjo këpucë për mua është më e vlershme se të jem udhëheqësi (emiri) juaj, por udhëheqjen e pranova për hir që të jetojë e vërteta dhe të zhduket e padrejta (batili).”^{ccxxxix}

Robërit e vërtet të All-llahut jetojnë në këtë botë por shikojnë me një horizont më të lartësuar, ata janë njerëz të ahiretit. Punojnë me seriozitet sikur njerëzit tjerë, bëjnë gajret, bile edhe gjenden në punët e shtetit, qeverisë, udhëheqjes dhe janë të nxënë me udhëheqjen e shoqërisë, por të gjitha këto i bëjnë vetëm për të fituar kënaqësinë e Zotit dhe për hir të zbatimit të përgjegjësive që kanë. Shfrytëzojnë nimetet e lejuara të Zotit, por edhe në të njëjtën kohë janë shkurorзуar tri herë me këtë botë dhe nga zemrat e tyre e kanë përjashtuar atë. Luftojnë, për të përkrahur të vërtetën dhe për të zbatuar drejtësinë e jo për t’u bërë udhëheqës, të pasur dhe mbretër.

Njerëzit e kësaj bote (dynjasë)

Por ata të cilët nuk e njohin këtë botë ashtu siç është, dhe jetës së kësaj bote i vërsulen sikur ky të ishte qëllimi i kësaj bote, dhe sikur të mos ishte fare llogaria dhe bota ahiretit, bëhen robër të pasurisë, mallit, gruas, fëmijëve, posteve dhe pozitave dhe zemrat e tyre ua japin këtyre gjërave të përkohshme. Është i lidhur fort për jetën e kësaj bote, zemrën ia ka dhënë asaj, ka harruar All-llahun dhe botën e ahiretit, ua ka mbyllur sytë vlerave shpirtërore, fut në dorë dëshirat shtazore dhe ka për qëllim që sa më shumë të shfrytëzojë shijet e kësaj bote. Një person i tillë është njeri i kësaj bote. Nuk ndryshon gjë nëse është i varfër, i pasur apo që është pushtetar.

All-llahu në Kur’anin Famëllart kështu thotë: *“Ata dinë vetëm anën e jashtme të jetës në këtë botë, ndërsa për botën tjetër janë indiferent”*^{ccxli}

Në një sure tjetër thotë: *“All-llahu i ka vulosur zemrat e tyre edhe veshët e tyre, kurse para syve të tyre ka një perde. Ata i pret dënim i madh. Ka njerëz, të cilët thonë: i kemi besuar All-llahun dhe botës tjetër, por ata nuk janë besimtarë.”*^{ccxlii}

Kurse në një ajet tjetër: *“O besimtarë ç’u bë me ju kur ju qe thënë: “Nisuni në luftë për hirë të All-llahut!” ju sikur u farkuat për toke? A jeni më të kënaqur me jetën e kësaj bote se sa me atë të botës tjetër? Kënaqësia e kësaj bote, pra, në krahasim me atë të asaj bote, është kurrgjësënd.”*^{ccxliii}

Dhe: *“Ata të cilët nuk shpresojnë në takimin tonë që janë të kënaqur me jetën në këtë botë, dhe gjejnë prehje në të, edhe ata të cilët janë indiferent ndaj argumenteve tona; vendbanimi i tyre është zjarri për atë çka bëjnë.”*^{ccxliiii}

Imam Sadiku a.s. thotë: *“Gjendja më e largët e njeriut nga Zoti është kur ai nuk ka qëllim tjetër pos t’i sigurojë dëshirat e barkut dhe të epshit të tij.”*^{ccxliv}

Kurse Aliu a.s. thotë: *“Eshtë e ndaluar (haram) të hyjë devotshmëria në atë zemër që i është dhënë kësaj bote.”*^{ccxlv}

Nëse është injoruar kjo botë është injoruar vetëm se është mashtruese, tradhtarë, humbje kohe, përshkak se dallëdis njeriun duke zbukuar dhe duke treguar veten si të ëmbël dhe përshak se pengon të përkujtuarit e Zotit dhe të përgatiturit për botën tjetër. Kjo botë është mohuar dhe denoncuar me qëllim që njerëzit të jenë të shkathët e të mos bëhen pre e hileve të saja, të mos bëhen robër të saj dhe të mos ia japin zemrat e tyre asaj. Gjërat të cilat janë treguar si të këqia janë dhënja e zemrës kësaj bote, harresa e qëllimit të krijimit dhe të jesh i painformuar për botën e përhershme – ahiretin, e jo dhuntitë (nimetet) e Zotit.

Njerëzit e kësaj bote (dynjas) dhe të botës tjetër (ahiretit)

Për këtë edhe në këtë botë ata të cilët përpiqen për këtë botë janë njerëz të kësaj bote kurse ata të cilët përpiqen botën e ahiretit janë njerëz të ahiretit. Lidhur me këtë Hz. Aliu thotë:

“Në botë njerëzit ndahen në dy grupe. Në grupin e parë hyjnë ata të cilët punojnë për këtë botë. Janë të nxënë me këtë botë dhe kanë harruar krejtësisht botën tjetër.

Frikësohet se pas tij fëmiëjt do të mbesin të varfër e vetë nuk frikësohet nga varfëria e botës tjetër. Jetën e tij e harxhon duke ua kushtuar të tjerëve. Kurse në grupin e dytë bëjnë pjesë ata të cilët punojnë për jetën e ahiretit. Edhe pasuria atij i vjen pa u munduar shumë. Dmth. ai merr edhe pjesën e kësaj bote edhe pjesën e ahiretit dhe i arrin që të dyja botrat. Ai person para Zotit është i respektuar dhe i nderuar. Atij i pranohet çdo gjë që kërkon nga All-llahu.”^{ccxlvii}

Hz. Aliu prap vazhdon duke thënë: *“Kjo botë është kalim në botën tjetër, kurse njerëzit në të ndahen në dy grupe. Njëri grup e shet veten dhe shkatërrohet. Kurse grupi tjetër blen shpirtërat e vet dhe i liron ata.”*^{ccxlvii}

Dallimi në mes njerëzve të kësaj bote dhe njerëzve të ahiretit nuk është në pasuri apo varfëri, në të qenit apo jo i zënë me punët e kësaj bote, në pranimin apo mospranimin e përgjegjësiave sociale, në të jetuarit në mesin e shoqërisë apo në të tërhequrit në vetmi, në të bërit tregti apo në të studjuarit e shkencës, në të shkruarit libër apo në të dhënit mësim, në të ligjëruarit dhe këshilluarit, në të shfytëzuarit apo jo dhuntitë e kësaj bote dhe në të qenit apo jo në poste dhe pozita të larta në këtë botë. Dallimi esencial është se, sa njeriu është i përkushtuar në këtë botë, ose sa është i përkushtuar për botën e ahiretit. Sa ka dhënë zemër pas kësaj bote apo pas botës tjetër (ahiretit), është koncentruar kah All-llahu apo kah kjo botë, për qëllim të vetin ka dhëshirat dhe epshet shtazore apo të kërkuarit virtytet dhe vlerat njerëzore. Bile mund të llogaritet e kësaj bote (dynjas) edhe të studjuarit e shkencave të fesë, dhënia e mësimit, të shkruarit libër, imamlleku, dhënia e vajzit dhe mbajtja e hytbes; nëse të gjitha këto njeriun e bëjnë për vete (dmth. ai lëshohet vetëm pas këtyre veprimeve) dhe e largojnë atë nga të përkujtuarit All-llahun dhe të përgatiturit për lumturinë e ahiretit. Bile llogaritet e kësaj bote (dynjas) edhe tërheqja në vetmi, të qenit mistik (zahid) dhe i zënë vetëm me adhurimin e Zotit, nëse kjo bëhet për hir të tjetër kujt e jo për hir të Zotit. Siç kemi cekur edhe më lart ashtu sikur që nuk janë të gjithë në një shkallë njerëzit e ahiretit edhe njerëzit e kësaj bote nuk janë të një shkalle. Një grup i kësaj bote tërësisht është i dhënë pas kësaj bote dhe nuk ka njohuri aspak për All-llahun dhe jetën e ahiretit. Personat e këtyre njihen si rob apo adhurues të kësaj bote. Përballë këtij grupi i qëndron grupi robërve të pastër të All-llahut të cilët nuk dëshirojnë gjë tjetër pos All-llahut dhe botës së ahiretit. Nuk kanë qëllim tjetër pos të përfitojnë knaqësinë e All-llahut. Këta dy grupe përball njëri tjetrit kanë pozita të ndryshme.

Njeriu në raport me përkushtimin në këtë botë i përket kësaj bote dhe largohet nga All-llahu. Aq më tepër sa e kujton Zotin dhe botën tjetër, aq më shumë largohet nga kjo botë. Me fjalë të tjera të qenit njeri i kësaj bote dhe i botës tjetër është gjë proporcionale.

Devotshmëria është faktor i rëndësishëm për pastrimin e epshtit

Në shkollën e Islamit devotshmëria (takvallëku) zë vend të rëndësishëm. Edhe ata të cilët janë të devotshëm janë besimtar të zgjedhur. Fjala devotshmeri dhe fjalë të prejardhura nga ajo, janë të përsëritura mjaft në Kur'anin Kerim, në Nehxh-ul belaga dhe në shumë libra të haditheve. Kur'ani për të matur vlerat dhe nivelin e njerëzve ka përmendur devotshmërinë. Në të thuhet: *“O, njerëz Ne ju kemi krijuar juve prej një mashkulli dhe një femre dhe u kemi bërë popuj e fise që ta njihni njëri-tjetrin. Më fisniku tek All-llahu është ai i cili më së shumti i ruhet atij; All-llahu me të vërtetë, është shumë i dishëm dhe i informuar mirë.”* ^{cclxviii}

Devotshmëria është shpjeguar si përgatitja më e mirë për ahiret dhe preteksti më i madh për ta fituar xhennetin. Në Kur'anin e Madhërisë thuhet: *“Nuk keni mëkat nëse e lutni Zotin tuaj për mirësi. Dhe kur të niseni nga Arafati përkujtone All-llahun te vendet e shenjta, përmendeni Atë sepse Ai ju ka drejtuar në rrugë të drejt, nga se më parë keni qenë të humbur.”* ^{cclxix}

“Të gjithë ata që ju përgjigjen All-llahut dhe profetit edhe pasi morën plagë, ata nga mesi i tyre, të cilët bënë mirë dhe u ruajtën, i pret shpërblim i madh”. ^{ccl}

“O bijtë e Ademit! Do t'ju vijë me siguri profetë nga mesi i juaj të cilët do t'ju rrëfejnë argumentet e mia, prandaj, për ata të cilët frikesohen dhe bëjnë vepra të mira nuk ka frikë e as pikëllim”. ^{ccli}

“Dhe shpejtoni për të kërkuar falje nga Zoti juaj dhe për në xhennet, gjerësi e të cilit kapë qiejt dhe tokën, e është përgatitur për të devotshmit.” ^{cclii}

“Kurse të devotshmit do të jenë në xhennet, në lumturi.” ^{ccliii}

Në Nehxh-ul Belaga dhe në libra tjerë të haditheve devotshmëria është konsideruar si koka e moralit dhe si objektivi më i madh për të arritur lumturinë. P.sh.

Muhammedi s.a.v.s. thotë: *“Ekziston një cilësi, çdo kush që posedon atë ka fituar edhe dynjan edhe ahiretin, dhe ka arrirë në xhennet. Njëri nga të pranishmit pyeti: O i dërguari i Zotit, cila është ajo cilësi? Resulullahi iu përgjigj: Eshtë devotshmëria, kush dëshiron të jetë më i dashuri në mesin e njerëzve të bëhet i devotshëm.”* ^{ccliv}

Pastaj peygamberi lexoi këtë ajet: *“Kush bëhet i devotshëm atij i tregohet një rrugë dalëse.”*

Kurse Hz.Aliu thotë: *“Devotshmëria zë vend në krye të moralit.”* ^{cclv}

Hz.Aliu thotë: *“Mos e humbëni devotshmërinë meqë devotshmëria është ajo e cila i mbledh me një vend të gjitha bukuritë dhe të mirat. Nuk ka hajr jashtë devotshmërisë. Të mirat e fituara me anë të devotshmërisë nuk mund të fitohen me asgjë tjetër pos saj.”* ^{cclvi}

Kurse Imam Sexhxhadi thotë: *“Nderi dhe vlera e çdo veprë qëndron në devotshmeri. Vetëm të devotshmit do të shpëtojnë. All-llahu Teala thotë: “Padyshim se për të devotshmit ka shpëtim.”* ^{cclvii}

Hz.Aliu në një hutbe të tij thotë: *“O robër të Zotit! Dijeni që të devotshmit, janë ata të cilët u ruajtën nga Zoti edhe shfrytëzuan të mirat e kësaj bote të kalueshme, edhe pas një kohe do të fitojnë të mirat e ahiretit. Kjo botë nuk ishte një me ahiretin e tyre, mandej ata nuk kishin ortak për në ahiretin e tyre. Ata me një bujtje shumë të bukur bujtën në këtë botë dhe me një ngrënie më të mirë shfrytëzojnë nimetet e kësaj bote. Ata si njerëz të shenjtë morën hisen e tyre nga të mirat e kësaj bote, pastaj me*

përgatitjen e tyre në këtë botë shkuan në vendin ku kishin për qëllim të shkonin, fituan pasurinë më të madhe. Shijuan largimin e dyshimit nga gjërat e kësaj bote, me të vërtetë e dijtën që në ahiret do të bëhen fqinj të All-llahut. Atyre nuk u mohohen lutjet dhe nuk u pakësohet hisja (nasibi). ”^{cclviii}

Nëpër disa hadithe devotshmëria konsiderohet faktor me rëndësi për pastrimin dhe edukimin e epshit dhe ilaç për sëmundjet e epshit.

Për këtë hz. Aliu thotë: *“Me të vërtetë devotshmëria është ilaç për sëmundjet e zemrave tuaja, largëpamësi (basiret) e verbërisë së syve tuaj dhe shërim (shifa) për sëmundjet e trupit tuaj. Është rregullim i prishjeve (fesateve) në gjoksit tuaj, pastrues i pislleqeve në neftin tuaj, xhila i ndryshkut në sytë tuaj, qetësues i shqetësimeve dhe vuajtjeve të brendshme dhe dritë për errësirën e torturimeve tuaja. ”^{cclix}*

Qëllimi i ligjeve të shariatit është devotshmëria

Devotshmëria në Islam është cilësuar si një vlerë morale dhe qëllim kryesor i rregullativës fetare.

All-llahu në Kur'an thotë: *“O njerëz! Adhurojeni Zotin tuaj, i cili ju ka krijuar juve edhe ata përpara jush, ndoshta bëheni të devotshëm! ”^{cclx}*

Në një ajet tjetër thotë: ” O besimtarë! Agjërimin e keni obligim të detyrueshëm, siç e kishin edhe ata që qenë para jush, ndoshta do të bëheni të devotshëm. ”^{cclxi}

“Në hakmarrje keni- ekzistencën, o të mençur ndoshta do të ruheni! ”^{cclxii}

Kurse në suren Haxh: *“Tek All-llahu nuk arrin mishi i tyre as gjaku i tyre, por do të arrijë vepra e mirë dhe me sinqeritet nga ana juaj; Ashtu ua ka nënshtruar për ta madhëruar All-llahun për shkak se u ka udhëzuar. Dhe merru sihariq bamirësve. ”^{cclxiii}*

“Haxhi është në muaj të caktuar. Ai që është i detyruar të kryejë haxhin në ata (muaj) nuk duhet të ketë kontakt me gra e as fjalë të këqia, dhe nuk ka konteste në ditët e haxhit. Çkado që të bëni mirë, All-llahu e di. Dhe furnizohuni me çka ju nevojitet për rrugë. Devotshmëria është furnizimi më i mirë, dhe frikësomuni Mua, o të mençur. ”^{cclxiv}

Sikur që e patë edhe më lart qëllimi i përcaktimit të disa lutjeve (ibadeteve), apo i vetë ibadetit është që njerëzit të bëhen më të devotshëm. Devotshmëria nga pikëpamja e Islamit ka vlerë shumë të rëndësishme sa që ajo është bërë kusht për t'u pranuar disa vepra të tjera. Prandaj, një vepër pa devotshmëri nuk pranohet nga ana e Zotit.

Në Kur'anin Famëlart thuhet: *“Dhe rrëfeju tregimin për dy djemtë e Ademit, realisht, kur të dy bënë nga një kurban, por vetëm prej njërit u pranua e tjetrit i tha: “All-llahu pranon prej të devotshmëve. ”^{cclxv}*

Pejgamberi kështu e këshillon sahaben e tij Ebu Dherin: *“Mundohu që një vepër ta veprosh me më shumë devotshmëri, meqë vepra e cila është bërë me devotshmëri nuk është e vogël. Si mund të konsiderohet e vogël një gjë të cilën e ka pranuar All-llahu? Prandaj edhe All-llahu në Kur'an thotë: **Vërtet All-llahu pranon vetëm prej atyre që janë të devotshëm.** ”^{cclxvi}*

Imam Sadiku thotë: *Mos të mashtrorë ty të qarët e tyre, devotshmëria (takvallëku) është vetëm në zemër. ”^{cclxvii}*

All-llahu(xh.sh.) në suren Al-i Imran thotë: *“Ju me siguri do të sprovoheni në pasuritë tuaja dhe me vetveten, dhe do të dëgjoni me të vërtetë shumë ofendime prej atyre të cilëve u është dhënë Libri përpara jush, si edhe nga politeistët. Prandaj nëse qëndroni dhe i frikësoheni All-llahut, ani, kjo është vendimtare. ”^{cclxviii}*

Siç u pa më lart devotshmëria në Kur'an dhe hadithe është shpjeguar si një vlerë themelore, përgatitje më e mirë për në ahiret, ilaçi më i mirë për shërimin e

sëmundjeve të zemrës dhe mjeti më i madh për pastrimin dhe edukimin e nefsit. Qëllimi i vënjes së rregullave dhe ligjeve fetare devotshmërisë, mjafton të kuptohet vlera dhe rëndësia që përmban ajo. Tani të shpjegojmë kuptimin e devotshmërisë.

Njohja e devotshmërisë

Devotshmëria në përgjithësi shpjegohet si ikje nga gjërat e ndaluara, dmth. nga mëkatet dhe mendohet se me rastin e implikimit në aktivitete shoqërore është shumë vështirë bile edhe e pamundshme për të qenë i devotshëm. Sipas atyre që mendojnë kështu soji “epshi i njeriut për nga natyra lakmon kah mëkati dhe në qoftë se ai (njeriu) pranon ndonjë përgjegjësi shoqërore natyrisht që e ka më lehtë të bëjë mëkate. Nga kjo pikëpamje ose duhet të jesh i devotshëm, të ruhesh dhe të heqësh dorë nga obligimet shoqërore ose t’i pranosh përgjegjësitë ndaj shoqërisë dhe të jesh mangut nga devotshmëria. Përkundrazi është e pamundur t’i mbash të dyjat përnjëherë. Sipas simpatizuesve të këtij mendimi të tërhequrit e njeriut në vetëmi dhe të ikurit nga njerëzit tjerë të detyron të jesh më i devotshëm.

Por devotshmëria nëpër ajetet e Kur’anit, hadithe dhe në Nehxh-ul Belaga është shpjeguar si një vlerë pozitive. Devotshmëri s’do të thotë braktisje e mëkateve, por devotshmëria rrjedh nga një forcë dhe një fuqi mbrojtëse e brendshme e përbërë nga rezultati i stërvitjes dhe vetmisë dhe nga fuqia e cila e detyron epshin t’u nënshtrohet urdhërave të All-llahut. Aq shumë është e fuqishme sa që është e shëndoshë, e qëndrueshme dhe rezistuese kundër dëshirave dhe përkushtimeve të paligjshme të epshit. Edhe kuptimi leksikor i fjalës takva (devotshmëri) ka këtë kuptim. Takva rrjedh nga rrënja “vakaje” që do të thotë mbrojtje. Devotshmëri (takva) do të thotë: të mbrojturit e vetvetes dhe të kontrolluarit e epshit. Devotshmëria nuk është një program negativ por një vlerë mbrojtëse dhe pozitive. Devotshmëri është që njeriu të jetë i nënshtuar ndaj ligjeve dhe urdhërave hyjnore (shariatit). Devotshmëri i thuhet aftësisë së të braktisurit të mëkatit dhe fuqisë së kontrollimit e frenimit të epshit. Devotshmëria është përgatitja më e mirë për në ahiret. Lidhur me këtë mund t’i marrim disa shembuj nga thëniet të Hz. Aliut. Ai në hytbet e tij thotë:

“O ju rob të Zotit! Ju këshilloj për devotshmëri. Sepse devotshmëria është sikur një kapistër (litar që tërhiqen kafshët) që e tërheq nefsën në të mirë. Prandaj dhe, kapuni fort për litarin e devotshmërisë dhe ngjituni fort për të vërtetat e devotshmërisë që ajo juve t’ju dërgojë në botën e lumturisë, në vendet e gjera, në strehime, në kala dhe në shtëpitë e nderit e të dinjitetit.”^{cclxix}

“Devotshmëria sot është një strehim dhe kala, kurse nesër është një rrugë që shkon në xhennet. Rruga e devotshmërisë është e hapur, udhëtari është fitimtar, kurse ai i cili ka mbështetje në devotshmëri, do ta ruaj atë.”^{cclxx}

“O ju rob të Zotit! Dijenit që devotshmëria është një kala shumë e fortë. Kurse anormaliteti është një kala e ndytë dhe servile, s’mund t’i ruajë ata të cilët janë struktur në të, nuk mund t’i mëshfë dhe t’i bartë ata. Me devotshmëri kputet peri i gabimeve.”^{cclxxi}

“O ju rob të Zotit! Me të vërtetë devotshmëria i ruan miqtë e Zotit të dalin nga kufijtë e përcaktuar nga Ai. Zemrat e miqve të Zotit i lidh me frikën e Zotit. Bile ata i mban në këmbë deri në agim për të lutur. Në një ditë të shumë të nxehtë i lë pa ujë (duke agjëruar).”^{cclxxii}

“Vërtet devotshmëria në këtë botë për ty është një strehë kurse pas vdekjes është lumturi.”^{cclxxiii}

Siç u pa më lart në hadithet e cituara devotshmëria u sqarua si një vlerë pozitive, si një forcë mbrojtëse dhe dorëheqëse dhe si një faktor i fuqishëm kontrolli. Devotshmëria është një kapistall (fre) për kafshën (shale) e epshit inatçor dhe një edukim e pastrim i dëshirave dhe përkushtimeve të epshit. Devotshmëria është një mur dhe kala e fortë e cila mbron njeriun nga sulmet dhe pushtimet e armikut, dmth, nga dëshirat dhe përkushtimet e paligjshme të djallit dhe epshit. Devotshmëria është një mburojë që ndalon shtizat e helmuara dhe goditjet vrastare të djallit. Devotshmëria dhuron liri. Të shpëton nga robërimi ndaj dëshirave dhe ndaj epshit, zhduk cilësitë e robërisë që janë të varura në qafen e njeriut si zilia, grykësia, xhelozia, epshi, zemërimi etj. Devotshmeri nuk do të thotë përkufizim, por do të thotë kontrollim dhe zotërim ndaj epshit. Devotshmëria njeriut i dhuron madhështi, nderë, forcë, personalitet dhe qëndrueshmëri. Zemrën e ruan nga sulmet e mendimeve djallëzore, përgatit për zbritjen e engjëjve të Zotit dhe për të shkëlqyer nuri (drita) hyjnore, kurse nervave u dhuron qetësi dhe siguri. Devotshmëria është sikur një shtëpi apo rrobë e cila njeriun e mbron nga të ftohtit apo nga të nxehtit.

All-llahu në Kur'anin Kerim thotë: *“O bijtë e Ademit! Ju kemi dhënë rroba që të mbulonin vendet tuaja të turpshme edhe veshje për zbulurim, mirëpo rrobat e devotshmërisë janë më të mirat. Ato janë disa argumente të All-llahut që ndoshta të mbledhni mend.”* ^{cclxxiv}

Prandaj, dhe devotshmëria është një vlerë jetësore dhe një përgatitje për në ahiret, absolutisht nuk është veti negative. Është e natyrshme që në ajetet e Kur'anit dhe në hadithe devotshmëria të jetë shpjeguar në kuptimin e frikës dhe braktisjes së mëkateve, por në të vërtetë këto i kërkon vetë devotshmëria dhe këto burojnë nga devotshmëria, por devotshmëria nuk mund të kufizohet vetëm me këto.

Devotshmëria dhe vetmia

Ta lëmë në një anë konsiderimin e tërheqjes në vetmi dhe mospranimin e përgjegjesive shoqërore si shenja të devotshmërisë, bile këto në disa raste janë edhe në kundërshtim me devotshmerinë. Në Islam nuk ka murgëri dhe tërheqje në vetmi. Feja Islame nuk i këshillon njerëzit të tërhiqen në vetmi që t'i braktisin mëkatet dhe të ikin nga përgjegjësitë shoqërore, në të kundërtën dëshiron që ata të pranojnë përgjegjësi shoqërore, të bashkangjiten në aktivitete sociale, dhe në të njëjtën kohë me anë të devotshmërisë të kontrollojnë epshet e tyre dhe të ruajnë epshin nga mëkati dhe amoraliteti. Islami nuk ndalon pranimin e të qenit kryetar dhe postin ligjor, mandej ai thotë pranojë këto gjëra, por, për hir të Zotit të jeni në shërbim të robërve të Tij, mos të bëheni robër të postit dhe pozitës. Mos e përdorni postin dhe pozitën për t'i arritur dëshirat dhe nevojat e epshit, mos devijoni nga rruga e drejtë.

Islami nuk thotë heq dorë nga puna për të siguruar ekzistencën, apo mos u përpiq për të fituar pjesën tënde të lejuar (hallall), në të kundërtën ai thotë që mos u bëni robër të kësaj bote.

Islami nuk thotë që heq dorë nga kjo botë e tërhiqni në një qoshe dhe vetëm lutu, përkundrazi, në këtë botë jeto si njeri, përpiqu ta ndërtosh (zbulurosh) sipërfaqen e tokës, por mos u bën njeri i kësaj bote, mos të mashtroj kjo botë, mos i dhuro zemrën asaj, shfrytëzoje këtë botë në atë drejtim që t'i afrosh All-llahut.

Ja pra kjo është devotshmëria, vetia dhe vlera më e mirë për të cilën na njofton Islami.

Devotshmëria dhe largpamësia

Nga ajetet e Kur'anit dhe hadithet devotshmëria kuptohet si përcaktim i rregullave të vërteta për të dy botërat, dhe si dhënje idesh dhe largpamësi të drejta (basiret) për t'i përfutur ato. P.sh. në Kuranin Kerim thuhet:

“O besimtarë!, nëse i frikësoheni All-llahut, Ai do t'ju bëjë të aftë ta dalloni të pavërtetën nga e vërteta dhe do t'i mbulojë veprat tuaja të këqia dhe do t'u falë. All-llahu është bamirës i madh.”^{cclxxv}

Kurse në një ajet tjetër thuhet kështu: *“O besimtarë! Kur merrni hua njëri nga tjetri për afat të caktuar shkruane! Dhe një shkrues nga ju le të shkruajë drejt dhe le të mos ngurrojë të shkruaj ashtu si e ka mësuar All-llahu. Ai le të shkruaj, kurse ai që ka obligim (borxhin) le t'i diktojë dhe le t'i frikësohet All-llahut, Zotit të vet, dhe asgjë le të mos lërë mangut prej asaj. Po ai që ka obligim nëse është mendjemangët (i marrë) ose i dobët, ose nëse nuk është në gjendje të diktojë, atëherë le të diktojë kujdestari i tij, por drejt, me besnikëri!. Dhe sillni dy dëshmitarë, dy meshkuj nga ju, e nëse nuk ka dy meshkuj, atëherë një mashkull e dy femra me dëshminë e të cilavet jeni të kënaqur.. nëse njëra prej atyre harron le ta përkujtojë tjetra. Dëshmitarët duhet të përgjegjen në çdo thirrje. Gjithashtu mos keni drojë që ta detajizoni me shkrim; qoftë pak ose shumë, me shënim të afatit për kthim. Ajo është më e drejtë te All-llahu dhe më e fortë për të dëshmuar, dhe ka më pak mundësi për të dyshuar, përveçse nëse është tregti e ditës- me sende që i përfilitni dorë me dorë atëherë nuk keni mëkat edhe nëse nuk i shënoni. Merrni dëshmitarë kur lidhni kontrata të shitblerjes dhe të mos jetë i dëmtuar as shkruesi as dëshmitari. Por nëse e bëni atë, (e dëmtoni ndonjërin prej tyre) ajo është me siguri gabim nga ana juaj. Frikësohuni nga All-llahu, All-llahu ju mëson, All-llahu për çdo send di.”*^{cclxxvi}

Meqë, Kur'ani Famëlart ka zbritur për mbarë njerëzimin, të devotshmit janë ata të cilët marrin këshilla dhe janë shpëtimtar.

Prandaj edhe në Kur'an thuhet: *“Ky është sqarimi për tërë njerëzit dhe udhërrëfim e këshillë për të devotshmit.”*^{cclxxvii}

Pejgamberi s.a.v.s. thotë: *“Luftoni me nefset tuaj që në zemrat tuaja të zbresë dituria dhe mençuria (hikmeti).”*^{cclxxviii}

Kurse në hadithin tjetër thotë: *“Sikur, shejtanët mos ta kaplonin zemrën e njeriut dhe të të silleshin përreth tij, njerëzit do ta shihnin botën hyjnore.”*^{cclxxx}

H.z. Aliu thotë: *“Vërtetë devotshmëria është ilaç për sëmundjet e zemrave tuaja dhe largpamësi (basiret) për verbërinë e syve tuaj.”*^{cclxxx}

Imam Sadiku nga babai i tij transmeton këte: *“Asgjë më shumë nuk e prish zemrën sa mëkati dhe gabimet. Zemra lufton me mëkatin dhe kjo luftë zgjat deri sa mëkati ta mund zemrën e ta marrë nën kontroll.”*^{cclxxxii}

Nga këta hadithe kuptohet se devotshmëria është shkak për largpamësinë e mendjes, gjithashtu smadhon fuqinë e kuptimit dhe të zgjedhjes së saj (mendjes). Mendja është një xhevahir i çmushëm i vendosur si emanet në qenien e njeriut dhe ka për detyrë që sa më mirë t'i dallojë dobitë dhe dëmet e njeriut, të mirat dhe të këqiat, faktorët kryesorë të lumturisë dhe jolumturisë, dhe më në fund të dijë se cilat gjëra janë të nevojshme dhe cilat jo për njeriun.

Aliu a.s. thotë: *“Mendja në trupin e njeriut është pejgamber i vërtetë (hak resul).”*^{cclxxxiii}

Po, mendjes i është ngarkuar një pejgamberllëk i tillë, dhe i mjafton forca ta përballojë këtë, kjo mund të arrihet vetëm me pranimin e sovranitetit të saj (mendjes) nga ana e forces, instikteve dhe këto të mos jenë opozitë dhe harmoniprishës të saj.

Aliu thotë: *“Dëshirat dhe lakmitë janë armiqtë e mendjes”* ^{cclxxxiii}
“Kush s’mund ta zotërojë epshin e vet, s’mund ta zotërojë as mendjen e tij.” ^{cclxxxiv}
“Mendjemadhësia e prish mendjen, e bën fasit”
“Nuk mund të ketë ide ai i cili është inatçor.” ^{cclxxxv}

Është e vërtetë se udhëheqja dhe kompetencat e trupit i janë lënë mendjes dhe mendja ka fuqi për këtë, vetëm se faktorët kryesor që e pengojnë atë të jetë e suksesshme janë përkushtimet e brendshme dhe ato të epshit. Një apo të gjitha përkushtimet e humbin përmbajtjen e saj. Athua mendja mund të ketë sukses në kryerjen e detyrës së saj nëse kryengritja pëson disfatë? Personat e këtillë kanë mendje por janë mangut nga të kuptuarit dhe përcaktimi. Ka pishtar, por atë e kanë mbuluar si mjegulla dëshirat, lakmit, epshi, zemërimi, retë e zeza apo viskoza, ia kanë fikur dritën (nurin) dhe e pengojnë që t’i kuptoj të vërtetat. Një njeri epsharak si mund t’i njohë përfitimet e veta? Si mund ta frenojë epshin kryengritës dhe forcën e tij pushtuese? Një njeri mendjemadh, si mund t’i njohë të metat e veta për t’i përmirësuar ato? Prandaj si mund t’i largojë nga vetvetja vetitë e këqia si mërinë, xhelozinë, grykësinë, urrejtjen, fanatizmin, inatin, pasurinë, postin, pozitën etj?

Nëse njëra apo disa nga këto përqendrohen tek nefsi, e pengojnë perceptimin e të vërtetave të mendjes operative (akl-i ameli) dhe në qoftë se mendja dëshiron të bëjë diç kundër tyre fillojnë të pësojnë disfatë, dhe mendjes botën ia ngushtojnë deri në atë masë sa që mendja më është e paaftë ta kryej detyrën e saj. Njeriu i cili është rob i dëshirave dhe lakmive nuk mund të përfitojë nga këshillat, në të kundërtën ajetet dhe këshillat edhe më tepër e ngurtësojnë zemrën e tij.

Kështu që devotshmëria mund të konsiderohet si rruga më e mirë, më me influencë për largpamësinë (basiret), për ndriçimin e ideve dhe për të diturit e përgjegjësive. Për fund të përkujtojmë edhe këtë çështje, devotshmëria mund të realizohet me rritjen e largpamësisë (basiretit), me njohjen e mendjes përceptuese (akl-i nazari) dhe përgjegjësive të saj, me fjalë të tjera, me njohjen e gjërave të nevojshme dhe jo të nevojshme, por jo edhe me mendjen perceptuese dhe me njohjen e të vërtetave (hakikat).

Edhe pse devotshmëria, deri diku mund të ketë ndikim në talent, por absolutisht nuk do të thotë se personi jo i devotshëm nuk mund t’i njohë, apo t’i kuptojë problemet matematikore dhe natyrore.

Devotshmëria dhe evitimi i vështirësive

Njëri nga rezultatet kryesor të devotshmërisë është edhe përmbysja e vështirësive dhe problemeve të kësaj bote.

All-llahu Teala në Kur’an thotë: *“Dhe kur të arrinë koha e pritjes së tyre, ose mbani si ka hije ose ndahuni prej tyre si ka hije, dhe si dëshmitarë merrni dy vetë të drejtë nga mesi juaj dhe dëshminë bëne për All-llahun! kështu këshillohet, ai që i beson All-llahut dhe Ditës së kijametit, e ai që i ruhet All-llahut, për atë ka rrugëdalje.”* ^{cclxxxvi}

Kurse në një ajet tjetër thotë: *“Kurse, ata, gratë e të cilëve, që nuk e kanë në rregull pastrimin mujor (menstruacionet), në mos e paçi ditur, “iddeti” i tyre është tre muaj, sikurse edhe ato që nuk kanë pasur menstruacion. Shtatzënat presin deri sa të lindin. Kush i ruhet All-llahut, Ai do t’ia lehtësojë punën e tij.”* ^{cclxxxvii}

Nga këta ajete dhe nga shumë hadithe kuptohet se devotshmëria, i ndihmon njeriut në zgjidhjen e problemeve dhe në përmbysjen e vështirësive. Tani të shohim se sa mund të ketë devotshmëria ndikim në këtë çështje. Problemet dhe vështirësitë e kësaj bote në përgjithësi ndahen në dy grupe:

1. Mangësia e organeve të cilën nuk mund ta evitojmë, paraqitja e sëmundjeve të pashërueshme dhe ballafaqimi me rreziqe që nuk mund të parandalohen nga ne, dmth. probleme të cilat nuk mund të zgjidhen nga vet njeriu.

2. Problemet, në zgjidhjen, bile në parandalimin e të cilave ndikon vendimi dhe vullneti jonë.

Në këtë grup bëjnë pjesë shumica e problemeve siç janë ato të rruhit (shpirtit), trupit, familjes, sociale dhe profesionale.

Devotshmëria në zgjidhjen e çdo njerit nga këto probleme mund të luajë një rol shumë të rëndësishëm. Nëse parandalimi dhe veprimi i të zhdukurit të problemeve të grupit të parë është jashtë mundësive tona, mënyra e të ballafaqimit me këta probleme është në duart tona. Personi i cili është përmbajtur plotësisht nga nefs i tij, kët botë e problemet e kësaj bote i konsideron si të kalueshme dhe botën e ahiret e di si kryesore dhe të përherëshme, është i devotshëm dhe ka frikë ndaj Zotit, ky person është mbështetur në një forcë të pashterrur hyjnore. Këtë botë e konsideron si një ngjarje, kurse vështirësit si të vogla dhe të kalueshme, nuk qan e as nuk shtirret dhe plotësisht nënshtrohet para urdhërave të All-llahut. Është miqësuar me All-llahun dhe botën e ahiret e shpreson në të. Ngjarjet dhe vështirësitë e kalueshme nuk ia prishin fare qetësinë e zemrës. Prandaj dhe njeriut nuk i shkaktojnë dhembje fatëkeqësitë, vështirësitë dhe ngjarjet e palakmueshme, por atij i shkakton dhembje vuajtja e epshit dhe mosdurimi, për këtë, njeriut devotshmëria mund t'i ndihmojë jashtëzakonisht. Kur vijmë te grupi i dytë, shumica e problemeve dhe vështirësive të cilat njeriut ia helmojnë jetën burojnë nga pushtimet që i bëhen atij nga ana e cilësive amorale, dëshirave dhe lakmive të nefsit dhe nga përkushtimet djallëzore. Shumica e problemve që na ndodhin nuk vijnë nga jashtë. Në të kudërtën ne jemi shkaktarët kryesor për ekzistimin e tyre. Shumica e problemeve familjare shkaktohen nga rezultati i nënshtimit të dëshirave të nefsit nga gruaja apo burri ose nga të dytë, dhe që të dytë digjen në zjarrin të cilin e kanë dhezur me duart e tyre, mandej qajnë, shtirren por kot. Edhe problemet tejra janë në këtë mënyrë.

Mosdurimi, hakmarrja, mëria, inati, fanatizmi, egoizmi, pëlqimi i vetvetes, grykësia, epshi, zemërimi, krenaria, mendjemadhësia etj. dhe të gjitha vetitë amorale janë gjëra që njeriut i shkaktojnë vetëm probleme dhe vështirësi dhe gjithashtu helmojnë jetën e tij. Disa individë aq shumë janë kapur për lakmitë e epshit sa që nuk mund t'i kuptojnë dhembjet dhe ilaçet e tyre. Gjëja më e mirë dhe më e ndikueshme për parandalimin e këtyre ngjarjeve dhe ndodhive është devotshmëria, frika dhe kontrollimi i nefsit. Për njeriun e devotshëm asnjëherë nuk mund të bëhet fjalë për këto ngjarje të hidhura, ai vazhdon jetën me plot nur dhe qetësi në zemër dhe përpiket të përgatitet për ahiret. Burim i çdo problemi është dashuria për këtë botë, prandaj dhe i devotshmi meqë nuk ka dhënë zemër pas kësaj bote dhe gjërave (sendeve) që gjenden në të, ai nuk vuan fare as kur nuk i posedon ato.

Aliu a.s. thotë: *“Ruaju nga kjo botë, meqë dashuria për këtë botë është burim i çdo mëkati dhe minjerë e të gjitha fatëkeqësive (belave).”* ^{cclxxxviii}

Devotshmëria dhe liria

Disa njerëz mund të mendojnë se devotshmëria pengon lirinë, devotshmëria është shkaktare e varësisë dhe përkufizimit dhe se i vështirëson kushtet e jetesës. Por, Islami përkundrazi mohon këtë mendim duke konstatuar se devotshmëria dhuron liri, qetësi, madhështi dhe lartësi, dhe gjithashtu njeriu i cili nuk është i devotshëm, Islami e konsideron si rob dhe varur.

Hz.Aliu thotë: *“Devotshmëria është çelës për shpëtimin dhe drejtimin dhe përgatitje për ahiret. Devotshmëria është liri për çdo robëri dhe shpëtim nga shkatërrimet.”*^{cclxxxix}

Në një vend tjetër thotë: *“Nuk ka nder më të madh se Islami, nuk ka madhështi më të madhe se devotshmëria dhe se ajo është strehimi më i mirë për t’u ruajtur nga mëkatet.”*^{ccxc}

Në një hutbe tjetër thotë: *“Kush kapet për devotshmërinë (takvallëkun) pasi të kenë ardhur vështirësitë do të largohen nga ai, ëmbëlsohen të gjitha punët e hidhura, i largohen valët të mbledhura si detë para tij, dhe lehtësohen të gjitha vështirësitë pas lodhjes.”*^{ccxci}

Në këta hadithe devotshmëria është konsideruar si çelës për zgjidhjen e problemeve, shkak për madhëstinë dhe lirinë e njeriut, mjet dhe strehim më i mirë për të shpëtuar nga vështirësitë e jetës, nga problemet dhe shqetësimet.

Dmth. që devotshmëria nuk e përkufizon njeriun, nuk ia cenon lirinë atij, përkundrazi, njeriut ia zgjon personalitetin njerëzor, e shpëton atë nga kthetrat e epshit, zemërimit, mërësi, hakmarrjes, egoizmit, pëlqimi i vetvetes, fanatizmit, inatit, grykësisë, adhurimit ndaj pasurisë, postit, adhurimit ndaj pozitës, pasionit ndaj epshit dhe adhurimit ndaj epshit.

Ajo forcon mendjen dhe personalitetin e njeriut, sundimin e instikteve dhe forcave kryengritëse të epshit, përmirësimin e tyre, udhëzimin në punët e vërteta dhe shpëtimtare dhe parandalimin e tejkalimit të masës.

Kur’ani Kerim njerëzit të cilët rrespektojnë dëshirat dhe lakmitë e epshit, të cilët mundohen ta realizojnë çdo kënaqësi të epshit dhe ata të cilët nuk njohin kufij në arritjen e nënshtrimeve epshore, i konsideron si idhujtarë dhe të dhënë pas epsheve.

Në Kur’an thuhet: *“A e ke parë atë i cili e ka marrë epshin e vet si zot të vetin, atë All-llahu, me dije, e ka lënë të humbur dhe e ka vulosur zemrën e tij, edhe veshët e tij, kurse para syve të tij ka vënë një grillë. Kush do ta drejtojë atë në rrugë të drejtë në mos All-llahu? A nuk mendoni pak?”*^{ccxcii}

Po, me të vërtetë, ata të cilët iu dorëzuan dëshirave dhe lakmive të epshit, ata që nuk hezituan nga asnjë vepër e shëmtuar për të arritur në kërkesat e tyre, ata që u përpoqën të punonin si budallenj, ata të cilët nuk dëgjuan zërin që thërriste për të menduar drejt dhe ata të cilët nuk përfillën urdhëresat e lidërshiptit të tyre Muhammedit s.a.v.s., u bënë rob të epshit dhe iu nënshtruan lakmive të tij.

Nëse dëshirat e nefsit (epshit) kanë ngadhënjyer ndaj personalitetit të njeriut dhe ndaj floririt të çmueshëm, mendjes së tij, atë (njeriun) e ka bërë rob të vetin. Për të shpëtuar atë nuk ka rrugë tjetër pos devotshmërisë. Dmth. që devotshmëria nuk përkufizon, nuk cenon lirinë e tij, përkundrazi atij i dhuron liri dhe pavarësi.

Devotshmëria dhe ilaçi i sëmundjeve

Më heret përcaktuar se xhelozia, smira, ambicia për hakmarrje, kërkimi i të metave te të tjerët, zemërimi, fanatizmi, grykësia, pëlqimi i vetvetes, mendjemadhësia, frika, mosdëshira, mania etj. dhe cilësitë tjera amorale janë sëmundje të epshit. Këto sëmundje të epshit tek njerëzit nuk janë në kuptim metaforik, por janë sëmundje të vërteta të tyre.

Është vërtetuar se në mes epshit dhe trupit të njeriut jo vetëm që ekziston një lidhje dhe marrdhënie e shëndoshë por, në të kundërtën trupi dhe nefsi janë një dhe nëpërmjet këtyre lidhjeve dhe marrdhënive kanë ndikim të madh te njëri tjetri.

Sëmundjet trupore e pengojnë dhe e mjerojnë epshin, gjithashtu sëmundjet e epshit ndikojnë në trupin e sidomos në nervat e njeriut. Nga sëmundjet e rruhit (shpirtit) dhe dobësitë nervore, lind shumica e amoralitetit. Bile edhe sëmundjet trupore si sëmundjet e lukthit dhe aparatit tretës dhe jashtëqitës, dhembjet e kokës dhe të lukthit mund ta kenë rrjedhën nga një sërë amoralitetesh si xhelozia, urrejtja, grykësia, pëlqimi i vetvetes dhe krenaria. Është shumë e qartë se sa veset e liga dhe ekstremizmi i kullotjes së epshit, janë shkaktarë për sëmundjet e rrezikshme dhe siç e cekëm edhe më lart se i vetmi shpëtim (ilaç) për t'iu shmangur këtyre sëmundjeve është devotshmëria (takvallëku). Prandaj dhe lirisht mund të them se devotshmëria ka një hisë të rëndësishme në shërimin dhe shëndetin e sëmundjeve trupore dhe shpirtërore (ruhi).

Aliu a.s. thotë: *“Devotshmëria është ilaç për sëmundjet e trupave, përmirësues i kobeve (fesateve) të zemrave dhe pastrues i pislleqeve të nefseve tuaj.”*^{ccxciii}

Cilësitë e të devotshmëve

Për të kuptuar devotshmërinë dhe për t'u njohtuar me cilësitë e të devotshmëve më mirë, po përkthejmë hutben e “Hemmam” nga Nehxh-ul Belaga.

“Njëri nga shokët e Emir-ul Mu’minin, i quajtur Hemmam nga Hz. Aliu kërkon: “O Udhëheqës i besimtarëve! Më thuaj për të devotshmit (për të ruajturit nga All-llahu); dhe m’i shpjego në atë mënyrë që të bëhem sikur po i shoh ata. Hz. Aliu u bë sikur nuk i dëgjoi këto fjalë dhe ia ktheu: O Hemmam! Ruaju nga All-llahu dhe bën punë të mira, sepse “Me të vërtet All-llahu është me ata që i druajnë Atij dhe janë bëmirs” (Nahl/128). Hemmamit nuk i mjaftuan këto fjalë dhe e përbetoi Hz. Aliun. Pastaj Hz. Aliu pasi falëndëroi All-llahun, Zotin e gjithësisë dhe pasi dërgoi selam mbi Pejgamberin dhe familjen e tij, vazhdoi:

“All-llahu i Madhëruar, i Përsosuri, krijoi njerëzimin; dhe kur i krijoi ata ishte i vetëdijshëm nga bindjet, nga kundërshtimet dhe nga gabimet e tyre. Sepse dënimi i atyre të cilëve kundërshtojnë, dhe kundërshtimi i tyre nuk e dëmtojnë Atë, dhe as nuk ka dobi nga dobitë e atij që janë të bindur në Të. E ka ndarë pasurinë e njerëzve. Ai, çdo njërin e ka vendosur në vendin që e ka merituar (që ka qenë laik për atë vend). Kur kalojmë tek të devotshmit: ata posedojnë lartësi, fjalët e tyre janë të drejta, rrobat e tyre janë të mesme (normale), nuk i kanë as shumë të bukura (veçanta) as shumë të këqija (të vjetra), ecja e tyre është me modesti. Ata ulin shikimet kur shohin gjëra të ndaluara nga Zoti, dhe veshët i përqëndrojnë për të dëgjuar dituri e cila është e dobishme për ta. Në fatëkeqësi qëndrojnë të njëjtë ashtu siç kanë qenë në kënaqësitë jetësore. Po të mos ishte afati i vdekjes i caktuar, ruhët (shpirtërat) e tyre nuk do të mbeteshin as një çast të pasionuar për sevape dhe nuk do të frikoheshin nga ndëshkimi (azabi). Krijuesi në sytë e tyre është i madh, ashtu sikur çdo gjë pos Tij është i parëndësishëm për sytë e tyre. Kështu xhenneti në sytë e tyre është sikur e shohin atë dhe aty mbledhin begati, kurse xhehennemin e shohin dhe zemrat e tyre përjetojnë vuajtje në të. Zemrat e tyre janë të pikëlluara, çdo njëri është i sigurt nga sherret e tyre. Trupi i tyre është i dobtë, kërkesat e tyre janë të parëndësishme, ndërsa nefset e tyre janë shumë të pastër, janë të durueshëm nga koha e cila kalon shpejt, pas saj i vjen një rehati dhe qetësi e përherëshme, atëherë All-llahu e ka lehtësuar për ta një tregti të levërdishme. Kjo botë i dëshiron ata por ata nuk e dëshirojnë këtë botë, kjo i kishte bërë pengj ata, por ata dhanë shpirtërat e tyre dhe shpëtuan nga kjo botë. Kur bëhet natë ata mbledhin këmbët (këmbëkryq), rradhiten në sajfe dhe bëjnë ibadet. Ajetet e Kur’anit i lexojnë ngadalë sa që mund t’i numrosh gërmat e ajetit, lexojnë ate duke logjikuar për kuptimin e tij, me këtë i mallëngjejnë shpirtërat e tyre dhe

shërimin (ilaçin) e dhimbjeve të veta e gjejnë në Kur'an. Kur rastisin në ndonjë ajet i cili nxit dëshirë të madhe, predikon për sevape dhe përfitim për botën tjetër, shpresojnë mbi përfitimin e atij sevapi dhe ia dhurojnë zemrat e tyre me ngazëllim, dhe gjithashtu mendojnë se ai përfitim (sevap) ka ardhur para syve të tyre dhe është shtrirë para tyre. Ndërsa kur rastisin ndonjë ajet i cili frikëson, i përkushtohen mirë atij ajeti dhe mendojnë se oshëtima dhe britma e xhehennemit arrijnë gjer te veshët e tyre dhe vetëm atë dëgjojnë. Kërrusin shpinën e tyre në ruku, bien për tokë me ballin e tyre, me shuplakat e tyre, gjunjët e tyre, dhe me gishtat e këmbëve të tyre, janë të mbyllur në sexhde; kanë rënë për t'iu lutur All-llahut nga azabi që të mos goditen me zinxhir. Gjatë ditës janë të sjellshëm, të udhëzuar, të devotshëm dhe të vetëdijshëm ndaj All-llahut. Frika ata i bën të hollë si shigjeta. Ai që i sheh ata mendon se janë të Sëmurë, mirëpo nuk janë të sëmurë, ai i cili i sheh ata thotë se kanë luajtur mendësh, por në të vërtetë në mendjet e tyre është ajo epoka e madhe, ahireti. Nuk kënaqen me pak ibadet, nuk janë të knaqur me robërinë e tyre, gjithashtu nuk e shohin ibadetin e tepërt. Gjithnjë e kritikojnë veten dhe nuk kanë frikë për veprat e tyre. Kur për ndonjërin prej tyre thuhet se është më i lartë, ai frikohet nga ajo që thuhet dhe thotë që: "Unë e njoh veten më mirë se të tjerët, kurse All-llahu im më njeh mua më mirë se unë veten time. O All-llahu im mos më akuzo mua për atë se çka flasim ata, dhe më bën më të mirë se ç' mendojnë ata për mua dhe m'i fal gabimet për të cilat ata nuk dinë gjë."

Veçoritë e mëposhtme janë nga shenjat e tyre: ata i sheh të fortë në besim, të vendosur në butësi dhe robëri, të padyshimtë në besim, të pangopur në dituri, shembuj në shkencë, ortak në pasuri, në ibadet të drejtuar kah esenca dhe të përrulur para Zotit, të sjellshëm në varfëri, të durueshëm në vuajtje, luftojnë për të fituar rriskun hallall, të zellshëm në udhëzim, të shpëtuar nga grykësia, të dhënë pas punëve të mira dhe të pastra, por edhe të frikësueshëm nga All-llahu i tyre.

Ditën e bëjnë natë, meditimi i tyre është falendërim. Natën e gëdhijnë duke bërë lutje (zikir). Bien në gjumë plot frikë dhe zgjohen me plot gëzim. Frikohen mos po devijojnë duke u ruajtur. Gëzohen tejmasë për mirësinë dhe mëshirën që kanë siguruar. Në goftë se nefsi i tij e mundon kur ai dëshiron të bëjë gjë edhe ai nuk ia dhuron nefsit të tij atë që e dëshiron, e mundon atë. Sytë e tyre janë në bekimet e pafundëshme. Misticizmi (zahitllëku) i tyre nuk do të vazhdojë dhe nuk do të përfundojë kurrë. Ai mirësjelljen e përshkon me dituri, ndërsa fjalën me vepër. Ti e sheh se shpresat e tij janë afër, të zënit në thua shumë rrallë, zemrat e përvuajtura, shpirti i knaqur, ushqimi i thjeshtë, besimi i sigurt, nuk dëshirojnë shumë, epshi i ka vdekur dhe zemërimi i mposhtur. Nga ai piritet vetëm mirë dhe nuk duhet pasur frikë për ndonjë të keqe. Në mesin e të paudhëzuarve bëhet prej atyre të devotshmëve, kurse në mesin e të devotshmëve nuk bëhet nga të paudhëzuarit. E fal atë që i ka bërë padrejtësi (zullum), i jep atij i cili nuk i ka dhënë. E viziton atë të cilin nuk e ka vizituar. Fjala e keqe është larg nga ai, kurse fjalët e tij janë të buta. Nuk bënë punë të liga, dhe çdo herë bën vepra të mira. E mira është drejtuar kah ai, kurse e keqja është larguar nga ai. Është dinjitoz në fatëkeqësi, i durueshëm në vuajtje, mirënjohës për begatit e jetës. Nuk u bën keq armiqëve të tij, nuk mërzhitet të ketë punë, edhe ai i cili e do atë nuk bën mëkate. E thotë të vërtetën para se të jipet dëshmia, nuk e dëmton atë që i është dhënë në ruajtje dhe nuk harron atë për çka është paralajmëruar. Nuk i thërret njerëzit me emra përbuzës (llakabe), nuk e bezdis fqiuin e vet, nuk e kënaq fatëkeqësia e tjetrit. Nuk e ul kokën para padrejtësisë, nuk bën punë të padrejta, nuk largohet nga e vërteta. Nëse është i heshtur, heshtja atë nuk e pikëllon, nëse qeshet nuk e ngrit zërin. Nëse i bëhet padrejtësi përmbahet, dhe më në fund për atë hakmerret All-llahu. Nuk është i qetë nefsi nga ai, por njerëzit janë të qetë nga ai. E

lodh nefsën për në ahiret dhe nefsën e bën ashtu që njerëzit të jenë të sigurt nga ai. Nëse largohet nga ndonjëri është nga misticizmi dhe nga pastërtia e tij, nëse i afrohet dikujt është nga butësia dhe mëshira e tij. Largimi i tij nuk bëhet nga mendjemadhësia dhe krenaria, as të afriarit e tij nuk bëhet me qëllim të mashtrimit dhe gënjeshtërisë.”

Kur erdhi fjala këtu Hemmami bërtiti dhe ra në tokë, vdiq. Pastaj hz.Aliu tha:

“Për Zotin (vall-llahi) unë frikohesha nga kjo”

Pastaj vazhdoi: *“Ja këshillat në vendin e duhur kështu kanë ndikim te njeriu i duhur.”*^{ccxciv}

Kujdesi, faktor i rëndësishëm për të spastruar dhe kontrolluar epshin

Njëri ndër faktorët e rëndësishëm për edukimin e vetvetes dhe edukimin e epshit është kontrollimi i epshit dhe zotërimi i tij. Njeriu i cili mendon për lumturinë e tij, nuk mund të jetë i panjoftuar fare mbi sëmundjet e epshit dhe cilësitë morale të tij, prandaj dhe vazhdimisht duhet pasur kujdes mbi epshin e tij, në mënyrë të ngjeshur duhet kontrolluar aftësitë, sjelljet, moralin bile edhe mendimet dhe idetë e tij. Këtë çështje do të përpiqem ta shpjegoj brenda disa nëntitujve.

Regjistrimi i veprave

Nga Kur’ani Kerim, hadithet e pejgamberit dhe nga fjalët e imamëve kuptohet qartë se veprat, sjelljet, fjalët, bile edhe frymëmarrja, mendimet dhe qëllimet e njeriut, regjistrohen në fletën e veprimeve (amel-i defter) dhe ruhen gjer në ditën e kijametit kur do të japim llogari para Zotit për ato të bëra. Dhe sigurisht që në atë ditë çdo njëri do shpërblehet për punët e mira dhe çdo njëri do ndëshkohet për punët e këqija.

P.sh. Zoti në Kur’anin Kerim lidhur me këtë thotë: *“Atë ditë njerëzit do të paraqiten veç e veç, që t’u tregohen veprat e tyre; ai i cili punon mirë sa grima, e sheh atë; por edhe kush bën keq, qoftë sa grima do ta shoh.”*^{ccxcv}

“Edhe libri u hapet dhe do të shohësh mëkatarët të frikësuar për shkak të asaj që gjenden në të. Dhe do të thonë: Të mjerët ne, Çfarë është ky libër? Nuk i ka shpëtuar as mëkati i madh as mëkati i vogël, të tëra janë evidentuar, dhe do ta gjejnë të shkruar atë çka e kanë bërë. Zoti yt askujt nuk do t’i bëjë padrejtësi.”^{ccxcvi}

“Atë ditë secili njeri e gjen para vetes se ç’ka ka punuar mirë edhe ç’ka bërë keq, do të dëshirojë që ndërmyet asaj dhe atij të ketë një largësi të madhe. Ndërsa All-llahu ju ofron kujdesin e vet. All-llahu është i mëshirshëm ndaj robërve të vet.”^{ccxcvii}

“Ai nuk belbëzon asnjë fjalë e të mos jet afër tij vigjilenti i gatshëm.”^{ccxcviii}

Nëse ne besojmë se të gjitha veprat, fjalët, bile edhe mendimet dhe idetë tona do të regjistrohen diku dhe se ruhen gjer në ditën e kijametit, atëherë si mund të jemi të panjoftuar (gafil) mbi përfundimet e tyre?

Llogaria në ditën e kijametit

Siç kuptohet edhe nga shumë ajete dhe hadithe se në ditën e kijametit njerëzit do të mirren në pyetje me një kujdes shumë të madh, do të llogaritet për çdo vepër të vogël apo të madhe dhe nuk mund të të huqet as vepra më e vogël bile.

Në Kur'an thuhet: *“Ne në ditën e gjykimit do të vendosim peshojë të drejtë dhe askujt nuk do t'i bëhet padrejtësi; nëse diçka peshon vetëm sa grima, Ne atë do ta shpërblejmë, dhe mjafton që ta llogarisim vetëm Ne.”*^{ccxcix}

“Të All-llahut janë gjithçka ka në qiej dhe në tokë! E shprehët ju atë çka mbani në shpirt apo e fshehët, All-llahu për atë do t'iu kërkojë llogari; kujt të dojë ia fal dhe e dënon kë të dojë. All-llahu ka mundësi për çdo send.”^{ccc}

“Atë ditë matja do të jetë e drejtë: Kujt i rëndon peshoja, ata janë të shpëtuar. Dhe kush e ka të lehtë peshojën, ata janë të cilët kanë shkatërruar veten ngase ndaj argumenteve tona kanë qenë mosbesimtarë.”^{ccci}

Kijameti në Kur'an është cilësuar si ditë llogarie, kurse All-llahu si kërkues i llogarisë.

Nga shumë ajete dhe hadithe është cituar se njëra nga shkallët më të vështira që njerëzit do të përballen botën tjetër është marrja në pyetje dhe matja e veprave të tyre. Njeriu gjatë jetës gradualisht bën disa vepra dhe gjatë kohës i harron ato, mirëpo as vepra më e vogël nuk shlyhet nga lista e veprave dhe nga fleta e ekzistencës, të gjitha regjistrohesh në këtë botë dhe përherë qëndrojnë me njeriun. Në qoftë se njeriu në këtë botë është i panjohtuar mbi to, pas vdekjes kur i hapet syri i brendshëm (basiret) i tij atëherë të gjitha këto do t'i shohë në një vend të tubuara. Në këtë moment e ndien se të gjitha veprat, fjalët, besimet dhe mendimet e tij paskan qenë me të dhe që vërtet nuk qenkan ndarë asnjëherë prej tij. All-llahu në Kur'an thotë: *“Dhe secili do të vijë e bashkë me të edhe dëshmitari dhe ai që i sjell (çobani). Ti nuk i vure vesh kësaj, prandaj ta hoqëm mbulesën, e sot e ke shikimin të shtangur.”*^{cccii}

Kurse hz.Muhammedi s.a.v.s. thotë: *“Në ditën e kijametit njeriu nuk lëviz nga vendi pa dhënë llogari për këto katër gjëra: Një, ku e ka kaluar jetën e tij; dy, ku ka kaluar rininë e tij; tre, si fitoi dhe ku e harxhoi pasurinë e tij dhe katër, e dashuroi apo nuk e dashuroi familjen (Ehl-i Bejtin) e pejgamerit.”*^{ccciii}

Prap Resulullahi vazhdon: *“Dita e kijametit për njeriun është llogaritja për të përgatiturat e tij, në këtë ditë sillen sanduqet të mbushur me shumë e kohë që ka kaluar gjatë njëzet e katër orëve, të ditës dhe natës, pastaj hapin kapakun e sandukut plot dritë (nur) dhe gëzim. Kur pronari i sandukut sheh atë, aq shumë gëzohet, sa që, nëse gëzimin e tij e ndajnë në mesin e njerëzve xhehennemli as që do ta ndienin fare dhembjen e shkaktuar nga xhehennemi, dhe ja kjo kohë e kaluar është koha kur ai ka adhuraur All-llahun. Më pastaj hapin një sanduk me një erë të keqe dhe të trishtueshëm, pronari i saj aq shumë shqetësohet sa që nëse atë dhembje e ndajnë në mesin e xhennetlinjëve më nuk do t'i vinin mirë as nimetet e xhennetit, dhe ajo është koha kur ai duke patur Zotin ka bërë mëkatet. Pastaj për të e hapin një sanduk tjetër. Edhe aty sheh se s'ka asnjë lajm të gëzueshëm, e as të pikëllueshëm. Pra ajo është koha të cilën e ka kaluar në gjumë apo në ndonjë punë të kotë. Njeriu kur e sheh këtë sanduk prap pikëllohet. Prandaj ai në këtë botë (kohën e lirë) ka mundur ta kalojë në punë të mira, por nuk e ka bërë përshkak se nuk e ka konsideruar dhe e ka parë si të metë. Për këtë edhe All-llahu për ditën e kijametit thotë: “Ja, kjo është dita e tradhëtisë.”*^{ccciv}

Në ditën e kijametit njerëzit merren në pyetje hollësisht dhe caktohet se si do të jetë përfundimi i tyre. Në atë ditë dëshmojnë organet e njeriut, pejgamberët, engjëjt bile edhe toka. Ajo llogari do të jetë shumë e vështirë dhe një llogari jetësore. Zemrat rrahin shpejt dhe janë të emocionuara për të mësuar se si do të jetë përfundimi. Trupat dridhen nga frika. Dhe një frikë aq e madhe sa që nënat harrojnë fëmijët që i kanë në

gji, kurse gratë të cilat janë shtatëzën humbin fëmijët e tyre. Të gjithë sillen të shqetësuar për të mësuar se ç' do të ndodhë me të. Athua, rezultatet e llogarisë do ta fitojnë kënaqësinë e All-llahut, do të shpëtojnë dhe dalin në liri? Athua, do të dalin ballëhapur para pejgamberëve dhe evlijave të Zotit, do të arrijnë në botën e përhershme të xhennetit, dhe do të jenë në mesin e njerëzve të dashur të Allahut? Apo ndoshta do të takohen me zemërimin dhe mërinë e Zotit, do të poshtërsohen para njerëzve dhe do të jenë të zënë në jetën e xhehennemit? Nga vetë hadithet kuptohet se llogaritë e njerëzve nuk do të jenë të njëjta. Llogaria e disa prej tyre do të jetë shumë e gjatë dhe e vështirë, kurse e disave shumë e shkurtër dhe e lehtë. Do të mirren në pyetje shumë herë dhe në shkallë të ndryshme. Në çdo shkallë merret në pyetje për një gjë, më e vështira nga ato do të jetë vendi ku merret në pyetje për tiraninë (zullumin) që ka bërë. Aty njerëzit pyeten për të drejtat, tiranitë dhe për qortimet. Aty duhet të mbyllen llogarit, çdo njëri që i ka borxh tjetrit aty do t'ia kthej borxhin. Por, për fat të keq për t'i kthyer borxhet nuk do të gjejnë mall aty. Duke mos gjetur zgjidhje tjetër, i marrin nga sevapet e tij nëse ka dhe i jipen atij të cilit i ka mbetur borxh, por nëse nuk ka as sevape i merr mëkatet nga ai i cili i ka patur borxh dhe aq sa i ka patur borxh i shkruhen në fletën e veprave të borxhdhënënsit.

Nga çdo anë, dita e llogarisë është një ditë shumë e vështirë. Inshallah do t'na ndimojë All-llahu të gjithëve. Kuptohet që vështirësia dhe gjatësia e llogarisë nuk do të jetë e njëjtë për të gjithë, ajo do të jetë sipas shkallëve të njerëzve, sipas të mirëve dhe të këqive, për të devotshmit dhe për njerëzit e vlefshëm të Zotit, llogaria do të jetë shumë e shkurtër dhe e lehtë. Kur një ditë njëri e pyeti pejgamberin mbi gjatësinë e llogarisë, ai iu përgjigj: *"Pasha All-llahun! (ajo ditë) për besimtarët do të jetë më e lehtë se falja e namazeve farz."*^{cccv}

Të kërkojmë llogari nga vetvetja para se të vijë dita e kijametit

Ai i cili beson në ahiret, ditën e llogarisë dhe në shpërblimin dhe ndëshkimin e veprave të bëra, dhe ai i cili di për regjistrimin e të gjitha veprave, ditën e kijametit në të cilën do të japë llogari të mirëfilltë dhe se për të bërat e tij do të arrijë në rezultate të mira apo të këqia, si mund të mos interesohet fare për fjalët dhe moralin e tij? Si nuk mund të mendojë se çka ka bërë ditëve, javëve, muajve, vjetëve dhe tërë jetën e tij, çka ka përgatitur për në ditën e ahiretit? Vetëbesimi jonë na detyron t'i llogarisim veprat tona në këtë botë. Të mendojmë se vetëbesimi jonë na detyron të llogarisim veprat tona në këtë botë, të mendojmë se çka kemi bërë në të kaluarën dhe çka jemi duke bërë tani; mu ashtu sikur një tregtar, për të mos bankrotuar, ai çdo ditë, muaj dhe vite llogarit hyrjet dhe daljet e tija.

Lidhur me këtë Hz.Aliu thotë: *"Kërkoni nga vetja llogari në këtë botë para se të kërkojnë nga ju në ahiret dhe peshoni veprat tuaja në këtë botë para se t'i peshojnë në ahiret."*^{cccvi}

Hz.Aliu vazhdon: *"Çdo kush që në këtë botë kërkon llogari nga epshi i tij do të përfitojë."*^{cccvii}

Transmetohet se Imam Ali Nakiu të ketë thënë: *"Nuk është prej nesh ai i cili çdo ditë nuk kërkon llogari nga epshi i tij edhe pse ka bërë vepra të mira, ai i cili nga All-llahu nuk dëshiron edhe më shumë sukses dhe ai që kur vepron keq nuk pendohet dhe nuk kërkon mëshirë."*^{cccviii}

Aliu a.s. thotë: *"Ai i cili kërkon llogari nga epshi i tij përfiton, kurse ai që nuk kërkon llogari do të jetë në humbje; ai që ka frikë në këtë botë, në ahiret do kërkojë ndihmë dhe ai që dëgjon këshillat bëhet largpamës; kurse largpamësit edhe kuptojnë, perceptojnë edhe dinë."*^{cccix}

Muhammedi s.a.v.s. sehabes së tij Ebu Dherit kështu i drejtohet:

“O Ebu Dher! Para se të kërkojnë llogari në ditën e kijametit, ti kërko llogari nga epshi yt në këtë botë; sepse kërkimi i llogarisë nga epshi në këtë botë është më lehtë se llogaria në ditën e kijametit dhe peshoje epshin tënd para se të peshohet në ditën e kijametit, kështu që bëhu gati për atë ditë, ajo ditë është aso dite që veprat tua do të dalin para Zotit dhe nuk mund të fshihet edhe gjëja më e vogël bile. O Ebu Dher! Njeriu nuk mund të jetë i devotshëm (muttaki) deri sa nuk kërkon llogari nga epshi i vet më ngjeshur se dy ortakë kur bëjnë llogari mes vete. Njeriu duhet të dijë shumë mirë për hajen, pijen dhe veshëmbathjen se si janë fituar ato me hallall apo haram. O Ebu Dher! Çdo njëri që nuk mendon se nga i vjen pasuria e tij dhe për këtë nuk kujdeset fare, edhe Zoti atë nuk e përfill dhe nuk do të mendojë fare se nga cila anë atë do ta hudhë në xhehennem.”^{cccix}

Imam Sexhxhadi thotë: *“ O njeri! Derisa vazhdimisht ke ndonjë këshillues për epshin, derisa kërkon llogari nga epshi yt, derisa frikën e Zotit vazhdimisht e ke mbi vete si rrobat tua, dije se vazhdimisht do të kesh hajr. O njeri! Vërtet ti do të vdesësh, pastaj prap do të ringjallesh në ditën e kijametit dhe për të dhënë llogari do të dalësh para Zotit, atëherë përgatitu të japësh llogari.”^{cccxi}*

Njeriu në këtë botë është si ndonjë tregtar. Kurse pasuria e tij është jetë e kufizuar. Pasuria e vlerëshme e tij një ditë do të harxhohet dhe njeriu dalëngadalë do t'i afrohet vdekjes. Rinia shndërrohet në pleqëri, fuqia në pafuqi dhe shëndeti në sëmundje. Nëse gjatë jetës ka bërë vepra të mira dhe në ahiret ka shkuar i përgatitur nuk do të jetë në humbje. Bile ka siguruar edhe një jetë të lumtur për vete. Përkundrazi, nëse jetën e tij të pasur, rininë dhe fuqinë i ka harxhuar kot dhe nuk ka bërë vepra të mira për në ahiret, ka përdhosur epshin me mëkate dhe amoralitet ai njeri ka rënë në një humbje të papërmirësuar. All-llahu në Kur'an thotë: *“Ne të dhamë ty, me të vërtetë, të mira shumë të mëdha,. Prandaj falu dhe preje kurbanin për Zotin tënd!. Ai që të urren ty, me siguri, ai është fatprerë.”^{cccxi}*

H.z.Aliu thotë: *“Njeri i mençur është ai i cili sot mendon për nesër (ahiret) dhe përpiqet që epshi i tij të jetë i pavarur, ai i cili vepron drejt duke menduar për vdekjen dhe ahiretin që nuk ka ikje nga to.”^{cccxiii}*

Prap h.z.Aliu thotë: *“ Çdo njëri që kërkon llogari nga epshi i tij informohet mbi të metat e tij dhe i braktis mëkatet. Gjithashtu pendohet për mëkatet e bëra dhe përmirëson të metat e tij.”^{cccxiv}*

Si të kërkojmë llogari nga epshi

Nuk është punë e lehtë të kontrollohet dhe të udhëhiqet epshi. Nevojitet maturi, politikë, durim, përpjekje dhe seriozitet. Athua, epshi emmare (epshi që nxit për të keqe) dorëzohet kaq lehtë? Ulet kaq lehtë në bangën e gjyqit dhe llogarisë? Afrohet kaq lehtë për të dhënë llogari?

Aliu a.s. thotë: *“Çdo kush që epshin e vet nuk e fut nën masën dhe politikën e tij, ai (epshi) do ta shkatërrojë atë.”^{cccxv}*

Prap h.z.Aliu thotë: *“Çdo njëri që mashtrohet nga epshi i tij, epshi atë do ta fusë në shkatërrim.”^{cccxvi}*

Prap vazhdon: *“Në epshin e çdo kujt nëse ka shkathtësi, All-llahu për atë ka lënë një mbrojtës dhe një rojtar.”^{cccxvii}*

Dhe porositi që: *“ Duke vazhduar luftën (xhihadin) nënshtroni epshet tuaja.”^{cccxviii}*

Për ta adaptuar gradualisht epshin duhet që nga ai të kërkojmë llogari në tri shkallë:

1. Marrëveshja (ahit)

Nga epshi mund të kërkojmë llogari kështu: Në orët e para të mëngjesit, para se të fillojnë punët ditore ta caktojmë një orë për t'u dakorduar - për të bërë marrëveshje me atë. P.sh. pas namazit të sabahut të tërhiqemi me një qoshe të qetë dhe t'i themi: "Tani unë jetoj por nuk është e sigurt se deri kur do të jetoj. Ndoshta jetoj edhe një orë, e ndoshta edhe më shumë. Kaluan orë, ditë, muaj, vite me radhë por akoma kam kohë që sajojnë kapital dhe nga çdo çast i asaj kohe mund të përgatitem për në ahiret. Sikur t'më kishte ardhur tani momenti i vdekjes (exheli) dhe Azraili të ma merrte shpirtin, sa do të kërkoja të jetoja vetëm një ditë apo vetëm edhe një orë. O epshi im i mjerë! Ta zëmë se je në një gjendje të këtillë dhe t'u pranua dëshira për t'u kthyer në jetë. Athua, çka kishe për të bërë në këto momente? O epsh! Të dhembsem unë dhe vetja jote, mos i kalo kot këto çaste të mbetura. Mos hezito, meqë në ditën e kijametit kur nuk do të japin dobi as mallëngjim, do të pendohesh. O epshi im! Për çdo çast të jetës sate All-llahu ka lënë një arkë për ty që aty t'i tubojnë veprat tua të mira dhe të këqia dhe patjetër ke për t'i parë ato në ditën e kijametit. O epshi im! Përpiqu që atë sanduk ta mbushësh me vepra të mira. Kujdes që të mos e mbushësh me mëkate dhe kudërshtime!"

Kështu që duke ju drejtuar një nga një çdo organit tonë mund të marrim besën nga ai për të mos bërë mëkate. P.sh. gjuhës i themi kështu:

"Gënjeshtra, përgojimi, grindja me të tjerët, kërkimi i të metave, fyerja, gjepurat, sharja e të tjerëve, poshtrimi i të tjerëve, lavdërimi i vetvetes, dëshmimi i rrejshëm, janë poshtërsi të amoralitetit dhe janë gjëra të ndaluara nga All-llahu, bile shkatërrojnë jetën e botës tjetër të njeriut. Nuk të lejoj që t'i bësh këto. O gjuha ime! Të dhembsem unë dhe vetja, të lutem heq dorë nga mëkati. Përkundrazi çdo fjalë që e flet regjistrohet në fletën e veprave (amel-i defter) dhe unë do të detyrohem që për të gjitha këto të jap llogari në ditën e kijametit.."

Në këtë mënyrë mund ta marrim besën nga gjuha jonë që të mos bëj mëkate. Më pastaj gjuhës ia kujtojmë veprat e mira që ajo mund t'i bëj gjatë tërë ditës. P.sh. mund t'i themi kështu: "O gjuhë! Me filan adhurimin (dhikir) apo me filan fjalën e mbush thesarin e veprave me plot dritë (nur) e gëzim dhe padysim që në ditën e ahiretit do të shohësh rezultatin e saj. Mos u bën e painformuar për këtë, përkundrazi do të pendohesh shumë."

Kështu që një nga një nga organet tona duhet të marrim besë që mos të implikohen në mëkate dhe të gjenden në vepra të mira.

Transmeton Imam Sadiku nga etrit e tij: *"Kur bëhet natë vjen një thirrës dhe thërret në një mënyrë që pos njerëzve dhe xhinëve e dëgjon çdo krijesë. Ai thërret: O njeri! Unë jam një krijesë e re, e cila do të dëshmojë për ngjarjet të cilat ndodhin në mua. Përfito nga unë, meqë nuk do të kthehem më në jetë pasi të ketë lindur dielli. Pastaj në mua nuk do të mund t'i shtosh veprat e mia dhe nuk do të mund të pendohesh për mëkatet e bëra. Pasi të kalojë nata dhe të vijë dita, ajo prap thërret me të njejtat fjalë."* ^{cccix}

Djalli dhe epshi emmare na afrohet e na thotë kështu: "Ti nuk mund të jetosh me një program të tillë. A mund të jetosh me këtë lloj përkufizimi dhe varshmërie? A mund të ndash çdo ditë nga një orë për të kërkuar llogari nga epshi yt? Epshi emmare dhe djalli me këso dyshime mundohen t'na mashtrojnë dhe t'na pengojnë nga marrja e një vendimi serioz. Ne përballë tij duhet të rrezistojmë seriozisht dhe t'i themi: "Ky program plotësisht është i mundur dhe nuk ndeshet fare me jetën normale, dhe unë këtë program duhet zbatuar meqë më duhet që të edukoj epshin tim dhe më duhet ta

fitoj lumturinë e botës së ahiretit. Nëse ti dëshiron dhe vendos për këtë, nuk do të jetë punë e vështirë. Edhe pse në fillim mund të jetë pak vështirë, por kur fillon ta zbatosh, do të lehtësohet patjetër.

2. Kujdesi dhe kontrolli

Pas shkallës së marrëveshjes dhe besatimit në rradhë vjen qëndrimi në fjalë dhe zbatimi i marrëveshjes. Duhet të kujdesemi gjatë tërë ditës dhe në çdo rast që të jemi besnik ndaj besës së dhënë. Njeriu në çdo çast duhet të jetë i kujdesshëm dhe syhapur. Në çdo moment duhet ta përkujtoj Zotin dhe asnjëherë mos ta nxjerrë nga mendja besën e dhënë. Përkundrazi, nëse vetëm një herë vepron keq, atëherë djalli dhe epshi emmare kanë për të penguar dhe detyruar që të thyesh besatimin.

H.z.Aliu thotë: *“I mençur është ai i cili vazhdimisht lufton me epshin e tij, përpiqet ta përmirësoj atë (epshin), e pengon atë nga dëshirat dhe lakmitë dhe në këtë mënyrë e fut atë nën kontrollin e tij. Njeriu i mençur me anë të kontrollimit largon epshin e vet nga kjo botë dhe gjërat e kësaj bote.”*^{ccxxx}

Prap transmetohet nga h.z.Aliu se: *“Çdo njëri që bëhet pengues në epshin e tij, All-llahu emëron një mbrojtës për të.”*^{ccxxxi}

Dhe: *“Kush i beson epshit dhe ndaj tij është tolerant, është rasti më i shëndoshë për djallin.”*^{ccxxxii}

Një person i kujdesshëm dhe vigjilent vazhdimisht përkujton Zotin e tij dhe gjithnjë veten e sheh para Zotit. Asgjë nuk vepron pa menduar. Në qoftë se ballafaqohet me ndonjë mëkat menjëherë i kujtohet All-llahu dhe dita e kijametit dhe e braktis atë. Nuk harron besën dhe fjalën e dhënë, me këtë dhe vazhdimisht e kontrollon epshin e tij, e fut në zgjedhë dhe e mbron nga të këqiat dhe amoraliteti. Kjo është metoda më e lehtë për të edukuar epshin. Andaj dhe, një njeri i kujdesshëm gjatë tërë ditës nuk i harron farzet dhe synetet, përgjegjësitë e tij dhe gjithashtu vazhdimisht mendon për vepra të mira dhe të lavdishme. Mundohet që namazin ta falë në kohën më të virtytshme dhe në qetësi e përlulje, sikur ky namaz për të është namazi i fundit. Në çdo moment dhe në çdo vepër përkujton All-llahun. Kohën e lirë nuk e kalon kot por atë kohë e shfrytëzon për atë botë. E çmon vlerën e kohës dhe çdo rast e shfrytëzon për ta përsosur epshin e tij. Aq sa ka fuqi mundohet t'i zbatojë mustehabet (veprat e lavdeshme, shën. i përkth.) dhe synetet. Sa bukur është që njeriu të mësohet t'i zbatoj disa munstehabe të rëndësishme. Në çdo moment është e domosdoshme që njeriu ta përkujtojë All-llahun. Nga këto më primarja është që njeriu me qëllim për t'iu afruar sa më shumë Zotit, punët ditore t'i përqëndrojë në lutje (ibadet) dhe në afrim (sejr-i suluk) tek All-llahu. Prandaj, edhe shitblerjen, punën, hajen dhe pijen, martesën dhe të gjitha punët tjera legale me qëllim të devotshmërisë dhe afrimit tek Zoti mund t'i radhisë në rradhën e ibadeteve. Në qoftë se shitblerja, përpjekja për të fituar të holla etj. bëhen me qëllim për të fituar rrisht hallall dhe për t'u shërbyer robërve të All-llahut, atëherë të gjitha këto përpjekje konsiderohen ibadet (adhurim). Andaj edhe nëse haja, pija, pushimi, janë vetëm shkaqe (vesile) për të adhuruar All-llahun, atëherë këto llogariten si ibadete. Robërit e devotshëm të All-llahut gjithmonë janë kësisoji.

3. Llogaria e veprave

Shkalla e tretë është llogaria e veprave ditore. Njeriu është i detyruar që ta ndajë një orë për t'ua bërë llogarinë veprave ditore; koha më e mirë për të bërë këtë është pasi të kryhen të gjitha punët ditore, në kohën e gjumit. Në atë kohë (para gjumit) duhet

tërhequr në një skaj të qetë dhe të mendojë mirë se çka bërë gjatë ditës që kaloi. Duhet llogaritur në mënyrë shumë të kujdesshme nga orët e para të mëngjesit gjer në orët e atij momenti. Nëse gjatë asaj kohe ka qenë i zënë me ibadet dhe punë të mira, atëherë të falendërohet Zoti për këtë sukses, dhe gjithashtu të insistohet që edhe më tej të vazhdohet kështu. Por nëse ka bërë mëkate dhe gabime atëherë duke iu drejtuar epshit t'i thuhet: "O fatkeq me zemër të ngurtë ç'ke bërë? Si do t'i përgjigjesh All-llahut në ditën e kijametit? Si do t'i përballosh ndëshkimet (azabet) të frikshme të ahiretit? All-llahu të dhuroi jetë, shëndet dhe mundësi që ti të përgatitesh për në ahiret; kurse ti veprime kundër dhe nxive fletën tënde të veprave (amel-i defter). Je i sigurt që tani nuk do të vijë exheli? Çka do të bëje në këtë moment? O epsh i poshtër! Pse nuk ke turp nga Zoti? O gënjeshtar; o hipokrit! Ti nëse dëshmon se ke besuar All-llahun dhe ditën e kijametit, atëherë pse nuk je ashtu edhe në vepra?"

Pastaj duhet të pendohet dhe të vendosë se më nuk do bëjë mëkate dhe do të mundohet t'i përmirësojë edhe mëkatet e mëparshme.

H.z. Aliu (a.s.) thotë: "*Kush zvogëlon epshin e tij përshkak të mëkatit dhe turpit, ai do të pengojë shumimin e mëkateve të tij.*"^{cccxiii}

Në qoftë se epshi proteston dhe kryengritet, dhe gjithashtu e ndien se nuk është gati t'i braktisë mëkatet dhe të pendohet, atëherë duhet të rezistojë kundër epshit emmare dhe t'i kundërvihet në mënyrë të ashpër.

Në këtë rast u drejtohem i dënimeve të duhura. P.sh. nëse ka ngrënë ndonjë gjellë të ndaluar (haram) apo nëse ka bërë ndonjë tjetër mëkat në atë rast ta detyrojmë atë që në rrugë të Zotit ta japë një pjesë të pasurisë, të agjëroj një ose disa ditë, të ik për një kohë të caktuar nga ushqimet e shijshme, uji i ftohtë dhe nga shijet tjera që janë të mira për epshin ose për një orë të qëndroj nën rrezet përvëluese të diellit.

Asnjëherë nuk duhet të jetë aspak i ngathët dhe tolerant ndaj epshit emmare. Prandaj nëse përballë epshit reziston dhe qëndron, ai më në fund do të dorëzohet.

E nëse gjatë asaj kohe as s'ka bërë punë të mira e as s'ka bërë ndonjë mëkat, në këtë rast epshit i drejtohem në këtë mënyrë: "Si e kalove kot këtë kohë e cila është pasuri e jetës sate? Ti ke mundur që gjatë kësaj kohe ta bësh ndonjë vepër të mirë dhe të përgatitesh për në ahiret. O humbës i mjerë! Pse e humbe këtë rast të volitshëm? Do të pendohesh në ditën në të cilën nuk do të ketë dobi as pendimi e as mallëngjim yt." Kështu pra me një kujdes të veçant ashtu siç kërkon llogari nga ortaku yt duhet të kërkojë llogari nga epshi yt. (Është më mirë që rezultatet e përfituara nga llogaria të shënohen diku.)

Nga çdo pikpamje kontrollimi dhe llogaria konsiderohet si e dobishme për të edukuar dhe përsosur epshin dhe çdo njëri që mendon për lumturinë e tij duhet t'i përkushtohet me zell kësaj çështjeje. Në fillim duket pak e vështirë, por nëse ka vendosmëri dhe rezistohet në të, atëherë për një kohë shumë të shkurtër lehtësohet dhe vihet nën kontroll dhe nën sundim epshi emmare.

Thuhet se h.z. Muhammedi s.a.v.s. ka thënë:

"Dëshironi t'ju njoftoj për më të talentuarin nga talentët dhe më budallain nga budallenjtë? Më i talentuari në mesin e njerzëve është ai i cili kërkon llogari nga epshi i tij dhe bën vepra të mira për botën tjetër. Kurse më budallai në mesin e njerzëve është ai që u nënshtrohet dëshirave të epshit dhe ushqehet me dëshira afatëgjate."

Njëri nga të pranishmit pyeti: "O i dërguar i Zotit, si mund të kërkojmë llogari nga epshi jonë? I dërguari i Zotit iu përgjigj: "Kur të vijë mbrëmja dhe errësohet, t'i drejtohem epshit kështu: 'O epsh! Edhe kjo ditë kaloi kundër teje dhe nuk do të

kthehet më ty. All-llahu (xh.sh.) një ditë do të pyes se ku e kalove këtë ditë dhe çka veprove gjatë saj:

“E përkujtove Zotin, e falënderove Atë? Ia dhe hakun vëllaut tënd besimtar? A ia hoqe ndonjë hall? E ruajte pasurinë, familjen dhe fëmijët në mosprezencën e vëllait besimtar? Pas vdekjes së vëllait besimtar, u kujdese për familjen e tij? Me nderin tënd parandalove përgojimin ndaj vëllait besimtar? I ndihmove ndonjë myslimani? Ç’bëre gjatë tërë ditës?”

Pastaj t’i përkujtoj një nga një të gjitha gjërat që i ka bërë gjatë asaj dite. Nëse e sheh se ka bërë vepër të mirë, le t’i falënderohet All-llahut për atë suksesin që ia ka dhënë dhe ta madhërojë Atë. Por nëse ka bërë ndonjë mëkat apo punë të pahijshme, le të pendohet dhe ta japë fjalën që nuk do të veprojë më ashtu. Duke dërguar salavat mbi Pejgamberin dhe mbi Ehli Bejtin e tij të braktisë mëkatet dhe të shporrë shëmtimet e amoralitetin që ia kanë kapluar epshin e tij. T’ia propozojë epshit për t’u besuar me Hz. Aliun dhe t’i mallkoj armiqtë e tij... Në qoftë se vepron në këtë mënyrë All-llahu atij do t’i thotë: “Unë në ditën e kijametit nuk të akuzoj për mëkatet e bëra bile as për gabimin më të vogël që ke bërë; sepse ti në atë botë (dynja) je shoqëruar me njerëzit e Mi dhe je armiqësuar me armiqtë e Mi.”^{cccxiv}

Imam Musa Kadhimi thotë: “Nuk është nga ne (musliman) ai i cili çdo ditë nuk kërkon llogari nga epshi i tij, apo ai që në qoftë se ka bërë vepra të mira dhe nga All-llahu nuk dëshiron më tepër sukses dhe nëse ka bërë mëkat nuk pendohet dhe nuk kërkon falje.”^{cccxv}

Transmetohet që Muhammedi s.a.v.s t’i ketë thënë Ebu Dherit: “Njeriu i mençur duhet t’i ndajë disa orë për veti: një orë për t’ju përrulur All-llahut, një orë për të kërkuar llogari nga epshi i vet dhe një orë për të menduar për të mirat (dhuntit) që ia ka falë Zoti atij.”^{cccxvi}

Aliu a.s. thotë: “Kërkoni llogari nga epshet tuaja për veprat e bëra, kërkoni nga ai që t’i zbatojë të gjitha farzet dhe kërkoni nga ai që t’i shfrytëzojë gjërat e përkohshme të kësaj bote për të bërë vepra që janë të përhershme në botën tjetër.”^{cccxvii}

Sërisht në një vend tjetër thotë: “Shumë është e rëndësishme që njeriu në një kohë kur nuk është i zënë (pasi t’i kryej të gjitha punët) të ndajë një orë për të kërkuar llogari nga epshi i vet, natën vonë të shoh se gjatë tërë ditës cilën punë e ka bërë në favor të vetin dhe sa mëkate ka fituar kundër vetes.”^{cccxviii}

Në një vend tjetër thotë: “Lufto (bën xhihad) kundër epshit tënd. Nga ai kërko llogari sikur një ortak që kërkon llogari nga ortaku i tij. Sikur një armik që i kërkon të drejtat e veta nga armiku i tij edhe ti kërko nga ai që t’i zbatojë ato të cilat të janë obliguar (namazi, agjërimi, zeqati, humsi etj.); mandej më i lumturi nga njerëzit është ai i cili është gati të japë llogari.”^{cccxix}

Dhe: “Çdo njëri që kërkon llogari nga epshi i tij informohet nga të metat e tij dhe arrin t’i rrethoj mëkatet e tij. Mëpastaj pendohet për mëkatet që i ka bërë dhe i përmirson të metat e tij.”^{cccxix}

Imam sadiku kështu thotë: “Para se të jipni llogari në ditën e kijametit ju në këtë botë kërkoni llogari nga vetja juaj, meqë në ditën e kijametit njerëzit japin llogari në pesdhjetë vende dhe çdo vend zgjat nga një mijë vjet.” Pastaj lexoi ajetin e katërt të sures Mearixh: “Një ditë e kijametit është pesdhjetë mijë vjet.”^{cccxix}

Për fund duhet t’ja përkujtojë këtë çështje shumë të rëndësishme; kur njeriu kërkon llogari nga epshi i tij nuk duhet që t’i besojë dhe të jetë tolerant ndaj tij, meqë epshi është mashtrues dhe urdhëron të keqen. Me qindra mashtrime dhe komplete mundohet që të mirën ta tregojë si të keqe dhe të keqen si të mirë. Nuk i lejon njeriut që ta njohë mirë punën e tij dhe ta kryej atë si duhet. Preferon për të bërë mëkat dhe për t’i lënë duatë dhe adhurimin ndaj Zotit. Bën që njeriu t’i harrojë mëkatet dhe ato i tregon si

shumë të vogla. Njeriun e mbulon me lavdi, dhe atë e bën që ta harroj vdekjen, forcon dëshirat e gjata dhe të largëta dhe gjithashtu kërkimin e llogarisë ndaj tij e tregon si të vështirë, të pamundur bile edhe të padukur. Kështu që njeriu duke qenë pesimist ndaj epshit të kërkojë llogari nga ai. Duhet që njeriu të jetë shumë i kujdesshëm kur të kërkojë llogari nga ai, nuk duhet t'i dëgjojë obstrukcionet dhe arsyet e epshit dhe djallit

Hz. Aliu në një hydbe thotë: *“Janë disa njerëz të devotshëm që në vend të kësaj bote kanë zgjedhur adhurimin. Ata as tregtia e as shitblerja s'ka mund t'i largoj nga adhurimi (dhikri). Ata ditët i kalojnë në dhikër. Në veshët e të pavëmendshmëve i pëshpërisin fjalë që të largohen nga mëkatet e porositura nga Zoti. Urdhërojnë për drejtësi dhe vetë e zbatojnë atë. Ndalojnë të keqen dhe vetë ikin nga ajo. Gjer sa janë në këtë botë sikur kanë kaluar në botën tjetër dhe e kanë parë ahiretin. Gjer sa qëndrojnë në këtë botë sikur janë informuar për mbi gjendjen (pozitën) e paparë të njerëzve të ahiretit, sikur janë të gjitha premtimet e ahiretit janë realizuar për ta dhe nga ata janë larguar të gjitha mbulesat u vihen njerëzve në këtë botë. Sikur ata shohin të gjitha ato që nuk i shohin njerëzit tjerë dhe dëgjojnë gjërat që nuk dëgjojnë të tjerët. Kështu që nëse mundesh t'i parafytyrosh pozitën e tyre të lavdëruara, tubimet e tyre bashkë me dëshmitarët dhe gjendjen e tyre do ta shohësh të shpërndarë si fletët ku janë të regjistruara veprat e tyre (amel-i defter), do të shohësh se si kërkojnë llogari nga epshet e tyre mbi veprat të cilat iu kanë urdhëruar dhe me ndonjë arsye të kotë nuk i kanë vepruar, gjithashtu mbi ato (vepra) të cilat u janë ndaluar por ata i kanë kryer, dhe mbi çdo mëkat të vogël apo të madh. Peshën e mëkateve e ngarkojnë në shpinat e tyre dhe veten e shohin të paaftë për të shpëtuar nga ato mëkate, prandaj dhe vetëm qajnë, duke lotuar i luten Zotit të tyre dhe rrëfejnë për pendimin e tyre. Nëse arrin t'i paramendosh në këtë mënyrë atëherë do t'i shohësh flamujt e rrugës së drejtë, pishtarët e ndriçuar, engjëjt rreth tyre, qetësinë e cila i ka kapluar ata, dyert e hapura të qiellit për ta dhe gjithashtu do të shohësh pozitën e nderuar dhe të mrekulluar që është përgatitur për ta.”* ^{cccxxxii}

Pendimi (tevbja) dhe pastrimi i epshit

Parandalimi dhe braktisja e mëkateve është rruga më e mirë për të pastruar epshin. Epshi i atij që nuk është njollosur fare nga mëkatet dhe që e ruan pastërtinë e vet esenciale me siguri është më i lartësuar se epshi i atij që njëherë ka bërë mëkate e pastaj është penduar. Një person i cili nuk e ka shijuar ende mëkatën dhe nuk është adaptuar të bëjë mëkate më mirë dhe më lehtë mund të ikë dhe mbrohet nga përdhosja në mëkate se ai i cili mëparë ka bërë mëkate dhe tani dëshiron t'i braktis ato.

Aliu a.s. thotë: *“Braktisja e mëkatit është më e lehtë se të penduarit.”* ^{cccxxxiii}

Por, në qoftë se njeriu ka bërë mëkate nuk duhet humbur shpresat nga mëshira e Zotit. Rruga për përpjekjen në rrugë të All-llahut dhe pastrimit të epshit asnjëherë nuk është e mbyllur. Përkundrazi, All-llahu xh.sh. për mëkatarët ka hapur rrugën e pendimit dhe nga ata ka kërkuar që vetëm Atij t'i kthehen dhe me ujën e tevbës (pendimit) t'i shpërlajnë epshet e tyre nga mëkatet dhe pislleqet e ndyra.

Në Kur'anin e Madhërisëm All-llahu thotë: *“Thuaj: O njerëzit e mi, të cilët keni bërë gabim ndaj vetes, mos e këputni shpresën të mëshira e All-llahut! All-llahu, me siguri, do t'ua falë të tëra mëkatet; ai, njëmend, falë shumë dhe është i mëshirshëm.”* ^{cccxxxiv}

Kurse në ajetin tjetër thotë: *“E kur të vijnë ata të cilët besojnë në ajetetet tona, ti thuaju: Selam alejkum! Zoti ia ka caktuar vetvetes mëshirën, nëse dikush prej jush*

nga mosdija bën ndonjë të keqe e pas asaj pendohet dhe përmirësohet. Po, Ai vërtet është falës e mëshirëplot.”^{cccxv}

Domosdoshmëria e pendimit

Për një mëkatar nuk ka gjë më të domosdoshme se pendimi. Ai i cili beson në pejgamberin e Zotit, ditën e kijametit, sevapin, dënimin, llogarinë, librin e Zotit, xhennetin dhe xhehennemin, nuk dyshon fare se njeriu doemos duhet penduar shpejt. Derisa ne dijmë mbi epshin dhe mëkatet tona, atëherë pse ende hezitojmë të pendohemi? Apo, athua nuk besojmë plotësisht në ditën e kijametit, llogarinë, librin e Zotit dhe torturat e xhehennemit? Apo ndoshta dyshojmë në thënien e All-llahut **“do ta torturoj (bëj azap) mëkatarin në xhehennem”**? Epshi i njeriut përshkak mëkateve errësohet, nxihet dhe poshtërohet bile edhe mund të shndërrohet nga njeriu në kafshë. Me një epsh të errësuar dhe të poshtëruar si mund të dalim para Zotit dhe si mund të presim se në xhennet do të rreshtohemi bashkë me evlijatë e All-llahut? Duke bërë mëkate kemi lënë mënjanë përpjekjen në drejtim të udhëtimit shpirtëror dhe jemi strehuar në kopshtin e shtazërisë, jemi larguar nga rruga e Zotit dhe i jemi afruar shumë djallit. Prap si mund të presim që ta arrijmë lumturinë e botës tjetër dhe t’i shfrytëzojmë mirësitë e Zotit në xhennet? Sa pritje e gabueshme dhe e pavend? Vërtet nuk ka rrugë tjetër për mëkatarin i cili mendon në lumturinë e vet që të pendohet dhe t’i kthehet Zotit të vet. Rruga e lënë hapur për t’u penduar është njëra nga mirësitë e Zotit. Në qoftë se helmohet një njeri që kujdeset për shëndetin e tij, kurrë nuk do të hezitonte dhe nuk vonohej aspak që të kontrollohet apo ta nxjerrë jashtë helmën e tij, sepse e di që nëse vonohet për këtë gjë do të vdesë. Prandaj, për epshin nuk ka helm më vdekjeprurës se mëkati. Nëse helmi për disa ditë rrezikon jetën e njeriut atëherë mëkati atë e shpie në shkatërrim të përhershëm dhe asgjëson lumturinë e njeriut në botën tjetër. Helmi njeriun vetëm se e largon nga kjo botë kurse mëkati atë e largon nga All-llahu dhe atë e lë mangut nga mëshira e tij. Prandaj edhe pendimi për ne është gjëja më e domosdoshme dhe e detyrueshme nga çdo gjë tjetër. Meqë lumturia e botës tjetër dhe bota jonë shpirtërore janë të lidhura me pendimin.

Për këtë All-llahu në Kur’an thotë: *“... Dhe të gjithë pendohuni te All-llahu, o besimtarë, ndoshta do të shpëtoni.”^{cccxvi}*

Kurse në një ajet tjetër thotë: *“O besimtarë! Pendohuni tek All-llahu me sinqeritet të thellë, ndoshta Zoti juaj i neutralizon veprat tuaja të këqia dhe do t’iu shtie në xhennete, ku do të rrjedhin lumenj, atë ditë kur All-llahu nuk do ta turpërojë Profetin dhe ata të cilët kanë besuar bashkë me te. “Zoti ynë, do të thonë,- përsose dritën tonë dhe na fal se Ti, me të vërtet, ke mundësi për çdo send!”^{cccxvii}*

I dërguari i Zotit Muhammedi s.a.v.s thotë: *“Çdo dhembje ka nga një ilaç; ilaçi i mëkateve është pendimi dhe istikfari.”^{cccxviii}*

Imam Bakiri në një fjalim të tij thotë: *“Në zemrën e njeriut është një pikë e bardhë dhe një e zezë. Nëse ai bën mëkat pika e zezë shtohet edhe më shumë, më vonë nëse pendohet, shlyhen të gjitha pikat e zeza, por nëse vazhdon të bëjë mëkate gradualisht shtohen pikat e zeza dhe më në fund i mbulojnë edhe pikat e bardha.” Në këtë rast një person i cili ka këso zemre, ai asnjëherë nuk mund të kthehet në të mirë edhe ai rradhitet në ajetin e Kur’anit ku thuhet: **Jo, ata të cilët janë duke fituar, zemrat u janë të ndryshkura.**^{cccxix}*

Kurse Imam Sadiku thotë: *“Vonesa për t’u penduar është një lloj mashtrimi dhe gjithashtu të vazhduarit e vonesës shkakton huti dhe mjerim. Të arsyetohesh para*

Zotit është shkatërrim. Të rezistuarit që mos të bësh mëkate të bën të ndjesh se je i sigurt nga ndëshkimet e All-llahut. Ndërsa, pos të humburve, tjetër askush nuk e ndjen se është liruar nga dënimi i All-llahut. ”^{cccxi}

Të vijmë pak në vete, të mendojmë për mëkatet që i kemi bërë dhe të mendojmë mirë se si do të përfundojmë ne...

Ta sjellim parasysh vendin e llogarisë, llogarinë e veprave, turpin para All-llahut, poshtërimin para engjëjve dhe krijesave, vështirsitë e kijametit, dënimet e xhehennemit, mangësinë e të qenit afër Zotit, dhe me një revolucion shpirtëror t'i kthehemi All-llahut dhe me ujin e pastër të pendimit t'i lajmë të gjitha mëkatet që i kemi bërë gjatë jetës.

T'i asgjësojmë të gjitha pisllëqet dhe ndytësitat e epshit dhe më një vendim të prerë të përgatitemi që të ikim njëherë e përgjithmonë nga mëkatet e t'i kthehemi esencës sonë, dmth. All-llahut.

Por mendoni se djalli kaq lehtë do të heq dorë nga ne? Athua na lejon që të pendohemi e t'i kthehemi Zotit? Djalli i cili na detyron të bëjmë mëkate, padyshim që do t'na pengojë edhe të pendohemi. Si mund t'na pengojë neve djalli për t'u penduar? Ja kështu: mëkatet na i tregojnë si të vogla dhe të parëndësishme, aq shumë na nxjerrë nga koka sa që ne i harrojmë fare ato, gjithashtu na nxjerrë nga koka të menduarit mbi vdekjen, llogarinë dhe dënimin (azabin), aq shumë na bën të zënë me këtë botë sa që na del nga mendja se një ditë do të vijë vdekja dhe ne me epshin tonë plot mëkate do të transferohemi në jetën tjetër pa u penduar fare.

Vërtet ne njerëzit jemi shumë të mjerë dhe mosmirënjohës!..

Pranimi i pendimit

Vërtet në qoftë se pendimi është i drejt dhe serioz padyshim se do të pranohet nga ana e Zotit dhe është një nga mirësitë e Tij. All-llahu neve nuk na ka krijuar për xhehennem dhe për dënimin (azabin) e xhehennemit. Përkundrazi, Ai na ka krijuar për të qenë të lumtur dhe për të qenë banorë të xhennetit. Ka dërguar peygamberë me qëllim që ata t'i udhëzojnë njerëzit në rrugën e lumturisë dhe t'i thrrasin mëkatarët që të pendohen dhe të kthehen kah rruga e Zotit xh.sh. Porta e pendimit është e hapur për të gjithë. Vazhdimisht ata (mëkatarët) i thërret në të. Vazhdimisht peygamberët dhe evlijatë e Zotit kanë ftuar në kthim kah All-llahu. All-llahu xh.sh në shumë ajete të Kur'anit a.sh mëkatarët i ka ftuar në kthim tek Ai dhe u ka premtuar se do t'ia pranojë pendimet e tyre. Kurse premtimi i All-llahut nuk është gënjeshtër. Muhammedi s.a.v. me mijëra hadithe dhe gjithashtu imamët me mijëra këshillime, njerëzit i kanë ftuar në kthim kah All-llahu dhe u kanë rekomanduar që të pendohen për mëkatet e bëra, kështu që atyre u jepnin shpresa të mëdha. Ja disa nga ato ajete dhe hadithe:

All-llahun në Kur'an thotë: *“Dhe ai është i cili pranon pendimin nga robërit e vet dhe fal të këqiat, dhe e di se çka punoni.*”^{cccxi}

Në një ajet tjetër thotë: *“Unë, me siguri, jam falës i madh për atë, i cili, pendohet dhe beson e bën vepra të mira, mandej e vazhdon rrugën e drejtë.*”^{cccxlii}

Dhe: *“Edhe ata të cilët, kur bëjnë paudhësi ose bëjnë gabim ndaj vetvetes, e kujtojnë All-llahun dhe kërkojnë falje për mëkatet e tyre- kush i fal mëkatet përveç All-llahut?- dhe të cilët nuk vazhdojnë në atë çka kanë bërë(të gabojnë) me vetëdije.*”^{cccxliii}

Citohet që Imam Muhammed Bakiri të ketë thënë: *“Ai i cili pendohet për mëkatin e bërë është sikur ai që nuk ka bërë fare mëkate. Kurse ai i cili vazhdon të bëjë mëkate dhe pendohet vetëm me gjuhë është sikur ai që bën shaka.*”^{cccxliv}

Ajete dhe hadithe të njejt kemi shumë. Prandaj dhe nuk duhet dyshuar fare në mos pranimin e pendimit. Ndërsa All-llahu i do ata të cilët pendohen.

Në Kur'an thotë: *“Dhe të pyesin për javët (menstruacionet). Thuaj: Ajo është sëmundje. Prandaj mos iu afroni grave në kohën e javës (menstruacionit) dhe mos iu afroni deri sa të pastrohen. Dhe kur të pastrohen, pastaj afrohuni ashtu si ju ka urdhëruar All-llahu. All-llahu me të vërtetë i do ata që pendohen dhe i do ata që pastrohen.”* ^{cccxlv}

Imam Muhammed Bakiri a.s. thotë: *“Gëzimi i All-llahut për pendimin e robit të Tij është më i madh se gëzimi i atij personi që natën e humb kafshën (e shalës) me gjithë pasurinë që ka në të dhe sërsih e gjen atë.”* ^{cccxlvi}

Kurse Imam Sadiku a.s. thotë: *“Nëse njeriu pendohet sinqerisht dhe vazhdimisht, atë do ta dojë Zoti dhe do t'ia mbulojë mëkatet e bëra.”*

Transmetuesi e pyet: *O nipi i të dërguarit të Zotit ! Si i mbulon Zoti mëkatet e bëra? Ai i përgjigjet: “Dy engjëjt të cilët i shkruajnë mëkatet e atij njeriu do t'i harrojnë të gjitha mëkatet e shkruara. All-llahu urdhëron që të gjitha organet e tij dhe vendet në të cilat ka bërë mëkate, t'i shlyejnë mëkatet e tij dhe pastaj para Zotit del i pastër meqë askush e asgjë nuk do të mund të dëshmojë për mëkatet e tij.”* ^{cccxlvii}

Ç'është pendimi?

Tevbe e quajmë pendimin (pishmanllëk) për çdo vepër të kryer. Kurse i penduari është ai i cili vërtet dhe nga zemra pendohet për diçka të kryer.

Muhammedi s.a.v mbi tevben thotë: *“Të penduarit është tevbe.”* ^{cccxlvi}

Edhe nëse themi se All-llahu pranon tevben dhe fal mëkatet nuk mund të kemi për qëllim tevben e cila shprehet vetëm me një “estagfirullah”, ose vetëm duke thënë se jam penduar apo edhe duke qarë e vajtuar.

Ndërsa për ta ditur se, a është tevbja e drejtë apo jo në atë duhet t'i kërkojmë këto tri shenja:

a) Të penduarit nga zemra për mëkatet e kryera në të kaluarën dhe brengosja e sinqert për veprat që i kemi bërë më parë.

b) Të qenit në një pozitë të vendosjes që në të ardhmen nuk do të përsëriten prap këto mëkate.

c) Në qoftë se është e mundur përmirësimi i mëkateve të kryera duke qenë i sigurt në përmirësimin e tyre. P.sh. nëse ka grabitur pasurin e dikujt tjetër mundësisht në rastin e parë t'i kthehet pasuria pronarit dhe të bindet pronari për këtë.

Por nëse nuk ka mundësi t'ia kthejë menjëherë pasurinë atij, në një mënyrë të mundohet që ta bindë atë.

Nëse ndokush ka ndonjë obligim apo detyrim mbi dike, duhet patjetër t'ia kthejë atij.

Nëse nuk e ka dhënë zeqatin (lëmshën) dhe humsin, menjëherë duhet dhënë atë apo nëse nuk e ka falë namazin dhe nuk ka agjëruar t'ia bëjë kaza ato.

Një individ të këtillë i thuhet se ka bërë tevbe me plot kuptimin e fjalës. Por nëse personi nuk është penduar për veprat e kryera dhe nuk është i vendosur që në të ardhmen të braktisë mëkatet, nuk numërohet se ka bërë tevbe dhe padyshim se tevbja e tij nuk pranohet.

Njëherë një njeri erdhi para hz. Aliut dhe tha “estagfirullah Rabbi”, hz. Aliu iu drejtua: *“Qaftë nëna jote për ty. Athua e kupton ti kuptimin e fjalës që e the? Istigfar (dëshira për falje) është pozita e atyre që janë lartësuar në shkallën e lartë të Zotit (illijjinëve).”*

Fjala istigfar është një koncept qënë vete përmban gjashtë kuptime:

- 1) Pendimi për mëkatet e bëra në të kaluarën.
- 2) Të vendosurit për braktisjen e përhershme të mëkateve.

- 3) Të kryesh çdo premtim, borxh, obligim, fjalë etj. që kur të dalësh para Zotit në ditën e gjykimit asnjë njeri mos të ketë asgjë kundër teje.
  - 4) Të kujdesesh për çdo namaz që e ke lënë më parë, ta falësh kaza atë.
  - 5) Të ndjesh dhembje (breg) për mëkatet e bëra gjersa të shkrihet mishi i cili është formuar nga ushqimi i ndaluar (haram) dhe lëkura të ngjitet për ashti dhe gjithashtu gjersa në trupin tënd të formohet prap mishi prej fillimit.
  - 6) Ashtu si ja ke shijuar mëkatin trupit tend, ashtu shijoja dhembjen dhe vështirësinë e bindjes atij.
- Pasi që i ke bërë të gjitha këto thuaj “estagfirullah”.

1. MËKATET E MORALIT:

Djalli aq është mashtrues i madh sa që njeriun e tradhton edhe në çështjen e pendimit. Nganjëherë njeriu pa u penduar fare për mëkatin e bërë, pa vendosur që në të ardhmen nuk do ta përsërisë të njëjtin mëkat dhe pa ua dhënë hakun (të drejtën) të tjerëve, merr pjesë në ndonjë tubim fetar dhe menjëherë për momentin e kaplon një atmosferë shpirtërore, ndërsa nga kjo gjendje atë e rrëmben një e qarë dhe mendon se kjo gjendje është një pendim i vërtetë për të. Kjo gjendje është një mashtrim dhe nuk është pendim (tevbe) në kuptim të vërtetë.

Lidhur me këtë çështje ata që dëshirojnë më tepër informata mund t’u drejtohen librave të hadithit dhe ahlakut (moralit).

2. MËKATET PRAKTIKE

Mëkatet praktike mund të jenë si: vjedhja, vrasja, kurvëria (zinaja), homoseksualizmi, dhënia dhe marrja e kamatës, kidnapimi i pasurisë së tjetërkujt, mashtrimi në tregti, dezertimi nga lufta (xhiahadi) e cila është bërë farzë për njeriun, tradhtimi i emanetit, alkooli dhe pijet tjera të cilat dehin, pislleku, mishi i derrit dhe ushqimet tjera të cilat janë të ndaluara, bixhozi, dëshmimi i rrejshëm, betimi i rrejshëm, akuzimi i të pafajshmit për kurvëri, braktisja e namazeve farz, mosagjërimi në muajin e ramazanit, moskryerja e haxhit, ikja nga emr-i bil ma’rufi dhe nehy-i anil mukeri (urdhërimi në të mirë dhe ndalimi i së keqes), ngrënia e ushqimeve të papastërta e shumë të tjera...

Në lidhje me këto mëkate është folur dhe janë bërë mjaft studime nëpër shumë libra të hadithit dhe të fikhut. Për fatë të keq, ne këtu nuk do të mundemi që t’u shpjegojmë këto gjëra. Lidhur me këto mëkate të interesuarit mund t’i drejtohen librave të haditheve.

Këta janë mëkatet të cilat dihen nga të gjithë njerëzit dhe nga të cilat duhet larguar dhe duhet penduar me qëllim që t’i kthehem Zotit të Madhërueshëm.

Por ka edhe mëkate tjera të cilat nuk janë të njohura gjithaq dhe gjithashtu nuk llogariten si mëkate por, nga ana e njerëzve të Zotit dhe evlijatë llogariten si mëkate.

Disa nga këta janë: lënia e mystehabeve (gjërat që praktikimi i tyre është i pëlqyeshëm), të bërit e një gjëje që është mekruh (jo e lavdëruar), harresa e mëkatit, të penduarit për hir të tjetërkujt pos Zotit, manitë dhe mendimet djallëzore që njeriun e largojnë nga adhurimi dhe përkujtimi i Zotit etj. Të gjitha këto nga ana e evlijave të Zotit llogariten si mëkate, prandaj dhe ata për këto gjëra duhet të pendohen.

Gjithashtu, mangësia në njohjen e All-llahut, cilësitë (sifatet) dhe veprimet e Tij -të cilat janë obligim për çdo njeri- nga ana e robërve të zgjedhur të All-llahut llogaritet si mëkat. Kur këta njerëz të All-llahut në trupin e tyre ndiejnë një mangësi të till u dridhet trupi dhe duke qarë e vajtuar menjëherë pendohen dhe i kthehen All-llahut. Të penduarit e peygamberëve dhe imamëve, është e këtij lloji...^{ccccxlix}

Imam Sadiku a.s. thotë: *“I dërguari i All-llahut edhe pse nuk kishte mëkate fare në ditë, pendohej shtatëdhjetë herë.”*^{cccl}

Kurse hz.Muhammedi s.a.v.s. thotë: *“Nganjëherë në zemër më zbret një errësirë për këtë dhe gjatë një dite dhe një nate kërkoj falje tek Zoti (istigfar) shtatëdhjetë herë.”*^{cccli}

KAPITULLI I DYTË

Edukimi dhe përkryerja e epshit

Pas pastrimit dhe përmirësimit të epshit në rradhë vjen edukimi dhe përkryerja e tij. Shkencat pozitive kanë vërtetuar se epshi i njeriut vazhdimisht lëviz dhe ndërron. Veprimi i njeriut përzihet me aftësinë dhe kapacitetin dhe gradualisht kapacitetin dhe aftësinë e shndërron në veprim dhe praktikë. Njëherë në fillim nuk është i përkryer, por veten e përkryen gjatë kohës dhe personit ia krijon gjërat me vlerë (unin dhe personalitetin). Në qoftë se lëviz në të mbarë, gjer sa të përsoset gradualisht vetëm ecën drejt përsosshmërisë. Por nëse devijon rrugën e drejt, atëherë shkel në rrugën e padrejtësisë dhe dalëngadalë njeriun e largon nga caku i përsosshmërisë dhe e hudh në greminën e trishtuar të shtazërisë.

Afrimi kah All-llahu xh.sh. (kurb)

Të përkujtojmë edhe këtë menjëherë, se veprimi i njeriut nuk është i sajuar por është një veprim i vërtetë dhe që ka lidhje me shpirtin e tij abstrakt e jo me trupin e tij material. Mandej ky veprim tek njeriu është i lindur e jo i përfituar më vonë. Me këtë veprim lëvizë dhe ndërrohet xhevahiri i esencës së njeriut. Për këtë dhe, drejtimi i veprimit të njeriut bëhet një rrugë e vërtetë dhe nuk është aspak metaforik e i sajuar (përfituar, krijuar). Prandaj, drejtimi i veprimit jashtë esencës së vepruesit nuk është një gjë e dytë pos saj, përkundrazi lëviz esencën e brendshme të vepruesit dhe drejtimi i veprimit e merr me vete atë.

Këtu mund të përballemi me këtë pyetje: Çdo veprim paska një qëllim dhe një pikë përfundimi, atëherë ç’është qëllimi i veprimit të esencës së njeriut? Njerëzit në këtë botë drejt cilit qëllim lëvizin dhe cili do të jetë përfundimi i tyre?

Nga ajetet e Kur’anit dhe hadithet qart kuptohet se qëllimi i pëlqyer që duhet t’i drejtohen njerëzit është afrimi tek All-llahu, por meqë të gjithë njerëzit nuk janë në rrugën e vërtetë nuk do të arrijnë në pozitën e afrimit tek All-llahu.

Kur’ani Kerimi njerëzit i ndan në tri grupe: “Ashab-u Mejmene” (ata të anës së djathtë, të lumturit), “Ashab-u Mesh’eme” (ata të anës së majtë, fatzinjtë) dhe “Sagibuun” (të parët), ata të cilët bëjnë pjesë në grupin e tretë i përcakton si të afëruarit tek All-llahut, mukarribin.

All-llahu në Kur’an thotë: *“Kurse ju të bëheni tre grupe, ata të lumturit-ç’janë të lumturit, dhe fatzinjtë – ç’janë fatzinjtë, të parët janë – të parit, ata janë të afërmit, në kopshte e xhennete të kënaqësisë.”*^{ccclii}

Ashab-u Mejmene janë njerëzit e lumtur; Ashab-u Mesh’eme janë fatzinjtë dhe ata të cilët gjenden brenda çdo të keqeje dhe Sagibuun janë ata që përcjellin urën e Siratit dhe kalojnë para të gjithëve për atë dhe ata që janë ngritur më afër Zotit. Nga ky ajet qart kuptohet se qëllimi i verprimeve të njerëzve duhet të jetë afrimi tek All-llahu.

Në një ajet tjetër thuhet: *“Dhe nëse është nga të afërmit (e All-llahut), edhe gëzim komoditet edhe dhunti të parajsit, e në qoftë se është nga të djathtët, po nëse është nga*

përgënjeshtarët e humbur?, pra, ata do të gostiten me ujë të valë, Dhe me zjarr përcëllues.”^{cccliii}

Kurse në suren Mutaffifin thuhet: “*Pa dyshim libri i të mirëve është një Il-lij-jun, a e di ti ç’është Il-lij-juni?, një libër i shkruar, që e prezentojnë të afërmit (tek All-llahu).*”^{cccliv}

Nga këto ajete kuptohet se finalja e pozitës së afrimit tek All-llahu është përkryerja dhe qëllimi i drejtimit të veprimeve të njerëzimit.

Personat në rrugën e drejtë, robërit e zgjedhur të All-llahut do të arrijnë në këtë gradë të madhëruar. Prandaj dhe, mukarribët (ata të cilët janë më afër Zotit) janë njerëz të lumtur dhe grup i zgjedhur.

All-llahu (xh.sh) në Kur’anin (a.sh.) thotë: “*Dhe kur engjëjt i thanë: “Oj Merjeme, All-llahu të përgëzon me fjalën e vet se emrin do ta ketë Mesih, Isa, i biri i Merjemes, faqebardhë në këtë botë dhe në botën tjetër, dhe do të jetë njëri nga të afërmit.*”^{ccclv}

Nga ajete dhe hadithet kuptojmë këtë se njerëzit e zgjedhur dhe të vlershëm të Zotit të cilët i kanë kaluar të tjerët për nga besimi, vërtetësia dhe veprat e mira në ditën e kijametit zën pozitë të lartë dhe sipas përcaktimit të ajetit “mjaft të fuqishëm dhe janë afër të Paskajshmit” dmth. në grada të larta të xhennetit. Edhe dëshmorët (shehidët) janë në një pozitë të këtille.

Për këtë All-llahu thotë: “*Kursesi mos i llogarit të vdekur ata, të cilët janë vlarë në rrugë të All-llahut! jo, ata janë të gjallë te Zoti i tyre dhe të furnizuar.*”^{ccclvi}

Shkurtimisht, fundi i përsosshmërisë që mund të arrijë njeriu dhe distanca në të cilën mund të arrijnë salikët (udhëtarët e misticizmit), është afrimi tek All-llahu i Plotfuqishëm.

Ç’kuptojmë me afrimin kah All-llahu xh.sh.?

Ç’qëllim ka afrimi tek All-llahu? A mund të imagjinohet se njeriu mund t’i afrohet All-llahut? Shprehja e afërsisë përdoret në tri vende:

1. Afërsia e hapësirës vendore: Dy gjëra të cilat janë afër njëra tjetrës për nga distanca vendore u themi afërsi vendore.

2. Afërsia kohore: Dy gjëra të cilat për nga afërsia kohore jetojnë afër njëra tjetrës, quhen afërsi kohore.

Por, në mes robërve dhe All-llahut nuk është e mundur të ekzistojë afërsia kohore dhe vendore. Bile asnjë gjë nuk është e mundur që për nga ana kohore dhe vendore t’i afrohet Atij, meqë All-llahu është krijues i vendit dhe i kohës dhe gjithashtu i përfshin që të dyjat.

3. Afërsia metaforike (mexhaz-i): Nganjëherë themi se filan njeriu është më afër filan njeriut. Me këtë pretendojmë të themi se ai njeri ka rrespekt dhe interesim për të, dhe i plotëson të gjitha dëshirat e tij. Ky lloj i afërsisë është metaforik, prestigjioz dhe teorik e assesi nuk është afërsi e vërtetë. A është e mundur që afrimi i njeriut tek All-llahu të jetë i këtij lloji? Është e vërtetë se All-llahu (xh.sh) intresohet dhe i jep çdo gjë që e dëshirojnë njerëzit e Tij të vlefshëm. Ndërsa nuk mund ta llogarisim edhe afrimin e njerëzve tek All-llahu në këtë mënyrë, mandej siç pohuam edhe më lart se është vërtetuar edhe nga shkencat shoqërore se veprimi esencial i njeriut është drejtimi dhe rruga e tij e vërtetë dhe reale dhe se nuk janë aspak çështje formale dhe të sajua. Kët e argumentojnë edhe ajetet e Kur’anit dhe hadithet. Kthimi te All-llahu shihet edhe nëpër ajete dhe hadithe, andaj kuptohet qartë se edhe kjo nuk është çështje

e sajuar dhe formale. Ja disa nga këta: *“Kthehu te Zoti yt si kënaqës dhe i kënaqur.”*^{ccclvii}

“Kush ka bërë mirë, ka bërë për vete, dhe kush ka bërë keq, ka bërë kundër vetes, port e Zoti juaj do të ktheheni.”^{ccclviii}

“Të cilët kur i godit ndonjë e papritur vetëm thonë:”Ne jemi të All-llahut dhe ne te Ai po kthehemi.”^{ccclix}

Nga çdo pikpamje shihet se kthimi tek All-llahu, rruga e drejtë (sirat-i mustekim), rruga në drejtim të All-llahut dhe përkryerja e epshit janë çështje të vërteta dhe reale edhe assesi nuk janë formale dhe metaforike.

Fundi i lëvizjes së njeriut në drejtim të All-llahut do të qartësohet pas vdekjes së tij dhe gjithashtu është një lëvizje e logjikshme dhe vullnetshme. Kjo lëvizje lind qysh nga fillimi i krijimit dhe vazhdon deri në vdekje. Prandaj edhe lëvizja në drejtim të afrimit me All-llahun është një lëvizje e vërtetë. Robërit e lavdëruar të All-llahut vërtet i afrohen Atij dhe vërtet robërit mëkatar largohen shumë nga ai. Andaj duhet ta shohim se ç’kuptojmë me afrimin tek All-llahu. Afrimi tek All-llahu ndryshon nga afrimi që bëhet në mesin e njerëzve. Ky afrim është ndryshe nga ai. Këtij mund t’i thuhet edhe afrim i pjekurisë (kemal-i) në pozitë ekzistenciale. Për ta zbardhur këtë çështje duhet të qëndrojmë mbi një pikë mjaft të rëndësishme.

Nëpër librat e filozofisë dhe shkencave Islame është vërtetuar se qëndron një e vërtetë e qenie e cila ka nivele dhe shkallë të ndryshme. Qenia është si një dritë e cila ka një intenzitet të dobët dhe të lartë. Që të dyjat ndriçojnë (lëshojnë dritë), edhe intenziteti më i dobët edhe intenziteti më i lartë i dritës. Ndërmjet intenzitetit më të dobët të dritës dhe atij më të lartit janë disa nivele të dritës të cilave u ndryshon fuqia dhe dobësia e tyre, por prap të gjitha këto janë dritë. Kështu që edhe qenia ka nivele që ndryshon sipas fuqisë dhe dobsisë. Niveli më i ulët i qenies është ai natyror dhe material, kurse niveli më i lartë është esenca e shenjtë e All-llahu e cila për nga ana e metafizikës është e pakufijshme dhe e pafund. Në mes këtyre dy niveleve ekzistojnë nivele të llojllojshëm dhe të ndryshme në të cilat qeniet e ndërrojnë fuqinë dhe dobësinë e tyre. Nga kjo kuptohet se nëse qenia më e fortë, niveli i saj më i lartë dhe më i përsosur, aq më tepër i afrohet esencës së shenjtë dhe të pafund të All-llahut. Por edhe në të kundërtën në qoftë se qenia është e dobët dhe e plogështë, aq më tepër do të largohet nga esenca e All-llahut xh.sh.

Tani duke pasur kujdes nga të dhënat e sipërpërmendura mund të imagjinojmë afrimin dhe largimin e njeriut nga All-llahu. Njeriu është një qenie e cila fizikisht rrjedh nga material, kurse shpirtërisht është një qenie abstrakte. Andaj dhe mund të lëvizë dhe mund të përsoset deri sa të arrijë në nivelin më të lartë të ekzistimit. Prej fillimit të lëvizjes deri sa të arrijë në qëllimin e vet nuk është tjetër pos një e vërtetë, por në qoftë se përsoset dhe ngritet në pozita më të larta, ai do t’i afrohet edhe më tepër esencës së qenies së vet, që dtth. aq edhe i afrohet ekzistencës së shenjtë dhe të pafund të All-llahut. Njeriu me iman (besim) dhe vepra të mira mund ta përsos vetveten dhe t’i afrohet edhe më shumë All-llahut, gjithashtu më tepër mund të bëhet burim i veprave të lavdëruara duke përfituar edhe më shumë nga mineralet e qenësisë dhe nga bukuritë e përsosshmëritë.

Nga ky sqarim del në pah se njeriu vazhdon të lëvizë dhe të ngritet drejt një qëllimi të pafundshëm dhe çdo njëri do t’i afrohet All-llahut në bazë të sasisë së përpjekjes së tij, me fjalë tjera pozita e afrimit nuk është një cak i përcaktuar, por është një e vërtetë, e cila ka nivele dhe shkallët e veta. Ky afrim është një çështje proporcionale e cila aq më tepër së njeriu përpiqet dhe mundohet aq më tepër, ngritet në nivele më të larta dhe më shumë përfiton të mira dhe bereqet.

Besimi është themel i pjekurisë së epshit

Besimi dhe zotësia është themeli për ta aftësuar epshin dhe për të lëvizur drejt afrimit tek All-llahu. Ai i cili drejtohet kah All-llahu para se të lëvizë drejt kësaj udhe, duhet ta definojë qëllimin dhe cakun përfundimtar të tij dhe gjithashtu duhet të dijë ku do të shkojë dhe nga cila rrugë do të shkojë, e përkundrazi nuk mund t'ia arrij qëllimit dhe objektivës së vet. Besimi në Zot përqëndron lëvizjen dhe përpjekjen e njeriut dhe njashtu zbardhon qëllimin e tij. Ata të cilët nuk besojnë nuk mund të përparojnë drejtë përsosshmërisë.

All-llahu (xh.sh.) në Librin e tij thotë: *“Dhe ata të cilët nuk besojnë në botën tjetër i shmangen padyshim rrugës (së drejtë).”*^{ccclx}

Dhe: *“Ai ose flet gënjeshtër ndaj All-llahut ose është i xhindosur. “Jo (asnjëra), por ata të cilët nuk besojnë botën e ardhshme, janë në vuajtje dhe humbje të madhe.”*^{ccclxi}

Jobesimtari (qafiri) i cili nuk i beson All-llahut dhe ditës së ahiretit, është shkëputur nga bota e përkryerjes dhe është drejtuar kah materja dhe kah nënshtrimi i dëshirave shtazore dhe fizike. Prandaj qëllimi dhe objektivi i lëvizjes së tij nuk është tjetër pos përfitimit të botës materiale. Ai përshkak që nuk është drejtuar kah përsoshmëri nuk mund të jet as afër All-llahut. Drejtimi i lëvizjes së tij është bërë kjo botë dhe vazhdimisht vetëm sa largohet nga rruga e drejtë e njerëzimit. Edhe nëse jobesimtari (qafiri) bën një vepër të mirë, kjo vepër e tij nuk mund të bëhet shkas për përsosshmërinë e epshit dhe afrimit të Zoti i tij, sepse nuk e ka bërë me atë qëllim, për këtë dhe kjo vepër nuk mund të jetë e dobishme për të. Ai këtë e ka bërë për këtë botë dhe dobinë e saj do ta shohë në këtë botë dhe ajo më nuk dot ket dobi për në botën tjetër.

All-llahu Teala në Kur'anin e Madhërisëm thotë: *“Shembulli i atyre që nuk besojnë Zotin e tyre, veprat e tyre janë sikur hiri, të cilin e dredh puhia në ndonjë ditë me furtunë, nuk fitojnë asgjë për veprat që kanë bërë, ajo pra është humbje e madhe.”*^{ccclxii}

Në çdo rast besimi (imani) është themel i veprave të mira dhe atyre u jep vlerën më të lartë të etikës. Shpirti i besimtarit nëse përzihet me iman dhe tevhid (besim në një Zot), atëherë ai bëhet me nur (dritë) dhe ngritet në drejtim të All-llahut, pastaj edhe vepra e mirë i ndihmon dhe e përkrah atë.

Në Kur'an thuhet: *“Kush dëshiron madhësi, e gjithë madhështia i takon All-llahut. Te ai shkojnë fjalët e mira dhe veprat e mira i pranon. Ndërsa ata që kanë qëllime të këqia i pret dënim shumë i rëndë, sepse dredhitë e tyre janë të dështuara.”*^{ccclxiii}

Vepra e mirë ngrit shpirtin e njeriut, e shpie në gradën më afër

All-llahut dhe për njeriun përgatit një jetë të mirë dhe të bukur, por për të gjitha këto është kusht imani (besimi). Shpirti pa besim është i errët dhe s'është i vlershëm afrimi i tij tek All-llahu dhe atij nuk i takon jeta e mirë.

Lidhur me këtë në Librin e myslimanëve thuhet: *“Atij që bën mirë, qoftë mashkull apo femër, e që është besimtarë, Ne do t'i mundësojmë të çojë jetë të mirë, dhe vërtetë, do t'i shpërblejmë me dhuratë më të mirë se sa kanë punuar.”*^{ccclxiv}

Shkurt, për një njeri që dëshiron të lëvizë drejt All-llahut para se të ndër marrë çdo gjë duhet ta forcojë imanin e tij. Mandej sa më shumë që të jetë imani i fortë dhe i madh, aq më tepër do të ngritet nga nivelet më të larta të përsosshmërisë.

All-llahu në Kur'an thotë: *“O besimtarë, kur ju thuhet: “Bëni vend në tubim, ju zgjeroni vendinë që edhe All-llahu t'iu zgjerojë!, por ju thuhet: Kundërshtoni” – ju kundërshtoni! All-llahu ata nga mesi i juaj, që besojnë dhe ata të cilëve u është dhënë*

dijenja, do t'i ngritë në shkallë të lartë. All-llahu është i informuar se çka punoni. ”^{ccclxv}

Shkaqet e pjekurisë dhe të afruarit me All-llahun xh.sh

Për ta përsosur dhe ngritur shpirtin tonë dhe për t'iu afruar All-llahut mund të shfrytëzojmë shkaqe të ndryshme. Ne këtu do t'i shtjellojmë disa nga më të rëndësishmet nga to:

1. Të përkujtarit (dhikri) All-llahun.
2. Zhvillimi i vlerave dhe virtyteve morale.
3. Veprat e mira (të lavdërueshme)
4. Lufta (xhihad) dhe martirizimi (shehidllëku).
5. Ndihma dhe shërbimi ndaj njerëzve.
6. Lutja (duaja)
7. Agjërimi

Më tej do të përpiqemi t'i shpjegojmë me radhë shkaqet e lartpërmendura.

SHKAKU I PARË

Të përkujtuarit (dhikri) All-llahut xh.sh

Të përkujtuarit All-llahun mund të llogaritet fillim i lëvizjes shpirtërore dhe fillimi i udhëtimit drejt afrimit me All-llahun (sejr-i suluk).

Një njeri i cili udhëton, nëpërmjet dhikrit dalngadalë fillon të dalë nga horizontet materiale dhe shkel botën e dritës dhe ngazëllimit dhe gjithashtu gjatë kohës përkryhet deri sa të arrijë në nivelin afër All-llahut xh.sh. Të përkujtuarit All-llahun është ruhi i ibadeteve dhe duke qenë kjo krejt ligjore, është qëllimi më i madh i nivelit të tyre. Sepse çdo vlerë e ibadetit është në sasi sa që njeriu posedon ndjenjë afërsie ndaj tij. Lidhur me të përkujtuarit All-llahun në Kur'an dhe hadithe ka shumë këshilla. T'i shohim disa nga to:

All-llahu në Kur'an thotë: *“O besimtarë, kujtone shpesh All-llahun!”* ^{ccclxvi}

Kurse në një ajet tjetër: *“Për ata të cilët e përmendin All-llahun në këmbë, edhe ulur, edhe ratë dhe mendojnë thellë për krijimin e qiejve dhe të tokës “O Zoti ynë, Ti nuk e ke krijuar këtë më kot; qofsh lartësuar! Dhe ruana prej denimit të xjarrit”!* ^{ccclxvii}

Dhe: *“Edhe gota të vendosura, E nënkresë e rënduar.”* ^{ccclxviii}

“Dhe përmende emrin e Zotit tënd në agim dhe pas drake.” ^{ccclxix}

“O Zot, - tha, si do të kem djalë në këtë moshë të shtyrë, madje edhe gruaja ime është shterpë?” *“Ja, ashtu, - tha All-llahu bën çka të dojë.”* ^{ccclxx}

Kurse në suren Nisa thotë: *“Dhe sa herë që kryeni të falurit, përmendeni All-llahun: në këmbë, ulur edhe ratë. Por në kushte të sigurta të falurit kryeni plotësisht, sepse të falurit është caktuar për besimtarët në kohë të caktuar.”* ^{ccclxxi}

Është transmetuar se Imam Xhafer Sadiku a.s. ka thënë: *“Çdo njëri që e përkujton All-llahun shumë, atë All-llahu në xhennet do ta mbajë nën hijen e bekimit të vet.”* ^{ccclxxii}

Njëherë Imam Xhaferi u drejtohet shokëve të tij duke thënë: *“Përkujtone All-llahun aq sa keni mundësi ditë e nat. Sepse All-llahu ka urdhëruar që ta përkujtojmë shumë Atë, andaj dhe Ai përkujton besimtarin i cili e përkujton Atë. Dijeni që një besimtar i cili përkujton All-llahun do të përkujtohet nga ana e Tij.”* ^{ccclxxiii}

Prap Imam Sadiku thotë: *“All-llahu Teala, hz. Musasë (s.a.v.) i ka thënë kështu: ‘Më përkujto Mua shumë, ditë e nat, dhe kur më përkujton të jesh i qetë dhe i përlurur dhe kur ballafaqohesh më ndonjë të keqe bëhu i qetë dhe i durueshëm. O Musa! Mbështetu tek Unë dhe veprat e tua të mira të cilat janë pasuri të përjetshme leri afër Meje.’”* ^{ccclxxiv}

Imam Sadiku në një vend tjetër thotë: *“Për çdo gjë ka kufij pos përkujtimit të All-llahut. Ekzistojnë disa obligime nga All-llahu dhe çdo njëri që i rrespekton ato, atij pra ato i bëhen kufij. Çdo njëri i cili agjëron muajin e ramazanit ai është kufiri i tij. Çdo njëri që i kryen ceremonitë e haxhit dmth. ato janë kufijtë e tij. Por përkujtimi i All-llahut nuk ka ndonjë kufij.*

All-llahu kur nuk knaqet nga goja e tij që përkujton atë. Edhe as që e ka lënë bile ndonjë kufij për të. Pastaj e lexoi këtë ajet: “O besimtarë, kujtone shpesh All-llahun! Dhe madhëronë në mëngjës edhe në mbrëmbe.” (Ahzab/41-42)

Më pastaj tha: *“All-llahu në këtë ajet nuk ka caktuar ndonjë sasi për ta madhëruar atë.”* Vazhdoi më tej: *“Babai im (Imam Muhammed Bakiri) madhëronte shumë All-llahun. Derisa unë ecja me të ai gjithnjë përkujtonte Atë. Derisa haja me të ai e adhuronte Atë. Bile edhe derisa fliste me njerëzit nuk mungonte ta madhërojë All-llahun. E shihja kur gjuha i ngjitej për goje ai vazhdimisht thoshte “la ilahe il-lallah”. Pas namazit të sabahut na mblidhte rreth vetes dhe na urdhëronte që ta përkujtojmë All-llahun derisa sa të lindë dielli.”*

Vazhdon duke thënë: *“I dërguari i All-llahut ka thënë: “T’ju lajmëroj mbi veprën më të mirë e cila do t’ju lartësojë për çdo veprim, i cili tek All-llahu është më i pastër dhe më e dashur, më e virtytshëm se paraja dhe pasuria bile edhe më i virtytshëm se lufta*

(xihadi) kundër armikut tuaj dhe më i mirë se çdo punë tjetër? Kur sahabet ia kthyen “urdhëro o i dërguari i Zotit, ai ia ktheu: “përkujtojeni (adhurojeni) shumë All-llahun xh.sh.”

Pastaj Imam Sadiku ligjëratën e tij e vazhdoi kështu: “Një njeri shkoi te i dërguari i Zotit dhe e pyeti: “Cili është më i ngrituri në mesin e atyre që janë në xhami (mesxhid)? I dërguari iu përgjigj: “Ai i cili All-llahun e përkujton më shumë se të tjerët.” Pejgamberi ka thënë: “Çdo kush që ka gjuhë e cila e adhuron All-llahun, atij i është dhënë e mira e kësaj dhe asaj bote.”^{ccclxxv}

I dërguari i All-llahut Muhammedi s.a.v. Ebu Dherit i ka thënë: “Këndo shumë Kur’an dhe përkujto (bën dhikr) Zotin shumë, meqë kjo vepër të bën që edhe ti të përkujtohesh në qiej dhe bëhet shkak që në këtë botë të përfitosh nur (dritë).”^{ccclxxvi}

Imam Hasani a.s. transmeton nga i dërguari i All-llahut kët hadith: “Garoni për kopshtet e xhennetit “Kur sahabët pyetën se cilët janë kopshtet e xhennetit?, ai u përgjigj: Hallkat e dhikrit.”^{ccclxxvii}

Imam Sadiku citon që pejgamberi të ket thënë: “Në mesin e të humburve ai i cili përkujton All-llahun është sikur luftëtarë që ikën nga lufta dhe xhenneti është farz për një luftëtarë të këtillë.”^{ccclxxviii}

I dërguari i All-llahut Muhammedi s.a.v.: “Shfrytëzoni kopshtet e xhennetit. Të pranishmit pyetën, o i dashuri Zotit, cilët janë ata kopshte të xhennetit? I dashuri Zotit iu përgjigj: Vendet (mexhliset) e dhikrit. Përkujtojeni All-llahun ditë e nat, secili që dëshiron ta dijë pozitën dhe vlerën e vet tek All-llahu të shikoj se çfarë pozite ka All-llahu tek ai. Sepse All-llahu robin e tij e shpie në ato pozita ku edhe ai e ka vendosur në zemrën e tij All-llahun. Dijeni që përkujtimi (dhikri) në All-llahun, është ai i cili juve ju ngrit në shkallë të larta pas çdo veprë të mirë dhe është vepra më e mirë dhe më e virtytshme se rrezatimi i rrezeve të diellit. Mandej All-llahu ka thënë: “Unë jam me ata të cilët më përkujtojnë”^{ccclxxix}

Ja pra tani u sqarua çështja e dhikrit bazuar në ajete dhe hadithe. Tani të shohim se ç’kuptojmë me fjalën dhikër.

Ç’qëllim ka dhikri?

Më lart u vërejt se dhikri është një ibadet i madh dhe se është rruga më e mirë për ta edukuar shpirtin, për ta përkryer eposhin dhe për të udhëtuar drejt Zotit (sejr-i suluk). Tani të shohim se ç’qëllim ka dhikri i cili u përmend dhe u lavdërua aq shumë në ajete dhe hadithe. Athua ky dhikër ka për qëllim vetëm fjalët “subhanallah, elhamdulillah dhe la ilahe il-lallah” apo ka për qëllim krejt diçka tjetër? Athua këto fjalë të lartëpërmendura pa poseduar kuptim ezoterik mund të kenë kaq ndikim të madh? Fjala dhikër në fjalorët gjuhësor ka kuptimin ibadet (dhikër) i shprehur me gojë si dhe ibadet i perceptuar me zemër dhe me qetësi të brendshme. Edhe nëpër hadithe janë përdorur të dy kuptimet.

Në hadithin kur hz. Musai s.a.v. i lutet Zotit duke i thënë: “O Zoti im, cili është shpërblimi për ata të cilët të përkutojnë Ty me gjuhë dhe me zemër? Zoti ishte përgjigjur: “O Musa! Në ditën e kijametit atë do ta vendos nën hijen e arshit (kati më i lartë i qiellit) dhe nën mbrojtjen Time.”

Siç shihet nga hadithi se dhikri bëhet edhe me gjuhë edhe me zemër. Ka shumë hadithe në të cilët ceket se dhikri bëhet edhe me gjuhë edhe me zemër. Por në të shumtën e rasteve në hadithe thuhet se dhikri i vërtet dhe i përsosur është ai i cili perceptohet me zemër dhe bëhet në qetësi shpirtërore – të brendshme. Të përkujtuarit All-llahun rrjedh nga një kuptim shpirtëror dhe hyjnor, nga të perceptuarit nga brenda Zotin e botrave, nga të pasurit për qëllim All-llahun dhe veten ta konsiderosh

vazhdimisht para All-llahut. Ai i cili përkujton All-llahun në këtë mënyrë i zbaton rregullat e Tij, i zbaton të gjitha farzet (obligimet) dhe gjithashtu qëndron larg nga mëkatet. Prandaj dhe nuk është një punë e lehtë të përkujtohet All-llahu.

Imam Sadiku thotë: “Janë tri gjëra shumë të vështira që nuk mund t’i bëjë çdo kush:

1. Të sillesh i ndërgjegjshëm në atë masë sa atë që nuk e dëshiron për vete të mos e dëshirosh as për të tjerët.
2. Barazia në pasuri me vëllezrit besimtar.
3. Në çdo rast të përkujtuarit All-llahun nuk është vetëm fjala “subhanallah, elahmdulilah dhe la ilahe il-lallah”, por është në atë rast kur përballesh me një farz ta zbatosh atë dhe gjithashtu kur përballesh me ndonjë mëkat ta braktisësh atë menjëherë.”^{ccclxxx}

I dërguari i All-llahut Muhammedi s.a.v. djalit të xhaxhait të tij Aliut a.s. i thotë: “Të zbatuarit e tri gjërave janë mbi forcat e ummetit tim, ato janë:

1. Të jesh i barabarët në pasuri me vllëzëri besimtarë.
2. Të jesh i ndërgjegjshëm ndaj njerëzve.
3. Të përkujtuarit All-llahun në çdo çast. Me dhikër nuk kuptojmë vetëm fjalët “subhanallah, elhamdulilah, la ilahe il-lallah dhe All-llahu ekber, por kur ballafaqohesh me ndonjë mëkat duke u frikësuar nga All-llahu, ta braktisësh atë.”^{ccclxxxi}

Hz.Aliu thotë: “Mos e përkujto All-llahun me pakujdesi dhe mos e harro Atë.

Përkutoje All-llahun në një mënyrë të përsosur, sa që gjuha dhe zemra të jenë një dhe gjithashtu brendësia dhe e jashtëmja të behen një. Derisa përkujton All-llahun nuk e harron vetveten dhe e di se epsi ende ndikon në punët tua atëherë nuk llogaritet se vërtetë e ke përkujtuar All-llahun.”^{ccclxxxii}

Transmetohet nga Imam Sadiku të ket thën: “Secili që me të vërtetë e përkujton All-llahun i nënshtrohet Atij, dhe secili që është i pavetëdijshëm për All-llahun bën mëkate, të nënshtruarit ndaj All-llahut është shënjë e udhëzimit kurse të qenit i pavetëdijshëm për All-llahun, është shënjë e devijimit. Dhikri është rrënja e nënshtrimit kurse mosvetëdija rrënja e devijimit. Atëherë zemrën drejtoje kah kibla dhe gjuhën mbaje nën urdhërin e zemrës, mos lejo që të miratojë mendja dhe atë mos e lëviz jashtë kornizës së besimit (imanit). Sepse All-llahu di se çka ke në brendësi dhe jashtë saj. Bëhu sikur tani është duke të dal shpirti dhe sikur je duke dhënë llogari para All-llahut. Urdhëroje epshin që t’i zbatojë urdhërat dhe rregullat hyjnore dhe mos e angazho atë me diçka tjetër pos me rrespektimin e urdhërave dhe ndalesave. Pastroje zemrën me ujin e pikëllimit. Përkujtoje All-llahun ashtu sukur të përkujton Ai ty. Sepse ai të përkujton edhe pse nuk ka ndonjë përfitim nga ti. Atëherë, përkujtimi i All-llahut është më i vlefshëm, më i shijshëm, më i shkëlqyeshëm dhe më i lartë se përkujtimi yt ndaj Tij. Të njohtuarit me dhikrin ndaj All-llahut është pretekst i të qenit i qetë, i përmbajtur dhe i drejtë. Dhe rezultati i kësaj është se në të ardhmen (në kijamet) do ta shohësh virtytin dhe bekimin e Tij. Prandaj, edhe nëse rrespekti dhe nënshtrimi yt është i madh, para faljeve të Tij është shumë i vogël. Atëherë vepro vetëm për hir të Tij. Në qoftë se dhikrin që e bën e llogarit si të tepërt atëherë kjo bëhet shkak i hipokrizisë, mendjemadhësisë, injorancës, të qenit i ashpër dhe vandal ndaj njerëzve, i konsiderimit të madh të ibadeteve dhe të bën që të jesh mosmirënjohës i bekimeve dhe mirësive të All-llahut. Një dhikër i këfillë nuk është tjetër pos largimit nga All-llahu dhe me kalimin e kohës nuk do të ketë ndikim tjetër pos pikëllimit dhe vrazhdësisë. Të përkujtuarit All-llahun ndahet në dy pjesë: Njëri është dhikri origjinal (halis) të cilin e shoqëron zemra, kurse tjetri është dhikri i cili të bën të heqësh dorë nga bota, i cili mohon t’i lutesh çdo gjëje tjetër pos All-llahut. Ashtu siç thotë edhe pejgmaberi: “Unë Ty nuk mund të lavdëroj, Ti je ashtu siç e ke lavdëruar Vetën.

“Prandaj peygamberi dhikrit të vet nuk i kishte dhënë rëndësi fare. Sepse peygamberi e dinte shumë mirë se para se ai ta përkujtonte All-llahun, më parë All-llahu e kishte përkujtuar atë. Andaj dhe të tjerët e meritojnë edhe më tepër të mos i llogarisin fare dhikret e tyre. Atëherë, ai i cili dëshiron të përkujtojë (bëj dhikër) All-llahun, duhet ta dijë që njeriu nuk mund ta përkujtojë All-llahun derisa All-llahu nuk e përkujton atë dhe nuk mbështet atë për të ecur në këtë rrugë.” ^{ccclxxxiii}

Siç u cek edhe në hadithet e lartpërmendura koncentrimi i zemrës dhe qetësia e saj janë shembuj të dhikrit. Dhikri nuk është vetëm një fantazi dhe përkujtim i cili nuk ndikon fare por, është nënshtrim i urdhërave dhe ndalesave të All-llahut dhe një qetësim i zemrës që është një nga shenjat e këtij nënshtrimit. Mandej nuk duhet që ky dhikër të përbëhet vetëm nga fjalët “lailahe il-lallah, subhanallah dhe elhamdulilah” meqë edhe këto fjalë janë një shkallë dhe nivel i dhikrit të Zotit. Siç dihet edhe dhikret shprehur me fjalë rrjedhin nga zemra. Një njeri i cili i përmend këto fjalë sigurisht që edhe nëse jo shumë ka përkujtuar All-llahun, kështu që s’do t’i merrte fare në gojë këto fjalë. Edhe sipas këndvështrimit Islam këto fjalë janë të mira dhe sevape, por është kusht që të kenë për qëllim afrimin me Zotin. Gjithashtu edhe forma e namazit përbëhet nga këto fjalë dhe lëvizje dhe All-llahu nga ne ka dëshiruar namazin formal (dhahir). Prandaj dhe qetësia e zemrës dhe koncentrimi i brendshëm janë shpirti i namazit.

Shkallët e dhikrit

Dhikri është një pozitë shumë gjerë dhe ka shumë shkallë dhe nivele. Shkalla e parë dhe më e ulta fillon nga dhikri gojor dhe me gjuhë dhe vazhdon deri në shkallën e shikimit dhe rëndmit (fena).

Në shkallën e parë ai që bën dhikër meqë me zemrën e tij është koncentruar kah All-llahu me qëllim të afrimit me të nuk u kushton rëndësi kuptimeve të fjalëve që i thotë me gjuhë.

Në shkallën e dytë gjatë dhikrit me qëllim të afrimit me Zotin fjalët të cilat i thotë me gjuhë në të njejtën kohë i mundohet t’i sjellë në mend kuptimet e tyre.

Në shkallën e tretë gjuha duke përcjellë zemrën edhe ajo bën dhikër. Kështu që zemra koncentrohet kah All-llahu dhe pasi që i beson kuptimit dhe nocionit të dhikrit, urdhëron që edhe gjuha të bëjë dhikër.

Në shkallën e katërt, ai i cili bën dhikër (saliku) ka një koncentrim të plotë dhe një qetësi të brendshme ndaj Krijuesit, për qëllim ka Atë, kurse veten e imagjinon para Tij. Në këtë shkallë salikët sipas niveleve janë të ndryshëm, çdo njëri në ekuilibër është më i përsosur se tjetri. Aq më tepër sa i ndërprejnë lidhjet me të tjerët pos All-llahut aq më tepër afrohen tek All-llahu dhe ushtrojnë dashuri për Të dhe kjo gjendje i bën që të largohen nga gjithë krijesat tjera pos Zotit dhe vazhdon gjer sa të bashkohen me All-llahun. Saliku në këtë shkallë e cila është shkalla më e lartë gris mbulesat dhe perdet e kësaj bote, pren të gjitha lidhjet metaforike dhe ka arritur në burimet e pjekurisë dhe të mirave. Është kthyer kah Zoti duke braktisur çdo gjë bile edhe epshin e vet. Ka ndërprerë dashurinë ndaj çdo kujt përpos ndaj All-llahut. Kur ai arrin në këtë shkallë nuk gjen gjë tjetër t’ia japë zemrën pos All-llahut. Dhe gjithashtu nuk gjen mik tjetër përpos All-llahut që të miqësohet më të. Nuk sheh të vërtetë tjetër pos All-llahut. Këta individë të devotshëm kanë arritur në madhësi, pjekuri, mirësi dhe më sytë e zemrës së tyre shohin dritën e nurit të All-llahut. Pasi që tani më kanë arritur në burimet e pjekurisë, pjekuritë simbolike janë të pavlefshme dhe të marra. Digjen nga dashuria dhe muhabeti ndaj All-llahut dhe knaqësinë e kësaj dashurie nuk e ndërrojnë me të botratë. Kur i shohin krijesat e All-llahut në këtë botë ato o konsiderojnë si reze

të dritës së nurit dhe si nga një argument dhe si nga një shenjë i qenies së përsosur të All-llahut (xh.sh.). Lidhur me këtë çështje lideri i mistikve Hz.Aliu thotë:

“Në këtë botë para çdo gjëje, pas çdo gjëje dhe me gjithë çka e kam parë All-llahun.”
Kur Hz.Aliun e pyetën: *“E ke parë ti Zotin që i lutesh Atij? Ai përgjigjet: “Të mjerët ju, unë nuk i lutem atij Zoti që nuk e shoh. Ata prap pyetën: “Si e ke parë Atë? Ai ua ktheu: Të mjerët ju, Zoti nuk shihet me sytë e jashtëm (dhahir); Atë e shohin zemrat me besim (iman) të vërtetë.”* ^{ccclxxxiv}

Hasani a.s. thotë: *“Duke pasur nevojë çdo gjë për Ty, si mund që qenia jote të arsyetohet me ndonjë argument tjetër. Athua ka ndonjë send të hapur që ekziston në ndonjë qenie tjetër, që ajo Ty të bëjë të hapur? Ti kur ke qenë i fshehur (gaib) dhe ke nevoj për ndonjë argument për ta vërtetuar qenien Tënde? Kur ke qenë larg që shenjat dhe gjurmët të bëhen shkaqe për të arritur gjer tek Ti? Eshtë i verbër ai sy i cili nuk të ka nën vështrimin e vet dhe sa është i dëmtuar ai rob që zemra e tij nuk e ka shijuar dashurinë tënde.”* ^{ccclxxxv}

Hz.Aliu në lutjen Shabanie lutet në këtë formë: *“O Zoti im, ma bën të mundur që të heq dorë nga çdo gjë tjetër pos Teje, m’i ndriço sytë e zembrës sime që të mund t’i shoh bukuritë Tua, sytë largpamës të zembrës t’i gris in mbulesat (perdet) e dritës, të arrijnë në burimin e madhështisë dhe shpirtërat tanë të arrijnë në shkallën tënde të lartë.”* ^{ccclxxxvi}

Imam Zejnul Abidin për njerëzit e devotshëm thotë: *“O Zoti im! Eshtë e paaftë, gjuha që të falënderojë për bekimet dhe bukuritë Tua, mendja që të përceptojë të vertetën e bukurive Tua dhe sytë që shohin dritën (nurin) e bukurive Tua. Për të arritur në nivelin e aftësisë (ma’rifet) nuk u ke lënë rrugë tjetër robërve pos që ata të rrëfejnë paaftësinë e tyre. O Zoti im! Na streho në kopshtin në të cilin është mbjellë fidani i zembrës dhe dashuria (ashku) e cila rrëmben zemrat edhe në qendrën e mendimeve të larta. Na bën nga ata robër të cilëve iu është dhënë bekimi i afrimit dhe shikimit në Zotin e tyre, që pijnë mirësi nga gota e dashurisë, që kanë hyrë në kanalet e dashurisë dhe sefasë, të cilëve u është grisur mbulesa nga sytë e zembrës dhe iu është zhdukur dyshimi mbi besimin në zemrat dhe gjithashtu iu është zhdukur vuajtja e shkaktuar nga dyshimi në zemrat e tyre. Na bën nga ata robër që të cilëve iu janë hapur zemrat nga aftësitë/njohuritë (ma’rifet), që në garat e devotshmërisë u janë ngritur në ndihmë atyre, që posedojnë zemër të lezetshme kur janë para Zotit dhe kur janë me robërit e fshehur të Tij. Ata në rastet e frikshme përdorin rrugën e sigurt dhe kanë një epush të sigurt që i kthehet Zotit të tij, ata kanë arritur në shkallën e sigurt të lumturisë dhe shpëtimit, kur shohin të dashurin e tyre (Zotin) i ndriçojnë sytë dhe gjejnë prehje shpirtërore dhe fitojnë nga ndërrimi i kësaj bote me botën tjetër.*

O Zoti im! Eshtë shumë e shijshme ardhja e inspirimit nga dhikri për Ty! Sa i ëmbël është udhëtimi në rrugët e fshehta (gajb) në drejtim tek Ti! Sa e ëmbël është shija e dashurisë për Ty! Sa i shëndetshëm është sherbeti i afrimit tek Ti!

Atëherë na shpëto që mos të largohemi nga Ti, na bën nga më të urtët, nga më të devotshmit, nga më të përlurrit dhe më besnikët, dhe ata që më së shumti të adhurojnë Ty.

O i bukuri dhe i Madhi Zot! O mëshirues dhe mëshirëbërës! Për hir të rahmetit dhe rrespektit Tënd, ma prano lutjen time. O mëshirues i mëshiruesve!” ^{ccclxxxvii}

Shkalla e katërt është më e larta dhe më e shenjta. P.sh. Kur saliku (ai i cili bën dhikër) kupton madhësinë e pafund, bukuritë dhe lartësitë e Zotit, kur ka parasysht dashurinë, dritën dhe mirësitë e Tij dhe kur sheh se është shumë i dobët dhe i paaftë për të arritur në atë shkallë të lartë dhe ta kalojë atë distancë të gjithë asaj largësie, atëherë tek ai lind një dashuri dhe del në pah një dëshirë (shevk) e jashtëzakonshme. Pra këtë shkallë e quajnë “shevk”.

Prandaj nëse ka arritur në shkallë, nivel dhe pjekuri me këto krijon shoqëri dhe vazhdimisht është i gëzuar dhe ndihet i lumtur. Kurse kët shkallë e quajnë “unsijet”-shoqërim/miqësi.

Pasi ka përceptuar madhësinë, bukurinë dhe përsosmërinë e All-llahut për të arritur në atë shkallë informohet mbi paaftësinë, pafuqishmërinë dhe dobësinë e tij dhe nga ai moment nis t’i dridhet zemra, ndien dhembje, frika ia kaplon trupin dhe fillon të qajë e të digjet. Kurse këtë shkallë e quajnë “havf”-frikë. Edhe shkallët tjera janë të njejta si këto.

Meqë unë jam një rob i All-llahut i dhën pas dëshirave shpirtërore, rob i zullumeve materiale, i paaftë që të ngritem në këto shkallë të larta, ndërsa këmba ime nuk ka shkelur mbi këtë oqean të pafund për këto nivele të shenjta, të lartësuarra dhe të pafundshme, i lë që të flasim ata të cilët i kanë shijuar këto nivele, vetëm ata janë kompetentë mbi këto çështje. Andaj ai i cili nuk ka shijuar shijen e miqësisë dhe afërsisë është i paaftë të flasë për to. {I dua të mirët por për fatë të keq nuk jam prej tyre. O All-llahu im! Na shijo shijen e dhikrit Tënd, dhe na bën prej atyre që bëjnë dhikër.}

Pra t’i dëgjojmë kompetentët lidhur me këtë: Filozofi dhe arifi i madh Sadruddin Shirazi kështu shkruan: “Në qoftë se njeriut i bëhet nasip një nur (dritë) e mëshirës së All-llahut ai do të zgjohet nga gjumi i injorancës, në këtë rast ky njeri do të informohet mbi ekzistencën e një bote tjetër tej botës materiale dhe mbi shijet dhe dëshirat më të larta se shijet dhe dëshirat shtazore. Prandaj nga ky moment më nuk mirret me gjëra të pavlershme dhe të kota dhe posa ta bëjë ndonjë mëkat do të pendohet tek All-llahu. Fillon të mendojë mbi hadithet dhe synnetin e të dërguarit të All-llahut dhe fillon t’i zbatoj rregullat e sheriatit. Heq dorë nga pislleqet e kësaj botë si posti, pozita etj. dhe përqëndrohet në atë se si ta marrë bekimin e All-llahut dhe pos Tij nuk ka qëllim tjetër. Shpëton nga tokat e epshit dhe ngritet drejt All-llahut. Në këtë rast atij i duken disa rreze nga nuri hyjnor dhe për atë hapet një derë nga bota e brendshme dhe gradualisht për atë shihen disa faqe (fletë) të reja nga bota e shenjtë. Mandej gjërat e brendshme i sheh në formë të shembujve, dhe pasi që merr shije nga shikimi i gjërave të brendshme (gajb) tërhiqet në vetmi dhe e sheh të udhës të ulet me një qosh dhe vetëm t’i lutet All-llahut. Zemra e tij shpëton nga gjërat materiale dhe me tërë qenien e tij percepton vetëm All-llahun. në këtë gjendje atij gradualisht i jipen dituri hyjnore dhe nganjëherë nga ai reflektojnë rrezet hyjnore. Në ato momente hyn në botën e plotëfuqishme dhe i sheh mendjet abstrakte mandej ndriçohet me realitetin e asaj bote. Sipas salikut pos All-llahut çdo gjë është zhdukur dhe kur dëgjon zërin: “(All-llahu pyet:) *sotë prona e kujtë është? E All-llahut Një, të plotëfuqishëm*”, kjo shkallë quhet Tevhid.^{ccclxxxviii}

Kurse arifi i njohur Fejzi Kashani (rehmetliu) shkruan: “Për ta përgatitur gjendjen që ta fitosh dashurinë e All-llahut, të arrish dhe ta shohësh All-llahun, duhet ta forcosh rrugën e dashurisë dhe të fitosh dhe ta forcosh urtësinë tënde. Kurse rruga e të fituarit urtësi është që zemra të pastrohet nga zënkat e kësaj bote, të jetë e zënë vetëm me dhikër për

All-llahun dhe nga mendja dhe zemra të shporrësh çdo gjë përveç dashurisë për të madhin All-llah. Prandaj, zemra është si një enë, nëse e mbush me ujë plotë atëherë nuk do të ket kapacitet për uthull, andaj për të zënë vend uthulla në atë enë duhet të derdhet uji nga ajo. All-llahu askujt nuk ia ka krijuar dy zemra. Dashuri e përsosur është që ta duash All-llahun me gjithë zemër, ndërsa nëse dashurohesh në diçka pos Tij, atëherë vetëm një pjesë e zemrës do të jetë e zënë me tjetër kend. Normal, në këtë rast bën përjashtim ajo nëse njeriu dashuron një veprim, krijesë, apo ndonjë emër e cilësi që Vetë All-llahu e dëshiron atë. Allahu në Kur’an thotë:

“...Thuaj: “All-llahu” E pastaj lëri ata le të zbavitën me gëgjeshtrat e tyre.”
(An’am/91)

Këtu del në pah epërsia e dëshirës (shevku), prandaj dhe njeriu duhet të përpigjet edhe më shumë që ajo e cila u është zbuluar, t’i zbulohet edhe më shumë dhe të kërkojë që deri më tani ajo e cila nuk iu është zbuluar t’i zbulohet dhe ta dëshirojë atë me gjithë qenien e tij. Përkundrazi, dëshira vazhdimisht nga një anë perceptohet kurse nga një anë nuk perceptohet dhe gjithnjë mbetet në mesin e dy gjërave të pafund. Sepse, shkallët dhe nivelet e qartësisë së një gjëje janë të pafundshme. Andaj, rritja/shumimi i një gjëje të mbetur përherë (baki) nga bukuria dhe madhështia e All-llahut padyshim që nuk ka kufij. Në të kundërtën, pas bashkimit ekziston një dhembje e padukshme e cila jep knaqësi dhe ndien dëshirë më të madhe për ta vazhduar edhe më tej udhëtimin. Atëherë dëshira në asnjë moment nuk hesht. Më së shumti pasi t’i ketë parë shkallët e lartëpërmendura. “...Drita e tyre shetit përpara tyre dhe nga ana e djathtë. Zoti ynë, -do të thonë,- përsosë dritën tonë dhe na e fal se Ti, me të vërtetë, ke mundësi për çdo send!” (Tahrim/8).^{ccclxxxix}

Dhikri dhe efektet e takimit me All-llahun

Siç thamë edhe më lart se dhikri është një urtësi apo pjekuri për t’u qenë i lumtur dhe për t’iu afruar All-llahut, është një pozitë e brendshme dhe një e vërtetë shpirtërore. Personi i cili është duke udhëtuar në drejtim të All-llahut vërtetë ka arritur në disa nivele që mëheret nuk i ka paramenduar fare. Nëse themi nivel i lumturisë është e vërtetë, e nëse themi që është nivel i shoqërisë, i dëshirës, i dashurisë, i kërkesës dhe i takimit me All-llahun edhe këto kuptime nuk janë aspak metaforike por kanë nga një të vërtetë. Prandaj niveli i lartëpërmendur është një pozitë dhe shkallë e cila posedon qenie të veten dhe natyrisht duhet të ketë shenja simptome të reja. Dhe qenia e asaj pjekurie/urtësie njihet me anë të shenjave. Tani do t’i cekim disa nga ato shenja:

1. Pasioni i bindjes ndaj All-llahut

Kur njeriu sheh fëtyrën e vërtetë të brendshme të një personi dhe pasi ka arritur në një pozitë afër tij, padyshim se do t’u nënshtrohet urdhërave të tij. I bën të gjitha ato për të cilat urdhërohet dhe i braktis, nuk i bën ato të cilat i janë ndaluar. Nëse njeriu dëshiron të dijë se ka arritur apo jo në këtë nivel, atëherë i mbetet të shohë se sa është i varur nga urdhëresat dhe ndalesat e All-llahut, me këtë sasi të varësisë mund ta kuptojë se në çfarë niveli ka arritur. Derisa njeriu nuk u përmbahet urdhërave dhe ndalimeve të All-llahut është e pamundur të arrijë në nivele dhe shkallë të lumturisë dhe shoqërimit.

Imam Sadiku a.s. në përmbledhjen e fjalës dhikër thotë: “Dhikër është kur ballafaqohesh me një urdhër nga All-llahu, ta zbatosh atë dhe kur ballafaqohesh me ndonjë ndalesë nga All-llahu, të heqësh dorë nga ajo.”^{cccxix}

Imam Hysejni a.s. në hutben e Arafatit lutej kështu: “O Zot që ëmbëlsinë e shoqërimit ua shijon të devotshmëve, ata qëndrojnë para Teje të qetë, të butë dhe vazhdimisht të falendërohen Ty. O Zot që para Teje qëndron evlijaja të cilit ia ke mbathur rrobat e Madhërueshme të istigfarit.”^{ccxcxi}

Kurse All-llahu në Kur’anin Famëlartë thotë: “Thuaj: “Përruluni All-llahut edhe profetit!” Por nëse ia këtheni shpinën, ani se All-llahu me të vërtetë nuk i do mosbesimtarët.”^{ccxcii}

Transmetohet nga Imam Sadiku të ketë thënë: “Vërtet kush e përkujton All-llahun (bën dhikër) edhe i bindet Atij dhe kush është mospërfillës (gafil) është mëkatar.”^{ccxciii}

2. Qetësia dhe përlulja

Ai njeri i cili e njeh fuqinë dhe madhësinë e All-llahut deshi s'deshi ka për të ndërë qetësi dhe përlulje para Tij dhe vazhdimisht turprohet nga të metat dhe paaftësitë e tij. Imam Sadiku thotë: *“Të diturit se All-llahu vazhdimisht të vështron nga afër bëhet shkak për qetësinë, përluljen dhe turpin tënd.”* ^{cccxciv}

3. Dashuria (ashku) për ibadet

Njëra nga shenjat e të arriturit në nivelin e lirisë/lumturisë (shuhud) është edhe dashuria dhe interesimi për ibadet (adhurim), dhe gjithashtu kënaqësia që merr nga ibadeti. Sepse një njeri i cili ka njohur madhësinë dhe forcën e All-llahut, veten e sheh gjithnjë para Tij prandaj dhe i pëlqen kënaqësia që vetëm me Të të shoqërohet, vetëm Atij t'i lutet, t'ia tregojë çdo gjë që e ndien nga brenda dhe t'i qajë hallet vetëm me Te. Ata të cilët janë të mangët nga shijet e këndshme shpirtërore jipen vetëm pas gjërave të cilat nuk shkaktojnë dhembje dhe pas gjërave simbolike, kurse ata të cilët kanë shijuar shijen e të bërit ibadet për All-llahun në asnjë mënyrë nuk dëshirojnë gjendjet e tyre shpirtërore t'i ndërrojnë me gjëra tjera. Po këta janë ata të cilët nuk e adhurojnë All-llahun për të fituar sevape apo se do të ndëshkohen por, All-llahun e adhurojnë vetëm se Ai e meriton adhurimin. Lidhur me këtë çështje mund t'u drejtohem haditheve të Resulullahit dhe fjalëve e këshillave të Hz. Alisë dhe imamëve tjerë.

4. Qetësia dhe rehatia e zemrës

Kjo botë është një vend i brengosjes, shqetësimit, vuajtjes dhe dhembjes. Shqetësimet e kësaj botë në përgjithësi mund t'i ndajmë në tri grupe:

- në grupin e parë bëjnë pjesë: sëmundjet dhe vdekjet e të afërmeve, dhuna e shkaktuar nga të tjerët, shkelja e të drejtave dhe padrejtësitë, joharmonia dhe shqetësimet e nduarnduarta.
- përmallimi dhe brengosja për atë se nuk mund t'i arrijë në gjërat dhe përfitimet e kësaj bote.
- Frika se mos do ta humbë atë që e posedon për momentin: Frika nga vjedhja e pasurisë, shkatërrimit, humbja e fëmijve, sëmundjet dhe vdekja. Gjërat e këtilla zakonisht njerëzve ua prishin qetësinë dhe rehatinë, kurse të gjitha këto burojnë nga interesimi i tepërt për këtë botë, lidhja për të dhe të larguarit nga dhikri ndaj All-llahut.

Në Kur'anin Kerim thuhet: *“Por kush i kthen shpinën udhëzimit (Librit) tim, ai do të çojë jetë të rëndë dhe në ditën e kijametit do ta ngjallim të verbër.”* ^{cccxcv}

Vetëm robërit e vërtetë të All-llahut të cilët kanë arritur në burimet e urtësisë dhe mirësisë i shohin bukuritë dhe përsoshmëritë e pafundshme të All-llahut. Zemrat e tyre janë të lumtura vetëm atëherë kur miqësohen me Të dhe kur e përkujtojnë Atë. Nuk ka brenga dhe vuajtje. Pasi kanë All-llahun dhe mirësinë e Tij sikur të kenë patur çdo gjë. Meqë nuk janë të dhënë pas kësaj botë andaj dhe nuk brengosen dhe shqetësohen nëse nuk kanë gjë në këtë botë. Zemrën ia kanë dhuruar Atij i cili nuk ka të mangët asnjë përsosshmëri dhe burimve të mirësive.

Imam Hysejni në duanë e Arafatit lutet kështu: *“O All-llahu im! Vetëm Ti je ai i cili largon çdo gjë nga zemrat e evlijave që mos të dashurojnë dhe mos të strehohen te askush tjetër pos tek Ti. Kur ndodhin incidente të frikshme vetëm Ti je shoku dhe i dashuri i tyre. Nëse gjejnë ndonjë urtësi/dituri të kosiderojnë Ty udhëzues. Ai i cili s'të gjen Ty çka do të gjejë tjetër? Dhe, ai që të gjen Ty ç'ka për të humbur? Ai i cili*

preferon të tjerët e jo është i shkatërruar dhe ai i cili ta kthen shpinën Ty dhe kthehet kah të tjerët e si i pafatë që është!

Derisa sa nuk e ke ndërprerë mirësinë dhe faljen si mund të shpresoj në dikë tjetër pos Teje dhe derisa përvojën Tënde të mirësisë dhe ndihmës nuk e ke ndërruar, asnjë herë si mund që njeriu të kërkojë diç nga të tjerët?..^{cccxcvi}

Ja pra, njëra nga shenjat për të arritur nivelin e shoqërimit dhe lirisë/lumturisë është qetësia e zemrës dhe rehatia shpirtërore.

All-llahu në Kur'an thotë: *“Ata të cilët besojnë dhe zemrat e të cilëve, me përmendjen e All-llahut, qetësohen kur përmendet All-llahu u qetësohen zemrat, apo jo?!”^{cccxcvii}*

Sa më shumë që Imani (besimi) i njeriut është i fortë aq më shumë është i sigurt dhe i qetë.

5. Të drejtuarit e All-llahut robit të Tij

Kur robi përkujton All-llahun edhe All-llahu e përkujton, ndihmon dhe i drejtohet atij. Lidhur me këtë çështje është folur edhe në Kur'an dhe hadithe.

All-llahu në Kur'anin Famëlart thotë: *“Më kujtoni ju Mua, t'ju kujtoj unë dhe më falënderoni edhe mos mohoni!”^{cccxcviii}*

Imam Sadiku a.s. thotë: *“All-llahu Teala ka thënë: “O njeri! Më përkujto ti Mua në epshin (nefsin) tënd edhe Unë do të përkujtoj ty në epshin tim. O Njeri! Më përkujto Mua në qetësi (heshtazi) që edhe Unë ty të përkujtoj në qetësi. O njeri! Më përkujto Mua në shoqëri (mexhlis) që Unë ty të kujtoj në një shoqëri më të mirë se shoqëria jote. Kush e përkujton All-llahun në mesin e njerëzve, All-llahu do ta përkujtoj atë në mesin e engjëjve.”^{cccxcix}*

Të drejtuarit dhe ndihma e All-llahut robit të Tij nuk është metaforike, përkundrazi është shumë e vërtetë dhe e qartë dhe mund ta interpretojmë me njërin nga këto dy rrugë:

- a. Robi (njeriu) duke e përkujtuar All-llahun bëhet gati që t'i marrë ndihmën e tij dhe All-llahu e fal atë dhe ia ngrit në pozita më të larta.
- b. Robi që e përkujton All-llahun, pasi ta ket përkujtuar dhe pasi të jetë kthyer kah Ai realizon ndihmën, mirësinë dhe përkujdesjen e All-llahut. E ngrit në nivele më të larta dhe pushtetin e zemrës së tij (All-llahu) e merr nën udhëheqjen e Tij.

Muhammedi s.a.v.s. thotë: *“All-llahu Teala thotë: “kur e shoh se robi më është kthyer Mua dhe i nxënë me Mua, atëherë lakminë e tij ia shndërroj për t'më lutur dhe që t'më përulet Mua, andaj dhe nëse robi im dëshiron të devijoj dhe të bie në rruugë të këqia atëherë Unë do ta parandaloj këtë. Këta janë evlijatë e Mi të vërtetë. Këta vërtet janë trima. Kur dëshiroj t'i shkatërroj të gjitha krijesat në tokë, për hir të këtyre personave e tërheq (nuk i shkatërroj) azabin Tim.”^{cd}*

Në çdo moment nuk është i dukshëm drejtimi dhe ndihma e All-llahut bërë robit që e ka përkujtuar Atë. Në të kundërtën edhe kjo e ka një sekret të vetin dhe ky mund të shihet nga ato dy rrugët e lartpërmendura.

Padyshim që mirësia dhe ndihma e All-llahut mund të vërehet edhe nga të dy rrugët, pse jo?

6. Dashuria e All-llahut ndaj robit të Vet

Njëri nga rezultatet e dhikrit është edhe dashuria e All-llahut ndaj robit. Nga ajetet Kur'anit kuptohet qartë se nëse njeriu u nënshtrohet parimeve dhe urdhërave të All-

llahut dhe të dërguarit të Tij, kundër kësaj e fiton dashurinë dhe mbështejtjen nga All-llahu xh.sh.

Në Kur'an thuhet: "Thuaj: "Nëse e duani All-llahun, përsosmëni mua, edhe juve All-llahu do t'ju dojë dhe do t'ua falë mëkatet!" All-llahu fal dhe është mëshirëplotë."^{cdi}

Trensmeton Imam Xhafer Sadiku që gjyshi i tij Muhammedi s.a.v.s. të ketë thënë: "Kush e adhuron shumë (dhikër) All-llahun e ka fituar dashurinë e Tij dhe kush e përkujton shumë Atë i shkruhen dy letra të pastrimit nga mëkatet (beraat). Njëri pastrim nga zjarri i xhehennemit dhe tjetëri nga hipokrizia (munafikllëku)."^{cdii}

Dashuria e All-llahut ndaj robit nuk mund të nënkuptohet si dashuri metaforike dhe e njëjtë me dashurinë të cilën mund ta ndjejë njeriu. Dashuria në mesin e njerëzve konceptohet si dhënie zemrës ndaj një gjëje dhe individit për të cilën ndjen nevojë shpirtërore. Ndërsa është e padrejtë që dashurisë së All-llahut t'i jipet një kuptim i tillë.

Dashurinë e All-llahut mund ta analizojmë në këtë mënyrë: Njeriut/robit të Tij i jep më shumë mirësi, e ndihmon më shumë, për shpërblim të ibadetit, bindjes dhe devotshmërisë së tij, All-llahu i dhuron më tepër sukses dhe në këtë mënyrë atë e afron më afër Tij dhe e përsos më shumë. Meqë All-llahu dëshiron më tepër angazhim dhe kreativitet nga robi atij i jep mundësi që më tepër të falë namaz, të bëjë dua, ta përkujtojë Zotin e tij (dhikër) dhe të digjet nga dashuria për Të. Meqë e do atë, udhëheqjen e zemrës së tij e merr nën administratën e Tij dhe i ndihmon atij që të ngritet sa më lehtë dhe më shpejt drejt niveleve të afërsisë së Tij.

7. Ndikimet edhe më të rëndësishme

Në këtë nivel ekzistojnë rezultatet të mira edhe më të mëdha, mirëpo lapsi dhe gjuha janë të paaftha t'i shpjegojnë këto të mira, dhe lidhur me këto nuk ka njohuri tjetër pos atyre që kanë shijuar këto nivele.

Gjersa saliku vazhdon ta pastrojë epshin e vet, ta dlië brendinë e tij, të bëjë ibadet, të kontrollojë epshin, të logjikojë dhe të përkujtojë All-llahun, arrin në aso nivel që i dëgjon dhe i sheh disa gjëra që nuk dëgjohej me veshë dhe nuk shihen me sytë e jashtëm. Arrin në atë gjendje sa që mund t'i dëgjoj krijesat dhe engjëjt se si i luten All-llahut. Dersia jeton në këtë botë dhe në mesin e shoqërisë, ai shikon në një horizont më të lartë të individit dhe jeton në atë mënyrë sikur të mos jetë fare në këtë botën materiale. Në këtë botë mund ta shohë xhennetin dhe xhehennemin dhe me shpirtërat e njerëzve të devotshëm dhe të mirë krijon marrëdhënie shpirtërore. Edhe pse jeton në këtë botë shfrytëzon bekime dhe mirësi krejt nga tjetër vend dhe zakonisht nuk dëshiron të flasë lidhur me to. Sepse të këtyllët gjithnjë mbyllen në vete dhe ruhen që mos të njihen nga të tjerët.

Në zemrën e arifit (të urtit) hyjnë dituri dhe urtësi nga jashtë të cilat nuk janë të njohura në mesin e njerëzve dhe ky arif posedon një mori zbulimesh dhe dëshmi. I devotshmi arrin deri në atë nivel që bëhet i pandishëm rreth epshit të vet dhe s'i kushton rëndësi tjetër asgjëje pos emrave dhe sifateve të All-llahut. Kur'ani personin që thotë për All-llahun "Ai është i pari (Huvel Evvel), Ai është i fundit (Huvel Akhir), Ai është i Dukshmi (Huvel Dahir) dhe ai është i padukshmi (Huvel Batin) gjithmonë e sheh si të përgatitur dhe të gatshëm. Cilësitë (sifatet) hyjnore i konsideron si kërkesa të veta të cilat i kërkon vazhdimisht në këtë botë.

Ndërsa çdo bukuri dhe përsosshmëri e konsideron nga All-llahu. Në këtë nivel i sheh qartë dobësitë personale të krijesave dhe pasurinë e pakufijshme të All-llahut zh.sh.

Rrugët e bashkimit

Për ta përsosur besimin (imanin) dhe për të arritur në dhikër, bisedë dhe në të pamurit duhet përdorur faktorët e poshtëshënuar.

1. Të menduarit dhe argumentet

Argumentet dhe vërtetimi mbi qenien dhe njejsinë e All-llahut mund ta ndriçojnë këtë rrugë. Me argumentet e dhëna në librat e filozofisë, kelamit (apologjetikës) dhe irfanit është vërtetuar mbi nevojat dhe mungesat e krijesave, mandej edhe vetë ato janë mungesat dhe nevojat e veta, ekzistenca e tyre, vazhdimi i ekzistencës së tyre, mbi atë se janë të varura nga një qenie e cila s'është e varur dhe s'ka nevojë për asgjë në të gjitha veprimet dhe lëvizjet e tyre, dhe se vetë ato janë qeniet prej të cilave janë vetë të varura. Mandej, është vërtetuar se të gjitha krijesat nga çdo pikëpamje janë të kufizuara dhe të nevojshme. Në tërë gjithësinë nuk ekziston asnjë qenie e gjallë e cila është jashtë çdo nevoje dhe kufiri, pos jo të nevojshmit, të pakufijshmit, All-llahut Fuqiplot. Ai posedon të gjitha përsosshmëritë. S'ka kufij në dituri, forcë, gjallëri dhe në të gjitha aftësitë tjera. Çdo vend dhe çdo send janë të hapura për të. Është afër çdo krijese, është më afër se damari i qafës së njeriut. Ajetet dhe hadithet All-llahun e kanë përshkruar në këtë mënyrë. T'i shohim disa prej tyre:

All-llahu në Kur'anin e Madhërisëm thotë: *“Të All-llahut janë edhe lindja edhe perëndimi, kahdo që të ktheheni atje është anë e All-llahut. All-llahu është pa dyshim i gjërë dhe shumë i dijshtëm.”*^{cdiii}

“Ai është i cili ka krujuar qiejt dhe tokën për gjashtë ditë, pastaj mbisundoi gjithësinë. Ai e di se çka futet në tokë dhe çka del prej saj edhe çka zbret nga qielli dhe çka ngjitet atje. Ai është me ju kudo qofshi. All-llahu sheh gjithë çka punoni.”^{cdiv}

“All-llahu do t'i ndajë në Ditën e Gjykimit ata që besojnë, ebrenjt, sabejt, krishterët, mazdeistët dhe politeistët. All-llahu, me të vërtet, është dëshmitarë për çdo send.”^{cdv}

Të menduarit mbi argumentet që vërtetojnë All-llahun njeriun, e nxjerrin nga kufiri (blasfemia), e futin në iman, ia hapë rrugën e përsosshmërisë dhe e shpiejnë në vepra të cilat i kërkon imani i plotë.

2. Të menduarit mbi ajetet e Kur'anit a.sh.

Kur'ani të gjitha krijesat në rruzullin tokësor i konstaton si shenja dhe argumente të ekzistencës së All-llahut (xh.sh.). Në ajete të ndryshme flitet mbi bukuritë, misteret dhe mbizotrimi i rregullave mbi to, për ekuilibrin dhe rregullativën e të mençurit dhe të urtit të paskajshëm All-llahut dhe me përpikmëri potencohet se ato janë shenja dhe argumente mbi të cilat duhet menduar/logjikuar qenja e të madhit Zot. Është kërkuar nga njerëzit të mendojnë mbi krijimin e tyre, mbi ruhën dhe sekretet trupore të cilat posedojnë ata, mbi gjuhën, ngjyrën dhe ndryshimet racore, mbi të ekzistuarit e partneritetit tek çdo krijesë, mbi diellin, krijim e yjeve, lëvizjet programore të tyre, bukuritë e tyre, dhe gjithashtu mbi tokën, mallet, kodrat, drunjtë, bimët, llojet e gjallesave ujore dhe tokësore, prandaj dhe lidhur me të gjitha këto është folur në shumë ajete në Kur'anin e Madhërisëm.

Vërtet bota është përplot bukuri dhe sekrete. Çdo krijesë që e shihni prapa saj ekzistojnë mijëra sekrete. Njeriu i shfrytëzon të gjitha bukuritë fillo nga dielli, yjet, ylli polar dhe retë e deri te bota e çuditshme e atomit, mandej fillo prej tokës, maleve dhe minierave e deri te oqeanet, detrat, lumenjtë dhe liqenjtë. Kur njeriu sheh dhe mendon mbi bimët e llojllojshme, drunjtë e mëdhenj dhe të vegjël, kafshë të mëdha si elefantin dhe deven, insekte të vogla si mizën dhe thneglën, mokrobe dhe viruse të

shumta që s' shihen as me teleskop, bukuritë e krijesave të botës, butësitë dhe programet të përpikta të cilët lëvizin sipas tij, patjetër se do ta vërejnë se këto nuk mund të jenë nën udhëheqjen e tjetër kujt pos të fuqishmit, të madhit All-llah. Pasi që i ka parë këto, vetes i drejtohet: “...**O Zoti ynë, Ti nuk e ke krijuar këtë më kot; qofsh i lartësuar...**” (Al-i Imran/191)

Shikoni qiellin e mbushur plot me yje dhe mendoni nirë për të. Uluni në një kënd të pyellit dhe mendoni fuqinë dhe madhështinë e All-llahut. Çudi! Sa e bukur është kjo botë!

3. Ibadeti

Njeriu pasi ta plotësojë imanin dhe diturinë duhet të përpiqet të bëjë vepra të mira dhe ta kryejë detyrën e tij, andaj duhet të jetë edhe shumë i sinqert në këtë drejtim. Sepse imani dhe dituria me anë të veprave të mira njeriun e afron te All-llahu dhe gradualisht gjatë kohës përsosjes.

Edhe nëse rritet imani, dituria dhe tevhidi (besimi në një Zot), vepra e mirë është ajo që u ofron ndihmë atyre.

All-llahu në Kur'an thotë: “**Kush dëshiron madhështi, e gjithë madhështia i takon All-llahut. te Ai shkojnë fjalët e mira dhe veprat e mira i pranon. Ndërsa ata që kanë qëllime të këqia i prët dënim shumë i rëndë, sepse dredhitë e tyre janë të dështuara.**”^{cdvi}

Vepra e mirë për imanin dhe diturinë mund të krahasohet si lënda djegëse për aeroplanin. Nëse aeroplani ka lëndë djegëse, atëherë vazhdon të ngjitet lart dhe të lëvizë, por nëse i mbaron ajo, do të bjerë poshtë. Derisa imani dhe dituria shkojnë bashkë me veprat e mira do ta lartësojnë njeriun në nivele të larta dhe nëse veprat e mira, nuk i ndihmojnë atij do të bjerë poshtë.

All-llahu në Kur'an thotë: “**Dhe adhuro Zotin tënd, sa të jesh gjallë!**”^{cdvii}

Rruga e vetme për të arritur në përsosmëri dhe në nivelin e sigurt të dhikrit është përpjekja për ta kryer detyrën siç duhet, ibadeti dhe nënshtrimi/robëria ndaj Zotit.

Gabon shumë ai i cili mendon se mund të arrijë në nivele të larta me rrugë dhe metodë tjetër pos ibadetit. Inshallah do të flasim më tej rreth veprave të mira.

4. Disa dhikre dhe dua

Islami i kushton rëndësi të vaçantë dhikrit dhe të bërit dua. Nga i dërguari i All-llahut dhe imamët, kanë arritur një mori dhikresh dhe duash dhe zbatimi i tyre ka shumë sevape dhe të mira. Vërtet dhikri është një ibadet i cili përsos epshin tonë dhe bëhet pretekst i afrimit te All-llahu. Sa për ilustrim kushtojuni kujdes këtyre haditheve:

I dërguari i All-llahut hz. Muhammedi s.a.v. thotë: “*Pesë gjëra e rëndojnë peshën e veprave të njeriut, ato janë: fjalët subhanallah, velhamdulilah, la ilahe il-lallah dhe durimi (sabri) në vdekje të fëmijës (evladit).*”^{cdviii}

Muhammedi s.a.v. thotë: “*Kur më dërguan në miraxh, hyra në xhennet. Pashë se engjëjt ndërtonin një ndërtesë nga ari dhe argjenti, por vërejtja se disa prej tyre pushuan nga puna. I pyeta: Pse disa nga ju pononi e disa pushuat? M'u përgjigjen: zakonisht kur kemi materiale dhe mjete punojmë e kur të kryhen ato pushojmë. I pyeta: ç'janë ato materiale dhe mjete që i përdorini në ndërtimin e kësaj ndërtese? Më thanë: materialet dhe mjetet janë thënie e besimtarve në atë botë (dynja): subhanallah, velhamdulilah, la ilahe il-llah dhe All-llahu Ekber. Kur besimtarët thonë këtë dhikër dhe dua në atë botë neve na vijnë mjetet dhe materialet dhe fillojmë ta ndërtojmë këtë ndërtesë, dhe gjithashtu kur ata heqin dorë nga ky dhikër edhe ne pushojmë nga puna.*”^{cdix}

Kurse në një hadith tjetër Resulullahi s.a.v. thotë: “Çdo njëri që thotë “subhanallah”, All-llahu për të mbjellë një pemë në xhennet; çdo njëri që thotë “elhamdulillah”, All-llahu për të mbjellë një pemë në xhennet; çdo njëri që thotë “la ilahe il-lallah”, All-llahu për të mbjellë një pemë në xhennet dhe çdo njëri që thotë “All-llahu Ekber”, All-llahu për të mbjellë një pemë në xhennet. Njëri nga të pranishmit thotë: O i dërguar i All-llahut! D.m.th. në xhennet do të kemi shumë pemë/drunjë. Pejgamberi ia ktheu: Po, vetëm që keni kujdes që mos e dërgoni ndonjë zjarr që t’ja djegë ato pemë/drunj. Ndërsa, All-llahu Teala në Kur’anin Kerim thotë: **“O ju të cilët besoni, përgjithërisht All-llahut, nderoni edhe profetin edhe mos i shkatërroni veprat tuaja!”** (Muhammed/33).^{cdx}

Për njeriun dhikër është çdo fjalë e cila përkujton, lavdëron, falënderon dhe madhëron All-llahun. Por në hadithe janë përmendur disa nga dhikret të cilët ndikojnë mjaft dhe kanë shumë sevape. Më të përmendurit janë: “la ilahe il-lallah”, “elhamdulillah”, “subhanallah”, “All-llahu Ekber”, “La havle ve la kuvvete il-la bil-lah”, “Hasbunallah ve ni’mel vekil”, “la ilahe il-lallah-u subhaneke inni kuntu minedh-dhalimin”, “Ja Hajju, ja Kajjum, ja men la ilahe il-la ent!”, “Eudhu emir ilellah ennallahe basirun bil ibad”, “La havle ve la kuvvete il-la bil-lahil alijj-il Adhim”, “Ja All-llah!”, “Ja Rabb!”, “Ja Rrahman!”, “Ja errhamerr rrahimin!”, “Ja dhelxhelali vel ikram!”, “Ja ganijju ve Ja Muganni!”. Edhe emrat tjerë të bukur tjerë të All-llahut janë dhikër dhe përmenden nëpër librat e haditheve dhe duave. Këta të gjithë konsiderohen dhikër dhe njeriut ia përkujtojnë All-llahun. Ai i cili është drejtuar në këtë rrugë (saliku) mund ta zgjedhë njërin nga këto dua dhe të vazhdojë më tej. Por disa nga arifët (të urtët) i kanë pëlqyer disa dhikre si, “la ilahe il-lallah”, kurse disa të tjerë kanë zgjedhur: “Subhanallah velhamdulillah ve la ilahe il-lallah vallahu ekber”, disa të tjerë: “Ja Hajju ja Kajjumu ja men la ilahe il-la ent”, e disa: “Ja All-llah!”, e kështu me radhë. Ndërsa nga hadithet kuptohet se dhikri më lart dhe më i vlerëshëm është “la ilahe il-lallah”.

I dërguari i All-llahut thotë: “Ibadeti më i madh është të thuash: “la ilahe il-lallah”. ”^{cdxi}

Në një hadith tjetër thotë: “Fjala më e madhe dhe më e vlerëshme është la ilahe il-lallah. ”^{cdxii}

I dërguari i All-llahut transmeton fjalët e All-llahut të ketë thënë: “Fjala la ilahe il-lallah është një mburojë e qëndrueshme; kush hyn në të do të shpëtojë nga dënimet (azabet) e Mia.”^{cdxiii}

Mandej, meqë qëllimi i dhikrit është të përceptuarit All-llahun dhe afrimi tek Ai mund të themi kështu: Çdo fjalë e cila kujdesin dhe perceptimin e njeriut e shpie kah All-llahu është dhikër, ndërsa nëse përmendet ajo fjalë është më mirë dhe më e përshtatshme.

Në dhikër ndryshojnë personat, momentet dhe nivelet. Për disa persona dhe në disa momente fjala “Ja All-llah” është më e mirë dhe e duhur. Kurse për disa persona tjerë fjala “La ilahe il-lallah”, e për disa të tjerë “Ja Gaffar ose Ja Settar” mund të jetë më e pëlqyer. Prandaj, nëse saliku i drejtohet ndonjë profesori të përsosur në këtë lëmi është më mirë dhe mund të ndihmohet nga ai, e nëse nuk gjen ndonjë profesor të tillë mund t’u drejtohet librave të hadithit dhe duave. Mund t’i shfrytëzojë thënjet e të dërguarit të All-llahut dhe të imamve. Çdo dhikër dhe ibadet është i mirë dhe sidomos kur bëhet në mënyrë të rregullt personi mund t’i afrohet All-llahut dhe All-llahu atë do ta lartësojë në shkallë të larta. Saliku mund t’i shfrytëzojë gjitha ose disa prej tyre; por personalitetet e mëdha, për të arritur në nivele të larta dhe për t’ia arritur qëllimit këshillojnë që njeriu të zgjedhë një dhikër të posaçëm, një knaqësi të posaçme dhe të vazhdohet me një numër të posaçëm. Prandaj, duhet të kemi kujdes në këtë çështje:

dhikri dhe ibadetet të cilat nuk dalin jashtë parimeve të së drejtës së shariatit nëse arrijnë të përmbliken tek njeriu, qëllimi nga këto duhet të jetë shkëputja nga çdo gjë tjetër pos All-llahut, të drejtuarit kah Ai dhe të përfiturit një qetësi shpirtërore. Andaj nuk mjafton vetëm t'i përsërisim ato fjalë dhe të jemi të neglizhent për t'i kuptuar kuptimet e tyre dhe t'u ngritur në qëllime të larta. Ngaqë nuk është vështirë vetëm t'i përsërisim fjalët dhe të vazhdojmë ashtu me to. Kështu, kjo vepër njeriun nuk mund ta shpjerë në qëllim që mendon ai. Për qëllim duhet pasur mënjanimin e manive, të gjeturit qetësi shpirtërore drejt All-llahut dhe përqëndrimi i mendimeve në një vend të caktuar. Kjo është shumë e vështirë, pasi që në momentet kur bëhet dhikri njeriun e sulmojnë mani (vesves) dhe mendime të ndryshme të cilat e pengojnë atë të përkujtojë All-llahun, derisa të shpëtohet nga manit e djallit epshi s'mund t'i pranojë bekimet dhe nurin (dritën) hyjnor. Zemra mund të bëhet vend i shkëlqimit të nurit (dritës) hyjnor nëse në të nuk gjenden veti të huaja destabilizuese. Për të shpëtuar nga manit dhe për t'i përqëndruar mendimet në një vend të caktuar, ka nevojë për një vendim të prerë, luftë (xhihad), kontroll dhe rrezistencë madhështore. Në fillim është e pamundur pa ushtruar dhe pa qenë i përgatitur. Me epshin duhet sjell but dhe duhet mësuar dhe përgatitur dalngadalë.

Udhëzimet

Disa nga arifët e mëdhenj kanë porositur që nëse ndonjëri dëshiron të udhëtojë në këtë rrugë duhet t'i zbatojnë këto udhëzime të poshtshënuara:

1. Në fillim të mirret një gusëll me qëllim për t'u penduar, mandej duke i pasur parasysh mëkatet dhe të këqiat që i ke bërë më parë t'i drejtohesh All-llahut duke i thënë: “Zoti im! Dola para Teje, u pendova për mëkatet dhe vendosa që më asnjëherë nuk do t'i përsëris më; ashtu siç e pastrova trupin me ujë, gjithashtu e pastroj epshin dhe zemrën time nga amorali i keq dhe mëkatet.”

2. Duhet parë veten gjithnjë para All-llahut, në çdo çast duhet përkujtuar Atë dhe asnjëherë nuk duhet neglizhuar që t'i drejtohesh Atij.

3. Duke pastruar dhe arsimuar epshin duhet ta përgatitësh veten që t'i marrësh bekimet dhe të mirat hyjnore. Gjatë ditës ose natës ndaje një orë për të menduar me kujdes për epshin, mendo mirë mbi të, kërko llogari nga ai, hulumtoji me përpikëri cilësitë dhe pozitat e tyre. Ndoshta All-llahu duke të ndihmuar të falë zbulime dhe urtësi të cilat s'mund të përceptohen nga shkencat e njohura dhe nga konceptet e fjalëve.

4. Duhet heshtur, s'duhet folur më tepër që është nevoja dhe duhet ikur nga fllaët e kota.

5. Duhet të ruhesh nga ushqimi i tepërt.

6. Të jesh vazhdimisht me abdes, ndërsa nëse e prish abdesin duhet të marrësh përsëri.

Lidhur me këtë hz. Muhammedi s.a.v. thotë: “All-llahu Teala thotë: *kujt i prishet abdesi dhe s'e përtërin prap atë më ka bërë zullum Mua, kush merr abdes dhe ai nuk i fal dy reqate namaz, më ka bërë zullum dhe kush i ka falur dy reqate namaz dhe pas tij më lutet Mua duke kërkuar të mirat e kësaj dhe asaj bote, e nëse unë nuk i përgjigjem kësaj lutjeje atëherë i kam bërë zullum atij kurse Unë nuk jamë zullumqar (tiran).*”^{cdxiv}

Kur të biesh në gjumë të jesh me abdes, për këtë i dërguari i Zotit ka thënë: “Kush flen me abdes është sikur ai i cili e kalon tërë natën në ibadet.”^{cdxv}

7. Të zgjohesh në kohën e funditë të natës (pas mesnatës), të marrësh abdes dhe ta falësh namazin e natës (namazin tehexhuhud) dhe namazin e vitrit duanë ta zgjatësh duke kërkuar falje për vete dhe për besimtarët tjerë, gjithashtu të thuash shtatëdhjetë herë “Estagfirullahe rebbi ve etubu ilejh”. Mundohu që namazin e natës ta falësh me kujdes dhe me qetësi të zemrës. Mëpastaj t’i lexosh shtatëdhjetë herë ajetet 54-56 të sures Araf në qetësi shpirtërore dhe mundohu t’i përjetosh sa më mirë. Meqë ky ibadet ndikon për të fituar vërtetësi, për t’i mënjeluar dyshimet dhe manitë e djallit, kjo e tëra është e provuar më herët nga persona tjerë.^{cdxvi}

Ajetet të cilët i cituam janë: *“Pa dyshim Zoti juaj është All-llahu, i cili ka krijuar qiejt dhe tokën për gjashtë ditë e pastaj ka mbizotëruar me gjithësinë. Ai me natën e mbulon ditën, që e përcjell hap për hap, edhe dielli dhe Hëna edhe yjtë i nënshtrohen urdhërit të Tij. Kujdes! Vetëm Ai krijon dhe urdhëron. Qoftë bekuar All-llahu, Zot i botëravet!*

“Lutjuni Zotit tuaj me përulje dhe fshehurazi! Ai nuk i do ata të cilët e teprojnë.

“Dhe mos bëni turbullira në tokë, pasi që në të është vënë rregull, dhe atij lutjuni me frikë dhe dëshirë të madhe. Mëshira e All-llahut është me të vërtet afër mirëbërësve.”^{cdxvii}

8. Duhet adaptuar gjuhën me dhikrin *“Ja Hajju ve ja Kajjumu, Ja men lailahe illa ent”* dhe në kohën e lirë me gjithë zemër të përsëritet ky dhikër.

9. Të bësh çdo ditë nga një sexhde të gjatë dhe në sexhde të thuash sa ke mundësi *“la ilahe il-la ent, subhaneke inni kundtu minedhalimin,* (Nuk ka Zot tjetër pos Teje, Ti je larg, unë jam zullumqar.)

10. Të ndash një orë ditën apo natën dhe me një qetësi shpirtërore të përsëritësh dhikrin: *“Ya Ganni veja Mugni”*.

11. Të lexohet çdo ditë Kur’an dhe të logjikohet mbi vargjet e tij.

Në qoftë se në fillim nuk ke forcë t’i bësh këto të gjitha atëherë fillo nga pak vazhdimisht duke e shtuar intenzitetin.

Udhëzimet e lartpërmenduara duhet bërë dyzetë ditë dhe gjithnjë nga All-llahu të kërkohet urtësi dhe ndriçim. Gjatë kësaj kohe nga ana e All-llahut mund t’i hapet personit një derë nga bota e fshehur (gajb). Por, në qoftë se nuk ka sukses në të dyzetat e para s’duhet humbur shpresat nga All-llahu, andaj të dyzetat e dyta të fillohet më një kujdes më të përkushtuar, e nëse edhe nga kjo s’shihet ndonjë sukses, të vazhdohet në të dyzetate treta e katërta gjer sa dhuntitë e Zotit të përfshihen te njeriu. Kurrë mos të hiqet dorë nga veprimi, përpjekja dhe serioziteti, vazhdimisht të kërkohet ndihmë nga Perëndia. Më i rëndësishmi nga këto veprime është: të menduarit, kontrollimi i epshit në mënyrë permanente, qetësia e zemrës dhe drejtimi kah Zoti i Madhërishëm. Çka është më e rëndësishmja të shporren të gjitha manitë dhe mendimet e turbullta nga epshi i salikut dhe të kthehet në drejtim të All-llahut në mënyrë të plotë është bukur e vështirë.

Çështja e mospërfshirjes në dyshime/mani/ mund të bëhet në katër faza:

Faza e parë: duke qenë në dhikër gjithë të përqëndrohemi në të dhe çdo lloj mendimi ta largojmë nga mendja. Plotësisht e marrim epshin nën kontroll dhe të vazhdojmë gjersa t’i kemi larguar mendimet nga vetja.

Faza e dytë: jemi në dhikër sikur në fazën e parë, por vetëm se në këtë fazë i kushtojmë vëmendje të veçantë kuptimit të fjalëve që i themi dhe s’lejojmë që t’na ikin nga mendja dhe të futen mendime dhe mani tjera të palakmueshme. Gjatë tërë

këtij dhikri mundohemi t'i pengojmë që mos të depërtojnë mendime tjera dhe t'u përkushtohet kujdes i veçantë fjalëve dhe dhikrit të cilin e themi.

Faza e tretë: gjatë kësaj faze përiqemi që kuptimet e dhikrit t'i vendosim nëpër zemrat tona, t'i pranojmë me zemër dhe pasi t'u kemi besuar mirë atyre u sjellim në gjuhë, që do të thotë gjuha e ndjek zemrën gjatë dhikrit.

Faza e katërt: në këtë fazë mundohemi që plotësisht të gjitha manitë, kuptimet, mandej edhe kuptimet e fjalëve të dhikrit t'i zhdukim nga zemrat tona dhe atë ta përgatisim për ta pranuar nurin dhe dashamirësinë e All-llahut, gjithashtu përkushtimin e tërë qenjes sonë ta drejtojmë ka Zoti i madh. Nga zemra përjashtojmë çdo gjë pos Zotit dhe hapim zemrën për ta pranuar nurin qiellor. Në këtë rast na përfshijnë të mirat e All-llahut dhe duke shfrytëzuar dashamirësinë dhe nurin e Tij ecim duke u lartësuar nëpër shkallët e pjekurisë dhe do të mund të shohim bukuritë e pashoqëruara të qenjes së Tij. Udhëtari (saliku) në këtë fazë s'sheh gjë tjetër pos Zotit, mandej s'kontrollon epshin dhe veprimet e tija dhe arrin në atë nivel të lidhshmërisë (rabëta) sa të shoqërohet me Zotin e tij. Më së miri këtë temë të vështirë t'ua lëmë evlijave të Zotit, atyre që ndoqën këtë rrugë, shijuan lezetin e lumturisë, shoqërisë dhe afërsisë.

Udhëzimi i Imam Xhafer Sadikut

Në kohën kur kishte ndodhur ky transmetim Unavan-i Basri në moshën nëntëdhjetë vjeçare kështu përshkruan: “Shkoja tek Malik b. Enesi për të studiuar. Pasi që në qytetin tonë erdhi Xhafer b. Muhammedi (imam Sadiku) dëshirova që studimet t'i vazhdoj tek ai. Meqë dëshiroja që edhe nga ai të marr dituri. Një ditë m'u drejtua duke thënë: Unë jam nën përcjellje, por çdo natë dhe ditë kam për t'u lutur dhe kam për të bërë dhikër, por edhe ti mos e le pa u lutur për mua. Ndërsa për dituri (studime) shko tek Malik b. Enesi. U pikëllova shumë nga këto fjalë dhe mënjëherë dola nga aty, i thashë vetvetes: po të kisha qenë unë i hajrit nuk do t'më pengonte që ta shihja ate çdo ditë. Mëpastaj shkova në xhaminë e pejgamberit dhe i dhashë selam atij. Të nesërmen shkova te varri i të dërguarit, fala dy reqate namz, pastaj ngrita duart lart dhe u luta: “Zoti im! Zbutja zemrën Imam Xhafer Sadikut karshi meje, më jep dituri nga dituria e tij që me anë të asaj diturie të udhëzohem në rrugën tënde të drejtë.”

U ktheva më i pikëlluar dhe atë ditë nuk shkova te Malik b. Enesi. Sepse më kishte lindur një dashuri e madhe ndaj imam Xhafer Sadikut. Një kohë të gjatë përveç për namazet farz nuk dola jashtë shtëpie, më në fund nuk u përmbajta dot.

Një ditë shkova para derës së Imamit dhe kërkova leje që të takohesha me te. Një shërbëtor doli jashtë dhe më pyeti: ç'punë ke me te? I thashë që dua të dal para imamit dhe ta përshëndes me selam. Shërbëtori ma ktheu: imami është duke falur namaz, dhe u kthye brenda. U ula para derës së tij dhe fillova të prisja. Pa kaluar shumë kohë erdhi (shërbëtori) dhe më tha që të hyja brenda. Hyra brenda dhe i dhashë selam. Ma mori selamin duke më thënë: ulu, Zoti të faltë. U ula para tij. Uli kokën dhe një kohë mbajti kokën ulur. Pastaj duke e ngritur kokën më pyeti: Ç'mbiemër ke? Ebu Abdullah i thashë. Ma ktheu: All-llahu të dhashtë forcë në këtë mbiemër dhe të dhashtë sukses në jetë. Ç'dëshiron nga unë bir? Unë vetmevete thashë, edhe nëse ky takim nuk ka ndonjë përfitim, mua më m'faton vetëm kjo dua e tij. Prap më pyeti se ç'dëshiroja nga ai. Nga All-llahu dëshirova që zemrën e juaj ta zbusë ndaj meje dhe t'më nderojë me diturinë tuaj. Shpresoj që duaja ime do të pranohet nga All-llahu Teala.

Imami më tha: “O Eba Abdullah! Dituria nuk përfitohet nga të mësuarit; dituria është një nur që shkëlqen në zemrën e atij që All-llahu ka dashur ta udhëzojë në rrugë të vërtetë (hidajet). Prandaj nëse kërkon dituri, njëherë të vërtetën (hakikaktin) e robërisë(robëria ndaj Zotit) vendose në zemrën tënde, kurse diturinë kërkoje duke bërë vepra të mira dhe kërko nga All-llahu që të ndihmojë për ta kuptuar atë.”

I thashë: “O personalitet i nderuar!” Ma ktheu, m’u drejto me emrin Eba Abdullah! Pastaj iu drejtova: O Eba Abdullah! Ç’është e vërteta e robërisë? Vazhdoi: “E vërteta e robërisë është në tri gjëra; e para, robi nuk duhet llogaritur pjesë të veten atë të cilën ia ka dhënë All-llahu atij. Mandej robërit s’mund të jenë pronarë (zot) të asnjë gjëje, pasurinë e llogarisin si të All-llahut dhe e harxhojnë në rrugë të tij. E dyta, robi, në rregullimin e punëve të tij veten duhet ta konsiderojë të pafuqishëm dhe të paaftë. E treta, veten duhet ta detyrojë që t’i zbatojë urdhërat dhe ndalesat e All-llahut (xh.sh). Atëherë, nëse robi veten nuk e di si zot të pasurisë së tij, do ta ketë shumë lehtë që atë ta harxhojë në rrugën e All-llahut (xh.sh). Nëse rregullimin e punëve ia lë All-llahut, atëherë do të jetë i durueshëm ndaj fatkeqësive të kësaj bote. Nëse zbaton urdhërat dhe ikën nga ndalesat e Zotit, kohën e vlefshme nuk do ta kalojë me grindje dhe s’do ta humbasë duke u lavdëruar. Në qoftë se All-llahu, robin e nderon me këto tri gjëra, për atë do të bëhen të lehta dynjaja, djajtë dhe krijesat. Në këtë rast robi s’përpiqet që të tubojë pasuri dhe të lavdërohet, më nuk kërkon ndonjë arsye për t’u madhështuar dhe lartësuar në mesin e njerëzve dhe kohën e tij të vlefshme nuk e kalon me gjëra të kota. Ky është niveli i devotshmërisë. Ndërsa All-llahu Teala në Kur’ani Kerim thotë: “Atë botën tjetër (ahiretin), do t’ia japim atyre që nuk lakmojnë madhështinë në këtë botë, e as atyre që duan çrregullime, se ardhmëria është e atyre që i frikësohen All-llahut.” (Kasas/83)

Pastaj iu luta: O Eba Abdullah! Më këshillo të lutem. Mandej m’u drjetua:

“Të këshilloj për nëntë gjëra, këto nëntë gjëra janë këshilla ime për ata që dëshirojnë të udhëtojnë (ndjekin) në këtë rrugë. Dëshiroj nga Zoti që të ndihmoj ty në kryerjen e këtyre nëntë gjërave: Tri këshilla janë mbi vetëkonkontrollin e epshit (rijazet), tri në lidhje me qëndrueshmërinë (tehammul) dhe tri të tjerat lidhur me diturinë (ilim). Kapi përmendësh këto dhe ki kujdes mos t’i lësh pas dore.

Pastaj Unvan-i Basri tha që kishte vazhduar ta dëgjoj me një kujdes të veçantë. I nderuari kishte vazhduar:

Tri këshillat për vetëkontrollin e epshit janë këto:

1. ke kujdes mos të hash diçka nëse nuk ke oreks; sepse kjo bëhet shkaktare e injorancës dhe budallallëkut.
2. mos ha gjë nëse nuk je i uritur.
3. kur të hash ha, ha nga të fituarit hallall; dhe para se të fillosh të hash thuaj “bismilah”. “Nuk ka gjë më të dëmshme se ta mbushësh barkun plot, nëse ke nevojë për të ngrënë, atëherë atë(barkun) ndaje 1/3 për ushqim, 1/3 për ujë dhe 1/3 për frymëmarrje.”

Tri këshillat për qëndrueshmëri/durim janë:

1. Nëse ndokush të thotë: “Kur ti më thua një fjalë, unë karshi saj t’i them dhjetë”, atij thuaj: Kur t’i më thua dhjetë fjalë, mos prit nga unë që ta themi ndonjë fjalë.
2. Nëse ndokush të thotë ndonjë fjalë të keqe (të fyen), atij thuaj: “Nëse kjo që e the është e drejtë, Zoti më faltë mua, e nëse nuk është e drejtë atëherë Zoti të faltë ty.”
3. Atyre që të kërcnojnë më fyerje (sharje), ti këshilloji dhe bën dua për ta.

Këshillat për diturinë janë:

1. Çdo gjë që nuk e di pyeti dijetarët, por ke kujdes që pyetjet tua mos të jenë provokuese dhe nënçmuese.

2. *Kujdes të mos veprosh me mendimin dhe pikëpamjen tënde, ruaju sa ke mundësi.*
3. *Pa pasur ndonjë argument mos jep fetva nga mendimi yt personal, ik nga ky veprim ashtu siç ikën nga luani shqyes dhe qafën tënde mos e bën urë për të tjerët.*

O Unvan-i Basri! Tani mund të shkosh. Të këshillova mjaft, mos më pengo në duatë dhe dhikrin tim, sepse me këtë po e vlerësoj epshin tim.

Vesselamu ala men ittebe-el dua {Paqja qoftë mbi ata të cilët iu përmbajtën duas, thirrjesë} ^{cdxviii}

Udhëzimi i Al'lame Mexhlisit

Njëri nga ata të cilët kanë udhëtuar në këtë rrugë është edhe dijetari dhe arifi i madh Molla Muhammed Taki Mexhlisi (r.a). Ai shkruan:

“Unë lidhur me vetëkontrollin dhe edukimin e epshtit kam hasur gjatë viteve kur studioja tefsirin (komentimin e Kur’anit). Një natë gjysmë i fjetur pashë në ëndërr të dërguarin e All-llahut hz. Muhammedin (s.a.v.), dhe thashë vetmevete, bëhet mirë nëse i shikoj me kujdes përsosmëritë dhe moralin/edukatën (ahlakun) e peygamberit. Derisa vështroja atë madhështia dhe nuri i tij zgjërohej edhe më shumë, u zgjerua deri në atë masë që e kaploi tërë vendin. Në atë moment u zgjova nga gjumi, erdha në vete dhe më shkoi mendja të mendoja edhe më shumë mbi ajetet e Kur’anit ku flitet për moralin e peygamberit (s.a.v.). Derisa ndalesha dhe mendoja mbi një ajet aq më tepër arrija në të vërteta. Njëherë në zemrën time zbriti një inspirim dhe njohuri (ma’rifet). Mbi çdo ajet që mendoja më falesh nga kjo mirësi. Është e vërtetë se është vështirë për t’u kuptuar nga ata të cilët nuk e kanë përjetuar një gjë të tillë, ndoshta është edhe e pamundur për ta. Por unë kam për qëllim që vëllezërve besimtar t’u tregoj rrugën e drejtë dhe të udhëzimit.

Vetëkontrolli dhe edukimi i vetvetës mund të arrihet me këto metoda:

Ikja nga fjalët e kota, bile edhe ikje nga fjalët tjera pos fjalëve që madhërojnë All-llahun.

Duhet ikur nga ushqimet e shijshme, pijet, veshja e bukur dhe e rehatshme, shtëpitë e bukura dhe komfore, nga gruaja dhe duhet mjaftuar vetëm për nevojat jetësore.

Të ruheni mos të shoqërohemi me të tjerë pos evlijave të All-llahut.

Të mos flegmë tepër dhe dhikrin ndaj All-llahut ta vazhdojmë në mënyrë të rregullt.

Evlijat e Zotit gjithmonë kanë bërë këtë dhikër “Ja Hajju, ja Kajjumu, ja men la ilaha il’la ente” dhe kanë marrë rezultate të mira nga ky dhikër. Edhe unë këtë dhikër e kam përsëritur, por zakonisht dhikri im ka qenë që me fjalën “Ja All-llah” ta nxjerrë nga zemra çdo gjë pos All-llahut dhe ta përceptojë Atë në mënyrë të plotë.

Është me rëndësi që për qëllim të kihet Zoti dhe t’i drejtohem Atij, andaj çdo dhikër është i pranueshëm dhe gjërat tjera s’mund ta zë në vendin e dhikrit. Nëse ky ibadet zgjat dyzet ditë, udhëtarit (salikut) që udhëron në këtë rrugë i happen dyertë e nurit të njohurisë (ma’rifetit), dashurisë (muhabbetit) dhe diturisë. Atëherë lartësohet në nivelin e të qenit i përkohshëm (fani) i përhershëm (baki) tek All-llahu (xh.sh.). ^{cdxix}

Letra e Molla Husejin Gulu Hamedanit

Dijetari dhe mistiku i devotshëm Molla Hysejin Gulu Hamedani në letrën e tij dërguar njërit nga dijetarët të kohës të tabrizit i shkruan kështu:

“Bismil’lahirrahmanirrahim. Falënderimet dhe lavdërimet i takojnë vetëm Zotit të gjithësisë, paqja dhe mëshira e All-llahut qofshin mbi të dërguarin e All-llahut dhe

familjen e tij, kurse mallkimet e All-llahut qofshin mbi armiqtë e të dërguarit (s.a.v.s.) dhe familjes së tij.

Në të gjitha veprimet, heshtjet, fjalët, momentet, etj. i qofshim nënshtruar shariatit për të cilin injorantët dhe sofitë deklarojnë se kjo s'është rrugë për t'iu faruar All-llahut, All-llahu ishallah nuk u jep sukses atyre në këtë rrugë të gabuar. Duhet ditur se të qenët erë (frymë) do të bëhet shkak vetëm për largësi. Bile edhe nëse njeriu vendos të mos i shkurtojë mustaqet dhe të mos hajë mish fare, edhe nëse i ka besuar pagabueshmërisë (ma'sumijjetit) të imamve duhet ditur se vetëm i është larguar më tepër All-llahut (xh.sh) dhe nëse vazhdon të veprojë kundër këshillave dhe udhëzimeve të imamve, prap do të jetë e njejtë. Për këtë dhe duhet vendosur përpara shariatit e shenjtë dhe duhet kushtuar rëndësi vetëm atyre gjërave të cilave i ka kushtuar rëndësi shariatit. Ky njeri i pa vlerë (ai që i shkruan këta rreshta flet për veten) atë që ka kuptuar nga hulumtimi i ajeteve, haditheve dhe synnetit të pejgamberit është si vijon: gjëja më e rëndësishme e atij të cilit dëshiron t'i kthehet dhe afrohet All-llahut është serioziteti dhe gajreti në braktisjen e mëkateve. Në qoftë se personi nuk është nuk tregon seriozitet në këtë veprim (d.m.th. në braktisjen e mëkateve) në zemrën e tij s'do të kenë efekt as dhikri e as mendimi (dituria) e tij. Mandej, nëse një person kryengritet dhe kundërshton mbretin (sulltanin) e tij si mund të ketë efekt shërbimi ndaj tij. Fama e cilit mbret është më madhështore se fama madhështore e All-llahut të Madhëruar dhe cilja kryengritje është më e keqe se kryengritja ndaj Tij. Lidhur me këtë duhet pasur kujdes të posaçëm.

Gjersa bën mëkate dhe njëkohsisht bën edhe dhikër, dhe dëshiron dashurinë hyjnore vërtet kjo është një gjë e prishur dhe e gabuar. Si nuk e di ti që mëkati bëhet shkaktar i urrejtjes dhe se nuk përputhet njëra me tjetrën urrejtja dhe dashuria. Pasi ke ditur në mënyrë të prerë që braktisja e mëkateve është maja dhe fundi i fesë (dinit), atëherë mundohu të ruhesh nga momentet e para të mëngjesit e gjer kur të biesh në gjumë vazhdimisht ta kesh nën kontroll epshin dhe të ruhesh nga mëkatet. Andaj para Tij (Zotit) përmbaju rregullave të edukatës. Dije që:

Edhe pjesët më të vogla të trupit i janë të nënshtruara fuqisë së Tij, frikoku nga mosrrespektimi në prani të Tij, lutju Atij në atë mënyrë sikur je duke e parë, mandej kur ti nuk e sheh Atë, padyshim që Ai të sheh ty. Vazhdimisht ke kujdes se Ai është madhështor e ti je i pavlefshëm, Ai është i shenjtë e ti je i ulët, Ai është lart e ti je poshtë, Ai nuk ka nevoj për ndonjë gjë kurse ti ruaju nga nevojat dhe varfëria. Ndërsa Ai ty të drejtohet, ti mos e nënçmo Atë me sjellje të këqia. Para Tij gjithnjë qëndro si një rob i pafuqishëm dhe i ulët. Dorëzohu nën këmbët e Tij si një krijesë e dobët dhe sillu but me të. A nuk të mjafton ty që mburrja dhe rrespekti që Ai të ka dhënë mundësi që Atë ta madhërosh me atë gjuhën tënde të ndytë e cila është burim i shumë mëkateve.

Atëherë, o i dashur! Depot tua duhet t'i mbushësh me ujë trëndafilu dhe erë të këndshme, e jo me pisllëqe dhe qelbësirë. Prandaj, meqë nuk je duke e kontrolluar epshin tënd, dhe meqenëse nuk je duke i kushtuar rëndësi atij bën mëkate me shtatë organet e trupit, me gjuhë, veshë, sy, dorë, këmbë, bark dhe organet gjenitale. Nuk ke të njohur se me këto mëkate sa zjarre je duke i ndezur, ç'fesat (përçarje) fut në fe dhe çfarë plag i shkakton zemrës tënde me gjuhën si shpatë dhe dhëmbët e sprehur. Shumë mirë do të kishte qenë nëse nuk e ke mbytur krejtsisht.

Nëse ndalem e i komentoj të gjitha këto s'do të kishte mjaftuar një libër tjetër. Athua, sa mund t'i shpjegoj me disa faqe gjithë këto kobe? Derisa ti nuk i pastron organet e trupit tënd nga mëkatet, si mund të presësh nga unë që të shkruaj mbi komentimin e gjendjes tënde shpirtërore?

Atëherë, nxito e pendohu. Nxito që ta kontrollosh epshin, ta kesh nën komandën tënde atë dhe të jesh serioz në të.

Personi i cili dëshiron të udhëtojë në këtë rrugë pasi të ketë marrë frenat e epshin në dorë dhe ta ketë kontrolluar atë duke harruar se duhet zgjuar pas mesnate (para agimit) për ta falur namazin e natës (tehexhxhud). Ndërsa namazin e natës duhet falur duke u kushtuar një rëndësi të posaçme rregullave të namazit dhe në qetësi shpirtërore, pas namazit nëse i ka mbetur kohë duhet kaluar me dhikër, lutje, mandej një pjesë të natës duhet kaluar me dhikër i qetë dhe ne prehje shpirtërore, në këtë rast duhet të jesh pikëlluar, nëse nuk je i pikëlluar atëherë duhet gjetur një mënyrë për t'u pikëlluar, mandej të këndohet tesbihi (dua) e zonjës së xhennetit Hz. Fatimes s.a. bija e të dërguarit të All-llahut, të këndohet njëmbëdhjetë herë sureja ihlas, dhjetë herë “La ilahe il’lallah u vahdehu la sherike leh, lehu mulk”, mëpastaj njëqindë herë “la ilahe il’lallah” dhe shtatëdhjetë herë “estagfirullahi ve etubu ilejh”, mandej të lexohet pak Kur’an me tilavet, të lexohet dua e sabahut: Ja men delea lisan-es sabah” deri në fund dhe vazhdimisht duhet të jesh me abdes. Është mirë që pas çdo namazi të falen dy reqate namaz. Duhet pasur kujdes që të mos i shkaktosh dikujt ndonjë të keqe. Të përpiqesh t’u ndihmoh muslimanëve, veçanërisht dijetarve e posaçërisht të devotshmëve, duhet të ikësh patjetër nga tubimet ku ka gjasa të involvohesh në mëkate. Mandej është e dëmshme të qëndrosh me njerëzit jobesimtarë (nëse nuk e kërkon nevoja) me një ndejë edhe pse në atë ndejë nuk bën mëkate. Të mirresh shumë me gjëra të cilat janë mubah (jo të pëlqyeshme), të mahitesh, të flasësh gjëra të kota dhe të dëgjosh fjalë të kota, të gjitha këto e mbysin zemrën.

Njeriu pa e mbizotruar epshin e tij, edhe nëse dhikri dhe të menduarit i japin kënaqësi dhe ndihet mirë për një kohë, nuk ka aspak dobi nga kjo. Pa u vë nën kontroll epshi plotësisht për të mos u mashtruar nga djenjat që lindin nga dhikri për momentin.

I pres duatë nga ju. Mos e harroni këtë të shkretë plot mëkate dhe gabime. Mos hezitoni që nga e xhuma mbrëma gjer në pasditën e xhumasë ta lexoni njëqind herë suren Kadr.”^{cdxx}

Udhëzimi i Mirza Xhevat Aga Tebrizit

Dijetari i përsosur dhe mistiku i madh rahmetliu Mirza Xhevat Aga tebrizi shkruan: “pejgamberi i Islamit lidhur me qëndrimin gjatë në sexhde na ka këshilluar në shumë hadithe të cilët janë me shumë me rëndësi. Sexhdeja e gjatë është forma më e afërt e robërisë, për këtë dhe është bërë farz për çdo reقات të namazit. Lidhur me sexhden e gjatë janë transmetuar gjëra shumë të rëndësishme nga imamët e pastër dhe pasuesit e tyre.

Është parë se njëherë Imam Sexhxhadi në sexhde kishte thënë këtë dua “*La ilahe il’lallah-u hakken hakka, la ilahe il’lallah-u taabudun ve rikka, la ilahe il’lallah-u imanen ve sidka*”.

Kanë transmetuar nga Imam Kadhimi se sexhdeja e tij nganjëherë kishte zgjatur nga mëngjesi gjer në kohën e drekës. Lidhur me këtë kanë transmetuar edhe shokët e imamëve si Ibn-i Ebi Umejr, Xhemili dhe Harrebuzi.

Në vitet që studioja në Nexhef-i Eshref kisha një profesor të cilin e vizitonin shumë studentët e devotshëm. Kur një ditë shkova dhe e pyeta “keni ndonjë përvojë për ta këshilluar salikun”? Ma ktheu: “Shko dhe çdo ditë bëje nga një sexhde të gjatë dhe në sexhde lexoje duan: “La ilahe il’la ente subhaneke inni kuntu min edh-dhalimin”. Kur bën dhikër vazhdimisht lexoje duan: “Zoti im! Shpirti im është bër rob i burgut të

natyrës dhe është futur në punë të pista. Më largo nga shijimi i zullumit, meqë unë jam vetë ai i cili i bëj zullum epshit dhe e shpie në shkatërrim atë.”

Profesori im të intersuarve ua propozonte këtë lloj sexhdeje dhe ata të cilët e zbatonin e ndienin efektin e saj (posaçërisht ata të cilët e zgjasnin sexhden më shumë). Disa nga studentët këtë dua në sexhde e përsëritnin njëmijë herë disa më pak, kurse disa më shumë se një mijë herë, mandej pata dëgjuar se disa nga ata e përsëritnin deri në tre mijë herë.

Udhëzimi i Shejh Nexhmedinit

Shejh Nexhmeddin Raziu shkruan: “Dije që, të bësh dhikër pa iu përmbajtur rregullave dhe parimeve nuk është e dobishme. Para çdo gjëje duhet t’u përmbahesh rregullave dhe parimeve të dhikrit. Në qoftë ky vullnet shihet të saliku i cili dëshiron të udhëtojë në këtë rrugë është shenjë se ka hequr dorë nga çdo gjë dhe duke iu kthyer vetëm All-llahut. Në këtë rast: “Thuaj All-llah dhe pastaj braktisi ato, të zvarriten në përpjekjet dhe mundimet e kota në të cilat gjenden tani”. Dersia zabton dhikrin të pendohet me zemër për të gjitha mëkatet e bëra më herët. Para se të bëj dhikër të mirret gusul nëse është e mundur, e nëse jo atëherë të mirret vetëm abdes, mandej dhikri i shokut është lufta me armikun, kurse lufta pa armë me armikun është e vështirë për këtë dhe është thënë “abdesi është arma e besimtarit”. Të vishet me rroba të pastërta sipas synnetit. Për pastërtinë e rrobave, katër kushte janë obligim për njeriun: I pari, pastrimi nga pislleku; i dyti, pastrimi nga gjërat që janë marrë me dhunë nga populli; i treti, pastrimi nga rrobat e mëndafshit dhe i katërti, pastrimi nga reklamimi ndaj të tjerëve, dmth. të veshen rroba të cilat janë të lejuara me synnet. Në Kur’an thuhet: “*Pastroi edhe rrobat*”. Të mirret pluhuri, të pastrohet dhe të rregullohet shtëpia. Nëse parfymoset me erë të këndshme bëhet më mirë. Të ulet drejt kibles. Është ndaluar të ulurit këmbëkryq jashtë kohës së dhikrit. Transmetohet që Resulullahi (s.a.v.) pas namazit të sabahut deri në lindje të diellit ulej këmbëkryq dhe bënte dhikër. Në kohën e dhikrit të vihen duart mbi kapakët e gjujve dhe me qetësi në zemër dhe t’i kthehet All-llahut me një rrespekt të veçantë. Duke madhëruar All-llahun me një forcë të plotë të fillohet me fjalën “La ilahe il’lellah” kurse fjala “il’lellah” të thuhet duke e nxjerrë nga brenda, kështu që efektin e dhikrit duhet ta përfjetojnë të gjitha organet e trupit. Ndërsa, gjatë dhikrit nuk duhet ngritur zërin lart, dhe aq sa është e mundur duhet përpjekur që të ulet zëri. Lidhur me këtë çështje në Kur’anin Kerimin thuhet: “*Dhe në vete përmende Zotin tënd, me përvulje dhe devotshmëri dhe pa e ngritur zërin lart, në agim dhe në muzg, dhe mos jij nga indiferentët.*” (A’raf/205)

Në një mënyrë të këtillë dhe të vazhdueshme duke bërë dhikër brenda dhe duke menduar mbi fjalët që i thua gjatë tij, do të zhduken të gjitha manitë dhe të këqijat. Fjala “la ilahe” i zhduk të gjitha vesvesllëqet, kurse fjala tjetër e tërhequr nga thellësia e trupit “il’lellah” në kuptimin “më nuk dua asgjë, nuk kam të dashur tjetër përpos Ty”. Zhduki të gjitha manitë, meraqet, dyshimet me fjalën “la ilahe”, kurse më fjalën “il’lellah” ta kesh për qëllim vetëm Zotin Një, të Madhërueshmin, Fuqiplotin. Në çdo fillim dhe mbarim të dhikrit zemra duhet të jetë gati për “s’ka Zot tjetër” (nefj) dhe se “vetëm Ai ekziston”. Nëse brendësinë e zemrës e sheh se është lidhur me diçka tjetër, intresohet për ndonjë gjë tjetër atëherë mos e përfill atë (zemrën) fare, zemrën t’ia dhurosh vetëm All-llahut. Kështu që, gradualisht zemra vazhdon derisa të pastrohet nga çdo lidhje dhe dëshirën e saj, mandej edhe dhikri rrjedh nga shenjtërimi dhe vazhdimësia. Dhe nga kjo vërehet shumica e dhikrit dhe qenia e atij që bën dhikër (dhakirit) humbet në nurin e dhikrit, abstraksionimi i dhakirit nga çdo gjë, shporrja

nga trupi i tij e çdo lidhjeje dhe pengese, dhe bota e tij materiale zbutet në botën shpirtërore dhe kuptimore. Ta dini dhe ta keni kujdes thënien “Ngrituni/lartësohuni, vërtet ju jeni të afruar”, kurse zemra është vendi i posaçëm i All-llahut xh.sh. Derisa në zemër ka të huaj dhe e pengojnë atë, ndërsa patjetër duhet larguar nga zemra madhështinë e All-llahut nga të huajt. Por, nëse thirrja “la ilahe” pastron zemrën nga të huajtë të cilët e pengojnë atë, atëherë duhet pritur shfaqjen e mbretërisë “il’lellah”. Për ta arritur këtë duhet nështruar ajetit “*E kur të jesh i lirë angazhohu me namaz; dhe vetëm Zotit tënd drjetoju*”. (Inshirah/7-8).^{cdxxi}

Siç e shihni arifët e njohur udhëtimit shpirtëror e konsiderojnë një nga rrugët më të rëndësishme, dhe për ta ndjekur këtë rrugë kanë provuar dhe kanë këshilluar metoda të ndryshme. Arsyeja është kjo: të gjitha dhikret të cilat janë të pranuar nga sheriatit kanë për qëllim shkëputjen nga çdo gjë tjetër dhe kthim kah All-llahu; ndërsa, lidhur me këtë ndryshojnë nivelet, gjendjet dhe personat. Për salikun që udhëton në këtë udhëtim është me rëndësi në ç’rast, në ç’nivel dhe ç’dhikër zgjedh dhe është më i dobishëm për të, pra për këtë dhe ka nevojë për udhërrëfyes, profesor.

Nga librat e haditheve dhe duave, janë transmetuar shumë dhikre dhe lutje dhe për çdo njërin është thënë se ka shumë sevape. Dhikri dhe duaja në përgjithësi ndahet në dy pjesë: i kufizuar dhe i pakufizuar:

Për disa dhikre është përcaktuar një kohë, një vullnet dhe një sasi e veçantë, në këtë rast saliku për të fituar sevape dhe për ta realizuar qëllimin e tij duhet ndjekur metodën të cilën na treguan imamët ma’sum, andaj dhe duhet vepruar dhe nënshtruar asaj metode.

Ndërsa disa dhikre janë të pakufizuar. Në këtë rast saliku bën dhikër pavarësisht se në çfarë momenti dhe kushte gjendet ai, dhe është në zgjedhje të salikut nëse zgjedh dhikrin dhe profesorin (udhëheqësin). Ata të cilët dëshirojnë njohuri më të mëdha lidhur me këtë mund t’i shfletojnë librat e haditheve dhe të duave. Dhe këtu, për dy gjëra duhet të kemi kujdes:

1. Qëllimi i vetëm i salikut është drejtimi kah All-llahu dhe përfitimi i qetësisë shpirtërore dhe të një gjendjeje manevite. Prandaj dhe, saliku duhet që vetë ta caktojë sasinë, kohën dhe dëshirën për dhikër. Gjithashtu duhet pasur parasysh gjendjen e vet shpirtërore. Nëse është gati dhe i plotëson kushtet për dhikër atëherë duhet ta bëjë atë, por në anën tjetër nëse është i lodhur dhe pa vullnet, duhet ta lerë me kusht që ta vazhdojë në një kohë të përshtatshme për të.

Hz. Aliu thotë: “*Zemra nganjëherë ëshët e lumtur, e nganjëherë e pavullnetshme dhe e lodhur. Andaj dhe ju duhet të veproni ku ajo ka vullnet dhe dëshirë; sepse zemra e cila futet në vepër me dhunë bëhet e verbër.*”^{cdxxii}

Padyshim se në këtë rast ndryshojnë momentet nivelet dhe njerëzit.

2. Duhet ditur që, nga dhikri dhe vetkontrolli i epshit duhet pasur për qëllim të vetëm: epshin ta shpiejmë në përsosëri dhe t’i afrohem më afër All-llahut. Kurse për t’iu afruar All-llahut nuk relizohet ndryshe pos me zbatimin e urdhërave të Tij. Në qoftë se njeriu ka ndonjë përgjegjësi fetare apo shoqërore, atë patjetër duhet kryer në mënyrë precize dhe në të njejtën kohë ai duhet t’i lutet All-llahut dhe sa të jetë e mundur të bëjë dhikër. Mund të bëjë dhikër edhe në kohën e lirë, por në qoftë se ndonjëri tërhiqet në vetmi me arsyetim se gjoja bën dhikër dhe se përpiqet ta kontrollojë epshin, pa i zbatuar rregullat dhe parimet e sheriatit, atëherë të kihet kujdes se një vepër e tillë nuk mund të afrojë afër All-llahut dhe nuk të shpie në nivelin e afërsisë (kurb).

Pengesat

Nuk është punë e lehtë për t'u ngjitur në shkallë të larta dhe për të fituar rrugën e përsosmërisë. Gjatë kësaj rruge hasim në shumë pengesa, dhe njeriu për t'u ngjitur në shkallë të larta dhe për të arritur në pjekuri dhe urtësi duhet, të luftojë me këto pengesa për t'i eliminuar, përkundrazi nuk mund t'ia arrijë qëllimit të përcaktuar më parë.

Pengesa e parë: PAVLEFSHMËRIA

Pavlefshmëria e epshit është pengesa më e madhe e personit që mund të hasë gjatë udhëtimit në drejtim të All-llahut dhe për t'iu afruar më afër Atij. Zemra e cila është zhytur në mëkate dhe është errësuar nga mëkatet nuk mund të jetë vend i shkëlqimit të rrezeve të nurit hyjnor. Derisa zemra duke bërë mëkate largohet nga All-llahu si është e mundur që t'i afrohet Atij? Zemra e këtillë është vendi prej kah urdhëron djalli i mallkuar. Andaj si është e mundur që të zbresin engjëjt e afërt të All-llahut?

Imam Sadiku a.s. citon: *“Në çdo zemër të besimtarit ekziston nga një pikë e bardhë. Në qoftë se bënë mëkat dhë prap e përsërit atë aty (në zemër) formohet një pikë e zezë. Dhe prap vazhdon të bëjë mëkate po në këtë mënyrë ajo pikë e zezë do të smadhohet dhe do ta kaplojë tërë sipërfaqen e bardhë të zemrës së personit. Në këtë rast personi me zemër të këtillë asnjëherë nuk mund të shpëtojë.”*^{cdxxiii}

Imam Sadiku transmeton nga babai i tij Muhammed Bakiri të ketë thënë: *“Për zemrën e njeriut nuk ka gjë më të keqe se mëkati, sepse mëkati lufton me zemrën derisa ta mundë atë, dhe më në fund zemra kthehet mbrapsht.”*^{cdxxiv}

Nëse zemra e njeriut mëkatar kthehet mbrapsht edhe veprimet e tij do të jenë të mbrapshta. Atëherë si është e mundur që kjo zemër të pranojë nurin hyjnor dhe të kthehet kah All-llahu i Madhërisëm. Prandaj edhe njeriu i cili ka vullnet së pari duhet që epshin e tij ta pastrojë nga mëkatet, dmth. t'i kryejë të gjitha farzet, e pastaj t'i drejtohet dhikrit dhe vetëkontrollimit të epshit. Në të kundërtën ibadeti dhe dhikri i tij nuk mund ta afrojnë më afër All-llahut (pa i kryer farzet të cilat janë të caktuar nga All-llahu).

Pengesa e dytë: PËRKUSHTIMI NDAJ KËSAJ BOTE

Njëra pengesë në këtë sferë është edhe përkushtimi pas botës materiale. Njeriun për të udhëtuar, për t'u lutur dhe për të mënjeluar preokupimet jashtëzakonisht e pengojnë: pasuria, familja, prindërit, vëllau, shkenca, mandej edhe dashuria e madhe për dituri. Zemra e lidhur për materien e kësaj bote, si është e mundur që të pranojë për t'iu lutur All-llahut dhe për ta mbizotruar epshin? Athua është e mundur që një zemër të jetë vend i shkëlqimit të dritës hyjnore që në vete përmban tendenca për këtë botë dhe për gjërat materiale? Por, aq sa kuptohet nga hadithet dashuria ndaj kësaj bote është burim i çdo mëkati dhe mëkatarin nuk mund t'ia afrohet All-llahut dhe të ngritet në nivele të larta.

Imam Sadiku (a.s.) thotë: *“Dashuria ndaj kësaj bote është rrënja e çdo mëkati.”*^{cdxxv}

Pejgamberi i Islamit thotë: *“Të gjitha mëkatet që bëhen kundër All-llahut rrjedhin nga këto gjashtë veti: “Dashurisë ndaj kësaj bote, pasionit për post, pasionit ndaj gruas, pasionit ndaj ushqimit, pasionit ndaj gjumit dhe pasionit të rehatisë.”*^{cdxxvi}

Transmetohet nga Imam Sadiku a.s. të ketë thënë: *“Momentet më të largëta të robit ndaj Zotit të vet janë kur ai nuk ka qëllim tjetër pos të ngopet dhe t'i plotësojë dhe t'i realizojë dëshirat e epshit të vet.”*^{cdxxvii}

Xhabiri transmeton këtë ndodhi: *“Kur një ditë vajta te Imam bakiri m'u drejtua dhe më tha: “O Xhabir! Për Zotin jam i pikëlluar dhe po mirrem me zemrën time. I*

thashë: t'u bëfsha kurban, pse je i pikëlluar dhe pse po mirresh me zemrën tënde? Ma ktheu: në zemrën e çdo kujt që hyn feja (dini) e pastër dhe e kthejlltë, ajo zemër pastrohet nga gjërat tjera pos All-llahut. O Xhabir! Ç'është kjo botë dhe ç'vlerë ka ajo? Është tjetër pos ushqimit, veshjes, gruas etj.? O Xhabir? Besimtarët nuk i besojnë kësaj bote dhe jetës në këtë botë, dhe nuk e shikojnë veten të privilegjuar për të hyrë në xhennet. O Xhabir! Ahireti është një vend i përhershëm; kurse kjo botë është e kalueshme dhe vend i vdekjes. Por, për fat të keq banorët e kësaj bote janë të pakujdesshëm për të. Besimtarët janë ata të cilët mendojnë, logjikojnë dhe marrin shembull. Gjërat që i dëgjojnë nuk i pengojnë fare gjatë dhikrit, dhe kur shohin gjëra të bukura në këtë botë s'e prishin dotë rehatinë që shijojnë gjatë dhikrit të tyre. Atëherë, përqafojnë shpërblimin e pritur të ahiretit."^{cdxxviii}

Resulullahi s.a.v. thotë: "Derisa njeriu i kushton rëndësi dhe përkujdeset për ushqimin e tij nuk mund ta shijojë knaqësinë e besimit."^{cdxxix}

Saliku duhet t'i nxjerrë pasionet dhe lakmitë nga zemra e tij nëse dëshiron të udhëtojë dhe të përgatitet për botën tjetër.

Duhet cekur edhe këtë se gjërat e shëmtuara që duhet qortaur janë përkushtimi ndaj gjërave të kësaj bote dhe dhënia pas tyre, e jo vetë ato. Saliku e ka patjetër të punojë sikur njerëzit tjerë për të fituar ushqimin, pijen, veshjen dhe duhet martuar patjetër për ta vazhduar llojin e tij. Duhet marrë mbi vete ndonjë përgjegjësi shoqërore që ta udhëheqë shoqërinë, prandaj asnjëra nga këto nuk janë qortuar dhe mohuar nga feja Islame. Përkundrazi, nëse personi e kryen detyrën e tij me plot ndershmëri dhe kujdes, ky veprim i tij llogaritet si ibadet dhe mund ta afrojmë më afër All-llahut. Mandej këto nuk e pengojnë njeriun ta adhurojë Zotin dhe t'i afrohet All-llahut, ato gjëra të cilat e pengojnë dhe lënë mangut nga dhikri dhe ibadeti, janë përkushtimi dhe lidhja për to. Por, në anën tjetër nëse këto bëhen i vetmi qëllim për njeriun dhe e pengojnë atë nga dhikri dhe të menduarit, atëherë bëhen pretext i harrimit të All-llahut dhe botës tjetër. Është qortuar dhe mohuar adhurimi i parave, gruas, postit dhe adhurimi i diturisë, sepse këto nuk lejojnë të bëhet dhikër dhe të afrohem më afër Zotit. Por assesi nuk mohohet dhe nuk qortohet vetë paraja, gruaja, posti dhe dituria, pa këto gjëra saliku nuk mund t'i afrohet dhe ta adhurojë All-llahun. Punonin edhe pejgamberi s.a.v., Imam Aliu, Imam Zejnul Abidini dhe të gjithë imamët tjerë, dhe gjithashtu shfrytëzonin bekimet dhe dhuntitë e All-llahut. Është një shije dhe një lartësim i Islamit mosnjohja si kufij për këtë botë dhe ahiretin, për gjërat e kësaj dhe asaj bote është një shije dhe lartësim i tij.

Pengesa e tretë: NËNSHTRIMI NDAJ DËSHIRAVE TË EPSHIT

Pengesa e tretë është përkushtimi i epshit dhe nënshtrimi ndaj dëshirave të tij.

Përkushtimet e epshit e nxijnë dhe errësojnë zemrën e njeriut si tymi i zi dhe është e qartë se në një zemër të këtillë s'mund të shkëlqejnë rrezet e dritës qiellore. Dëshirat dhe merakut vazhdimisht e luhasin zemrën në të majtë dhe në të djathtë, dhe nuk i japin rast që ajo të krijojë lidhje me Zotin e saj. Një person që ditë e natë mundon t'i ngopë dhe t'i plotësojë dëshirat e epshit, si mund që të emigrojë nga kjo botë dhe t'i hapen dyert e mëshirës së All-llahut?

All-llahu lidhur me këtë në Kur'an thotë: *“O Davud! Ne të kemi bërë mëkëmbës në tokë, prandaj gjyko me drejtësi te njerëzit dhe mos u jep pas ndjenjës se të shmangë nga rruga e All-llahut. ata që shmangin prej rrugës së All-llahut, me siguri, i pret dënim i rëndë përshkak se kanë harruar ditën kur jepet llogaria.”* ^{cdxxx}

Kurse Aliu a.s. thotë: *“Më trimi në mesin e popullit është ai që ka mposhtur dëshirat e epshit.”* ^{cdxxxi}

Pengesa e katërt: USHQIMI I TEPËRT

Njëra nga pengesat për dhikër dhe për të përkujtuar All-llahun është ushqimi i tepërt dhe pasioni ndaj fytit (dmth. ngopjes gjer në fyt).

Një njeri i cili ditë e natë harxhon për të përgatitur gjella të shijshme dhe mundohet që me çdo kusht ta mbushë barkun e tij plot, si është e mundur që ky person të jetë i qetë në lutje dhe dhikër ndaj Zotit të tij dhe t'ia qajë hallet dhe dertet Atij? Një person i cili e ka barkun plot si mund të gjejë qetësi shpirtërore për t'u lutur dhe për të bërë ibadet. Një person që knaqësinë e gjen në gjellën dhe haje, si mund ta shijojë knaqësinë e duasë, lutjes dhe dhikrit? Prandaj, Islami e ka ndaluar hajen e tepërt.

Hz. Aliu, Ebu Besirit i kishte thënë: *“Ushqimi i tepërt dhe grykësia e bën lukthin të kundërshtojë. Gjendja më e afërt e njeriut me All-llahun është kur ai barkun e ka të zbrazët dhe gjendja më e keqe kur ai gjendet më larg All-llahut është kur barkun e ka të plotë.”* ^{cdxxxii}

Imam Sadiku citon: *“All-llahu Teala e ka qortuar grykësinë.”* ^{cdxxxiii}

I dërguari i All-llahut Muhammedi s.a.v. thotë: *“Mos e teproni në haje, përkundrazi do t'ju shuhet nuri (drita) e njohjes (ma'rifetit) në zemrat tuaja.”* ^{cdxxxiv}

Imam Sadiku kishte thënë: *“Për besimtarin nuk ka gjë më të dëmshme se haja e tepërt. Haja e tepërt shkakton ngurtësimin e zembrës dhe ngacmon epshin e njeriut, kurse, uria është ushqim i shpirtit dhe shëndet i trupit, mandej njeriun e entuziazmon edhe më tepër.”* ^{cdxxxv}

Hz. Aliu pohon: *“Kur All-llahu Teala dëshiron të mirën dhe suksesin e njeriut, atij ia imponon të folurit pak, të ngënurit pak dhe të fjeturit pak.”* ^{cdxxxvi}

Prap transmetohet nga Hz Aliu të ketë thënë: *“uria është ndihma më e madhe dhe më e mirë për ta kontrolluar epshin dhe për t'i mënjeluar veset e këqia.”* ^{cdxxxvii}

Trenasmeton Hz. Aliu nga i dërguari i All-llahut, të cilit All-llahu natën e miraxhit i kishte thënë: *“O Ahmed! Sikur ta kishe shijuar shijen e urisë, heshtjesë dhe qetësisë. Pastaj profeti e kishte pyetur: O Zoti im! Cila është dobia e urisë? All-llahu Teala iu përgjigj: Dituria, ruajtja e zembrës, afrimi më afër Meje, vazhdimisht i brengosur, mos shpenzimi i tepërt, fjala e drejtë, mosfrikësimi nga ditët e mira dhe të këqia (ngushta).”* ^{cdxxxviii}

Është e vërtetë se njeriu ka nevojë për të ngrënë, ngase ai me këtë e vazhdon jetën e tij dhe merr energji për t'iu lutur All-llahut. Por, njeriu duhet të hajë aq sa ka nevojë trupi i tij. Dhe padyshim se duhet ikur nga haja e tepërt. Prandaj dhe njeriu duhet të hajë aq sa ka nevojë, ndërsa kur të bëjë ibadet, dhikër dhe kur të lutet, duhet të jetë i uritur.

Pengesa e pestë: TË FOLURIT E PANEVOJSHËM

Të folurit kot dhe panevojë, pengon salikun që ai të lëvizë, dhe t'ia arrijë qëllimit, dhe gjithashtu nuk e lë që ai të qetësohet dhe t'i drejtohet All-llahut xh.sh. Zoti, të folurit njeriut ia ka dhënë vetëm që ai t'i përmbushë nevojat e veta njerëzore. Kur ai flet kur është nevoja dhe sa është nevoja pa e tepruar, ka shfrytëzuar dhuntinë më të mirë

hyjnore. Në të kudërtën, në momentet kur ai flet kot dhe fjalë të panevojshme, vërtet ai ka humbur dhe shkelur dhuntinë më të madhe të All-llahut. Ndërsa kur ai flet tepër dhe shpërfillur i shpërndahet logjika dhe mendimet, bëhet i shkretë dhe nuk mund t'i drejtohet All-llahut në mënyrë të duhur, gjithashtu nuk mund të gjejë qetësi shpirtërore.

Prandaj edhe nëpër hadithe është qortuar të folurit tepër dhe panevojë. Ja disa nga ta: Resulullahi s.a.v. besimtarët i kishte porositur: “Ruajuni nga të folurit e tepërt jashtë dhikrit ndaj All-llahut. Dhe të folurit tepër jashtë dhikrit bëhet shkak për ngurtësimin e zemrës, andaj personi më i largët nga All-llahu është ai i cili ka zemër të ngurtë.”^{cdxxxix}

Kurse në një hadith tjetër thotë: “Fjala ndahet në tri grupe: fjala e dobishme, e shëndoshë dhe ligë. Fjala e dobishme është ibadet, fjala e shëndoshë është fjala të cilën e pëlqen All-llahu dhe e bën të lumtur Atë. Kurse fjala e ligë është ajo e cila flitet kot dhe panevojë për njerëzit.”^{cdxli}

I dërguari prap vazhdon duke pohuar: “Ruaje gjuhën, sepse kjo është dhurata më e mirë për epshin tënd. Njeriu, të vërtetën e imanit nuk mund ta arrijë me asgjë tjetër pos me ruajtje të gjuhës (duke mos folur kot).”^{cdxlii}

Aliu a.s. thotë: “Ruaje gjuhën dhe numroi fjalët tua, pakësoi fjalët tua përpos në punë të mira.”^{cdxlii}

Imam Rizai ka thënë: “Tri gjëra janë shenja të mendimit dhe të kuptuarit: Durimi, dituria dhe heshtja. Heshtja është një derë nga dyert e diturisë. Heshtja bëhet shkak i dashurisë dhe është udhrrëfyes i të mirave.”^{cdxliii}

H.z. Aliu thotë: “Kur mendja arrin në përsosmëri, zvoglohet të folurit.”^{cdxliv}

Kurse Imam Xhafer Sadiku thotë: “Nuk ka ibadet më të madh se heshtja dhe të shkuarit në Qabe në këmbë.”^{cdxlv}

Profeti i Islamit Muhammedi s.a.v. Ebu Dherit i kishte thënë:

“Të këshilloj që të heshtësh gjatë. Sepse djalli ikën nga të heshturit, në të vërtetë heshtja është një ndihmesë e mirë për ta ruajtur fenë e All-llahut.”^{cdxlvi}

Vërtetë saliku duhet ta ruajë gjuhën dhe duhet të flasë vetëm ku është nevojja, duhet të ikën nga të folurit e tepërt. Mos të flasë më tepër se është e nevojshme që duhet për këtë botë dhe më tepër gjuhën ta angazhoj me dhikër dua, dituri dhe në aktivitetet e dobishme shoqërore.

Profesori dhe arifi i madh Al'lame Tabatabai kështu thoshte: “Kam marrë rezulate të vlefshme nga të heshturit, heshtni dyzet ditë që të gjeni qetësi dhe ndriçim, mos flisni pa nevojë, mendoni dhe merruni me dhikër.”

Pengesa e gjashtë: EGOIZMI

Saliku pasi t'i ketë kaluar të gjitha barrierat dhe pasi t'i mposhtë (kaloj) të gjitha pengesat, do të përballë me një pengesë edhe më të madhe, e quajtur egoizëm. Tani fillon të kuptojë se të gjitha veprat, lëvizjet dhe të gjitha ibadetet burojnë nga egoizmi personal. Ibadeti, dhikri, duaja, namazi dhe agjërimi janë për të përsosur epshin dhe për të fituar lumturinë e botës tjetër, siç shihet prap përfitimi i këtyre të gjithave kthehet në epshin e tij. Ibadetet e këtilla njeriun mund ta shpiejnë në xhennet, por jo edhe në nivelin e dhikrit, shikimit (shuhud) dhe afrimit më afër All-llahut. Derisa saliku nuk zbret nga niveli i egoizmit edhe nuri i All-llahut nuk duket në zemrën e tij, derisa nuk shpërngulet nga shkalla e egoizmit dhe pangopshmëria nuk mund t'i afrohet derës së shenjtë të All-llahut. Derisa nuk heq dorë nga personaliteti dhe epshi i tij s'mund ta shohë bukurinë e paçift të All-llahut. Pa i grisur të gjitha perdet, bile edhe perden e epshit të vet, nuk është e mundur që në zemrën e tij të shkëlqejnë rrezet e nurit të All-llahut.

Për këtë dhe saliku me anë të vetkontrollit të instikteve dhe luftës, veten mund ta nxjerrë nga korniza e egoizmit, dhe dashurinë që ka ndaj vetes ta shndërrojë ndaj All-llahut dhe duhet që të gjitha veprat t'i bëjë vetëm për hirë të All-llahut të Madhërisëm. Nëse ha ushqim, atëherë le të hajë vetëm pse All-llahu nga ai dëshiron të vazhdojë të jetojë jetën, nëse bën ibadet atëherë le të bëjë vetëm pse e shihet arsyeshme se vetëm All-llahu duhet lutur dhe vetëm Atij duhet kthyer. Njeriu i këtu nuk e do as këtë botë e as botën tjetër, vetëm All-llahun e dëshiron, bile nuk do as zbulime dhe as mrrekulli. S' do tjetër pos Zotit të vërtetë. Në qoftë se e kalon këtë nivel, edhe nëse e humb personalitetin dhe identitetin e vet duke shkelur në sheshin e tevhidit, lartësohet në shkallën e afrimit dhe shikimit të All-llahut të shenjtë dhe mund të rradhitet në përmasat e ajetit: *“Me të vërtetë të devotshmit do të jenë në kopshte të xhennetit dhe lumenj, në vendin e sigurt, te Sunduesi i Gjithfuqishëm.”* (Kamer/54-55)

Pengesa e shtatë: NEGLIZHENCA

Një pengesë e madhe dhe shumë e rëndësishme gjatë kësaj rruge është neglizhenca dhe varfëria e forcës për të marrë vendime. Kjo vepër njeriun e largon nga të vepruarit. Në fillim djalli dhe epshi emmare mundohen që çështjen e vetkontrollit të instikteve dhe çështjen e sejr-i sulukut ta reklamojnë si të vogël dhe të parëndësishme. Në momentet kur njeriu nuk ka qetësi shpirtërore mundohen ta bindin që ai të mirret vetëm me punët e jashtme (dhahiri). I drejtohen në këtë mënyrë: Nuk ke gjë tjetër pos t'i bësh këto ibadete, atëherë ç'punë ke në qetësimin e shpirtit dhe dhikrin? Andaj edhe nëse në ndonjë rast njeriu ka dëshirë të bëjë ibadet dhe të gjejë prehje shpirtërore, me njëqind mashtrime e dallavere mundohen ta largojnë nga ai mendim. Ndonjëherë duke ia treguar këtë çështje aq të vështirë e brengosin dhe e bëjnë të pashpresë për të. Por njeriu me vullnet të fortë, duhet parandaluar djallin dhe epshin emmare, duhet të lexojë ajetet, hadithet, dhe librat e moralit dhe ma'rifetit dhe të njohtohet mbi vlerat dhe të mirat e sejr-i sulukut, të përfitimit të qetësisë shpirtërore, dhikrit etj. Pasi ka parë vlerën dhe të mirat e këtyre gjërave dhe ka vërejtur se vërtet lumturia e përjetshme qenka në to, mëpastaj me një seriozitet të madh t'i hyjë kësaj pune dhe mos të lejojë që t'i humbin shpresat dhe vetes le t'i thotë: Edhe nëse është vështirë do t'i hyjë kësaj punë, meqë lumturia ime e ardhshme është e varur nga kjo. Lidhur më këtë All-llahu Teala në Kur'anin e Tij Famëlart thotë: **“Ata të cilët bëjnë luftë për ne, Ne do t'i drejtojmë me siguri rrugëve tona; ndërkaq All-llahu është me të vërtetë në anën e besimtarëve.”**^{cdxlvii}

SHKAKU I DYTË

Zhvillimi i vlerave dhe virtyteve morale

Gjatë edukimit të epshit, gjatë sejr-i sulukut dhe gjatë afrimit më pranë All-llahut, rol të rëndësishëm luan edhe posedimi i vlerave dhe virtyteve morale. Edukata e mirë është vlerë e cila përshtatet me shpirtin hyjnor të njeriut. Duke i zhvilluar këto vlera, gjersa të arrihet në nivelin më afër All-llahut, vazhdimisht përsoset humanizmi njerëzor. Esenca e shenjtë e Zotit të botrave është burim i të gjitha përsosmërive, dhe njeriu, meqë është nga bota e shenjtë është i përshtatshëm me botën e lartë pasi që esencialisht nuk është zhytur në fliqësira dhe mëkate, gjithashtu njeh përsosmëritë njerëzore dhe është i detyrueshem t'i përmbahet dhe t'i zbatojë ato. Prandaj, të gjithë njerëzit, në të gjitha kohët e kanë kuptuar se drejtësia, sakrifica, burrëria, falja, ruajtja e emanetit, dashamirësia, trimëria, durimi, dituria, bëmirësia, mbrojtja e të dobtëve dhe

të miturve, falendërimi, dorëilirësia, mbajtja e fjalës, të menduarit, modestia, butësia dhe shërbimi ndaj popullit janë edukat/moral i mirë dhe duhet zbatuar këto. Lidhur me këtë All-llahu në Kur'an thotë: *“Pasha shpirtin dhe atë çka e lartëson!, ia bëri të ditur mospërujten dhe devotshmërinë. Ka shpëtuar vetëm ai që atë e pastron. Ka mbaruar ai, i cili e deformon”* ^{cdxlviii}.

Sa herë që vlerat morale përsëriten ndikojnë tek epshi dhe bëhen pjesë e aftësisë dhe qenjes së njeriut. Kanë efekt në strukturën, sasinë dhe në përbërjen e tij. Prandaj dhe Islami moralit dhe vlerave i kushton një rëndësi të veçantë. Morali dhe edukata e mirë zënë një vend të posaçëm në përbërjen e Islamit. Lidhur me ahlakun Islam kemi me mijëra ajete dhe hadithe. Shumica e ajeteve të Kur'anit kanë për qëllim ahlakun, bile edhe tregimet që gjenden aty, kanë mesazhe morale dhe didaktike. Prandaj, në të njëjtën kohë Kur'anin mund ta llogarisim si një libër të pashoq të moralit. Në realitet pastrimi i epshit dhe të zhvilluarit e ahlakut të mirë ishte edhe njëri ndër qëllimet më kryesore të pejgamberëve. Edhe pejgamberi i fundit Muhammedi (s.a.v.) kishte deklaruar se qëllim kryesor i tij ishte zhvillimi i vlerave morale dhe përsosmëria e tij. Në një hadith të tij thotë: *“Jam dërguar nga ana e All-llahut vetëm që ta përsos moralin (ahlakun).”* ^{cdxlix}

Në një vend tjetër thotë: *“Ju këshilloj për vlerat morale. Meqë All-llahu më ka dërguar për këtë.”* ^{cdl}

Kurse në një hadith tjetër pohon: *“Në ditën e kijametit, në peshoren e veprave njeriu nuk lë gjë më të mirë se moralin dhe edukatën e mirë.”* ^{cdli}

SHKAKU I TRETË

Veprat e mira (amel-i salih)

Siç e kuptojmë nga Kur'ani se përsosmëria e epshit, afrimi më pranë All-llahut, arritja në shkallët e shenjta të njerëzimit dhe botën e pastërt të ahiretit pas besimit, mund ta rradhisim veprën e mirë.

Në Kur'anin Kerim thuhet: *“Atij që bën mirë, qoftë mashkull apo femër, e që është besimtar, Ne do t'i mundësojmë të çojë jetë të mirë, dhe vërtetë, do t'i shpërblejmë me dhuratë më të mirë se sa kanë punuar.”* ^{cdlii}

Nga ky ajet kuptohet që si rezultat i besimit dhe veprave të mira për njeriun mund të ndërtohet edhe një jetë tjetër e re dhe e pastër.

All-llahu thotë: *“Dhe kush vjenë te Ai, si besimtar, dhe ka bërë vepra të mira, ata të tërë i presin merita të larta.”* ^{cdliii}

Kurse në një ajet tjetër thuhet: *“Thuaj: Unë jam një njeri sikur ju, që po më shpallet se Zoti juaj është- Një Zot. Kush mban shpresë në takimin me Zotin e vet, le të bëjë vepra të mira, pa i bërë në adhurimin asnjë shok Zotit të vet.”* ^{cdliv}

Dhe: *“Kush dëshiron madhështi, e gjithë madhështia i takon All-llahut. Te Ai shkojnë fjalët e mira dhe veprat e mira i pranon. Ndërsa ata që kanë qëllime të këqia i pret dënim shumë i rëndë, sepse dredhitë e tyre janë të dështuara.”* ^{cdlv}

All-llahu në këto ajete cek se gjithë madhështia dhe fuqia i takojnë Atij, dhe fjala e bukur, d.m.th. shpirti i pastër i njeriut besimtar dhe besimi i tij lartësohet drejt All-llahut, kurse gjëja e cila e lartëson atë është vepra e mirë. Vepra e mirë me anë të

qëllimit të mirë dhe sinqeritetit vazhdimisht ndikon në epshin e njeriut dhe e përsos atë. Andaj nga Kur'ani kuptohet që jeta e bukur dhe e pastër e ahiretit, afrimi më pranë All-llahut dhe devotshmëria janë të varura nga besimi (imani) dhe vepra e mirë. Libri i islamit i kushton rëndësi të veçantë veprës së mirë (amel-i salih) dhe atë e konsideron si shkak për lumturinë dhe shpëtimin. Masa e kompetencës së veprës së mirë duhet të jetë brenda kornizës së shariatit dhe shpalljes nga Zoti. I Njohtuari (Zoti) mbi krijimin personal të njeriut, i Dituri mbi rrugën e lumturisë dhe përsosmërisë së tij, me anë të shpalljes ka lajmëruar të dërguarin e Tij dhe ka urdhëruar që ai ta përcjellë shpalljen gjer tek populli me qëllim që ata të gjejnë shpëtim.

Në Kur'an thotë: *“O besimtarë!, prëgjigjuni All-llahut dhe profetit kur ju fton te ajo që do t’ju ngjallë, dhe ta dini se All-llahu është ndërmjet njeriut dhe zemrës së tij, dhe se te Ai të gjithë do të mbliidheni.”*^{cdlvi}

Veprat e mira janë ato vepra të cilat janë të prezentuara në shariatin Islam si farze dhe synnete, me të cilat saliku duke i zbatuar ato dhe duke ju nënshtuar atyre mund të udhëtojë drejt Zotit dhe t’i afrohet më afër Atij. E vetmja rrugë është kjo, rrugët tjera nuk çojnë në qëllim, mund të shpiejnë në devijim. Saliku duhet t’u nënshtrohet vendimeve të shariatit, për të udhëtuar drejtë Zotit nuk duhet ndjekur ndonjë rrugë tjetër pos asaj të shariatit dhe vërtet duhet braktisur çdo dhikër i cili nuk është vërtetuar dhe nuk mbështur në asnjë argument dhe dispozitë të shariatit Islam. Këto lloj veprime leje se nuk e çojnë salikun në qëllimin e tij, por ka mundësi që ta largojnë edhe më tepër atë nga qëllimi që pretendon ai. Prandaj, moszbatimi i shariatit është risi (bid’at) dhe mëkat.

Individi më parë duhet t’i kryejë drejt dhe brenda rregullave të shariatit farzet dhe vaxhibet e fesë; ndërsa në anën tjetër tregon interesim të madh për synnetet dhe dhikrin dhe mënjanon krejtësisht farzet dhe vaxhibet, atëherë kurr s’ mund të arrijë në nivele të shenjta.

Synnetet dhe dhikri rradhiten në nivelin e dytë, d.m.th. pas farzeve dhe vaxhibeve. Këtu saliku, me synnetet dhe duatë mund të angazhohet sipas forcës (interesimit) dhe dëshirave të karakterit të tij. Sa më tepër që çfaq durim mbi synnetet, aq më tepër arrin në nivele më të larta. Kurse synnetet sipas virtyteve të tyre nuk janë të njejtë. Prandaj, disa për nga ana e virtytshmërisë janë më të vlefshëm se disa të tjerë dhe normal që këta mund të ndikojnë më shumë në devotshmëri. Për këta synnete më tepër është folur në librat e duave dhe haditheve.

Më poshtë do të flasim mbi disa vepra të mira, kurse të tjerat do t’i lëmë për në librat tjerë. Ta them edhe këtë se farzet, synnetet, dhikri dhe duatë vetëm nëse bëhen me sinqeritet mund të jenë afruese (mukarrib) dhe vepra të mira. Çdo vepër e cila bëhet dhe shkalla e saj e afërsisë shpërblehet në bazë të sinqeritetit të saj. Prandaj e shoh të rrugës që njëherë të flasim mbi sinqeritetin e më von do të qëndrojmë mbi disa nga veprat e mira.

Sinqeriteti

Shkalla e sinqeritetit është njëra nga shkallët më të larta gjatë përsosmërisë dhe sejr-i sulukut. Zemra nga rezultati i sinqeritetit merr pamjen e qendrës së shkëlqimit të nurit hyjnor dhe në te derdhen urtësi dhe dituri marramendëse.

I dërguari i All-llahut Muhammedi s.a.v.s. cek: *“Çdo njëri që dyzet ditë bëhet i sinqertë për hirë të Zotit, nga zemra në gjuhën e tij do të rrjedhin krojet e urtësisë dhe diturisë.”*^{cdlvii}

Kurse hz Aliu pyet: *“Ku janë ata të cilët veprat e tyre të sinqerta janë vetëm për All-llahun dhe ata të cilët zemrat e tyre i pastrojnë për të fituar dashurinë e All-llahut?”*^{cdlviii}

Hz. Fatimja a.s. thotë: *“Çdo kush që All-llahu i dërgon një vepër me sinqeritet, All-llahu zbret punën më të mirë për te.”*^{cdlix}

Hz. Aliu a.s. thotë: *“Zemrat e pastra të njerëzve janë vendet e vështrimit dhe drejtimit të All-llahut, andaj çdo kush që pastron zemrën, All-llahu do të vështrojë zemrën e tij.”*^{cdlx}

I dërguari i All-llut nëpërmjet Xhebrailit nga All-llahu i kishte dëgjuar këto fjalë:

“Sinqeriteti është një gjë që unë e dua dhe është një sekret nga sekretet e Mia të cilin e kam lënë emanet në zemrën e çdo kujt.”^{cdlxi}

Sinqeriteti ka nivelet dhe shkallët e veta. Niveli më i ulët i tij është kur ai ibadetet e njeriut i shpëton nga shirku, hipokrizia dhe reklamimi dhe i kryen vetëm për hir të All-llahut. Kjo sasi e sinqeritetit është kusht për shëndetin, saktësinë e ibadeteve, lutjeve dhe pa të nuk është e mundur t'i afrohem më pranë All-llahut. Vlera më e madhe e veprimit është në qëllimin e pastër dhe padyshim se duhet të jetë i çliruar nga çdo lloj shirku dhe hipokrizie.

Hz. Muhammedi s.a.v. thotë: *“All-llahu Teala nuk shikon fytyrat dhe veprat tuaja, por Ai shikon zemrat (qëllimet) tuaja.”*^{cdlxii}

Kurse Imam Sadiku thotë: *“All-llahu Teala thotë: Unë jam ortaku më i mirë dhe më i hajrit në veprat e mira. Andaj çdo kush që në veprat e tij më bën ortak tjetër Mua, nuk e pranoj atë.”*^{cdlxiii}

Imam Sadiku a.s. në një vend tjetër thotë: *“All-llahu Teala në ditën e kijametit njerëzit i mbledh sipas veprave të tyre.”*^{cdlxiv}

Aliu a.s. thotë: *“I lumtë atij që bën ibadet dhe lutet vetëm për hir të Zotit, atij që nuk i jep zemër pas asaj që e sheh syri i tij, atij që nuk harron dhikrin e tij përshkak të asaj që dëgjon dhe atij që nuk brengoset që tjetrit i është dhënë diçka që nuk është i atij.”*^{cdlxv}

Në një vend tjetër hz. Aliu thotë: *“Sinqeriteti në vepër është njëra nga shenjat e lumturisë.”*^{cdlxvi}

Ibadeti i çveshur nga çdo lloj hipokrizie, egoizmi dhe reklamimi i cili kryhet vetëm për All-llahun, padyshim se do të pranohet nga All-llahu dhe bëhet pretekst i afrimit dhe përsosmërisë. Pranimi i veprës dhe sasia e vlerave janë sinqeritet. Sa më tepër të ketë sinqeritet aq më tepër do të ket vepra të përsosura.

Ata të cilët bëjnë ibadet ndahen në pesë grupe:

Në grupin e parë bëjnë pjesë personat të cilët bëjnë ibadet për shkak të frikës që kanë ndaj ndëshkimit të All-llahut dhe zjarrit të xhehennemit.

Në grupin e dytë bëjnë pjesë personat të cilët u nënshtrohen urdhërave dhe ndalesave të All-llahut me qëllim që përfitojnë mirësitë dhe të mirat e xhennetit dhe të marrin sevape për në botën tjetër. Të bërit ibadet me këtë qëllim nuk shkakton ndonjë dëm në veprat e njeriut. Veprat e këtyre njerëzve janë në rregull dhe atë mund ta shpiejnë më afër Zotit dhe në shkallë më të larta të njerëzisë. Andaj edhe Kur'ani dhe hadithet më shumë kanë shfrytëzuar këto dy rrugë për ta udhëzuar dhe për ta drejtuar njerëzimin në rrugë të drejtë. Ndërsa edhe pejgamberi, imamët dhe evlijatë e Zotit, janë frikësuar nga dënimet dhe zjarri i xhehennemit, kanë dëshiruar xhennetin dhe të mirat dhe nimetet e xhennetit dhe lidhur më këto ata kanë deklaruar haptazi.

Në grupin e tretë bëjnë pjesë personat të cilët bëjnë ibadet për të falënderuar të mirat dhe nimetet e Zotit. Të bërit ibadet me këtë qëllim dhe për t'u paranuor këto ibadete, është kusht që të mos biesh ndesh me sinqeritetin. Prandaj, njerëzit për të cilët flitet nëpër hadithe me qëllim të falënderimit dhe për t'i bërë ibadet All-llahut, përkujtojnë

mirësitë dhe dhuntitë e All-llahut. Mandej edhe pejgamberi dhe imamët u kushtonin rëndësi të madhe ibadeteve dhe këtë për ta theksuar tek populli thoshnin: “A nuk jam unë rob i cili falënderon All-llahun?”

Ibadetet e personave në të tre grupet pranohen, por ata që marrin pjesë në grupin e tretë posedojnë më tepër sinqeritet dhe përmbajnë më tepër vlera dhe privilegje.

H.z. Aliu thotë: *“Ata të cilët i bëjnë ibadet All-llahut ndahen në tri grupe: të parët janë ata të cilët bëjnë ibadet për të fituar sevape hyjnore, kjo mënyrë e ibadetit është mënyra e tregtarve. Në grupin e dytë bëjnë pjesë ata të cilët bëjnë ibadet përshkak që frikësohen nga dënimet dhe zjarri i xhehennemit, kurse ky është ibadeti i skllavëve. Ndërsa në grupin e fundit bëjnë pjesë ata që luten vetëm për të falënderuar mirësitë dhe dhuntitë e All-llahut, andaj ky është ibadeti i të lirëve.”* ^{cldbxvii}

Në grupin e katërt bëjnë pjesë ata të cilët bëjnë ibadet për ta përkryer epshin dhe për ta edukuar ruhin e tyre. Të bërit ibadet duke pasur këtë qëllim validitetin e ibadetit nuk shkakton ndonjë dëm tek sinqeriteti.

Në grupin e pestë bëjnë pjesë besimtarët që e njohin All-llahun, dhe i luten vetëm Atij meqë kanë njohuri mbi gjithë përkryerjen e Tij dhe që është burimi i të gjitha të mirave. Këta persona kanë perceptuar madhësinë dhe forcën e pafund të Tij dhe nuk njohin ndonjë forcë tjetër aktive përveç Tij, për këtë dhe e shohin të rrugës që vetëm Atë ta adhurojnë dhe vetëm Atë ta dashurojnë. Andaj qetësohen dhe zvogëlohen para forcës dhe madhësisë së Tij, kurse kjo është shkalla më e lartë e sinqeritetit.

Imam Sadiku (a.s.) thotë: *“Ata të cilët bëjnë ibadet ndahen në tri grupe: në grupin e parë hyjnë ata që bëjnë ibadet për ndonjë sevap apo shpërblim; ky është ibadeti i koprracëve, kurse ata grykësia i detyron të bëjnë ibadet. Në grupin e dytë rradhiten ata që bëjnë ibadet për shkak të frikës së tyre, dhe meqë bëjnë ibadet për shkak të frikës llogaritet si ibadet i skllavëve. Ndërsa unë i bëj ibadet All-llahut përshkak se e dua Atë, kurse ky ibadet është i të mëdhenjve dhe të ndershmëve dhe ajo që ata i ka shtyrë të bëjnë ibadet është siguria dhe besimi. All-llahu Teala në librin e Tij të Madhëruar thotë: “Kush sjell vepër të mirë do të fitojë shpërblim më të mirë për të. Ata do të jenë të kursyer nga frika e asaj dite dhe të sigurt.” (Naml/89) Kurse në ajetin tjetër pohon: “A tyre thuaj: Nëse ju e duani All-llahun më ndjknj mua; që edhe ju t’ju dojë dhe t’ju falë Ai.” (Ali Imran/90), atëherë kush e do All-llahun edhe Ai ka për ta dashur atë dhe ai do të jetë i sigurt.”* ^{cldbxviii}

H.z. Aliu lutet kështu: *“O Zoti im! Unë nuk bëj ibadet as përshkak që frikësohem nga xhehennemi dhe as përshkak që e kërkoj xhennetin. Por lutem vetëm pse e shoh të arsyeshme të lutem Ty, sepse vetëm Ti e meriton ibadetin.”* ^{cldbxix}

Ibadetet e pjesmarrësve në grupet e lartpërmendura janë legale dhe pranohen që të gjithë. Ndërsa nga pikëpamja e sinqeritetit nuk janë të njejtë. Këta ndyshojnë nga grupi në grup, kurse grupi i pestë është më i larti dhe më i pësosuri.

Por është e udhës të theksojmë që ata të cilët bëjnë pjesë në grupin e pestë nuk do të thotë që nuk bëjnë pjesë edhe në grupet e mëparshme si në grupin e parë të dytë dhe kështu me radhë. Andaj edhe besnikët dhe robërit e sinqert të All-llahut frikësohen nga All-llahu dhe në të njejtën kohë shpresojnë në të mirat dhe bamirësit e Atij; falënderojnë Atë për të mirat që u ka dhënë dhe në anën tjetër dëshirojnë edhe afrimin shpirtëror; por s’janë vetëm këto që ata i detyrojnë të bëjnë ibadet, ata adhurojnë dhe bëjnë ibadet All-llahun meqë Atë e kanë njohur më mirë.

Deri këtu folëm mbi sinqeritetin në ibadet, por sinqeriteti nuk mund të kufizohet vetëm në ibadet. Prandaj saliku arrin në një shkallë që gjithë ibadetin dhe zemrën e tij ia dhuron All-llahut, zemrën e pastron dhe nxjerr jashtë çdo gjë e cila është e huaj për të. Kështu që gjithë veprimet, lëvizjet dhe mendimet i bën në rrugë të All-llahut dhe

nuk vepron asnjë gjë jashtë rrugës së Tij. Edhe dashuria edhe urrejtja e tij bëhet vetëm për All-llahun. Kurse ky njeri qëndron në gradën më të lartë të sinqeritetit.

Hz. Aliu thotë: *“Lumë për atë që punën, diturinë, dashurinë, armiqësinë, marrjen, braktisjen, të folurit dhe të heshturit i bën për hir të All-llahut.”*^{cdlxx}

Transmetohet nga Imam Sadiku të ketë thënë: *“Dashuria, armiqësia, harxhimi dhe përmbajtja e çdo kujt për hir të All-llahut dëshmon besimin e plotë të tij.”*^{cdlxxi}

Imam Sadiku thotë: *“All-llahu robit të Tij nuk i ka dhënë gjë më të madhe se mosqëndrimi i asnjë gjëje pos All-llahut në zemrën e tij.”*^{cdlxxii}

Hz. Aliu thotë: *“Ku janë ato zemra të cilat i janë falur All-llahut dhe që janë kontraktuar për t’iu nënshtruar Atij.”*^{cdlxxiii}

Kur saliku arrin në këtë nivel All-llahu e pastron atë dhe e ruan atë me drejtësi, përsosmëri dhe falje që të mos mëkatojë dhe që të mos devijojë. Një rob i tillë njihet me virtyte të sinqerta dhe bën pjesë në grupin e robërve të zgjedhur dhe të sinqert të All-llahut.

All-llahu (xh.sh.) në Kur’anin Kerimin thotë: *“Ne ata i kemi pajisur me një virtyt, gjithmonë e kishin ndërmend botën tjetër.”*^{cdlxxiv}

All-llahu në librin e Tij lidhur me Hz. Musan (s.a.v.) thotë: *“Dhe përmende, në Libër, Musanë! Ai ka qenë i sinqertë dhe ishte profet, ferrëfytes.”*^{cdlxxv}

Robërit të cilët kanë arritur në sinqeritetin e Zotit janë ngritur në atë nivel që edhe djalli më nuk shpreson që mund t’i devijoj ata.

Në Kur’an djalli i drejtohet All-llahut duke i thënë: *“Pasha madhërinë tënde-tha ai me siguri të gjithë do t’i shpjerë në rrugë pa krye.”*

Përveç robërve të Tu të sinqert nga mesi i tyre.”^{cdlxxvi}

Për fund të përkujtojmë edhe këtë që, për të arritur në një nivel të shenjtë nuk është edhe punë e lehtë. Prandaj për ta pastruar epshin duhet që seriozisht të bëhet ibadet dhe të tregohet durim i madh.

Hz. Aliu thotë: *“Sinqeriteti është fryti i ibadetit.”*^{cdlxxvii}

Ashtu edhe siç është cekur në hadithe, të bërit dhikër dhe ibadet dyzet ditë e ndriçon dhe kthjellon brendësinë dhe shpirtin e njeriut dhe gjithashtu ndikon në përsosjen e sinqeritetit të tij, por jo për njëherë dhe për një moment, dalngadalë dhe duhen të ndiqen nivelet e sinqeritetit.

Disa nga veprat e mira

Më heret thamë se rruga e vetme që njeriun e përsos dhe e afron në shkallën e afërsisë është nënshtrimi ndaj farzeve, synneteve dhe mustehabeve të cilat janë diktuar me anë të shpalljes (vahjit) nga Zoti dhe nga hadithet dhe veprimet e profetëve të Zotit.

Vepra të mira janë të gjithë ato të cilat janë regjistruar në sheriatin Islam, në Kur’an dhe në librat e haditheve dhe duave. Ata që dëshirojnë mund ta shfletojnë këtë literaturë të përmendur. Ndërsa më poshtë do të shohim vetëm disa nga këto:

Namazet farz

Namazi është shkaku më i lart dhe më i bukur gjatë udhëtimit shpirtëror (sejr-i suluk) dhe gjatë rrugës së afrimit pranë All-llahut.

Imam Sadiku thotë: *“Namazi për të devotshmit është shkak për t’u afruar afër All-llahut.”*^{cdlxxviii}

Muavije b. Vehebi pyet Imam Sadikun: *“Cila është vepra më e mirë që njeriun e afron afër All-llahut dhe më i dashur për të? Imam Sadiku i përgjigjet: “Nuk njoh ndonjë gjë më të mirë se namazi për ta njohur All-llahun. A nuk e ke dëgjuar thënien e*

profetit dhe të dashurit të All-llahut, hz. Isasë (s.a.v.) kur thotë: *All-llahu më ka këshilluar që gjatë jetës sime të falë namazin dhe të japë zeqatin (lëmoshën)?!*”^{cdlxxxix}
Prap Imam Sadiku thotë: *“Vepra më e dëshiruar e All-llahut është namazi. Namazi është testamenti i fundit i peygamberve. Sa mirë është që njeriu të marrë gusull apo abdes dhe të skajohet me një qoshe ku s’e sheh askush dhe aty të bëjë sexhde dhe ruku! Në qoftë se njeriu bien në sexhde dhe e zgjat atë, djalli menjëherë bërtet: Vaj halli për mu! Ky njeri iu bind All-llahut, kurse unë protestova, ky njeri bëri sexhde kurse unë nuk e bëra atë.”*^{cdlxxx}

Transmetohet nga Imam Rizai të ketë thënë: *“Njeriu më afër Zotit të tij është duke qenë në sexhde. Prandaj edhe All-llahu Teala thotë: Bën sexhde, mu afro Mua.”*^{cdlxxxix}

Imam Sadiku thotë: *“Kur njeriu qëndron në sexhde, mbi të nga qielli zbret rahmeti i Zotit, engjëjt e rrethojnë atë dhe njëri nga ta thotë: Sikur ky njeri i cili fal namazin ta kish ditur vlerën e tij për asnjë moment, nuk do të hiqte dorë nga ai (namazi).”*^{cdlxxxii}

Transmetohet nga i dërguari i All-llahut Muhammedi s.a.v.s. të ketë pohuar: *“Kur nje person besimtar qëndron në namaz, derisa ta kryejë atë All-llahu e vështron, kurse nga qielli zbret rahmeti i Tij mbi të, engjëjt e rrethojnë atë dhe All-llahu e dërgon njërin nga engjëjt për t’i thënë: O ti që qëndron në namaz! Po ta kishe ditur se kush është duke të vështruar dhe kujt ju ke përulur kurrë nuk do të hiqte dorë nga ky vend (d.m.th. nga namazi).”*^{cdlxxxiii}

Qetësia shpirtërore në namaz

Namazi është përbërje hyjnor që në çdo pjesë të tij është i fshehur nga një sekret dhe poashtu është një izolues hyjnor. Është një pretekst për të krijuar kontakt me All-llahun, për t’u lutur, për t’u shoqëruar me Zotin e gjithësisë dhe për ta përkujtuar Atë. Gjithashtu është preteksti më i mirë për të udhëtuar shpirtërisht dhe për t’iu afuar më afër All-llahut.

Namazi është miraxh për besimtarin dhe largues/mbrojtës nga mëkatet dhe të këqiat. Ashtu që është një krua i kthjellët i përbërë nga drita dhe shpirti dhe çdo njëri duhet të lahet nga pesë herë në ditë, do të pastrohet të pislleqet e epshit. Është emaneti i madh nga All-llahu dhe është sasia e pranimit të veprave tjera. Namazi është një kombinim qiellor i mbushur përplot me sekrete dhe fshehtësira në qoftë se gjatë tij ka gjallëri dhe ruh. Ndërsa ruhi i namazit është qetësia e zemrës, të vështruarit All-llahun dhe të treguarit përulje dhe rrespekt ndaj Tij. Në qoftë se namazi nuk ka ruh (shpirt/gjallëri) është sikur një trup pa shpirt. Andaj namazi ka edhe trup edhe shpirt. Trupin e tij apo pjesën e jashtme e përbëjnë dhikret (lutjet), këndimi i Kur’anit (kiraat), rukuja, sexhdja etj., kurse koncentrimi dhe qetësia shpirtërore janë shpirti i tij. Prandaj, sikur trupi i pashpirt që është i vdekur i pavlefshëm edhe namazi pa qetësi shpirtërore dhe koncentrim, personin nuk e ngrit në nivele të larta dhe të shenjta, pa marrë parasysh se ai çfarë detyre dhe përgjegjësie ka në ato momente. Si do që të jetë për të qenë namazi valid qëllimi më i madh është të bëhet dhikri dhe përkujtimi All-llahun.

All-llahu i Madhërishtëm në Kur’an thotë: *“Unë, padyshim, Unë jam All-llahu, që nuk ka tjetër Zot përveç meje, prandaj vetëm mua më adhuro dhe kryeje faljen për të më përkujtuar.”*^{cdlxxxiv}

Në Kur’an namazi i xhumasë është konsideruar si dhikër, në të cilin thuhet: *“O besimtarë, kur të thirret për namazin e ditës së xhumasë, lini shitblerjen dhe shpejtoni të falni namazin ajo është më mirë për ju, në qoftë se e dini.”*^{cdlxxxv}

Sasia e të pranuarit të namazeve bëhet në bazë të qetësisë së zemrës. Sa më tepër që ka qetësi shpirtërore gjatë namazit edhe sasia e pranimit të namazit bëhet në atë

shkallë. Prandaj mund të hasim shumë hadithe lidhur me qetësinë e zemrës. Disa nga ta janë:

Resulullahi s.a.v. thotë: *“Nganjëherë pranohet vetëm gjysma e namazit, nganjëherë një e treta, një e katërta, e ndonjëherë edhe një e pesta. Kështu mund të vazhdojë deri në dhjetëra. Disa namaze mbështillen si rroba të vjetra dhe i goditet në kokë atij që i ka falë ato. Vërtet, tek All-llahu është i pranuar vetëm ai namaz i cili falet me koncentrim dhe singëritet.”*^{cdlxxxvi}

Transmetohet nga Imam Sadiku të ketë thënë: *“Kur njeriu qëndron në namaz, atë e vështron All-llahu dhe nuk e tërheq vështrimin e tij derisa sa njeriu nuk e përkujton tri herë Atë. Andaj në qoftë se njeriu nuk e përkujton tri herë, All-llahu heq dorë nga ai.”*^{cdlxxxvii}

Hz. Aliu thotë: *“Derisa jeni të ngathët dhe dremisni mos e falni namazin, gjithashtu duke u falur mos mendoni për vete, sepse jeni para të Madhit All-llah. Pranohet vetëm namazi i atij që derisa e fal atë është i koncentruar në All-llahun.”*^{cdlxxxviii}

Muhammedi s.a.v. thotë: *“Ai i cili duke u falur është koncentruar në dikë tjetër pos All-llahut, All-llahu i thotë: “O rob im! Kë e ke për qëllim? Kend e kërkon? Athua kërkon ndonjë Zot dhe mbrojtës tjetër përveç Meje? Kurse Unë jam më dorëleri nga të gjithë, më mëshiruesi dhe më falësi. Të dhuroj sevape të panumërta. Përqëndrohu në Mua, ndërsa Unë dhe engjëjt jemi të përqëndruar në ty. Nëse edhe herën e dytë koncentrohet në diçka tjetër pos All-llahut, prap i thuhet të njejtat fjalë nga Ai. Andaj në qoftë se përqendohet në namaz i falet mëkati dhe i zhduken pasojat që janë rezultate të koncentrimin në diçka tjetër. Ndërsa nëse prap edhe herën e tretë heq vëmendjen nga namazi dhe mendon në diçka tjetër All-llahu ia thotë të njejtat fjalë, e nëse kthehet e përqendohet në namaz ia fal gabimin që kishte menduar diçka tjetër pos All-llahut. Mirëpo, nëse herën e katërt prap prish koncentrimin e tij, atëherë All-llahu dhe engjëjt e Tij heqin dorë prej këtij njeriu. Në këtë moment Zoti i drejtohet: “Po të lë në këtë gjë (apo person) që ti aq shumë e do dhe interesohesh për të.”*^{cdlxxxix}

Namazi fiton vlere vetëm nëse njeriu është i qetë shpirtërisht dhe koncentrohet në Zotin. Sigurisht që peygamberët e Zotit, imamët dhe evlijatë e Zotit nuk i kanë dhënë kot aq shumë rëndësi namazit, kësaj lutjeje të lartë dhe të ëmbël.

Për Hz. Aliun kështu thoshnin: *“Kur vinte koha e namazit i dridhej trupi dhe i ndryshohej ngjyra e fytyrës. Kur e pyetën shkaku e këtij ndërrimi dhe vuajtje. U përgjigj: Erdhi koha e përmbushjes së atij emaneti i cili në fillim u ishte paraqitur qiejve dhe tokës, por ata u frikësuan dhe nuk e pranuan. Ndërsa, vetëm njeriu ishte ai që e pranoi këtë emanet të madh. Andaj kur të vijë koha e namazit po frikësohem se nuk do ta përmbush këtë emanet ashtu siç duhet.”*^{cdxc}

Lidhur me Imam Muhammed Bakirin dhe Imam Xhafer Sadikun kështu thoshnin: *“Në kohën e namazit iu zverdhnin dhe iu skuqnin fytyrat. Gjatë namazit ishin sikur bisedonin me dikë që e shihnin me sy ate.”*^{cdxci}

Lidhur me Imam Zejnul Abidinin transmetohet kështu: *“Kur qëndronte në namaz i ndryshonte ngjyra e fytyrës, para All-llahut qëndronte si një skllav servil dhe i pavlerë, trupi i dridhej nga frika. Namazi i tij gjithmonë ishte sikur namazi lamtumirës dhe sikur nuk do të falte më namaz pas tij.”*^{cdxcii}

Lidhur me Hz. Fatimen a.s. kështu kanë shkruar: *“I zihej (shtrëngohej) frumëmarrja derisa qëndronte në namaz.”*^{cdxciii}

Kurse për Imam Hasanin kështu transmetohet: *“I dridhej trupi në namaz, kur kujtonte xhennetin apo xhehennemin e mblidhte trupin si ndonjë gjarpër, vazhdimisht nga All-llahu e dëshironte xhennetin dhe i lutej mos t'ia tregojë xhehennemin.”*^{cdxciv}

Ajshja lidhur me pejgamberin thotë: *“ishim duke biseduar me të dërguarin e Zotit, kur vinte koha e namazit mirrte një pamje sikur të mosna njihte neve fare dhe një pamje të mjerë.”*^{cdxcv}

Trensmetohet nga Imam Sexhxhad Zejnu-ul Abidini kjo ndodhi: *“Derisa ishte në namaz i ra xhybja nga krahërori i tij i bekuar, por ai nuk reagoi fare. Kur e kreu namazin njëri nga shokët i tha: O nipi i pejgamberit tonë! Gjersa falesh të ra xhybja në tokë dhe ti nuk i dha rëndësi fare kësaj?”*

Imami iu përgjigj: *“Çka je duke thënë?! A nuk e dije se para kujt qëndroja?! Ky mendim ma kishte larguar mendjen nga xhybja ime. A e di që All-llahu njeriut ia pranon namazin në bazë të sasisë së qetësisë së zemrës së tij që ka ndaj All-llahut. Personi që e pyeti më heret iu drejtua prap: Atëherë, do të shkatërrohemi ne? Imami iu përgjigj: jo. Në qoftë se falni namaze nafile All-llahu Teala, me këto do t’ia plotësoj namazet tuaja.”*^{cdxcvi}

Për profetin e Zotit Muahammedin s.a.v. transmetohet kështu: *“Kur afrohej koha e namazit i ndryshohej fytyra e tij e bekuar dhe nga gjoksi i tij dëgjohej një zë sikur i valës që del nga kazani që vlonte. Ndërsa kur qëndronte në namaz ishte i palëvizshëm sikur ndonjë rrobë (gjë) që kishte rënë në tokë.”*^{cdxcvii}

Gradat dhe nivelet e qetësisë së zemrës

Qetësia e zemrës ka nivele dhe grada të ndryshme. Secila nga këto nivele është më e përsosur se njëra tjetra. Saliku për t’u ngjitur në shkallën e afrimit dhe shikimit mund t’i ndjekë një nga një këto nivele. Kjo është një rrugë e gjatë dhe me shumë nivele që për t’i shpjeguar dhe komentuar këto nuk i takon një njeriu të paaftë që vetëm i shikon nga larg dhe digjet për to, sikur që jam unë. Por, prap e konsideroj të drejtë që t’i them disa fjalë me shpresë se do të kenë efekt tek ata të cilët dëshirojnë ta marrin këtë rrugë.

Niveli i parë: Niveli i parë i qetësisë së zemrës është, personit i cili gjatë namazit ose në disa pjesë të namazit, të koncentrohet dhe të ta dijë se është duke qëndruar para Zotit të gjithësisë, se është duke biseduar me te dhe se është duke ia qarë hallet Atij dhe duke u djegur për të.

(edhe në qoftë se nuk përqëndrohet dhe nuk i kupton fjalët “duatë” të cilat i thotë)

Niveli i dytë: Niveli i qetësisë së zemrës përbëhet nga kjo: Personi që fal namaz, veten duhet ta shohë para All-llahut dhe duhet ta dijë se është duke biseduar me Te, andaj duhet t’i kushtojë rëndësi dhikrit dhe duave të cilat i lexon dhe bisedën të cilën e bën me Zotin duhet ta kuptojë plotësisht. Fjalët duhet t’i shqiptojë sikur një nënë e cila fëmijës së saj ia mëson fjalën dhe kuptimin e saj, në të njëjtën mënyrë personi shqiptimin dhe kuptimin e fjalëve duhet t’ia thotë zemrës së tij (d.m.th, dalngadalë dhe qartë).

Niveli i tretë: Në këtë nivel personi që fal namaz niveleve të mëparshme ia shton edhe tekbinin, tesbihin (madhërimin), takdisin (bekimin) dhe e di shumë më mirë të vërtetën e tevhidit (njëshmërisë së Zotit), dhikrit dhe kuptimet tjera. Ato ka arritur t’i njohë me anë të argumenteve dhe dëshmime shkencore dhe gjatë namazit u kushton rëndësi më tepër. Andaj e di shumë mirë se ç’thotë, ç’dëshiron dhe me kë bisedon.

Niveli i katërt: Gjatë këtij niveli personit i cili fal namaz i shtohet ndikimi i vendosur në zemrën e tij nga kuptimet dhe njohuritë e dhikrit dhe në këtë nivel ai ka arritur në shkallën e besimit (imanit) të sigurt dhe të përsosur. Në këtë rast gjuha i përshtatet zemrës dhe e përcjell atë. Meqë zemra i ka besuar këtyre të vërtetave e detyron edhe gjuhën që të bëjë dhikër.

Niveli i pestë: Personi në këtë nivel, plus niveleve të mëparshme duke ia shtuar edhe zbulimin e përkryer dhe të pamurit arrin në nivelin e qetësisë. Me shpirtin e syrit i sheh emrat e Zotit, cilësitë dhe përsosmëritë e Tij, gjithashtu nuk sheh tjetër pos Tij. Bile nuk koncentrohet as në veprimet, lëvizjet dhe dhikrin e tij. Flet me Zotin por nuk është në gjendje ta kuptojë atë që e thotë dhe ajo që thuhet. Ka harruar unin e vet, është zhytur në bukuritë e Zotit dhe shkrihet në të. Në këtë nivel sipas salikëve ka edhe nivele dhe grada të ndyshme. Niveli i lartëpërmendur është një oqean shumë i thellë dhe unë i paafti meqë s'kam hyrë në këtë oqean e shoh të arsyeshme që këtë çështje t'ua lë atyre që kanë përvojë dhe janë kompetent për të. "O Zot! Na mundëso që ta shijojmë ëmbëlsinë e dhikrit dhe t'i shohim bukuritë Tua të pafund.

Faktorët që ndikojnë për qetësimin e zemrës

Sa më shumë që qetësia e zemrës është e vlershme aq më tepër i ka edhe vështirësitë e veta. Kur njeriu qëndron në namaz, djalli menjëherë fillon ta ngacmojë atë.

Vazhdimisht zemrën e tërheq sa në të majtë e sa në të djathtë, dhe e preokupon me mendime të llojllojshme. E detyron të bëjë llogari, të projektojë plane, të mendojë për ndodhitë e kaluara dhe të ardhme dhe të zgjidhë probleme shkencore. Nganjëherë njeriu gjërat të cilat i ka harruar i kujtohen gjatë i namazit. Andaj derisa të vijë në vete namazi më ka mbrauar. Në këtë rast në qoftë se ai vetëm njëherë mendon mbi namazin për momentin del nga kjo gjendje. Vërtet është një çështje për t'u mërztur kjo. Ç' duhet bërë ky kokfort që epshin e dhënë pas lojërave dhe zbavitjes ta fusë nën kontrollin e vet?

Si mund t'i largojmë mendimet tona të shpërndara dhe të përqendrohemi vetëm në All-llahun xh.sh.? Prandaj lidhur me këtë çështje mund të na udhëzojnë ata të cilët kanë shijuar këtë rrugë, kështu që është më mirë që pena e tyre të lëshojë ngjyrë e të shkruajë mbi këtë gjë; por unë i gjori dhe ulëti do të mundohem që t'i prekë disa lloje të këtyre gjërave.

1. Vendi i qetë dhe i pazëshëm: Në qoftë se personi dëshiron të falë namaz pa xhemat dhe vetëm (nafile) është më e pëlqyeshme të gjejë një vend ku nuk ka zhurumë dhe nku mbizotron qetësia. Në vendin ku falet namazi duhet pasur kujdes mos të ketë ndonjë fotografi apo diçka që tërheq vëmendjen. Nuk duhet të jetë në vendet publike. Ndërsa në shtëpi duhet zgjedhur një qoshë dhe gjithnjë ta falë namazin në atë vend. Gjatë namazit të shikohet në vendin ku bëhet sexhdeja ose të mbyllen sytë. Prej këtyre të dyjave duhet ta shikojë se cila është më e dobishme për qetësimin e zemrës së tij dhe ta zgjedhë atë. Ndërsa vendi ku njeriu falet nuk duhet të jetë hapësirë e madhe ose të falet diku afër këndit të dhomës. Kurse kur falet namazi me xhemat atëherë duhet shikuar vetëm vendin e sexhdesë. Në qoftë se imami lexon surenë me zë të lartë duhet dëgjuar leximin e tij me një vëmendje të përkushtuar.

2. Eliminimi i pengesave: Para se të falet namazi të eliminohen të gjitha pengesat dhe manitë dhe mëpastaj të hyhet në namaz. P.sh.:

Nëse ka nevojë për kryerjen e një nevoje fiziologjike (abdesin e madh ose të vogël) njëherë ta kryej atë dhe pastaj të marrë abdes dhe të qëndrojë në namaz. Nëse është i uritur dhe i etur atëherë ta përmbushë atë nevojë e pastaj të hyjë në namaz, në anën tjetër nëse nuk mund të falë namazin prej fajës së tepërt të presë pak dhe të pushojë, nëse nuk është në gjendje të falë namaz përshkak që është i lodhur dhe i pagjumë, të pushojë gjersa të dalë nga kjo gjendje e mandej të qëndrojë në namaz.

Ndërsa personi e ka mendjen të shpërdarë lidhur me ndonjë çështje apo me ndonjë ngjarje që mund të ndodhë, në bazë të rrethanave ta heqë atë mendim dhe të hyjë në namaz.

Njëra nga pengesat më të mëdha është edhe dhënia zemër pas pasurisë, postit dhe pozitës, gruas dhe fëmijëve. Duke qenë i dashuruar në këto ndikon që njeriu gjatë namazit të mendojë mbi to dhe mos të koncentrohet në All-llahun e Madhëruar. Andaj dhe personi që fal namaz për të qenë i qetë nga zemra dhe për t'iu drejtuar All-llahut, duhet që të ndërpresë marrëdhëniet me to.

3. Të forcuarit e besimit (imanit): Koncentrimi (përkushtimi) i njeriut në All-llahun është aq sa ai e ka njohur Atë dhe urtësinë (ma'rifetin) e Tij. Në qoftë se imani ka arritur në shkallën e vërtetë dhe nëse e ka njohur mirë fuqinë, madhësinë, qenien e All-llahut, normalisht që para Tij do të jetë i qetë dhe i përlulur dhe nuk i jep rast neglizhencës dhe harresës. Ai i cili çdo vend All-llahun e sheh të gatshëm dhe vazhdimisht veten e sheh para Tij nuk është i painformuar mbi Të gjersa në namaz bisedon me Te. Kjo i përngjet sikur njeriu flet me ndonjë mbret të fuqishëm kurse para tij është i kujdeshëm dhe i kushton rëndësi çdo fjale dhe gjesti të cilin e bën, kurse në anën tjetër nëse e njeh All-llahun, fuqinë dhe madhësinë e Tij, gjatë namazit nuk është e mundur që ta largojë vëmendjen nga Ai. Për këtë dhe njeriu për të gjetur prehje shpirtërore dhe qetësi në zemër, duhet të përpiqet që ta forcojë besimin e tij dhe të përfitojë urtësi të përsosura.

I dërguari i All-llahut thotë: *“Lutju All-llahut në atë mënyrë sikur që e sheh Ate, andaj nëse ti nuk e sheh Ate dije që edhe Ai nuk ka për të parë ty.”*^{cdxcviii}

Kur Eban b. Taglibi e pyet Imam Sadikun se, pse Imam Sexhxadit i ndryshonte ngjyra e fytyrës gjatë namazit, ai iu përgjigj: *“Sepse ai e njihte All-llahun në mënyrë të përkryer.”*^{cdxcix}

4. Të përkujtuarit e vdekjes: Njëra nga ato e cila i ndihmon qetësimin të zemrës është edhe të përkujtuarit e vdekjes. Në qoftë se njeriu përkujtun vdekjen, kur mund të vijë dhe në çfarë rrethana mund të vijë ajo, nëse e mendon se ajo mund të vijë në çdo moment dhe në çdo rrethanë, kurse namazin e fal sikur që ky namaz është i fundit për të, atëherë ky njeri asnjëherë s'mund të mos koncentrohet gjatë namazit. Personi i cili dëshiron të falë namaz është e dobishme që para namazit të mendojë dhe të përkujtojë vdekjen, exhelin, Azrailin sikur i ka ardhur mbi kokë dhe pret që t'ia marrë shpirtin, sikur s'do të jetojë më pos edhe një orë ose disa minutave, sikur që pas këtij momenti do të mbyllet fleta e veprave (amel-i defter) të bëra dhe do të shkojë në botën e përhershme, se atje do të kërkohet llogari dhe atje si rezultat i veprave të mira do të qëndrojë në mesin e njerëzve të zgjedhur të All-llahut, në jetën e lumtur dhe të përhershme ku janë të gjitha të mirat, ose do të qëndrojë në fund të xhehennemit dhe se atje do të jetë i pafat dhe do të maltretohet brutalisht. Andaj duke menduar mbi vdekjen dhe duke e sjellë para sysh atë, do jetë më lehtë që njeriu të gjejë qetësi për zemrën e tij dhe të dalë para Zotit me prehje shpirtërore; dhe padyshim që namazin do

ta falë në gjendje të qetë të përulur dhe lamtumirëse. Para se të fillohet të falet namazi të krijohet një atmosferë e këtyllë dhe të vazhdohet me të deri në fund të namazit.

Imam Sadiku thotë: *“Namazin farz fale me kohë (pas ezanit) dhe shiko në vedin e sexhdesë sikur ai njeri i cili frikësohet dhe e fal namazin lamtumirës dhe sikur më pas këtij namazi s’do të falet më kurrë. Kur e di që në aën e majtë dhe të djathtë të përcjellë dikush, e ndjen që namazin e falë mirë, por dije që je para Atij që Ai ty të sheh por ti Atë nuk mund ta shohësh fare.”^d*

Imam Xhafer Sadiku thotë: *“Kur drejtohesh kah kibla në namaz harroje krejtësisht këtë botë, ndodhitë e saja, njerëzit dhe gjendjet e tyre. Pastroje zemrën nga çdo gjë e cila të pengon që ta përkujtosh Zotin dhe me shpirtin e syrit shikojë madhështinë e Zotit; gjithashtu kujtoje se je duke qëndruar para të Madhit Zot. Përkujtoje ditën që kur të gjithë njerëzit do t’i kthehn All-llahut, kur në atë ditë çdo gjë do të dalë në pah se çka kanë dërguar atje (të mira apo të këqia) Të jesh në mes frikës dhe shpresës gjatë namazit.”^{di}*

5. Përgatitja: Ai që dëshiron të falë namazin pasi i ka eliminuar të gjitha pengesat, përgatitet për namaz në një vend të qetë dhe të përshtatshëm. Para se të fillojë ta falë namazin të përkujtojë madhështinë dhe forcën e All-llahut dhe paaftësinë e dobsinë e vet. Mandej ta ndjejë dhe ta përceptojë se është duke qëndruar dhe është duke biseduar me zotëriun e qiellit dhe tokës, bile para Atij që është i informuar edhe mbi mendimet më sekrete të njeriut. Mëpastaj pasi i ka bërë të gjitha llogaritë mbi vdekjen dhe para sysh ka sjellë xhennetin dhe xhehennemin, ka llogaritur që ky do të jetë namazi i fundit për te, ezanin dhe ikametin ta lexojë (këndojë) me një qetësi të zemrës dhe me një përkushtin të posaçëm.

Në qoftë se ka gjetur prehje dhe qetësi shpirtërore të marrë tekbinin iftitah (tekbiri fillestar) dhe të fillojë namazin, e nëse jo atëherë duke thënë “Eudhu bil’lahi mine-sh shejtani-rr rrxhim” të strehohet te Zoti nga sherri i djallit dhe gjersa të jetë gati për namaz të vazhdojë programin e mëparshëm.

Pastaj duke u përqëndruar me qetësi të zemrës mbi kuptimin e tekbinin iftitah (dmth. All-llahu Ekber) qëndro në namaz. Por ke kujdes se me kë je duke biseduar dhe çka je duke biseduar. Kujdesu që gjuha dhe zemra të jenë një (të bashkuara) dhe mos të gënjesh. A e di se ç’kuptim ka fjala “All-llahu Ekber”? Ka këtë kuptim “All-llahu është i shenjtë dhe i madh sa nuk mund të përshkruhet. Ke kujdes se ç’thua. Athua atë që e thua e beson edhe zemra apo jo?

Imam Sadiku siç e cekëm edhe më lart thotë: *“Kur drejtohesh kah kibla në namaz harroje krejtësisht këtë botë, ndodhitë e saja, njerëzit dhe gjendjet e tyre. Pastroje zemrën nga çdo gjë e cila të pengon që ta përkujtosh Zotin dhe me shpirtin e syrit shikojë madhështinë e Zotit; gjithashtu kujtoje se je duke qëndruar para të Madhit Zot. Përkujtoje ditën që kur të gjithë njerëzit do t’i kthehen All-llahut, kur në atë ditë çdo gjë do të dalë në pah se çka kanë dërguar atje (të mira apo të këqia).”*

Në namaz qëndro në një gjendje në mes frikës dhe shpresës. Pasi ta kesh marrë iftitah tekbinin konsiderojë të vogla gjërat të cilat ndodhen në tokë dhe qiell. Përkundrazi, All-llahu e shikon zemrën e atij që merr tekbin për namaz, dhe nëse e vëren sa ai nuk është i përqëndruar dhe nuk ka kujdes për namaz, i drejtohet me këto fjalë: *“O gënjeshtar! Dëshiron të më mashtrosh Mua? Pasha madhështinë dhe bukurinë Time do të lë të varfër nga lezeti i dhikrit tim; dhe gjithashtu s’do të lë që të shijosh shijen e afrimit në Mua.”^{di}*

Pra siç po e shihni se qetësimi dhe përgatitja duke e marrë tekbinin iftitah ndikon shumë për të qenë i qetë dhe i koncentruar gjatë namazit.

Por me rëndësi është që të vazhdohet me këtë qetësi deri në fund të namazit. Në qoftë se nuk jemi të koncentruar dhe të qetë në fillim të namazit, pra duke e marrë tekbinin atëherë shturret kujdesi epshor dhe prishet qetësia dhe përkushtimi.

Për këtë dhe njeriu i cili fal namazin duhet të jetë i kujdesshëm me epshin e tij, derën e zemrës së tij t'ua mbyllë të gjithë krijesave tjera pos All-llahut dhe të pengoj që mos të futen në të mani dhe mendime të këqia. Ndërsa vazhdimisht, veten duhet ta shohë para All-llahut, të ndihet sikur është duke biseduar me All-llahun, gjatë namazit të ndjejë se është para tij është në sexhde dhe në ruku, gjatë leximit të sureve dhe duave duhet t'i kushtojë vëmendje kuptimit të tyre, duhet ta dijë se me kend është duke biseduar dhe ç'është duke biseduar, kështu që në këtë mënyrë të vazhdojë deri në fund të namazit. Padyshim se kjo është një gjë shumë e vështirë, por nëse tregohet kujdes, seriozitet dhe përpjekje atëherë lehtësohet kjo gjë, duke e pasur para sysh ajetin: *“Padyshim që ne ua tregojmë rrugët tona atyre të cilëve luftojnë për hirë Tonën.”*

Nëse në fillim nuk shihet sukses nuk duhet të mërzitemi dhe t'i shkëpusim shpresat; meqë për ta marrë epshin nën kontroll duhet përpjekur në mënyrë më të rrept dhe më rigoroz. Andaj duhet përjashtuar nga zemra të gjitha mendimet e kota dhe zemrën duhet drejtuar kah All-llahu, edhe nëse një ditë, një javë, disa muaj nuk arrihet sukses prap nuk duhet të dëshprohemi; duhet pasur para sysh se më në fund do t'ia dalim patjetër. Andaj gjatë kohës por edhe në ditët e sotme kemi shumë njerëz të cilët edhe gjatë namazeve me xhemat zemrat e tyre janë të qeta dhe pos All-llahut nuk kanë synim tjetër.

Edhe nuk duhet t'i shkëpusim shpresat nga arritja në këtë nivel të lartë, edhe nëse nuk arrijmë plotësisht të mundohemi që të arrijmë së paku edhe një sasi të konsiderueshme, mandej edhe kjo është dhunti dhe pasuri për ne.

Nafilet /namazet nafile/

Edhe më heret cituam se namazi është metoda dhe rruga më e mirë për udhëtimin shpirtëror, për t'iu afruar All-llahut dhe për të përkujtuar Atë. Ai që e njeh mirë krijimin e posaçëm të njeriut dhe Ai që më së miri e njeh rrugën e përkryerjes, All-llahu, namazin e ka bërë të ligjshëm, dhe atë njerëzve ua ka dërguar dhuratë nëpërmjet pejgamberëve me qëllim që ata të shfytëzojnë lumturinë dhe përsosmërinë e All-llahut (xh.sh). Andaj në namaz nuk ka ndonjë kufi të caktuar; njerëzit atë mund ta kryejnë në çdo kohë, në çdo vend dhe nën çdo rrethana.

Në përgjithësi namazet ndahen në namaze farz dhe nafile: Namazet farz janë gjashtë: namazet jevmije (pesë namazet ditore), namazi âjât (namazi i frikës), namazi i xhenazës, namazi i tavafit, namazi i bërë farz me anë të betimit dhe flijimit (adak) dhe namazi farz i cili duhet të falet nga djali i madh për kazatë e mbetura të babës së tij. Namazet ditore janë farz (obligim) për të gjithë personat e pjekur (ata të cilët e kalojnë periudhën e pubertetit), kurse namazet tjera janë obligim në kohë të veçanta dhe nën kushte të posaçme. Njeriu i cili dëshiron lumturinë dhe pjekurinë duhet t'i kryejë namazet e para (ditore) në atë mënyrë siç janë të ligjshme dhe në qoftë se i kryen me sinqeritet dhe qetësi shpirtërore, ata bëhen afruesitë dhe më të mirë. Në fe nuk ka vend për braktisje të farzeve dhe përkushtim në nafile me qëllim për të gjetur afrim afër All-llahut të Madhëruar. Andaj gabon shumë ai i cili mendon se të braktisen namazet farz dhe të mirret me namaze nafile, dhikër dhe dua mund të përparojë në rrugën e përkryerjes dhe do të ngjitet në nivele të larta. Por nëse i kryen farzet e mëpastaj mirret me sytet dhe nafilet atëherë mund të afrohet më afër All-llahut dhe të ngjitet në nivele më të larta.

Nafilet namaze janë të shumtë, por në përgjithësi ndahen në dy grupe: namazet nafile ditore dhe namazet tjera nafile.

Namazet nafile ditore janë tridhjetë e katër reqate dhe përbëhen nga: namazet nafile (syneti) të drekës janë tetë, tetë të iqindisë, të akshamit katër, të jacisë janë dy, të sabahut dy, kurse namazi tehexhjud përbëhet nga njëmbëdhjetë reqate.

Nëpër librat e hadithit falja e namazit nafile është theksuar me plot singëritet, për të është premtuar sevape dhe dobi të dryshme dhe gjithashtu është konsideruar si plotësues i namazeve farze. Ndërsa pos namazeve nafile ditore ka edhe namaze të tjera në kohë dhe vende të posaçme, mandej edhe për këta është premtuar shpërblim i madh. Lidhur me këto namaze të interesuarit mund të konsultojnë librat e haditheve dhe duave. Prandaj për sejr-i suluk dhe për t'iu afruar më afër All-llahut mund të shrytëzohen këto namaze nafile. Për të shfrytëzuar këtë rrugë gjithnjë dyertë janë të hapura, për çdo kend. Prandaj dhe njeriu vazhdimisht duke shfrytëzuar mirësitë e All-llahut mund të kontaktojë me Te.

Imam Ebu Hasani thotë: *“Namazi nafile bëhet shkak që besimtari t’i afrohet më afër All-llahut.”*^{diii}

Transmetohet që Imam Sadiku të ketë thënë: *“Nganjëherë pranohet vetëm gjysma e namazit, nganjëherë një e treta, një e katërta, e ndonjëherë edhe një e pesta. Ndërsa namazi i falur me qetësi të zemrës është i pranuar plotësisht. Për atë dhe jemi të obliguar t’i falim namazet nafile (synetet) me qëllim që t’i plotësojmë namazet tona që i kemi farz.”*^{div}

All-llahu në një hadith kudsij thotë: *“Për Mua nuk ka knaqësi më të madhe se kur robi im i fal namazet farz të cilat i ka të obliguar nga Unë. Ndërsa kur i fal edhe namazet nafile (synetet) fiton dashuri aq të madhe sa që Unë i bëhem veshi i cili i dëgjon, syri që i sheh, gjuha që i flet, dora që i mban gjërat dhe këmba ecën. Nëse kërkon (më thërret) nga Unë, i përgjigjem atij, dhe çdo gjë që dëshiron ia dhuroj. Aq shumë hezitohet që t’ia marr shpirtin një besimtari sa që nuk hezitohet në asgjë tjetër. Ai nuk e do vdekjen edhe Unë nuk dëshiroj që ai të pikëllohet.”*^{dv}

Namaz i natës /tehexhjud/

Në mesin e namazeve nafile namazi i natës përmban virtyte dhe dobi më të mëdha se të gjithë namazet tjerë nafile. Në Kur’ani Kerimin dhe në hadithe lidhur me këtë çështje janë dhënë këshilla dhe rekomandime të mëdha.

All-llahu Teala të dashurit të Tij Muahmmedit s.a.v. i thotë: *“Natën në një kohë të caktuar zgjohu dhe fal namaz, ky namaz për ty është i veçantë dhe është një namaz tepër nga namazet farz. Shpresohet që All-llahu do të lavdërojë dhe do të lartësojë në një shkallë të lartë.”*^{dvi}

Kurse në Kur’an thuhet: *“Dhe ata që kalojnë netët duke rënë në sexhde dhe duke qëndruar në këmbë, për hir të Zotit të tyre.”*^{dvii}

Në Kur’an besimtarët përshkruhen në këtë mënyrë: *“Ata ngrihen nga dysheku dhe i luten zotit të tyre me frikë e respekt, shpërndajnë nga ajo me çka i furnizojmë ne. Dhe askush nuk e di se çfarë gëzimesh të fshehta i presin si shpërblim për atë që kanë punuar.”*^{dviii}

Transmetohet se Pejgamberi s.a.v. ka thënë: *“Kur një rob i All-llahut zgjohet në mesnatë dhe ulet në një qoshe dhe lutet madhëron All-llahun, zemra e tij mbushet plot me nur. Dhe kur robi përshpërit “Ja Rab” Ja Rab” (O Zot). Atëherë vjen një zë*

“Lebbejk (urdhëro) o robi Im! Gjithçka që dëshiron do ta jap! Mendo në Mua, kurse Unë ta jap të mjaftueshmen! Pastaj Zoti engjëjve i thotë: O engjëjt e Mi! A e shihni robin Tim i cili në këtë natë të vonë Më madhëron derisa të tjerët janë të zënë me punë të kota, kurse të tjerët si të humbur janë dalldisur në gjumë?! Ju jeni dëshmitarë që këtij robi ia fala mëkatet.”^{dx}

Në një hadith tjetër pejgamberi thotë: *“Personat më të ndershëm të ummetit tim janë: hafizët e Kur’anit, komentatorët (mufessirët) e Kur’anit, ata që bëjnë vepra të mira dhe ata të cilët zgjohen natën për t’u falur.”^{dx}*

Hadithi tjetër: *“Xhebraili aq shumë më ka këshilluar për namazin e natës (tehexhahud) sa që mendova se besimtarët e ummetit tim s’do të flejnë tërë natën.”^{dx}*

Prap në një hadith thotë: *“Dy reqatet e falura në mesnatë për mua janë më të dashura se gjithë kjo botë dhe gjithë pasuria e kësaj bote.”^{dxii}*

Imam Sadiku a.s. thotë: *“Namazi i natës zbukuron fytyrat, zbukuron moralin dhe njeriut i jep erë të këndshme. Shton pasurinë dhe i lan borxhet. Largon pikëllimin dhe jep shkëlqim.”^{dxiii}*

Nga Resulullahi transmetohet ky hadith: *“Namazi i natës bëhet pretext i kënaqësisë së All-llahut dhe gëzimit të engjëjve. Namazi tehexhahud është syneti i pejgamberëve dhe themeli i urtësisë, nurit dhe besimit. Andaj me anë të këtij namazit njeriu e përforcon besimin e tij. Qetëson trupat dhe zemrën djallin. Kundër armikut është armë, kurse shkaktar i pranimit të duave dhe ibadetit. Gjithashtu është pishtar dhe tepih i varrit, dhe përgjigje për engjëjt e varrit nekirit dhe munkërit. Ndërsa në varr deri në ditën e kijamtit është vizituesi i vetëm i atij që e fal atë namaz. Kur të vijë dita e kijametit ky namaz do t’i bëjë hije besimtarit, kurorë në kokë dhe rrobe për trup. Do të jetë edhe perdja në mes të xhehnemit dhe nurit të xhenetit. Ky namaz para All-llahut do jetë argument, peshë në peshoren e veprave, vërtetim për ta kaluar urën e Siratit dhe dry për xhenet. Prandaj namazi është edhe tekbir, hamd (falendërim), tesbih (madhërim), lavdërim, shenjtërim, respekt, tilavet (lexim i Kur’anit) dhe dua (lutje). Vërtet namazi i falur në kohë është vepra më e virtetshme për njeriun.”^{dxiv}*

Lidhur me namazin e natës kemi shumë ajete dhe hadithe. Pejgamberi i Islamit dhe imamët i kushtonin rëndësi të veçantë këtij namazi. Edhe evlijatë e Zotit duke e falur këtë namaz arrinin në nivele të larta dhe fitonin përsosmëri të mëdha. Sa ndjenjë e bukur është që robi i All-llahut të zgjohet pas mesnate, ta lerë shtratin e tij të butë dhe të rehatshëm, të marrë abdes dhe në atë mesnatë duke qenë të gjithë në gjumë të qëndrojnë para krijuesit të gjithësisë dhe t’ia qajë hallet dhe dertet Atij, të kërkojë rahmet, të qajë, me miraxh shpirtëror të ngritet në botë më të lartë dhe të rradhitet me një staf me engjëjt e All-llahut dhe ta madhërojë Atë. Në këtë mënyrë zemra e tij bëhet vend i shkëlqimit të nurit hyjnor dhe me shtytje hyjnore afrohet më afër All-llahut (xh.sh).

Mënyra e të falurit të namazit tehexhahud

Namazi i natës gjithsejt i ka njëmbëdhjetë reqate. Falet sikur namazi i sabahut, nga dy reqate. Për tetë reqat bëhetë nijet për namazin e natës (tehexhahud), dy reqatë për shefaat (ndërmjetësim) dhe një reqat për namazin e vitrit. Për namazin e natës ekzistojnë dua dhe dhikre të posaçme, të cilat në hollësi mund t’i gjeni në librat e haditheve të duave.

SHKAKU I KATËRT

Lufta (xhahadi) dhe martirizimi

Lufta për të përhapur e mbështetur fenë Islame, për të lartësuar tevhidin (njëshmërinë e Zotit), mbështetur ekzistencën e Islamit, për të mbizotruar ligji dhe rregullat e Kur'anit, lufta kundër despotëve dhe tiranëve dhe mbrojta e të paaftëve e të shtypurit për hir të All-llahut, konsiderohet si njëra nga ibadetet më të mëdha, dhe gjithashtu pretekst i mirë për ta përkryer eposhin dhe për t'iu afruar më afër All-llahut (xh.sh). Lidhur me xhihadin kemi shumë ajete dhe hadithe, t'i shohim disa nga to:
All-llahu në librin e Tij thotë: *“Ata të cilët besojnë dhe emigrojnë, edhe luftojnë për hirë të All-llahut me mish e me shpirt, kanë pozitë më të lartë te All-llahu, dhe ata do të arrijnë sukses. Zoti i tyre i përgëzon se do të jetë i mëshirshëm dhe mirëbërës dhe se di t'i dërgojë në xhennet, ku do të kenë kënaqësi të vazhdueshme. Aty do të mbesin përgjithmonë. Me të vërtetë te All-llahu ka shpërblim të madh.”*^{dxv}

Kurse në ajetin tjetër thotë: *“Besimtarët të cilët nuk luftojnë-përveç atyre që janë të paaftë për luftë- nuk janë të barabartë me ata që luftojnë në rrugë të All-llahut me pasurinë dhe jetën e vet. Ata që luftojnë, me mish e me shpirtë te All-llahu janë një shkallë më lart. All-llahu do t'u japë luftëtarëve, jo atyre që nuk luftojnë, shpërblim të madh.”*^{dxvi}

Ndërsa i dërguari i All-llahut thotë: *“Xheneti ka një derë e cila quhet dera e luftëtarëve (muxhahidëve). Ajo derë hapet kur muxhahidët nisen drejt xhenetit, shpatat janë të ngjeshura, kur njerëzit qëndrojnë në ditën e kijamteit dhe kur engjëjt atyre u thonë mirë se erdhët.”*^{dxvii}

Në një hadith tjetër thotë: *“Njeriu derisa të mbytet (të bjerë dëshmor) në rrugë të Zotit mbi çdo të mirë ka një të mirë tjetër, por kur bie dëshmor atëherë nuk ka të mirë tjetër mbi të.”*^{dxviii}

Dhe: *“All-llahu ata (dëshmorët) i përgëzon me një mëshirë, një lumturi dhe me një xhennet të mbushur me plotë dhunti dhe bekime. All-llahu është dhurues dhe shpërblyes i madh.”*^{dxix}

Imam Sadiku (a.s.) thotë: *“Çdo njëri i cili bie dëshmor në rrugë të All-llahut, atij All-llahu do t'ia shlyejë të gjitha mëkatet.”*

Hz. Muahmedi (s.a.v.) thotë: All-llahu Teala dëshmorit (shehidit) i jep shtatë gjëra:

1. Pika e parë e gjakut që i delë nga trupi i tij ia shlyen të gjitha mëkatet.
2. Pasi që personi bie dëshmor koka e tij vendoset në prehërin e dy engjëjve, dhe ata duke ia fshirë pluhurin e fëtyrës i thonë “të lumtë”, kurse ai i i përshendet ata.
3. Atij i vishen rroba nga xheneti.
4. Nga pasuria e xhenetit i servohen për të zgjedhur parfume me erë të këndshme.
5. Posa të bjerë shehid e sheh vendin e tij në xhennet.
6. Pasi të bjerë shehid, atij i thuhet: “Shetite gjithë xhentin ku të duash”.
7. Shehidi shikon bukuritë e All-llahut dhe kjo e qetëson edhe pejgamberin edhe shehidin.”

All-llahu Teala thotë: *“All-llahu ka blerë nga besimtarët shpirtërat dhe pasuritë e tyre me xhennet-ata luftojnë për hirë të All-llahut dhe do të vrasin dhe do të vriten. Ai këtë ua ka premtuar me siguri në Tevratë dhe Inxhil edhe në Kur'an-pra, kush i plotëson premtimet e veta më mirë se All-llahu? Prandaj gëzohuni pazarit që e keni bërë me Te, se ai është shpëtim i madh.”*^{dxix}

Ajeti i lartpërmendur me dasahmirësi dhe butësi njerëzit i inkurajon dhe i thërret për xhihad. Në fillim thotë: *“...Ai këtë ua ka premtuar me siguri në Tevratë dhe Inxhil edhe në Kur'an...”*

Ç'farë këmbimi i mirë është ky! Marrësi (blerësi) padyshim që është zotri i gjithësisë, All-llahu i Lartëmadhëruar. Kurse shitësit janë besimtarët të cilët i besojnë All-llahut dhe ahiretit. Andaj dhe gjërat që këmbehen janë pasuria dhe nevojat

fiziologjike. Kurse këto këmbehen me xhenetin e përhershëm. Mëpastaj All-llahu vazhdon: “...*pra, kush i plotëson premtimet e veta më mirë se All-llahu?*”

Mandej: “...*Prandaj gëzohuni pazarit që e keni bërë me Te, se ai është shpëtim i madh.*”

All-llahu në Kur'anin Kerimin shehidët e rënë në rrugë të Tij i përcakton në nivelet më të larta ku thotë: “*Kurrsesi mos i llogarit të vdekur ata, të cilët janë vlarë në rrugë të All-llahut! Jo, ata janë të gjallë te Zoti i tyre dhe të furnizuar.*”^{dxxi}

Fjalja “ata janë të gjallë te Zoti i tyre dhe të furnizuar” tregon shkallën e shenjtë të dëshmorit. Pavdekshmëria e shpirtit të njeriut, nuk është e posaçme për dëshmorët, mandej të gjithë njerëzit janë të këtyllë, por poenat e shehidëve tek “ata janë të gjallë te Zoti i tyre dhe të furnizuar” janë në shkallën më të lartë sepse janë shpërblyer me gradën më të lavdishme nga All-llahu (xh.sh). Është noramle që shpërblimet e atyre që kanë arritur në këtë shkallë nuk janë të njëjta me shpërblimet e të tjerëve.

Xhiahadi në rrugë të All-llahut dhe martirizmi janë ibadetet më të mira dhe më të virtytshme. Ndërsa ai i cili ecën në këtë rrugë të zgjedhur arrin në nivele më të larta. Janë dy faktorë që këto dy ibadete i ndajnë nga ibadetet tjera:

Faktori i parë: qëllimi i shenjtë i muxhahidit. Qëllimi i muxhahidit nuk është në dobi të vetin dhe të afërmëve të tij, meqë ai vetëm All-llahun e dëshiron. Ai nuk është njeri egoist, shkurtëpamës dhe që mendon për vetveten, ai e dëshiron vetëm All-llahun. Muxhahidi dëshiron që ta përhapë e mbështesë fenë Islame, që ta lartësojë tevhidin (njëshmërinë e Zotit), ta mbështesë e ta përkrahë ekzistencën e Islamit, që të mbizotrojë ligji dhe rregullat e Kur'anit, të luftojë kundër despotëve dhe tiranëve dhe t'i mbrojë të paafitit dhe të shtypurit. Andaj meqë qëllimi i tij është shumë i lartë, atëherë arrin nivele të larta shpirtërore dhe hyjnore.

Faktori i dytë: Shkalla e sakrifikimit. Muxhahidi në rrugën e sejr-i sulukut drejt All-llahut dhe për t'ia arritur qëllimit e sakrifikon çdo gjë që disponon. Kështu që, në qoftë se njeriu jep sadaka ai e jep vetëm një pjesë të saj, kurse tjetrën e ruan; nëse njeriu bën ibadet, këtu humb vetëm pak kohë dhe një forcë të kufizuar; kurse muxhahidi kalon mbi të gjitha, në këtë rrugë e jep shpirtin, kokën dhe çdo gjë tjetër që ka. Heq dorë nga pasuria, pozita, posti, gruaja, fëmijët dhe nga të afërmit e tij, shpirtin e tij ia dorëzon All-llahut (xh.sh). Gnostikët dhe të devotshmit aq sa kanë përfituar tërë jetën e tyre, muxhahidi për një kohë shumë të shkurtër përfiton sa ata, bile edhe më tepër. Bota materiale për shpirtin e muxhahidit është shumë e ngushtë, kështu që si ndonjë luan e then kafasin e materiales dhe fluturon në botën prej të cilës është i knaqur All-llahu dhe ngjitet në nivelet më të larta ku i afrohet të dashurit të tij. Derisa robërit tjerë All-llahut i afrohen me dua, ibadet dhe dhikër, muxhahidi i cili lufton në rrugë të All-llahut i afrohet me plagë, dhembje, vështirësi, plumba, mortaja, me përpjekje të mundimshme dhe më në fund duke rënë shehid. Këta dy afrime dallojnë shumë njëri me tjetrin. Fronti i luftës dhe xhihadit posedon një nur, manevijat dhe një gëzim të veçantë. Gjithashtu, fronti i xhihadit është fronti i emocionit, lëvizjes dhe sakrifikimit. Është fronti ku sakrifikohet për të dashurin (All-llahun) dhe fronti ku garohet për t'u ringjallur në jetën e përhershme. Marshet dhe ilahit për vendet (varret) ku flejnë muxhahidët, mandej edhe nëpër xhami dhe mesxhide afër tyre mbizotron një gëzim, dritë dhe tërheqje e paimagjinueshme.

LIDHJA E PESTË

Ndihma dhe shërbimi ndaj njerëzve

Sipas Islamit adhurimi i All-llahut dhe afrimi ndaj Tij nuk është vetëm namazi, agjërimi, haxhi, dhikri, dua ja dhe nuk përkufizohet vetëm në xhami, vendelutje, dhe varre, Lëmosha ndaj robëve të Allahut, të bërit mirë si dhe shërbimi për të mirë ndaj tyre (me qëllim të afrimit ndaj All-llahut) është një prej adhurimeve më të çmuara dhe përkryerje e vetvetes. Kontrolli ndaj epsheve dhe për ta fituar kënaqësinë e All-llahut nuk duhet që të distancohemi nga shoqëria, mirëpo nëse punojmë dhe për të gjitha problemet me të cilët përballlemi mundohemi që t'ia gjejmë një zgjidhje, kjo konsiderohet ibadet, mandej një prej ibadeteve më të mira. Ndihma dhe mirëbërja, ndihma ndaj njëri tjetërit, plotësimi i nevojave të muslimanëve, kujdesi në punët e muslimanëve, zgjedhja e problemeve të tyre dhe ndihma e bërë ndaj robërve të Allahut sipas Islamit konsiderohet si një prej punëve më të rëndësishme dhe do të ketë sevape të mëdha.

Për këtë në hadithet e hz. Muhammedit s.a.v.s dhe në thëniet e imamëve kemi mjaft të dhëna, si shembull mund t'i përmendim disa prej tyre:

Imam Sadiku a.s. thotë: *“Allahu ka thënë se robërit e Mi e përbëjnë familjen time. Atëherë, më i dashuri Im është ai i cili është më i mëshirshmi ndaj njerëzve dhe ai i cili mundohet t'i plotësojë nevojat e tyre.”*^{dxxii}

Resulullahi s.a.v.s. ka thënë: *“Njerëzit janë familja e Allahut. Atëherë i dashuri i Allahut është ai i cili ndihmon familjen e All-llahut, dhe ai i cili gëzon një familje.”*^{dxxiii}

Imam Bakiri a.s. thotë: *“Buzëqeshja e besimtarit ndaj vëllaut të tij besimtar dhe evitimi i ndonjë problemi të tij është vepër e mirë. Nuk i është bërë ndonjë ibadet më i mirë All-llahut se (për)gëzimi i një besimtari.”*^{dxxiv}

Imam Sadiku thotë: *“Çdo kush që gëzon një musliman më ka gëzuar mua. Dhe kush më gëzon mua e gëzon Resulullahin, dhe çdo kush që e gëzon Resulullahin e ka gëzuar All-llahun, e kush e gëzon All-llahun, All-llahu atë e vendos në xhennet.”*^{dxxv}

Në një vend tjetër Imam Sadiku thotë. *“Ai i cili për hir të All-llahut shpenzon njëqindmijë (dinar ose dirhem) për t'ia plotësuar një nevojë një muslimani është më me vlerë se njëzetë herë të shkuarit në haxh.”*^{dxxvi}

Imam Sadiku thotë: *“Nëse një musliman mundohet për t'ia plotësuar një nevojë një muslimani tjetër është më me vlerë se shtatëdhjetë tavafe rreth Qabesë.”*^{dxxvii}

Kurse në një vend tjetër thotë: *“Janë një pjesë e robërve të All-llahut që njerëzit kur kanë nevojë për diçka strehohen tek ata (kërkojnë ndihmë prej tyre), këta janë ata të cilët në ditën e kijametit nuk do të përballen me dënimin e All-llahut.”*^{dxxviii}

Imam Zejnulabidini thotë: *“O simpatizuesit e mi. Heret ose vonë do të hyni në xhennet, mirëpo garoni për shkallët e larta të xhennetit. Dijeni se shkallët e larta të xhennetit dhe pallatet më të mira janë për ata të cilët kanë plotësuar nevojat e muslimaneve dhe ata të cilat u kanë ndihmuar të varfërve. Kështu çdo njëri prej juve që flet me muslimanët apo me të varfërit më shumë i afrohet xhennetit se ai i cili ec njëqind mijë vite, qoftë edhe nga ta të cilët do të dënohen nga Zoti. Atëherë, mos e zvogëloni bërjen mirë ndaj muslimanëve, sepse asgjë nuk mund ta zërë vendin e saj dhe All-llahu do t'ju shpërblejë për to.”*^{dxxix}

Pra siç shihet bërja mirë, shërbimi ndaj robërve të Allahut, zgjedhja e problemeve të tyre sipas fesë Islame është prej ibadeteve më të rëndësishme. Edukimi i vetvetes dhe i epshit të shtyen që të afroresh më afër All-llahut dhe të ndihmon gjatë përkryerjes së

epshit. Për fat të keq njerëzit nuk janë duke e njohur drejt Islamin, për këtë edhe janë ta paaftë gjatë këtij ibadeti (shërbimit dhe ndihmës ndaj njerëzve), dhe shumë prej tyre mendojnë se robëria çfaqet vetëm në namaz, agjërime, vizita, dua dhe në dhikre.

SHKAKU I GJASHTË

Duaja

Duaja është njëra prej ibadeteve e cila ndihmon në mbizotërimin e epshit dhe është një mjet i cili të afron më afër All-llahut. Për këtë All-llahu i thërret robërit e vet për të bërë dua. Do t'i cekim disa shembuj:

All-llahu në Kur'anin fisnik thotë: *“Zoti juaj ka thënë: Më thërrisni t’iu përgjigjem! Ata, të cilët nga mendjemadhësia nuk më adhurojnë- do të hyjnë në xhehennem të poshtëruar.”*^{dxxx}

Në ajetin tjetër thotë: *“Lutjuni Zotit tuaj me përlule dhe fshehurazi! Ai nuk i do ata të cilët e teprojnë.”*^{dxxxii}

E në një vend tjetër thotë: *“Dhe kur të pyesin robërit e mi për Mua, Unë jam me të vërtetë afër, i përgjigjem lutjes së lutësit kur më lutet. Prandaj le të kërkojnë përgjigje prej meje dhe le të më besojnë Mua, për të qenë në rrugë të drejtë.”*^{dxxxiii}

Pejgamberi s.a.v thotë: *“Duaja është shpirti i ibadetit.”*^{dxxxiiii}

Imam Sadiku thotë: **“Duaja është ibadet dhe All-llahu thotë: “... Ata, të cilët nga mendjemadhësia nuk më adhurojnë- do të hyjnë në xhehennem të poshtëruar.”**

“Ti kërko (thirre) All-llahun pastaj leja Atij çdo gjë tjetër.”^{dxxxv}

Përsëri Imam Sadiku thotë: *“Kurrë mus u largoni nga duaja. Nëse nuk i afroheni All-llahut me dua atëherë me asgjë tjetër nuk mund t’i afroheni Atij. Dhe mos ngurroni që të kërkonin nga All-llahu qofshin ato edhe gjëra të vogla. Sepse ai cili i posedon gjërat e vogla i posedon edhe të mëdhatë.”*^{dxxxvi}

Njeriu duhet të bëjë dua. Vetë varfëria dhe skamja kanë nevojë për All-llahun dhe qenien e Tij. Po që se njeherë dhuntitë e All-llahut ndërprehen, atëherë njeriu shkatërrohet, sepse çdo gjë që vjen, vjen nga All-llahu (xh sh). Atëherë njeriu këtë nevojë duhet ta shprehë me gjuhën e tij. Varfërin, robërinë dhe nevojën që ka duhet ta dëshmojë me vepër. Njeriu All-llahut i dorëzohet dhe i nënshtrohet vetëm me dua, të gjitha lutjet që duhet bërë i bën me plot sinqeritet dhe All-llahu atij i jep pasuri për plotësimin e nevojave. Pasi që ta ndërpresë shpresën nga kjo botë ai lidhet me All-llahun i cili është burim i së mirës dhe njohës i çdo gjëje. Andaj nëse largohet nga nevojat e kësaj bote dhe me syrin e zemrës së tij e shikon vetëm bukurinë e All-llahut. Duaja është njëra prej ibadeteve më të mira dhe më të kënaqshme. Njerëzit e afërt të All-llahut këtë gjendje nuk e humbin asnjëherë. Nëse e shikojmë librin Sahife-i Sexhxadie dhe librat tjerë të duave, do të shohim se si imamët janë përlulur dhe si kanë bërë dua. Lidhja me All-llahun dhe pranimiti i duas, zemrave të tyre u jepte qetësi, shpirtërat e tyre kënaqshin nga duaja dhe ajo u jepte shpresë. Zgjedhja e problemeve dhe tejkalimi i vështirësive nuk bëhet nëse nuk e lusim All-llahun, kështu që nuk do të ketë shpresë dhe nuk mund të parandalohen vështirësitë.

Duaja është arma e muslimanit. Muslimani lufton me pesimizëm dhe për tejkalimin e vështirësive ai kërkon ndihmë nga All-llahu. Pejgamberët dhe imamët çdo herë kanë përdorur këtë armë dhe ua kanë preferuar edhe muslimanëve që ta bëjnë të njejtën.

Imam Rizai a.s. njëherë shokëve të tij kështu u tha:

"Shfrytëzoni armët e pejgamberëve." Ata e pyetën cila është arma e tyre? Ai iu përgjigj: *Duaja.*^{dxlvi}

Imam Bakiri s.a. thotë: *"All-llahun më së shumti e duan ata të cilët bëjnë dua më së shumti. Ju propozoj që të bëni dua prej agimit e gjer në lindjen e diellit. Sepse në këtë kohë dyert e qiejve janë të hapura, ndahet rrëzki i popullit dhe u jipen (pranohen) dëshirat e mëdha."*^{dxlvii}

Resulullahi s.a.v. kështu thotë: *"Duaja është arma e muslimanit, shtylla e fesë dhe drita e tokës dhe qiejve."*^{dxlviii}

Duaja është një ibadet, andaj edhe është një prej ibadeteve më të mira e cila njeriun e çon në botën e amshueshme. Duaja njeriun e ngrit në miraxh dhe kuds. Duaja shpirtin e arsimon e edukon dhe atë e afron më afër All-llahut.

H.z. Aliu thotë: *"Duaja te All-llahu është ibadeti më i miri, ibadeti më i dobishëm është morali dhe pastërtia;*

Transemtesuesi thotë se h.z. Aliu bënte dua shumë."^{dxlxix}

H.z. Aliu thotë: *"Duaja është çelës i lumturisë, duaja më e mirë është duaja që bëhet prej shpirtit dhe duaja që del nga zemra. Lutja ndaj All-llahut është shpëtim, dhe largohuni nga e keqja me cilësi të besimt. E për atë duhet t'i frikësohemi All-llahut nga zemra dhe nga shpirti."*^{dxl}

Pra duaja është një ibadet e cila nëse bëhet në kushte të duhura dhe drejt i mbizotëron epshet dhe bëhet shkak i afrimit më afër All-llahut (xh sh.). Pra njeriu duke mos e llogaritur kohën apo kushtet nuk duhet të jetë larg këtij ibadeti. Në qoftë se duaja nuk pranohet shpejt dhe nuk shihet se është pranuar asnjëherë nuk duhet hamendur.

Nganjëherë njeriut duaja i pranohet vonë dhe dëshirat e tijë plotësohen vonë apo edhe mund të mos pranohet kurr, për këtë gjë ka nevojë për punë dhe përpjekje të mëdha.

Andaj mund të ndodhë që për disa muslimanë plotësimi i dëshirave të tyre nuk është në të mirë të tyre, sepse i gjithëdëshmi është All-llahu vetëm Ai e di se ç'është e mirë dhe e keqe për besimtarët e Tij. Andaj dhe njeriu duhet që t'i hapë duart ka All-llahu dhe vetëm prej Tij të kërkojë që t'i plotësohen nevojat e veta. Nëse kjo dëshirë është për të mirën e tij All-llahu do t'ia plotësojë atë. Nganjëherë ndodh që All-llahu të mos t'ia pranojë menjëherë duanë atij, me qëllim që ai të lutet më shumë dhe të bëjë dua më tepër.

I dërguari i All-llahut Muhammedi s.a.v.s. kështu lutet: *"O All-llah! Jepja atij që dëshiron nëse është për të mirën e tij. Pastaj thotë: Ai i cili do që All-llahu t'ia pranojë lutjen le të jetë këmbngulës në dua dhe bën mëshirë në të."* Dhe pastaj lexoi ajetin e sures Merjem, ku All-llahu thotë: **"... dhe do ta adhuroj Zotin tim.**

Shpresoj se nuk do të jem fatkeq në adhurimin e Zotit tim."(Merjem/48).^{dxli}

Imam Sadiku thotë: *"Nganjëherë muslimani kërkon diçka nga All-llahu, kurse All-llahu e gjëjve të tij iu thotë: Vonojeni (plotësimin) dëshirën e robit Tim, sepse Ai (All-llahu) dëshiron të dëgjojë lutjen dhe zërin e robit të vet. Kurse në ditën e kjetimit i thotë: O robi im! Ti mua më thirr por unë t'u përgjigja vonë, tani për atë po të shpërblej me këtë sevap, mëpastaj përsëri i drejtohet: ti më bëre dua por Unë prap t'u vonova e për atë të shpërblej më këto të mira. Kur muslimani i sheh këto të mira e shpërblime të ahiretit, thotë: sikur në atë botë (dynja) të mos më pranohej asnjë dua."*^{dxlii}

Imam Sadiku thotë: *"Ruaje edukatën e duasë, mandej ke parasysh se kend e lutë, si e lut dhe pse e lut. Kujtojeni lartëmadhërinë e All-llahut se Ai e di se çka keni në zemra, i di të fshehtat dhe i sheh se ç'fshihni në zemrat tuaja. Dijeni se cila rrugë të shpie në shpëtim apo në shkatërrim, dhe mos mendoni se dëshirën që e keni iu çonon në shpëtim, kurse ajo në të vërtetë iu shkatërron"*.

All-llahu në Kur'an thotë: "Njeriu edhe me anë të lutjes për mirë, lyp keq; kemi përgatitur denim të dhembshëm." (Isra/11)
Atëherë mendo se çka do nga All-llahu dhe pse do. Duaja bëhet atëherë vetëm kur është e vërtetë. Duaja drejton gjithë trupin tënd, në të ka të vërteta sekrete, duaja e përcjell All-llahun dhe e zbut zemrën, me dua i di të gjitha fshehtësirat e dëshirave. Nëse nuk u përmbahesh kushteve të duasë mos prit se ajo do të pranohet dhe se All-llahu ka lajme për të gjitha fshehtësirat. Edhe pse ti bën dua dhe kërkon diçka nga Allahu, padyshim Ai e di se ti ke një qëllim tjetër.^{dxliii}

SHAKU I SHTATË

Agjërimi

Agjërimi është njëri prej ibadeteve më të rëndësishme i cili luan një rol mjaft të rëndësishëm gjatë kontrollimit të epshit. Për vlerën e agjërimit kemi shumë hadithe dhe thënie të dijtërëve.

Resulullahi s.a.v.s. thotë: "Agjërimi është ibadet i cili të ruan nga zjarri i xhehennemit."^{dxliv}

Imam Sadiku a.s. thotë: "All-llahu Teala ka thënë: Agjërimi bëhet vetëm për mua dhe unë e shpërblej atë që agjëron."^{dxlv}

Në një hadith tjetër i dërguari i All-llahut thotë: "Çdo kush që agjëron një ditë (agjërimit synnet) për sevapin e tij, atij i është bërë farz falja e mëkateve."^{dxlvi}

Imam Sadiku a.s. thotë: "Çdo njëri nga ju i cili agjëron, gjumi i tij është ibadet, heshtja dhikër dhe i pranohet puna dhe duaja e tij."^{dxlvii}

Transmetohet nga Resulullahi të ketë thënë: "All-llahu ka thënë: Përveç durimit (sabit) të gjitha veprat tjera shpërblehen prej dhjetë deri në shtatëqind shkallë. Kurse për durimin Unë do të shpërblej. Ndërsa sevapin e durimit vetëm All-llahu e di, vetëm agjërimi të bën të durueshëm."^{dxlviii}

Aliu a.s. lidhur me Miraxhin nga i dërguari transmeton këtë hadith: Pejgamberi në Miraxh kishte pyetur: "Zoti im! Cili është ibadeti më i dobishëm? All-llahu xh.sh thotë: "Ibadeti më i dobishëm është heshtja dhe agjërimi. Resulullahi prap: O Zoti im cila është vlera e agjërimit? All-llahu iu përgjigj: "Fruti i agjërimit është hikmet (urtësi), bëhet shkak i aftësisë, hap rrugën e saktësisë dhe kur arrin në saktësi për njeriun nuk mbetet aspak frikë për të jetuar deri në fund të jetës."^{dxlix}

Agjërimi mund të komentohet në dy mënyra.

Mënyra e parë: Nëse shikohet ana e jashtme agjërimi është largimi nga haja, pija dhe mardhënjet intime, pastaj largimi, përgënjeshtimi i All-llahut dhe të dërguarit të Tij si dhe brajktisja e të gjitha atyre gjërave që janë përmendur në librat e fikhut.

Mënyra e dytë: Në të vërtetë ky adhurim është i lidhur drejtpërdrejt me besimin dhe brendësinë e shpirtit. E vërteta e agjërimit është se për hir të All-llahut duhet të largohesh nga haramet por edhe nga disa hallalle për një kohë të caktuar, si dhe ruajtja

e epsheve dhe largimi nga haja, pija, kryerja e mardhënjeve intime, gënjeshtria dhe nga gjërat të cilat e bëjnë agjërimin të pavleshëm.

Në librat e fikhut definicioni i agjërimin është kështu:

Agjërim do të thotë: largimi nga haja, pija, marrëdhëniet intime, masturbimi gënjeshtria, përgënjeshtrimi All-llahun dhe profetin e Tij, futja e kokës në ujë dhe ruajtja nga papëstërtia duke pasur për qëllim afrimin më afër All-llahut prej mëngjesit (lindjesë së diellit) deri në mbrëmje (perëndimit të diellit, kur të errësohet Mirëpo, nëpër hadithe agjërimi nuk është përkufizuar si më lart. Është thënë edhe më gjerë. Agjëruesi jo vetëm se duhet të ruhet nga haja, pija, por duhet të ruhet me gjithë organet e trupit. Si duhet të ruhet syri, veshi, gjuha, dora, këmba dhe organet tjera. Nëse shikohet edhe më lart, agjërimi më i mirë është i besimtarëve të devotshëm. Kështu pra agjëruesi pasi ta ketë ndaluar veten nga haja dhe pija, ai duhet ta ndalojë edhe prej veprave të cilat e largojnë dhe e pengojnë atë ta madhërojë dhe ta përkujojë All-llahun. E përgatit veçvetën për gosti dhe likaullah.

Imam Sadiku thotë: *“Agjërimi nuk është vetëm lënia e hajes dhe pijes. Kur të agjërosh duhet bashkë me ty të agjërojë: veshi, syri, gjuha, lukthi dhe epshi. Kur të agjërosh ruaju nga mëkatet e dorës dhe epshit dhe mos fol gjë të keqe, fol vetëm nëse ke nevojë. Sadiku na thotë: Agjëruesi duhet të sillet me kujdes, le të hesht pos kur ta përmend Allahun. Ditën kur agjëron mos bën ditë sikur kur nuk agjëron.”*^{dl}

I dërguari i All-llahut thotë: *“Çdo kush që gjatë muajit të ramazanit agjëron dhe heshtë, dhe gjithashtu veshin, syrin, gjuhën, epshin dhe pjesët e tjera të trupit e ruan nga gënjeshtria, haramet dhe gibeti, ai vetveten e ndjen afër Ibrahimit Halilullah dhe i bashkohet atij.”*^{dli}

Imam Sadiku thotë:

“Agjërimi nuk është vetëm që të ruhem nga haja dhe pija. Agjërimi për të qenë i plotëfuqishëm ka një kusht, e ai është heshtja. Bija e Imranit Merjemi njerëzve iu tha: Unë e kam dhënë veten në agjërim për hir të All-llahut. Atëherë sot nuk do të flas me askend, pra nuk dëgjove se jam duke agjëruar për atë dhe nuk mund të flas me askend? Kur agjëroni ruajeni gjuhën nga gënjeshtria, mbyllni sytë nga harami, mos u grindni mes veti, ruajuni nga përgojimi nga gënjeshtria dhe grindja. Mos i varni fytyrat tuaja. Mos kundërshtoni njëri tjetrin. Mos u nervozoni, mos fyeni, mos e prishni gojën tuaj, ruaju nga shtypja lufta dhe kryeneqësitë, ruaju nga sjelljet me injorancë dhe amoralitetit, mos e përzëni njëritjetrin, mos e lëni anash dhikirin dhe namazin, jepni rëndësi heshtjes, mendimit, durimit, të vërtetës si dhe largohuni nga njerëzit e këqinj. Sa pak janë ata të cilët agjërojnë dhe sa shumë janë ata të cilët vetëm qëndrojnë të uritur.”^{dlii}

Roli i agjërimin gjatë edukimit shpirtëror

Agjërimi është një ibadet mjaft i posaçëm dhe i vlershëm në qoftë se personi gjatë agjërimin rrespekton rregullat dhe edukatën e legjislacionit Islam dhe agjëron në mënyrë të drejtë, gjithashtu ndikon mjaft në edukimin dhe pastrimin e epshit. Agjërimi ka efekt të mjaftueshëm në pastrimin e epshit nga pislleqet dhe mëkatet dhe në përfitimin e përkryerjes, boshatisjes (të së keqesë) dhe në pjesëmarrje hyjnore. Ai i cili agjëron me anë të braktisjes së mëkateve e frenon epshin emmare dhe arrin ta futë nën kontrollin e tij. (Agjërimi) Është koha e luftës kundër epshit dhe edukimit të tij. Në këtë kohë kur lihen anash të gjitha, mandej edhe haja, pija dhe nga ushqimet të shijshme, ku duhet përpjekur vetëm për pastrimin e epshit nga mëkatet dhe pislleqet, me anë të kësaj gjendjeje epshit i jep nur dhe qetësi. Ndërsa uria bëhet shkak i qetësimin të brendisë dhe i koncentrimin në All-llahun. Kur njeriu është i uritur

vazhdimisht qëndron i gëzuar, kurse kur barkun e ka të mbushur nuk mund ta gjesh këtë gjendje tek ai. Kështu që për të qenë i devotshëm mund t'i drejtohem agjërimit, andaj dhe në Kur'an thuhet:

“O besimtar! Agjërimitin e keni obligim të detyrueshëm, siç e kishin detyrë edhe ata që qenë para jush, ndoshta do të bëheni të devotshëm.”^{dliii}

Deri këtu shpjeguam mbi rëndësinë e agjërimit për pastrimin nga mëkatet dhe pislleqet. Prandaj agjërimiti në përmasa të gjëra luan rol të rëndësishëm si p.sh. gjatë përkryerjes së epshit, gjatë pastrimit të brendësisë dhe gjatë afrimit më afër All-llahut. Më posht do të shohim vetëm disa nga këto:

1. Agjërimiti do të thotë të ruajturit e epshit dhe largimi nga disa gjëra të cilat e prishin agjërimitin. Andaj, është një ibadet që ka ndikim të jashtëzakonshëm në edukimin e epshit, përkryerjes dhe në afrimin më afër All-llahut.
2. Me anë të braktisjes së gjërave të shijshme dhe mëkateve pastrohet dhe ndriçohet zemra e individit. Shpëton nga çdo përkujtim tjetër pos All-llahut, fillon të marrë dhunti dhe të mira nga nuri i All-llahut dhe bashkohet me Zotin (likaulah). Kështu që rradhitet nën përkujdesjen e All-llahut. Ndërsa nëpër librat e haditheve është përmendur që frymëmarrja dhe gjumi i atij që është duke agjëruar janë ibadet.

3. Derisa njeriu është në agjërimit është koha më e mirë ibadetit, namazit, leximit të Kur'anit, dhikrit dhe veprave të mira. Sepse zemra në këtë kohë është më e përgatitur se herave tjera, gjithashtu është edhe më e singert dhe koncentruar në All-llahun. Muaji i Ramazanit është koha më e mirë dhe është pranvera e ibadetit dhe devotshmërisë. Për këtë dhe nëpër librat e duave është këshilluar shumë që në këtë muaj të bëhet ibadet dhe të adhurohet shumë All-llahu.

Imam Sadiku a.s. kur viente muaji i Ramazanit fëmijëve të tij u thoshte: *“Mundohuni të bëni ibadet më shumë, sepse në këtë muaj ndahet rrisku (pasuria) e njerëzve dhe përcaktohen (shkruhen) exhelet. Në këtë muaj bëhet e ditur se kush do t'i përgjigjet dhe do të shkojë tek All-llahu. Gjatë këtij muaji është një natë që ibadeti i bërë është më i vlershëm se ibadeti i njëmijë netve tjera.”*^{dliiv}

Aliu a.s. thotë: *“Lutuni shumë gjatë muajit të Ramazanit, pendohuni. Kështu që përshkak të lutjeve tuaja u hiqen belatë, kurse me anë të pendimit tuaj u falen mëkatet.”*^{dlii}

Hutbeja e Shabanies

Aliu a.s. thotë:

“Resulullahi një ditë në hutben e tij kështu kishte thënë:

O ju njerëz! Ju ka arritur muaji i begative, mëshirës dhe lumturive. Ky muaj tek All-llahu është muaj mbi të gjithë muajt tjerë. Ditët e këtij muaji janë ditët më të mira, netët dhe orët më të mira, është një muaj i cili juve ju është dhënë një rast për ta gostisur All-llahu, me frymarrjet tuaja përmendet All-llahu kurse gjumi juaj është ibadet. Në këtë muaj pranohen duatë dhe ju kthehet përgjegjja. Atëherë thirrni zemrat e pastra dhe qëllimmirët për agjërimit dhe për lexim të Kur'anit. Ndërsa sa të këqinjë dhe të pafat janë ata të cilët nuk i shfrytëzojnë të mirat e këtij muaji të madh. Urinë dhe etjen kujtoni me urinë dhe etjen e ditës së kijametit. Jepuni lëmoshë (sadak) të

varfëve dhe të ngratëve. Rrespektoni të vjetërit. Ruani të drejtat e të afërmve tuaj, ruajuni nga fjalët e këqia, ruani sytë nga harami, dhe veshët ruani nga gjërat që janë të ndaluara. Tregoni mirësi (ndihmoni) për jetimat që edhe ata t'u bëjnë mirësi jetimave tuaj. Pendohuni dhe gjatë kohës së namazeve ngritni duart dhe bëni dua se All-llahu popullin e shikon me sy të mëshirës, ju përgjigjet kërkesave dhe zërave kur thonë "Lebbejk", pra kjo është koha më e mirë për t'u ngritur.

O njerëz, punët tuaja janë pasqyra e epsheve tuaj. Atëherë nëpërmjet tevbës zvogëloni ato, supet e juaj janë rënduar me mëkate dhe lehtësoni ato me sexhde. Dijeni se All-llahu është betuar për ata që falin namaz dhe bëjnë sexhde, nuk do t'i dënojë dhe se në ditën e kjetimit nuk do t'i frikësojë me zjarr.

O njerëz, ai i cili i jep iftar një muslimanit, i jipen sevape sikur ta kishte liruar një skllav dhe i falen të gjitha mëkatet atij.

Njëri nga të pranishmit iu drejtua të dërguarit: O I dërguari i All-llahut! Nëse ne nuk kemi gjë për t'i dhënë iftar, ç'të bëjmë? Resulullahi ia ktheu: "Qoftë edhe me një hurme apo me një gotë ujë shpëtojeni veten nga zjarri i xhehnemit.

O njerëz, në këtë muaj ai i cili e përmirëson moralin e vet, atij do t'i lejohet kalimi i urës së siratit, në ditën e kjetimit. Ai i cili robit (shërbtorit) të vet ia lehtëson punën në këtë muaj, All-llahu atij do t'ia lehtësojë gjykimin në ditën e kjetimit.

Kush e largon të keqen nga populli, All-llahu i largon në ditën e kjetimit vështirësitë e tij. Çdo kush që e gostit një jetim, All-llahu atë do ta gostitë në ditën e kjetimit.

Kush interesohet për të afërmin dhe i indihmon atij, All-llahu në ditën e kjetimit do të interesohet dhe do t'i ndihmojë atij. Kush i ndëpren lidhjet me të afërmin e vet, All-llahu do t'i ndërprejë lidhjet me të në ditën e kjetimit. Kush e fal synetin në këtë muaj, All-llahu këtë do ta shkruajë dhe ai do të mbahet larg zjarrit. Çdo kush që fal një farz është sikur t'i ketë falur shtatëdhjetë farze jashtë muajit të Ramazanit. Kush këndon salevat mbi mua, All-llahu në ditën e kjetimit do t'ia rëndojë peshorën me sevape.

Dhe kush e lexon një ajet të Kur'anit, All-llahu atij di t'i japë sevape sikur në muajt tjerë ta ketë lexuar gjithë Kur'anin.

O njerëz! Në këtë muaj janë të hapura dyert e xhenetit dhe Zoti kërkon që ato të mos mbyllen, kurse dyert e xhehnemit janë të mbyllura, dhe Zoti kërkon që ato të mos hapen kurrë, në këtë muaj djajtë janë të lidhur, andaj dhe kërkon nga All-llahu që ata të mos ju ngacmojnë juve.

Hz Aliu e pyeti? O i dashuri i All-llahut! Cila është puna më e dobishme në këtë muaj?

Pejgamberi tha: O Ebul Hasan: "Puna më e dobishme është takvallëku dhe largimi nga haramet, pastaj filloi të qajë.

Kur e pyeta se pse po qan? Ai tha: "O Ali po qaj për atë se çka do të bëjnë kundër teje në këtë muaj gjersa atë e kosiderojnë si hallall. Sikur po e shoh se ti duke falur namazin për Zotin tënd, do të vijë më i keqi i të gjitha kohërave, vëllau që e plagosi deven e popullit Themud dhe do të bjerë me shpatë, kurse mjekrra jote po ngjyroset me të kuqe nga gjaku yt i shenjtë.

Unë (Aliu) e pyeta: A nuk do të thotë kjo se unë do të jem besnik i fesë?

Pejgamberi (s.a.v.) tha: "Po kjo do të thotë se ti do të jesh besnik i fesë së Zotit.

O Ali kush të mbyl ty, më mbyl mua, kush të urren ty, më ka urryer mua, kush të fyen ty është sikur të më ketë fyer mua. Sepse ti vërtet je sikur epshi yt, je nga unë. Shpirti yt është shpirti imi, moralin që e ke është morali im. Me të vërtetë All-llahu na krijoi me një kohë, dhe na zgjodhi që të dyve, mua si pejgamber kurse ty si imam. Cili është ai i cili do ta kundërshojë imametin tend?

Ti je pasardhësi im, baba i fëmijëve të mi, baba i Hasanit dhe i Hysenit, ti je burri i vajzës sime, ndërsa pas vdekjes sime do të jesh halife i umetit tim. Do te urdhërosh me

urdhërin tim dhe do të ndalosh me ndalesën time. Beto hem në All-llahun, se ti je argument ii Zotit tek njerëzit, ti je besnik i sekreteve dhe halife i robërve.”^{dlvi}

Siç shihet edhe nga hadithet, muaji i shenjtë i Ramazanit është plot bereqet dhe të mira. Është muaj i përmisimit, duasë, sexhdesë, si dhe i mbizotrimit të epsheve. Ibadeti në këtë muaj është shumë më i vlefshëm se gjatë muajve tjerë. Në këtë muaj është, ibadet konsiderohet edhe gjumi dhe frymëmarrja e muslimanit. Në këtë muaj mbyllen dyert e xhehnemit dhe hapen dyert e xhenetit . Engjëjt e All-llahut vazhdimisht i thërrasin njerëzit për ibadet, falja e namzit të natës është më me vlerë se nata e kadrut. All-llahu në këtë natë ju ka dhënë gosti dhe gjithë ju fton në gosti, agjëruesi është mysafir i All-llahut dhe vetëm Ai është që e pret këtë musafir. Ai është bujar, engjëjt janë shërbëtorë, kurse muslimanët janë mysafir. All-llahu në sofrën e atij që agjëron i ka hapur nimetet e veta.

Mirëpo për këtë duhet të kemi përmbajtje dhe durim. Nëse neglizhojmë në këtë do të pendo kemi dhe ajo nuk do të ketë ndonjë dobi për ne. Gjatë muajit të Ramazanit është mirë që të lexohet dhe të praktikohen këshillat që janë në librin “MEFATIH-UL XHENAN”, si dhe librat tjerë të duave, me qëllim të qetësisimit të zemrës dhe prehjes shpirtërore.

Në fund t’ua përkujtoj edhe këtë, se namazi, agjërimi, dhikri, duaja dhe ibadetet tjera mund të kenë efekt të madh gjatë edukimit shpirtëror, arsimimit dhe përkryerjes; andaj meqë ne u munduam vetëm shkurtimisht të qëndrojmë mbi këto çështje shumë të rëndësishme, për momentin kaq është e mjaftueshme.

Vërejtje: Përkthimet e ajeteve të Kur’anit janë marr nga «Kur’an-i dhe hija e tij shqip» të Prof. Dr. Feti Mehdiut, botuar nga Logos-A, Shkup dhe IHH, Stamboll 1999. /përkthyesi/

- i Kur'an-i 3/164
- ii Bihar-ul Envar, v 69, fq.375
- iii Mustedrek-ul Vesail, v.2, fq.282
- iv po aty, fq. 283
- v po aty, fq. 282
- vi Usul-u Kafi, v. 2, fq. 99
- vii po aty, fq. 99
- viii po aty, fq.100
- ix Mehaxhchet-ul Bejza, v. 5, fq. 89
- x Kur'an-i, 32/ 7-9.
- xi Kur'an-i, 23/12-14
- xii po aty, 15/29
- xiii po aty, 17/70
- xiv po aty, 39/15
- xv Gurur-ul Hikem, fq. 498
- xvi Kur'an-i, 17/ 85
- xvii Gurur-ul Hikem, fq. 226
- xviii po aty, fq. 669
- xix po aty, fq. 710
- xx po aty, fq. 638
- xxi po aty, fq.669
- xxii Kur'an-i, 79/41
- xxiii po aty, 12/53
- xxiv Buhar-ul Envar, v.70, fq. 64
- xxv Gurur-ul Hikem, fq. 226
- xxvi po aty, fq.54
- xxvii Mefatih-ul Xhinan, lutja (munaxhati) e të ankuarve.
- xxviii Kur'an-i, 28/50
- xxix po aty, 7/179
- xxx po aty, 45/23
- xxxi Gurur- ul Hikem.
- xxxii Nexh-ul Belaga, (Subhi Salih) fq. 41, Letra (mektup) 31
- xxxiii po aty, hytbeja 32
- xxxiv - Kur'an-i, 91/ 7-10
- xxxv Tuhef-ul Ukul, fq. 285

xxxvi Nehxh-ul Belaga, fjalët e urta 449.

xxxvii Kur'an-i, 6/162

xxxviii Gurer-ul Hikem, fq. 768

xxxix po aty, fq. 628

xl Kur'an-i, 30/ 7

xli po aty, 50/ 22

xlii po aty, 74/38

xliii po aty, 3/161

xliv po aty, 2/225

xlv po aty, 2/286

xlvi po aty, 3/30

xlvii po aty, 45/15

xlviii po aty, 99/7-8

xlix po aty,53/39-40

l po aty, 2/110

li po aty,26/88-89

lii Xhami us Seadet, v.1, fq.17

liii Kur'an-i, 16/97

liv Bihar-ul Envar, v.10, fq.253

lv Gurer-ul Hikem, fq.764

lvi po aty, fq.479

lvii Kurret-ul Ujun, Vepra e Fejzi Kashanit (r.a.), fq.466

lviii Kur'an-i, 4/10

lix po aty, 17/72

lx po aty, 35/10

lxi Kurretul-ul Ujun, fq. 479

lxii Nehxh-ul Belaga, Hutbeja 87.

lxiii Bihar-ul Envar, v. 7, fq. 201

lxiv Kur'an-i, 81/5.

lxv Kur'an-i, 78/18.

lxvi Nur-ul Thekalejn, v. 5, fq. 493

lxvii Kur'an-i, 22/46.

- lxviii Po aty, 7/179
lxix po aty, 9/87
- lxx po aty, 58/22
lxxi po aty, 16/22
lxxii po aty, 16/108
lxxiii po aty, 9/64
lxxiv po aty, 64/11
lxxv po aty, 50/37
lxxvi po aty, 18/28
lxxvii po aty, 13/28
lxxviii po aty, 48/4
lxxix po aty, 9/45
lxxx po aty, 57/27
lxxxi po aty, 8/62-63
lxxxii po aty, 3/159
lxxxiii po aty, 26/193-194
lxxxiv po aty, 2/97
lxxxv po aty, 53/11
lxxxvi po aty, 42/88-89
lxxxvii po aty, 50/38
lxxxviii po aty, 50/33
lxxxix po aty, 2/10
- xc po aty, 9/125
xci po aty, 33/12
xcii po aty, 5/52
xciii po aty, 26/88-89
xciv po aty, 20/125-126
xcv po aty, 22/46
xcvi po aty, 17/12
xcvii po ati, 17/97
xcviii po aty, 7/157
xcix po aty, 5/15
- c po aty, 39/22
ci po aty, 14/1
- cii po aty, 57/12
ciii po aty, 57/13
civ Bihar-ul Envar, v.70, fq.51.
- cv po aty, fq. 54
cvi po aty, fq. 53.
- cvii po aty, fq. 53.
- cviii po aty, fq. 51.
- cix Usul-u Kafi, fq. 273.
- cx Nehxh-ul Belaga.
- cxii Bihar-ul Envar, v.70, fq. 51.
- cxiii po aty, fq. 59.
- cxiiii Kur'an-i, 6/43.

- cxiv Po aty, 39/22
cxv Bihar-ul Envar, v.73, fq.361.
- cxvi Po aty, fq. 365
cxvii po aty, fq. 349.
- cxviii Mefatihul-ul Xhenan, Munaxhat-uth Thanije.
- cxix Nehxh-ul Belaga, Hutbeja 108.
- cxx po aty, hut. 261.
- cxxi Kur'an-i, 10/57.
- cxxii Po aty, 17/82
cxxxiii Nehxh-ul Belaga, hut. 110.
- cxxiv po aty, hut. 176
- cxxv Kafi, v.1, fq.10
cxxvi Kur'an-i, 2/242
cxxvii po aty, 22/46
cxxviii po aty, 8/22
cxxix po aty, 10/100
cxxx Kafi, v.1, fq.11
cxxxii po aty.
cxxxiii Po aty, fq.16
cxxxiiii po aty, fq.23
cxxxv po aty, fq.25
cxxxvi po aty, fq.11
cxxxvii po aty, fq.27
cxxxviii po aty, fq.18
cxxxix po aty, fq.17
cxl po aty, fq.19
cxli po aty.
cxlii Po aty, fq.54
cxliii po aty,fq.55
cxliiii Bihar-ul Envar, v.71, fq.338
cxliv po aty, fq.339
cxlv po aty, fq.340
cxlvi po aty, fq.340
cxlvii po aty, fq.325
cxlviii Kur'an-i, 75/14-15
cxlix po aty, 35/8
cl Nehxh-ul Belaga, Hutbeja 176.
cli Po aty, Hutbeja 193.
clii Tuhef-ul Ukul, fq. 385
cliii Bihar-ul Envar, v.71, fq. 324
cliv Kur'an-i, 12/53
clv Bihar-ul Envar, v.70, fq. 64
- clvi Gurur-ul Hikem, v.1, fq. 96
- clvii po aty, fq. 105
- clviii po aty, fq. 16

clix Gurer-ul Hikem, v.1, fq. 96
clx po aty, v.2, fq. 702.

clxi Vesail-ush Shia, v.6, fq. 123

clxii Gurer-ul Hikem, v.2, fq. 508

clxiii po aty, v.1, fq. 319

clxiv po aty, fq. 72

clxv po aty, fq. 131

clxvi po aty, fq. 138

clxvii po aty, fq. 1655

clxviii po aty, fq. 371

clxix Vesail-ush Shia, v. 11, fq. 124

clxx po aty, fq. 124

clxxi po aty, fq. 123

clxxii Kur'an-i, 29/69

clxxiii Bihar-ul Envar, v.70, fq. 69

clxxiv Kur'an-i, 75/14-15

clxxv Kafi, v.2, fq. 454

clxxvi Bihar-ul Envar, v.70, fq. 70

clxxvii po aty, fq. 64

clxxviii Gurer-ul Hikem, v.1, fq. 196

clxxix po aty, v.2, fq. 862

clxxx po aty, fq. 801

clxxxi po aty, fq. 511

clxxxii po aty, fq. 33

clxxxiii po aty, fq. 26

clxxxiv po aty, fq. 509

clxxxv Kafi, v.2, fq. 451

clxxxvi po aty, fq. 455

clxxxvii Kur'an-i, 79/40

clxxxviii Muntahal A'mal, v.2, fq. 126

clxxxix po aty, fq. 86

cxix Gurer-ul Hikem, fq. 508

cxci po aty, fq. 176

cxcii Kafi, v.2, fq. 80

cxciii po aty, fq. 80

cxciv Kur'an-i, 29/69

cxcv Gurer-ul Hikem, fq. 690

cxevi po aty, fq. 773

cxevii po aty, fq. 647

cxeviii Muhexhhet-ul Bejza, v.7, fq. 308

cxcix Gurer-ul Hikem, fq. 350

cc Muhexhhet-ul Bejza, v.1, fq. 170

cci Nehxh-ul Belaga, Fjalët e urta nr. 449.

ccii Tuhef-ul Ukul, fq. 285.

* hums është një e pesta e pasurisë së fituar e cila jipet një her në vit nga besimtarët musliman

cciii Gurer-ul Hikem, v.1, fq. 13.

cciv Po aty, fq. 492.

ccv Po aty, fq. 72.

ccvi Kafi, v. 2, fq. 242.

ccvii Po aty, fq. 64.

ccviii Po aty, fq. 240.

- ccix Gurer-ul Hikem, fq. 147.
ccx Po aty, fq. 147.
ccxi Po aty, fq. 142.
ccxii Po aty, fq. 315.
ccxiii Po aty, fq. 518.
* mahrem është femra (gruaja) e cila sipas rregullave Islame individi nuk mund të martohet me të.
ccxiv Kur'an-i, 25/43.
ccxv Po aty, 3/185.
ccxvi Po aty, 6/32.
ccxvii Po aty, 57/20.
ccxviii Nehxh-ul Belaga, Hutbeja nr. 111.
ccxix Po aty, Hutbeja nr. 45.
ccxx Kur'an-i, 3/145.
ccxxi Po aty, 18/46.
ccxxii Po aty, 2/180.
ccxxiii El Kafi, v.5, fq. 78.
ccxxiv Po aty, fq. 78.
ccxxv Po aty, fq. 88.
ccxxvi Kur'an-i, 3/14.
ccxxvii Gurer-ul Hikem, fq. 150.
ccxxviii Bihar-ul Envar, v. 7, fq. 733.
ccxxix Nehxh-ul Belaga, Fjalët e urta, nr. 33.
ccxxx Po aty, Fjalët e urta, nr. 130.
ccxxxi Bihar-ul Envar, v. 73, fq. 127.
ccxxxii El- Kafi, v.5, fq. 72.
ccxxxiii Nehxh-ul Belaga, Hutbeja, nr. 132.
ccxxxiv Po aty, Hutbeja, nr. 173.
ccxxxv Bihar-ul Envar, v. 73, fq. 63.
ccxxxvi Nehxh-ul Belaga, Letra 27.
ccxxxvii Po aty, Fjalët e urta, nr. 77.
ccxxxviii Po aty, letra 45.
ccxxxix Nehxh-ul Belaga, Hutbeja nr. 33.
ccxl Kur'an-i, 30/7.
ccxli Po aty, 2/86.
ccxlii Po aty, 9/38.
ccxliiii Po aty, 10/ 7-8.
ccxliv Bihar-ul Envar, v. 73, fq. 18.
ccxlv Gurer-ul Hikem, fq. 383.
ccxlvi Nehxh-ul Belaga, Fjalët e urta nr. 269.
ccxlvii Po aty, Fjalët e urta nr. 133.
ccxlviii Kur'an-i, 49/13.
ccxlix Po aty, 2/198.
ccli Po aty, 3/172.
cclii Po aty, 7/35.
ccliii Po aty, 3/133.
ccliiii Po aty, 52/17.
ccliv Bihar-ul Envar, v. 70, fq. 285.
cclv Nehxh-ul Belaga, Fjalët e urta nr. 41.

ccxvi Bihar-ul Envar, v. 77, fq. 386.
ccxvii Po aty, v. 78, fq. 110.
ccxviii Nehxh-ul Belaga, Letra 27.
ccxlix Po aty. Hutbeja nr. 198.
ccxl Kur'an-i, 2/27.
ccxli Po aty, 2/183.
ccxlii Po aty, 2/179.
ccxliiii Po aty, 22/37.
ccxliv Po aty, 2/197.
ccxlv Po aty, 5/27.

- celxvi Bihar-ul Envar, v. 77. fq. 89.
celxvii Po aty, v. 7, fq. 282.
celxviii Kur'an-i, 3/186.
celxix Nehxh-ul Belaga, Hutbeja nr. 195.
celxx Po aty, Hutbeja nr. 191.
celxxi Po aty, Hutbeja nr. 157.
celxxii Po aty, Hutbeja nr. 114.
celxxiii Gurer-ul Hikem.
celxxiv Kur'an-i, 7/26.
celxxv Po aty, 8/29.
celxxvi Po aty, 2/282.
celxxvii Po aty, 8/138.
celxxviii Bihar-ul Envar, v. 70. fq. 59.
celxxix Po aty, fq. 54.
celxxx Nehxh-ul Belaga, Hutbeja nr. 198.
celxxxi Gurer-ul Hikem, v. 1, fq. 13.
celxxxii Po aty, fq. 13.
celxxxiii Po aty, fq. 702.
celxxxiv Po aty, 26.
celxxxv Po aty, fq. 31.
celxxxvi Kur'an-i, 65/2.
celxxxvii Po aty, 65/4.
celxxxviii Gurer-ul Hikem, fq. 150.
celxxxix Nehxh-ul Belaga, Hutbeja nr. 230.

- cxex Po aty, Fjalët e urta nr. 371 Nehxh-ul Belaga, Hutbeja nr. 230.
cxeci Nehxh-ul Belaga, Hutbeja nr. 198.

- cxecii Kur'an-i, 45/23.
cxeciii Nehxh-ul Belaga, Hutbeja nr. 198.
cxeciv Po aty, Hutbeja nr. 193.
cxecv Kur'an-i, 99/8.
cxecvi Po aty, 18/49..
cxecvii Po aty, 3/30.

- cxexviii Po aty, 50/18.
cxexix Po aty, 21/47.
ccc Po aty, 2/298.
ccci Po aty, 7/8-9.
cccii Po aty, 50/21-22.
ccciiii Bihar-ul Envar, v. 7. fq. 258.
ccxiv Po aty, fq. 262.
cccv Mexhma-udh Dhevoid, v. 1, fq. 337.
cccvii Grer-ul Hikem, fq. 385
cccviii po aty, fq. 618
cccviii Vesail-ush Shia, v. 6, fq. 377
cccxix po aty, v. 11, fq. 379
cccxx po aty, v. 11. fq. 379
cccxi po aty, v. 11, fq. 378
cccxii Kur'an-i, 103/1-3
cccxiii Grer-ul Hikem, fq. 238
cccxiv po aty, fq. 696
cccxxv po aty, fq. 640

- cccxxvi po aty, fq. 685

- cccxxvii po aty, fq. 679

- .cccxxviii po aty, fq. 131
- .cccxxix Vesail-ush Shia, v.11, fq. 380
- .cccxxx Gure-ul Hikem, fq. 237
- .cccxxxi po aty, fq. 698
- .cccxxxii po aty, fq. 54
- .cccxxxiii Gurur-ul Hikem, fq.696
- .cccxxxiv Bihar-ul Envar,v70,fq.69
- .cccxxxv Kafi,v.1, fq. 453.
- .cccxxxvi vep.e cit. v.70, fq.453.
- .cccxxxvii Gurur-ul Hikem, fq. 385.
- .cccxxxviii Po aty, fq. 753.
- .cccxxxix Po aty, fq. 371.
- .cccxxx Po aty, fq. 696.
- .cccxxxii Bihar-ul Envar, v. 70, fq. 64.
- .cccxxxiii Nehxh-ul Belaga, Hutbeje 222
- .cccxxxiiii Bihar-ul Envar, v. 73, fq. 364
- .cccxxxv Kur'an-i, 39/53
- .cccxxxvi po aty, 6/54
- .cccxxxvii po aty, 24/31
- .cccxxxviii po aty, 66/8
- .cccxxxix Vesail-ush Shia, v. 11, fq. 354
- .cccxxxix Bihar-ul Envar, v. 73, fq. 332
- .cccxl po aty, fq. 365
- .cccxli Kur'an-i, 26/25
- .cccxlii po aty, 20/82
- .cccxliii po aty, 3/135-136
- .cccxliv Kafi, v. 2, fq. 435
- .cccxlv Kur'an-i, 2/222
- .cccxlvi Kafi, v. 2, fq. 435
- .cccxlvii po aty, fq. 436
- .cccxlviii Hakaik, fq. 286
- .cccclix Vesail-ush Shia, v.11, fq. 361
- .ccccl Kafi, v.2, fq. 450
- .ccccli Muhexhhet-ul Bejza, v. 7, fq. 17
- .cccclii Kur'an-i, 56/7-12
- .ccccliii po në atë sure/88-94
- .ccccliv po aty, 83/18-21
- .cccclv po aty, 3/45
- .cccclvi po aty, 3/169
- .cccclvii po aty, 89/28
- .cccclviii po aty, 45/15
- .cccclix po aty, 2/156
- .cccclx po aty, 23/74
- .cccclxi po aty, 34/8
- .cccclxii po aty, 14/18
- .cccclxiii po aty, 35/10
- .cccclxiv po aty, 16/97
- .cccclxv po aty, 58/11
- .cccclxvi po aty, 33/41
- .cccclxvii po aty, 3/191
- .cccclxviii po aty, 88/14-15
- .cccclxix po aty, 76/25
- .cccclxx po aty/ 3/41
- .cccclxxi po aty, 4/103
- .cccclxxii Vesail-ush Shia, v. 4, fq. 1182
- .cccclxxiii po aty, fq. 1183
- .cccclxxiv po aty, fq. 1182
- .cccclxxv po aty, fq. 1181
- .cccclxxvi Bihar-ul Envar, v.93, fq. 154

- ccclxxvii po aty, fq. 156
ccclxxviii po aty, fq. 163
ccclxxix po aty, fq. 163
ccclxxx po aty, fq. 163
ccclxxxi po aty, fq. 155
ccclxxxii Gurer-ul Hikem, fq. 817
ccclxxxiii Bihar-ul Envar, v. 93, fq. 158
ccclxxxiv Hekaik-ul Fejz, fq. 179
- ccclxxxv Mefatih-ul Xhenan (Duaja e Arafatit)
ccclxxxvi po aty, (Muanxhat-i Shabaniije)
ccclxxxvii po aty, (Munaxhati i arifëve)
ccclxxxviii Mefatih-ul Gajb, fq. 54
ccclxxxix Hakaik, fq. 181
ccxc Bihar-ul Envar, v. 93, fq. 155
ccxci Duaja e Arafatit
ccxcii Kur'an-i, 3/31
ccxciii Bihar-ul Envar, v. 93, fq. 158
ccxciv po aty
ccxcv Kur'an-i, 20/124
ccxcvi Mefatih-ul Xhenan (Duaja e Arafatit)
ccxcvii Kur'an-i, 13/28
ccxcviii po aty, 2/152
ccxcix Vesail-ush Shia, v. 4, fq. 1185
cd Bihar-ul Envar, v. 93, fq. 162
cdi Kur'an-i, 3/31
cdii Vesail-ush Shia, v. 4, fq. 1181
cdiii Kur'an-i, 2/115
cdiv po aty, 57/4
cdv po aty, 22/17
cdvi po aty, 35/10
cdvii po aty, 15/99
cdviii Bihar-ul Envar, v. 93, fq. 169
- cdix Bihar-ul Envar, v. 93, fq. 169
cdx po aty, fq. 168
cdxi po aty, fq. 195
cdxii po aty, fq. 204
cdxiii po aty, fq. 192
cdxiv Vesaaail-ush Shia, v.1, fq. 268
cdxv po aty, fq. 266
cdxvi Usul-u Kafi, v.1, fq. 344
cdxvii Kur'an-i, 7/54-56
cdxviii Keshku, (Vepra e Shejh Bahaiut), v. 2, fq. 184, Botoi Ferhani, Bihar-ul Envar, v.1, fq. 224
cdxix Revzat-ul Muttakin, v. 13, fq. 128
cdxx po aty, fq. 207
cdxxi Mirsad-ul Ibad, fq. 150
cdxxii Bihar-ul envar, v. 70, fq. 61
- cdxxiii po aty, v. 73, fq. 327
- cdxxiv po aty, fq. 312
cdxxv po aty, fq. 90
cdxxvi po aty, fq. 94
cdxxvii po aty, fq. 18
cdxxviii po aty, fq. 36
cdxxix po aty, fq. 49
cdxxx Kur'an-i, 38/26
cdxxxi Bihar-ul Envar, v. 70, fq. 76

- cdxxxii Vesail-ush Shia, v. 16, fq. 496
cdxxxiii po aty, fq. 497
cdxxxiv Mustedrek-ul Vesail, v. 3, fq. 81
cdxxxv po aty, fq. 80
cdxxxvi po aty, fq. 81
cdxxxvii po aty, fq. 81
cdxxxviii po aty, fq. 82
cdxxxix Bihar-ul Envar, v. 71, fq. 281
cdxl po aty, fq. 281
cdxli po aty, fq. 289
cdxlii po aty, fq. 298
cdxliiii po aty, fq. 294
cdxliv po aty, fq. 290
cdxlv po aty, fq. 278
cdxlvi po aty, fq. 279
cdxlvii Kur'an-i, 29/69
cdxlviii po aty, 91/7-10
cdlix Mustedrek-ul Vesail, v. 2, fq. 282
cdl Bihar-ul Envar, v. 69, fq. 375
cdli Kafi, v. 2, fq. 99
cdlii Kur'an-i, 16/97
cdliiii po aty, 20/75
cdliv po aty, 18/110
cdlv po aty, 35/10
cdlvi po aty, 8/24
cdlvii Bihar-ul Envar, v. 70, fq. 242
cdlviii Gurer-ul Hikem, fq. 172
cdlix Bihar-ul Envar, v. 70, fq. 249
cdlx Gurer-ul Hikem, fq. 538
cdlxi Bihar-ul Envar, v. 70, fq. 249
cdlxii po aty, fq. 248
cdlxiii po aty, fq. 243
cdlxiv po aty, fq. 219
cdlxv po aty, fq. 229
cdlxvi Gurer-ul Hikem, fq. 43
cdlxvii Bihar-ul Envar, v. 70, fq. 196
cdlxviii po aty, fq. 197
cdlxix po aty
cdlxx Gurer-ul Hikem, fq. 462
cdlxxi Bihar-ul Envar, v. 70, fq. 248
cdlxxii po aty, fq. 249
cdlxxiii Gurer-ul Hikem, fq. 172
cdlxxiv Kur'an-i, 38/46
cdlxxv po aty, 19/51
cdlxxvi po aty, 38/82-83
cdlxxvii Gurer-ul Hikem, fq. 17
cdlxxviii Kafi, v. 3, fq. 265
cdlxxix po aty, fq. 264
cdlxxx po aty, fq. 264
cdlxxxi po aty, fq. 265
cdlxxxii po aty, fq. 265
cdlxxxiii po aty, fq. 265
cdlxxxiv Kur'an-i, 20/14
cdlxxxv po aty, 62/9
cdlxxxvi Bihar-ul Envar, v. 84, fq. 260
cdlxxxvii po aty, fq. 241
cdlxxxviii po aty, fq. 239
cdlxxxix po aty, fq. 244
cdxc po aty, fq. 244

- cdxci po aty, fq. 248
- cdxcii po aty, fq. 250
- cdxciii po aty, fq. 258
- cdxciv po aty, fq. 258
- cdxcv po aty, fq. 258
- cdxcvi po aty, fq. 265
- cdxcvii po aty, fq. 248
- cdxcviii Nehxh-ul Fesahe, fq. 65
- cdxcix Bihar-ul Envar, v. 84, fq. 236
- d po aty, fq. 230
- di po aty, fq. 232
- dii po aty, fq. 230
- diii po aty, v. 78, fq. 36
- div po aty, fq. 28
- dv po aty, v. 87, fq. 31
- dvi po aty, fq. 31
- dvii Kur'an-i, 25/64
- dviii po aty, 32/16-17
- dix Bihar-ul Envar, v. 84, fq. 137
- dx po aty, v. 87, fq. 138
- dx1 po aty, fq. 139
- dxii po aty, fq. 139
- dxiii po aty, fq. 153
- dxiv po aty, fq. 161
- dxv Kur'an-i, 9/20-22
- dxvi po aty, 4/95
- dxvii Vesail-ush Shia, v. 6, fq. 5
- dxviii po aty, fq. 10
- dxix po aty, fq. 9
- dxx Kur'an-i 9/111
- dxxi po aty, 3/169
- dxxii Kafi, v.2, fq. 199
- dxxiii po aty, fq. 164
- dxxiv po aty, fq. 164
- dxxv Bihar-ul Envar, v. 74, fq. 413
- dxxvi Kafi, v. 2, fq. 193
- dxxvii Bihar-ul Envar, v. 74, fq. 311
- dxxviii po aty, fq. 318
- dxxix po aty, fq. 308
- dxxx Kur'an-i, 40/60
- dxxxi po aty, 7/55
- dxxxii po aty, 2/186
- dxxxiii Sahih-i Tirmidhi, v. 2, fq. 266
- dxxxiv Kafi, v.2, fq. 467
- dxxxv po aty, fq. 467
- dxxxvi po aty, fq. 468
- dxxxvii po aty, fq. 478
- dxxxviii po aty, fq. 468
- dxxxix po aty, fq. 467
- dxl po aty, fq. 468
- dxli po aty, fq. 475
- dxlii po aty, fq. 490
- dxliii Hakaik (Vepra e Fejz-i Kashanit), fq. 244
- dxliv Vesail-ush Shia, v. 7, fq. 289
- dxlv po aty, fq. 290
- dxlvi po aty, fq. 293
- dxlvii po aty, fq. 294
- dxlviii po aty, fq. 295
- dxlix Mustedrek-ul Vesail, v. 1, fq. 590

- ^{di} Vesail-ush Shia, v7, fq. 118
^{dii} po aty, fq. 118
^{diii} po aty, fq. 117
^{diiii} Kur'an-i, 2/183
^{div} Vesail-ush Shia, v. 7, fq. 221
^{div} po aty, fq. 223
^{dvi} Ujun'u Ahbar'ir Riza, v.1, fq. 230; Ravzat'ul Muttakin, v.3, fq. 277; Sahihi Ikbali i Sejjid Ibn-i Tavasit; Shejh Behai, Erbain, fq. 84; Bihar-ul Envar, v. 96, fq. 356

Tekstet e prezentuara domosdoshmërisht nuk përfaqësojnë politikën e redaksisë të Dielli.net!
dielli@dielli.net